

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI

**TÜRKİYE'DEKİ GİZLİ DİLLERİN SES, ŞEKİL VE
KAVRAM ALANI BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Gökmen MOR

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Nesrin GÜLLÜDAĞ

KARS-2009

ÖZET

Türk milleti büyük, şanlı ve köklü bir millettir. Dil, insanın düşüncesinin, duygusunun, fikrinin ifade edilmesidir. Bilimin, edebiyatın, felsefenin ve sanat eserinin, temel taşı olan dil, aynı zaman da bir kültür taşıyıcısı rolündedir. Milli kültürümüz cevher değerinde zenginliklerle doludur. Bu zenginlikler içerisinde Türkiye'mizin bazı bölgelerinde küçük topluluklar kendi aralarında gizli bir dil ile konuşurlar. Gizli dili konuşan insanların amacı, üçüncü kişilerden bir şeyleri saklamaktır. İşaretler, harfler, şekiller, amblemler ve sözler Türk kültüründe bir ileti, bir parola, bir şifre içeren şekillere dönüşür.

Bu çalışmamda ülkemizin değişik bölgelerinde konuşulan gizli diller incelenmiştir. Çalışmamın ilk bölümünde Türkiye'deki bazı grupların kendi aralarında meydana getirmiş oldukları gizli dillerin tasnifi (Argo, Jargon, İshk dili, Kuş dili, Kalaycı dili, Geygel dili, Eskişehir Düzce Abdallarının dili, Alaçam Bolu Elekçilerinin dili, Kuzeydoğu Anadolu Göçebelerinin dili, Çepni dili, Tahtacıların dili, Teber dili, Hazeyn dili, Erkilet dili) yapılmış, ikinci bölümünde gizli dillerin ses özellikleri, üçüncü bölümde şekil özellikleri ve dördüncü bölümde anlam bilgisi üzerinde durulmuştur. Yaptığım çalışmanın neticesinde gizli dile ait yaklaşık 1650 tane sözcük tespit edilmiştir.

Bu suretle Türkiye'deki gizli dillerin söz varlığı incelenmiş, Türk dilbilgisi kurallarına aykırı düşen durumları ortaya konulmuştur. Bu çalışmam zengin kültürümüzde yer alan gizli dillerin dünyası ile ilgilidir.

SUMMARY

The great Turkish nation, a nation based on the glorious past and the roots are. The language of human thoughts, feelings, the idea is expressed. Science, literature, philosophy and art works emerged as the foundation stone of language, a culture is a important role. Our culture is full of the richness of ores for the National. This richness in some areas and small communities in Turkey a secret language between them and talk. The purpose of the people who speak the secret language, a third of the people to keep something. Signs, letters, shapes, logos and words a message that the Turkish culture, a password is converted to a form that contains the password. Working within the first section of some groups in Turkey that occurred between them brought to the confidential classification of languages (slang, bird language, tinner language, halberd language, Erkilet etc..) Is the second part of the secret language of sound as the third part features and the latest information on the meaning focused. Turkey thus hidden in the presence of mention of the language were examined, the situation of conflicting rules of Turkish grammar has been put in place. This work is related to the secret language, which rich culture in our world.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	1
KISALTMALAR.....	4
GİRİŞ.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DEKİ GİZLİ DİLLERİN SES, ŞEKİL VE KAVRAM ALANI BAKIMINDAN İNCELENMESİ.....	11
1. ARGO.....	11
1.1. Jargon.....	13
1.2. Argo Sözcüklerden Örnekler.....	15
1.3. Türkiye’de ve Türk Edebiyatında Argonun Yeri.....	16
1.4. Alan Argosu ve Genel Argo.....	18
2. DİĞER GİZLİ DİLLER.....	19
1.2.1. Isık Dili ve Konuşulduğu Yerler.....	21
1.2.2. Kuş Dili ve Konuşulduğu Yerler.....	24
1.2.3. Kalaycı (Palleci) Dili ve Konuşulduğu Yerler.....	35
1.2.3.1. Kalaycı Diline Ait Bazı Cümleler.....	38
1.2.3.2. Kalaycı Diline Ait Sözcükler.....	43
1.2.4. Geygel Yörüklerinin Gizli Dili ve Konuşulduğu Yerler.....	61
1.2.4.1. Geygel Yörüklerinin Diline Ait Örnek Cümleler.....	63
1.2.4.2. Geygel Yörüklerinin Diline Ait Sözcükler.....	64
1.2.5. Eskişehir, Düzce Abdalları-Alaşam, Bolu Elekçilerinin Dilleri ve Konuşulduğu Yerler	67

1.2.5.1. Eskişehir ve Düzce Abdallarına Ait Örnek Cümleler.....	67
1.2.5.2. Eskişehir ve Düzce Abdallarına Ait Sözcükler.....	68
1.2.5.3. Alaçam ve Bolu Elekçilerine Ait Sözcükler.....	70
1.2.6. Kuzeydoğu Anadolu Göçebelerinin Gizli Dili ve Konuşulduğu Yerler...	73
1.2.7. Çepni Türkmenlerinin Gizli Dili ve Konuşulduğu Yerler.....	74
1.2.7.1. Çepnilerin Diline Ait Örnek Cümleler.....	91
1.2.7.2. Çepnilerin Gizli Diline Ait Sözcükler.....	92
1.2.8. Tahtacı Türkmenlerinin Gizli Dili ve Konuşulduğu Yerler.....	97
1.2.9. Teber Abdallarının Gizli Dili Teberce ve Konuşulduğu Yerler.....	98
1.2.9.1. Teber Diline (Çukurova Abdallarına) Ait Örnek Cümleler.....	106
1.2.9.2. Teber Diline (Çukurova Abdallarına) Ait Sözcükler.....	109
1.2.10. Erkilet Çerçilerinin Gizli Dili Erkiletçe (Vartanca) ve Konuşulduğu Yerler.....	118
1.2.10.1. Erkilet Çerçilerinin Gizli Diline Ait Cümle Örnekleri.....	123
1.2.10.2. Erkilet Çerçilerinin Diline Ait Erkiletçe Sözcükler.....	124
1.2.11. Gezgin Satıcıların Gizli Dili Hazeynce ve Konuşulduğu Yerler.....	131
1.2.11.1. Hazeynce'ye Ait Örnek Cümleler.....	133
1.2.11.2. Hazeynce'ye Ait Sözcükler.....	137

İKİNCİ BÖLÜM

1. GİZLİ DİLLERİN SÖZCÜKLERİNİN SÖZ VARLIĞI BAKIMINDAN SINIFLANDIRILMASI.....	151
1.1. Abdal.....	151
1.2. Ahlaksız Terimler.....	151

1.3. Akrabalık Terimleri.....	151
1.4. Çingene Terimleri.....	153
1.5. Çepni.....	154
1.6. Devlet.....	154
1.7. Dil, Lehçe, Şive.....	154
1.8. Eğlence.....	154
1.9. Erkiletçe.....	154
1.10. Eşya İle İlgili Terimler.....	154
1.11. Giyecek İle İlgili terimler.....	158
1.12. Gökyüzü Terimleri.....	159
1.13. Güvenlik İle İlgili Terimler.....	160
1.14. Hayvanlar İle İlgili Terimler.....	161
1.15. Hırsızlık İle İlgili Terimler.....	165
1.16. Hitap İle İlgili Terimler.....	165
1.17. İçecek İle İlgili Terimler.....	166
1.18. İnanç (Allah, Peygamber, Namaz) İle İlgili Terimler.....	167
1.19. İnsanlar İle İlgili Terimler.....	168
1.20. Kalay, Kalaycı, Kalaylı İle İlgili Terimler.....	169
1.21. Kalaycı Diliyle İlgili Terimler.....	169
1.22. Kağıt İle İlgili Terimler.....	169
1.23. Madenler İle İlgili Terimler.....	169
1.24. Mektup İle İlgili Terimler.....	170
1.25. Memur İle İlgili Terimler.....	170
1.26. Meslek İle İlgili Terimler.....	171

1.27. Meyve İle İlgili Terimler.....	172
1.28. Mezhep İle İlgili Terimler.....	173
1.29. Pislik İle İlgili Terimler.....	173
1.30. Onay İle İlgili Terimler.....	174
1.31. Organ İle İlgili Terimler.....	174
1.32. Orman Ürünleri İle İlgili Terimler.....	177
1.33. Oyun İle İlgili Terimler.....	177
1.34. Para İle İlgili Terimler.....	178
1.35. Rum İle İlgili Terimler.....	179
1.36. Renkler İle İlgili Terimler.....	179
1.37. Saç, Sakal, Kıl, Tüy İle İlgili Terimler.....	179
1.38. Savunma Araçları İle İlgili Terimler.....	180
1.39. Sayı İle İlgili Terimler.....	181
1.40. Sebze İle İlgili Terimler.....	183
1.41. Su, Irmak, Deniz, Yağmur İle İlgili Terimler.....	184
1.42. Tahıllar İle İlgili Terimler.....	184
1.43. Taş, Toprak, Arazi Terimleri.....	185
1.44. Taşıt Araçları İle İlgili Terimler.....	185
1.45. Temizlik Malzemeleri İle İlgili Terimler.....	185
1.46. Türk İle İlgili Terimler.....	185
1.47. Tütün Ürünleri İle İlgili Terimler.....	186
1.48. Yabancı, Gâvur, Ecnebi İle İlgili Terimler.....	186
1.49. Yer İle İlgili Terimler.....	187
1.50. Yiyecek İle İlgili Terimler.....	189

1.51. Zaman İle İlgili Terimler.....	192
2. İSİMLER.....	193
3. FİİLLER.....	194
3. 1. Oluş Bildiren Fiiller.....	194
3. 2. Kılış Bildiren Fiiller.....	195
3. 3. Durum Bildiren Fiiller.....	202
3. 4. Yardımcı Fiiller.....	206
4. SIFATLAR.....	210
4.1. Niteleme Sıfatı.....	210
5. ZARFLAR.....	211
5.1. Aşırılık Derecesi Gösteren Zarflar.....	211
5.2. Nitelik Bildiren Zarflar.....	213
5.3. Sınırlama Bildiren Zarflar.....	214
5.4. Soru Zarfları.....	214
5.5. Yer ve Yön Zarfları.....	215
6. ZAMİR.....	215

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. SES BİLGİSİ.....	217
1.1. Ünlü Değişmesi.....	217
1.2. Ünsüz Değişmesi.....	220
1.3. Ünlü Düşmesi.....	224
1.4. Ünsüz Düşmesi.....	224
1.5. Kelime Ortasında Düşme.....	224

1.6. Kelime Sonunda Düşme.....	224
1.7. Ünlü Türemesi.....	224
1.8. Ünsüz Türemesi.....	225
1.9. Tekleşme.....	225
2. ŞEKİL BİLGİSİ.....	226
2.1.YAPIM EKLERİ.....	226
2.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri.....	226
2.1.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri.....	229
2.1.3. İsimden Fiil Yapım Ekleri.....	232
2.1.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri.....	235
2.2. Yardımcı Fiiller.....	237
3. ANLAM BİLGİSİ.....	238
SONUÇ.....	240

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜK.....	244
KAYNAKLAR.....	303
ÖZ GEÇMİŞ.....	309

ÖN SÖZ

Dil, insanlar arasında iletişimi sağlayan bir vasıta olduğundan dilsiz bir insan topluluğu düşünmek mümkün değildir. Tarihe baktığımız zaman dünyanın değişik coğrafyalarında yaşayan küçük ve büyük topluluklar her zaman doğanın gereği konuşmak zorunda kalmışlardır. İnsanlar bir arada yaşamak zorunda olduğundan her topluluk kendine özgü dil kurallarını geliştirmiştir. Dil milletin ortak düşüncesi ve ortak ürünüdür. Milletleri millet yapan dildir. Bir milletin varlığını ortaya koyan bir milletin devamlılığını güçlü bir birlik oluşturmasını sağlayan dildir. Dilini koruyamayan milletler, tarih sahnesinden silinip yok olmuşlardır. Milletlerin özgürlüğü, kültürünün zenginliği ile devam eder. Özellikle dillerini muhafaza eden milletler kültür zenginliklerini daha çok yaşatırlar.

Kişinin dili onu en değerli hazinelerinden birisidir. İnsan diliyle ağlar, diliyle güler ve diliyle duygu ve düşüncelerini ifade eder. Dil, insanın sevgisinin aşkının neşesinin, yiğitliğinin güzelliğinin ve duasının sesidir.

Toplum hayatı bir bütündür. Kültür de bu bütünün bir yansımasıdır. Dil bir kültür aktarıcısıdır. Bir milletin dilinin zenginliği onun kültürünün de zengin olduğunun göstergesidir. Dil, insanların düşüncesinin sözcüsüdür. Dil, iletişim kavramları içerisinde en doğru olanıdır. Hangi medeniyet içerisinde yer alırsanız, onun kültür özellikleri dilinize girecektir.

Milletlere canlılık kazandıran ve milletlerin gelişmesini sağlayan geçmişinden gelen kültür zenginliklerdir. Uzun ömürlü olma, dünya üzerinde çağdaş bir yer tutmak için kültürel bir mirasa ve zenginliğe sahip olmak gerekir. Bugün Anadolu'da boyları, aşiretleri, kabileleri ayrı bir milletmiş gibi gösterenler, Türk tarihini ve kültürünü bilmeyenlerdir. Bütün bunlar, Türk milletinin kültür zenginliğinin birer parçası olup millet olarak özbeöz Türk soyundandır.

Türk kültürü dünyanın en zengin kültürlerinden birisidir. Türkçemiz bu zenginliğimizin ilk sırasında yer alır. Tarihe mal olmuş köklü ve engin bir kültüre sahip olan Türk milleti dünyanın değişik bölgelerinde ve kendi coğrafyasında her zaman kültür zenginlikleriyle ön plana çıkmıştır. Gerek Anadolu'da gerek Türk dünyasında atalarımızdan bizlere miras kalan kültür zenginliklerimiz hep dil

vasıtasıyla olmuştur. Zaman zaman insanlar kendi aralarında ana Türkçe'den ayrılan gizli diller meydana getirmişlerdir.

Türkiye'de Oğuz boyunun torunları olan bazı Türk boyları ana dilleri Türkçe'nin yanında, kendi aralarında anlaşmayı sağlayan bir gizli dil meydana getirmişlerdir. Hemen hemen Türkiye'nin her bölgesinde yöresinde bu gizli dili konuşan topluluklara rastlayabiliriz. Bu gizli dili kullanan topluluklar, dilbilimcilerin araştırmalarına konu olmuş, dilciler bu gizli diller vasıtasıyla değerli bilgilere ulaşmışlardır.

İnsanlarımız bu gizli dil ile kendi aralarında gizemli bir dünya yaratmışlardır. Bu çalışmamın ilk bölümünde Türkiye'nin değişik bölgelerinde konuşulan gizli dil dediğimiz olgu incelenmiştir. Oğuz boyu olan Çepni Türklerinde, Abdal Türkmenlerinde, Kalaycı dilinde, Teber dilinde, Geygel Abdallarının dilinde, Erkilet dilinde, Hazeynce dilinde gizemli kavramları buluruz. Oğuz boyları gerek atılğanlığı, gerek çevikliği, gerekse yiğitliği ile her zaman milletlere lider olmuşlardır. Oğuz Türkleri, tarihinden gelen o cevher değerindeki kültürünü her zaman yaşatma gereği duymuştur.

Yine gizli dilleri içerisinde önemli bir yer teşkil eden argo vardır. Argo genellikle toplumda, toplum dışı hareket eden bazı insanların kendi aralarında geliştirmiş oldukları bir söyleyiş tarzıdır. İnsanlar bazen toplumun benimsemediği sözcüklere de başvururlar. Argo hemen hemen her toplumda görülen bir olaydır. Argoyu toplumun dışladığı alt kültür toplulukları kullanır. Argo, belli gruplara özgü dillerden ve jargonlardan oluşur.

Hayatta doğaya galip gelmek, bilim alanında her şeyi iyi kavramak eserleri ve konuşulanları iyi öğrenmek dil ile ilgilidir. Dilsiz, bunları değil yapmak, düşünmek bile imkansızdır.

Çalışmamda, Türkçemizin içinde gelişerek devamını sağlayan gizli dillerin gizemli dünyasını tespit etmeye çalıştım.

Bu çalışmada Türkiye'de konuşulan gizli dillerden bahsedilmektedir. Gizli diller Türk kültürü içerisinde nadide zenginliklerimizden birisidir. Sözlü ve yazılı kültürümüzün içerisinde yer alan gizli dillerin dilimize kazandırdıkları, dilimizdeki yerini incelemeye çalıştım. Tez çalışmamda, bana her türlü yardımı sağlayan, bir bilgi pınarı olan, saygı değer hocam Yrd. Doç. Dr. Temel Doğan'a, yine güleç

yüzüyle beni çalışmaya yönlendiren, Doç. Dr. Ramazan Siracoğlu'na teşekkür ederim.

Bu çalışmamda, benden yardımını esirgemeyen daima doğruyu bulmama yardımcı olan, engin bilgisiyle her zaman beni araştırmaya yönlendiren, saygı değer danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Nesrin Güllüdağ' a teşekkür ederim.

Ayrıca tez çalışmamda benden her konuda yardımını esirgemeyen ve her zaman yanımda bir güç olarak gördüğüm biricik eşim Nermin Mor'a teşekkür ederim.

KARS 2009

Gökmen MOR

KISALTMALAR

Abd.	: Abdal
Akar	: Ali Akar
Akb.	: Burhanettin Akbaş
Akp.	: Turgut Akpınar
Alm.	: Almanca
Ar.	: Arapça
Bk.	: Bakınız
Bsz.	: Belirsiz
Bur.	: Burdur
Caf.	: Ahmet Caferoğlu
Çpn.	: Çepni
DS.	: Derleme Sözlüğü
Düz.	: Düzce
Eda.	: Eskişehir Düzce Abdalları
Elk.	: Elekçiler
Erk.	: Erkiletçe
Erm.	: Ermenice
Esk.	: Eskişehir
Far.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
Gül.	: Cemil Gülseren
Gyg.	: Geygeller
Hzy.	: Hazeynce
İt.	: İtalyanca
Kal.	: Kalaycı
Kay.	: Zeki Kaymaz
Lat.	: Latince
Muğ.	: Muğla
Muğ.Tar.	: Muğla Tarihi
Rm.	: Rum
Rus.	: Rusça
Tr.	: Türkçe
Trk.	: Türk
Yıl.	: Faruk Yıldırım

DİPNOT KISALTMALARI

AKMB	: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı
C.	: Cilt
Haz.	: Hazırlayanlar
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa

TDAV : Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
TDK : Türk Dili Kurumu
Yay. : Yayınlar
YKY : Yapı Kredi Yayınları

GİRİŞ

Dil, bir toplumun temel taşıdır. İnsanların varlığını sürdürmesi dil ile olur, uygarlıkların kurulması dil vasıtasıyla olur. İnsanın hayat mücadelesini kazanması yine dil ile kurulur. Dil, bireyin kendini ifade etmesidir. Dil, insanın meramını, isteğini, sevincini, üzüntüsünü, aşkını, ayrılığını, ölümünü dile getirmesidir.

Muharrem Ergin'e göre dil; insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta; kendi kuralları içinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık; milletin arasında birleşmeyi sağlayan, koruyan ve milletin ortak malı olan sosyal bir müessese; seslerin bir araya gelmesi ile örülmüş güzel bir yapı; temeli belirsiz çok eski zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar ve sözleşmeler sistemidir.¹

Gerçekten diller incelendiği zaman bir örtülü gizli antlaşmalar sistemi olduğu ortaya çıkar. Bir dildeki kelimeler ve kelime dizileri üzerinde o milletin bütün fertleri gizli antlaşmalar, gizli sözleşmeler yapmış durumdadır.²

Yine başka bir tanım, insanlar duygu, düşünce ve arzularını dil vasıtasıyla belirtirler, bu anlamda dil; insanlar arasında iletişimi sağlayan en etkili ve en hareketli bir iletişim aracıdır. İnsan, kainatı yani kendi dışında olan biten her şeyi (varlıkları, olayları, duygu ve düşünceleri vb.) duyu organlarıyla tanır ve dil ile tanımlar.³

İnsanoğlu organlarıyla, eliyle başıyla, gözüyle kaşıyla işaretler yaparak duygu, düşünce ve isteklerini anlatır. Fakat en güzel ve en mükemmel iletişim aracı dildir. Her dil, insan toplulukları arasında yüzyıllar boyunca gelişerek meydana gelmiş bir sosyal kurumdur. Dil olmasaydı, insanın duygu ve düşünce dünyası da gelişmezdi. İnsan topluluğu ilerlemez bu günkü gelişmişlik düzeyini yakalayamazdı.⁴

Dil, insanın en temel ihtiyaçlarından biridir. İnsan, dille düşünür, dille duygulanır, dille kültürel varlığını devam ettirir. En yakın birisine karşı kendisini diliyle ifade eder. İnsan bilgisi, düşüncesi, duygusu ve birikimi kuşaktan kuşağa dil vasıtasıyla aktarılır. En samimi en sıcak ve en içli duygular dil sayesinde olur. Bütün

¹ Muharrem Ergin, *Üniversiteler İçin Türk Dili*, Bayrak Basım/Yayımla/Tanıtım, İstanbul 1995, s. 7.

² Ergin, *Üniversiteler İçin Türk Dili*, s. 9.

³ Güner Gülsevin-Erdoğan Boz, *Türk Dili ve Kompozisyon I-II*, Tablet Yay., Konya 2006, s. 3.

⁴ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, TDK Yay., Ankara 2007, s 9-10.

uygarlıkların temelinde dil vardır. Dünyanın hangi bölgesinde bir uygarlık varsa mutlaka onun temelinde etkili bir dil vardır. Alınan gönüllerin yıkılan kalplerin baş oyuncusu yine dildir.⁵

Evrendeki varlıkların ve hareketlerin değişik kavimlerce adlandırılmasının sebebi bilinmemektedir. Dil toplumsal bir varlıktır. Dilsiz bir insan topluluğu düşünülemez. Dili toplumdan ayrı bir varlık olarak değerlendirip, ondan ayrı olguymuş gibi düşünemeyiz. Dil topluma bağlıdır, toplumla birlikte yaşayıp gelişir. Dille toplumun ilişkileri karşılıklıdır. Dil bir taraftan ruhsal açıdan insana insan olma niteliğini kazandırırken, diğer taraftan da onun toplumsal bir varlık olmasını sağlayarak toplum dediğimiz yapıyı meydana getirir.⁶

Bir milletin var olabilmesi ancak dil sayesinde olur. Dil olmazsa toplum olmaz, toplum olmazsa dil olmaz. Toplum içinde bir birlik sağlamanın önde gelen kurallarından birincisi, o toplumu oluşturan bireylerin mutlaka aynı dil ile konuşmaları gerekir. Çünkü, toplumca benimsenmiş ortak değerlerin oluşmasında, bunların paylaşılmasında, dünden bugüne insandan insana aktarılmasında insanların toplumsal varlığını devam ettirmesinde hiç şüphesiz dilin bir çok önemli görevi vardır.

Toplumların bütün özellikleri diline yansır. Dil ile toplum arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Toplumların dünya görüşü yani eşyayı anlamdırma dillerinde gizlidir. Dil, bozulduğu zaman insanın toplum içindeki değerleri de bozulur. Dili, toplum geliştirir. O toplumun şairleri, yazarları, düşünürleri, bilim adamları, gazatecileri vb. dilin gelişmesine katkıda bulunurlar. Güçlü şairlere, yazarlara ve düşünce adamlarına sahip olan toplumlar, her zaman varlığını devam ettirir. Toplumun düzeni genellikle dil vasıtasıyla olur. Bu söz, ilk bakışta çok iddialı gözükse de Konfiçyüs'ün o meşhur tespiti doğruluğunu ispatlamaya yeter: ‘‘Bir ülkenin yöneticisi olsanız ilk yapacağınız iş ne olurdu? diye sorulduğunda, ‘Hiç şüphesiz dili gözden geçirmekle başladım.’ der ve şöyle devam eder: Dil düzensiz olursa sözler düşüncüyü iyi anlatmaz. Düşünce iyi anlatılamazsa, adetler ve kültür bozulur. Adetler ve kültür bozulursa adalet yanlış yola sapar. Adalet yoldan çıkarsa, şaşkınlık içine düşen halk,

⁵ Ednan Karadüz, Oğuz Eren Karadüz, *Türk Dili Yazılı Anlatım Sözlü Anlatım*, Aktif Yayınevi, Erzurum 2003, s. 4.

⁶ Osman Göker, *Uygulamalı Türkçe Bilgileri 1*, MEB Yay., İstanbul 1996, s. 25-31-32-33.

ne yapacağını, işin nereye varacağını bilemez. İşte bunun için her şey dil kadar önemli değildir.’’⁷

Her milletin kendine özgü kuralları olan bir dili vardır. Bir milletin ruhu ve yaşama biçimi dilinde şekillenir. Bir milletin dilini inceleyerek yaşam tarzı hakkında fikir sahibi olabiliriz. Çünkü dil uzun zaman içinde tarih, coğrafya, kültür, medeniyet ve çeşitli sosyal etkilerin altında bütün toplumların ortak düşüncesinden meydana gelmiştir. Dili toplumdan ve kültür unsurlarından ayrı düşünmek mümkün değildir. Toplumun en küçük zerresi bile dil ile ilişkilidir. Toplumların edebiyatı, felsefesi, güzel sanatları, gelenekleri, görenekleri, kısacası kültürü dil ile bir bağlılık içerisindedir. Bu değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılması tamamen dil denilen iletişim aracı ile olur.⁸ Bir milletin kültürü, tarih boyunca ortaya koyduğu eserlerden oluşur. Kültür bir toplumun adeta kimliğidir. Sözlü yazılı her türlü kavram kültür içine girer. Dil, kültürün temel taşıdır. Türk kültüründeki altın değerindeki ölümsüz eserler ve abideler hep dil vasıtasıyla olmuştur. Bir milleti var eden, onun sahip olduğu kültür değerleri içindeki dilidir.

Sanat ve edebiyat eserleri, kültürün en önemli özelliği olması bakımından yaşayış ve yönetim biçimleri, üretim ve tüketim tarzları, kısaca insan hayatının her alanında görülen bütün özellikler kültürümüzün en önemli göstergesidir. Bu anlamda dil, en dolaysız bir kültür taşıyıcısıdır.⁹ ‘‘Dil, kültür ve düşüncenin göstergesidir. Milletlerin kelimelerine bakarak kültür ve düşünce yapıları hakkında yargıya varmak mümkündür.’’¹⁰

Türk milleti, kültürün her alanında kalıcı eserler bırakmıştır. Avusturyalı ünlü araştırmacı ve yazar Hammer, Türkler hakkında şunu söyler: ‘‘Herodot’un Tarjinaüs, Tevrat’ın Togarima diye andığı Türk, o müverrihten ve o mukaddes kitaptan daha çok eski asırların tanıdığı bir millettir. Tahakküm kabul etmeyen bir şecaat, alabildiğine geniş fütihat aşkı, sonsuz bir teşebbüs kabiliyeti, muhitlere uymaktan ziyade muhitleri kendine uydurmak zevki ve iptilası bu milletin asırlar dolduran tarihinde apaçık görülür, okunur. Türkler, devlet yıkmakta ve devlet kurmakta birinci

⁷ Gülsevin-Boz, *Türk Dili ve Kompozisyon I-II*, s. 5-6-7.

⁸ Mustafa Özkan, Hatice Tören, Osman Esin, *Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım, Filiz Kitabevi*, İstanbul 2006, s. 31-32.

⁹ Mustafa Miyasoğlu, *Kültür Hayatımız*, Akçağ Yay., Ankara 1999, s. 14.

¹⁰ İbrahim Atabey, Saadettin Koç, Hüseyin Yeniçeri, Çiğdem Ülker, İlyas Yağcı, *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*, Yargı Yayınevi, Ankara 2004, s. 4.

sınıf üstadlardır. Ülkeleri değil, kıtaları altüst etmişler ve bu korkunç savletler arasında sarsılması hiç de kolay olmayan hakimiyetler yaratmışlardır. Tarih, Türklerden çok şey öğrendi, onların elinden çıkma öyle eserler var ki medeniyet için birer süs teşkil etmektedir.’’¹¹ Gizli diller de bunlardan bir tanesidir. Bu çalışmamda yaklaşık 1650 tane sözcük üzerinde çalışma yapılmıştır.

Milli kültürümüzün şuurlu bir hale gelip yükselmesi için, halk dilini, kültürünü, adetlerini, geleneklerini, göreneklerini inceleyen kurumlar oluşturulmalı, özellikle bilim adamları her konuda değerli çalışmalar yapmalıdır.¹²

Dil, bir milletin kültürel değerlerinin en başında yer alır. Bundan dolayı dile önem vermek insanların görevidir. Dil, duygu ve düşüncüyü insana aktaran bir vasıta olduğu için, insan topluluklarını bir yığın olmaktan kurtararak, aralarında duygu düşünce birliği sağlar. Yani milleti oluşturur. Kendi milletinin tarih ve kültürünü öğrenmek isteyen her Türk, Türkçenin ölümsüz eserlerini incelemesi gerekir. Gizli diller de nadide zenginliklerden birisidir.¹³ ‘‘Alman filozofu Heidegger’in dil hakkında derin manalı, güzel bir sözü vardır: ‘Dil insanın evidir’ der. Her millet kendi dilini özelliklerine, kültürüne ve zevkine göre yaratır. Dil, tıpkı ev gibi bir milletin duygu, düşünce ve hayatının barınağı, korunağıdır.’’¹⁴ Türkiye’deki gizli dilleri konuşan bazı Türk toplulukları da gizli dili bir barınak olarak görmüşlerdir. Türkiye’deki gizli dilleri öğrenmek ve araştırmak gerekir. ‘‘Kelimeler ister eski, ister yeni, ister yerli, ister yabancı olsunlar, öğrenilmesinde daima fayda vardır.’’¹⁵

Yeryüzünde uzun ömürlü olmak isteyen milletler, daima kuşaklar arasındaki bağların kuvvetli ve devamlı olmasına dikkat etmelidir.¹⁶ Bir milleti uzun ömürlü kılan onun kültürüdür, geleneğidir, göreneğidir ve en önemlisi dilidir.

¹¹ M. Turhan Tan, *Tarihte Türkler İçin Söylenen Büyük Sözler*, Boğaziçi Yay., İstanbul 1994, s. 64.

¹² Rıza Filizok, *Edebiyatımızın Zirvesindekiler Ziya Gökalp*, Akçağ Yay., Ankara 2005, s. 35.

¹³ Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil*, Dergah Yay., İstanbul 2006, s. 39-41.

¹⁴ Kaplan, *Kültür ve Dil*, s. 143.

¹⁵ Cevdet Kudret, *Dillerin Gizli Dünyası Denemeler 1*, (Yayına Haz: Cemil Kavukçu) Merkez Kitapçılık Yay., İstanbul 2006, s. 282.

¹⁶ Mustafa Özbacı, *Kültür Köprüsü*, Akçağ Yay., Ankara 2000, s.7.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DEKİ GİZLİ DİLLERİN SES, ŞEKİL VE KAVRAM ALANI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

1. ARGO

Dünyada ve Türk toplumunda bazı gruplar, kendi aralarında insanların anlayamayacağı bir gizli dil yani argo dediğimiz dili geliştirmişlerdir. Argo çok eskiden beri Türk toplumunda kullanılmaktadır. Özellikle büyük şehirlerde İstanbul, Ankara gibi illerde yaşayan bazı kesimler konuşmaktadır.

“Sınıfsal, mesleki ya da yöresel olarak belli bir insan topluluğunun kullandığı özel dil. Bir toplumsal grubun, özellikle de hırsızların, serserilerin vb. kullandığı göreneksel slang. (Slang: Yeni türetilmiş terimlerden oluşan bir dilden çok, bu tür bir terimler kümesini niteler ve her iki durumda da egemen kesimde kabul görmeyen, popüler imgeleme seslenen bir dil anlamına gelir.)”¹⁷

Bir toplumda geçerli olan genel dilden ayrı, ama ondan türemiş olan, yalnızca belirli bir grup tarafından kullanılan, toplumun belli bir grubu tarafından anlaşılan, kendine özgü sözcük, deyim ve deyişlerden oluşan özel dil.¹⁸

Türkçe Sözlükte şu şekilde tanımlanır: “Kullanılan ortak dilden ayrı olarak aynı meslek veya topluluktaki insanların kullandığı özel dil veya söz dağarcığı. 2. mec. Serserilerin, külhanbeylerin kullandığı söz veya deyim.”¹⁹

Aksan’a göre; hemen hemen her ülkede ve her dilde görülen, toplum içinde belli kesimlerin ya da grupların farklı bir biçimde anlaşmayı sağlamak amacıyla kendi aralarında oluşturdukları bir özel dil.²⁰

“Bir toplumun sosyal alt grupları tarafından kullanılan ve çoğunlukla yazı diline taşmayan “özel bir dil” deki kelime ve deyimlerin genel adı. Genel dilin bir alt kümesi sayılan argo, insanlar arasında daha çok “gizli düşüncelerin anlatılmasına yarayan” bir dildir. Argo az çok ayıplanan ya da hor görülen belirli davranış

¹⁷ Hulki Aktunç, *Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)*, YKY, İstanbul 2008, s. 9.

¹⁸ *AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi* C. 2, Ana Yay., İstanbul 1986, s. 266.

¹⁹ Eren, Hasan-Gözaydın, Nevzat-Parlatır, İsmail-Tekin, Talat-Zülfikar, Hamza, (Hazırlayanlar), *Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ankara 1988, s. 83.

²⁰ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, 1. Cilt, TDK Yay., Ankara 2007, s. 89.

biçimlerini veya eylemleri ifade etmek üzere geliştirilmiş nispeten yapma bir dildir.’’²¹

Hemen hemen her toplumda belli bir gruba özgü olup, genel dilin içinde hoş olmayan bir kelime hazinesiyle hayatını sürdüren konuşma sistemine argo denir.²²

‘‘Sosyal bir toplumun malı olan argo, özel diller (langues specials) zümresindedir; genel dilin kelimelerine bazı özellikler vermek ve özel kelimeler katmakla meydana gelmiştir. Özel diller ise, genel dilden ayrılarak, küçük, sosyal gruplara bağlı kimseler arasında, az çok gizli düşüncelerin anlatılmasına yarayan ve canlı dillerin ortak mihrakı üstünde gelişen dillerdir.’’²³

Zeynep Korkmaz’a göre; ‘‘farklı bir anlaşma biçimi sağlamak üzere aynı meslek veya topluluktaki insanların ortak dildeki kelimelere özel anlamlar vermek, bazı kelimelerde değişiklik yapmak, dilin lehçelerinden, eskimiş unsurlarından ve yabancı kökenli şekillerinden yararlanmak suretiyle oluşturdukları herkesçe anlaşılmayan kelime ve deyimlerden oluşan, gereğinde mecazlı anlamlara da yer veren özel dil veya söz dağarcılığı.’’²⁴

Genellikle toplum tarafından dışlanmış küçük toplulukların kendi aralarında geliştirdikleri, herhangi bir kuralı olmayan, toplumun diğer bireyleri tarafından anlaşılmaması için kullandıkları özel dil olarak tanımlanır.

Genel olarak toplumun aşağı katmanlarında argo kullanılır. Argo hemen hemen her ülkede eğitilmiş okumuş insanlar tarafından da kullanılır. Ayrıca bunlar arasında argonun türleri de ortaya çıkmaktadır. Artist, öğrenci, hatta bilgin argosuna da rastlanmaktadır.

Her dil içinde mutlaka argo ve türleri vardır. Her ülkede bu özel dilin oluşumunda birbirine benzer eğilimler görülmekte, benzer yollara gidildiği göze çarpmaktadır. Argo dilinde konuşanlar sanatlı ve nükteli bir dil kullanırlar. Bu nitelikler, onun sözvarlığının incelenmesi sırasında, kendiliğinden ortaya çıkar.²⁵

Her ülkenin kendisine özgü argosu vardır. Toplumun hemen hemen her katmanında argoyu ve argonun türlerini görmek mümkündür.

²¹ Turan Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 2004, s. 46-47.

²² Tuncer Gülensoy, *Türkçe El Kitabı*, Bizim Gençlik Yay., Kayseri 1995, s. 42.

²³ Ferit Devellioğlu, *Türk Argosu İnceleme Sözlük*, Aydın Kitapevi Yay., Ankara 1990, s. 21.

²⁴ Zeynep, Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 1992, s. 13.

²⁵ Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, 1. Cilt, s. 89.

“Fransızca bir kelime olan argo, ilk kez 1628 yılında ‘dilenci esnafı’nın jargonunda geçen ‘dilenci’ manasındaki argotier ile ‘dilenmek’ demek olan argoter kelimelerinde görülmektedir. Furetiere göre 1690 yılından itibaren ‘dilencilerin ve hırsızların dili’ anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Argonun menşei belli değildir. Ancak bir görüşe göre kelime, muhtemelen Eski Fransızcada ‘azarlamak, paylamak’ anlamındaki hargoter veya ‘yarmak, parçalamak’ manasına gelen harigoter fiillerinden türemiş bir isim olmalıdır. Başka bir görüşe göre de kelimenin Eski İspanyolca’da ‘kaba saba adam’ demek olan arigote kelimesinden gelmesi ihtimal dahilindedir.”²⁶

1.1. JARGON

“Argo ile yakından ilgili olan jargon (eski Fransızcadaki gargon) kelimesi Fransız dilinde (XII. yy) Marie de France, hikâye ve masalarından birinde bunu kullandığı gibi XIII. yüzyılda Charles d’Orleans da, jargondan bahsederek bu dilin anlaşılabilir bir dil olduğunu ileri sürdü. İlk kuş cıvılaması (Fr. gazouiller) anlamına da gelen bu kelime XV. yüzyıldan beri hırsızların gizli dili, argo anlamlarında kullanılmıştır.”²⁷

Argo ile jargonu birbirine karıştırmamak gerekir. Argo, özel dile verilen addır. Jargon ise bu özel dili içinde, anlaşılır oranı güç olan bazı grupların kendilerine has konuşma şeklidir. Örneğin kalaycılık, çerçivcilik, demircilik, tellalık mesleğini yapanlar ile Abdal dili ya da Geygel adı verilen Yörük Türkmenlerinin kendi aralarında konuştukları gizli diller birer jargondur. Argo içerisinde kullanılan bazı sözcükler ve deyimler jargondan geçmiş olabilir. Yani argonun içinde şoför, öğrenci, mahkûm, kumarbaz, gibi gruplardan kelime ve deyimler bulunabilir. Bir başka söyleyişle argo, içinde birkaç jargon bulunduran özel dil bir dildir.²⁸

Argo daha genel anlamda kullanılmakta, jargon ise bu genel anlamın içinde küçük gruplar oluşturmaktadır. Jargonu belli küçük grubu oluşturanlar konuşur.

²⁶ Mesut Şen “Argonun Anatomisi Argo Üzerine”, Editörler: Emine Gürsoy Naskali- Güliden Sağol, *Türk Kültüründe Argo*, Sota Yay., Hollanda 2002, s. 14.

²⁷ Devellioğlu, *Türk Argosu İnceleme Sözlük*, s. 27.

²⁸ Şen “Argonun Anatomisi Argo Üzerine”, *Türk Kültüründe Argo*, s. 14.

Bir toplumda argoyu meydana getiren çok sayıda alt grup vardır. Geçmişte genellikle argoyu serseri denilen ya da kabadayı olarak nitelendirilen insanlar kullanmaktaydı. Bu tür insanlar, kimsesi olmayan sokakta ve belli yerlerde günü birlik yaşayan, insanlara zarar veren tiplerdi. Bu başıboş insanlar kavgacı, gürültücü aynı zamanda belli giyim tarzları olan tiplerdir. Başlarında sıfır numara fesleri, bellerine gayri muntazam surette sardıkları kuşakları, bacaklarına geçirdikleri geniş pantolonları, ökçesi basık yemenileriyle ilginç görünüyorlardı. Bu tiplerin ölümleri genellikle kavgayla olmaktadır. Dilimizde argoya külhanbeyi dili de denmektedir. Külhan kelimesi ‘hamam ateşliği’ manasına gelen Farsça gul-han’dan gelmektedir. Mehmet Zeki Pakalın’a göre İstanbul serserisinin ilk durağı, Gedik Paşa Hamamı idi. Bu hamamı serseri kabadayı insanlar özellikle soğuk kış gecelerinde ev olarak kullanıyorlardı. Yatacak yerleri tamamen burasıydı. İstanbul insanı zamanla bu insanlara külhanbeyi adını vermiştir.²⁹

Bütün ülkelerin dilinde ve her döneminde argoya rastlamak mümkündür. Eğitimsiz insanlardan eğitilmiş insanlara toplumun her kesiminde argo kullanılır. Ama genellikle eğitimsiz insanlar kullanır. Bu durum argoyu diğer özel dillerden ayıran bir özelliktir.

Argoyu bazı meslek gruplarının yanı sıra ceza evinde yatanlar, uyuşturucu kullananlar, yasa dışı insanlar, ayrıca derme çatma evlerde yaşayanlar, bazı siyasi örgütler, kültür sanat dernekleri, çeşitli spor grupları, öğrenciler vb argonun en verimli kaynakları arasında sayılabilir.

Argo genellikle kişi ve grupta toplumda geçerli diğer sistemi arasındaki bazen yüzeysel, ama çoğu kez temel uyumsuzlıklardan kaynaklanır. Argo, kişilerin keskin bir nükte yapmak, buna bağlı olarak da düşmanlık, alay, küçümseme ifade etmek amacıyla dili alışılmışın dışında kullanmaları sonucunda oluşabilir. Örneğin öğrenci argosunda yaşlı öğretmen için ‘salatalık’, şoför argosunda yollarda yolcu toplamak için ‘ördek avlamak’ gibi sözcük ve deyimlerin kullanılmasında bu tavır açık olarak görülebilir. Argo bir topluluğun kendi değerlerini ve davranış biçimlerini ele alan, yeren, küçümseyen ya da eleştiren bir nitelik de kazanabilir. Örneğin anne için ‘kocakarı’, baba için ‘moruk’, şoför argosunda arabayı çarpmak anlamında ‘fotoğraf çıkarmak’, ‘model değiştirmek’, öğrenci argosunda çok terbiyeli öğrenci için ‘hanım

²⁹ Şen ‘‘Argonun Anatomisi Argo Üzerine’’, *Türk Kültüründe Argo*, s. 18.

evladı' denir. Bu örneklerin de gösterdiği gibi argo, bir kişinin yaratisından çok, bir toplumsal gücün ürettiği ve ortak kullanımına sunduğu özel bir dildir.

Argonun oluşumunda genel dilden çoğu zaman sözcükler ve deyimler aktarılır. Argo söz varlığının oluşturulmasında benzetme, özelleştirme, kısaltma, abartma, kaba bir sözcüğü daha ince bir şekilde söyleme yollarına başvurulur. Örneğin 'acıbadem' kurnaz, açık göz kimse; 'ampul', 'balkon' kadın ya da kız memesi; 'anten' akıl; 'arpa' para; 'ağır işçi' uygunsuz kadın, fahişe, 'intihar etmek' evlenmek sarhoş vb.

Argonun yayılması, alt kültür grupları, genellikle içe kapanık bir yapı gösterir, bu nedenle de özel dillerden pek az sözcük genel dile geçer. İstanbul külhanbeylerinin argosundan genel dile geçen sözcükler, argonun söz varlığı yanında çok küçük kalır. Alt kültür gruplarının içe kapalı özelliklerini yitirip egemen kültürle ilişkilerini arttırmasına bağlı olarak bu grupların özel dilleri daha geniş bir kesim tarafından kullanılan bir argo biçiminde ortaya çıkar. Örneğin 'arabaya aptes aldirmek' arabayı yıkatmak, temizletmek, 'direksiyon sallamak' araba kullanmak, 'gazlamak' basıp gitmek, defolmak gibi sözler araba kullanan pek çok insanca kullanılır durumuna gelmiştir.³⁰

1.2. ARGO SÖZCÜKLERDEN ÖRNEKLER

“Ağzını ıslatmak 'içki içmek', alarga durmak 'uzak durmak, açık durmak', aftos 'kadın, sevgili' araklamak 'çalmak', açmaza gelmek 'tuzağa düşmek', atmasyon 'asılsız, anlamsız, uydurma, yalan söz veya haber', anaför 'bedava, parasız', cavlağı çekmek 'ölmek', dolma 'yalan, hile', fıymak 'kopmak, savuşmak', kayış aşırmaq 'hile yapmak', ibiğini kaldırmak 'kafa tutmak', tırnakçı 'hırsız, yankesici', uyutmak 'aldatmak, kandırmak', papel 'para', papaz uçurmak 'eğlence alemleri yapmak, rakı alemleri yapmak', uyuzlanmak 'huylanmak, şüphelenmek', viraj almak 'çok yalan söylemek', volta 'bir aşağı, bir yukarı dolaşma', yaylamak 'çekilip gitmek', yürek selanik 'cesaretsiz, korkak', zoka 'tuzak, hile, dalavere, oyun' vb.”³¹

³⁰ *AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, s. 266-267.

³¹ Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, s. 13.

1.3. TÜRKİYE'DE VE TÜRK EDEBİYATINDA ARGONUN YERİ

Argo çok eski zamanlardan beri Türk kültüründe var olan bir kavramdır. Eskiden bu dile Osmanlı dönminde külhanbeyi dili ya da tulumbacı ağzı denirdi. “Bunu anlatmak için yine eski zamanlarda ‘Lisan-ı erazil’, ‘Lisan-ı hezele’ gibi deyimler kullanılmış ise de ‘aşağılık argo’nun Türkçe’deki tam karşılığı kayış dili (kayış=ile; kayış etmek=çalmak Türk argosunda) terimidir. Kesin bir sınır çizmemekle beraber, Türkçe’de argoyu, ‘teklifsiz dil’, ‘halk dili’, ‘kaba veya aşağılık dil’ gibi sınıflardan ayırmak gerekir.”³²

Türkiye’de genellikle halk arasında argo, külhanbeyi ağzı konuşması olarak nitelendirilmektedir. Argoyu belli sınıflara ayırmak mümkündür.

Ülkemizde argo kalabalık bir şehir olmasından dolayı genellikle İstanbul’da var olmuştur. Argo büyük şehirlerin sosyal özelliklerinden birini teşkil eder. Türkiye’de argo genellikle büyük şehirlerde özellikle İstanbul ilinin bazı yerlerinde konuşulmaktadır. Hele eskiden külhanbeyi denilen kabadayı gruplar İstanbul’un bazı yerlerini kendilerine mesken tutmuşlardır. Bu yerlerden bazıları: Üsküdar, Aksaray, Yenikapı, Kasımpaşa, Beşiktaş, Galata vs.

Belli yerlerde toplanan ve bu argo dili ile konuşanlar, zaman zaman kendi aralarında âşıklardan okuyup çalarlarmış.

Osmanlı devleti döneminde İstanbul’da bulunan babayiğit gözü kara tipler, Tavukpazarı kahvesinde bir araya gelerek Türk sözlü halk kültürünün temsilcilerinden olan Âşık Ömer’den, Dertli’den, Gevheri’den, Bayburtlu Zihni’den, Emrah’tan ara sıra Enderunlu Vasıf’tan okuyup çalarlardı. O dönemde modern anlamda spor bulunmadığı için tulumbacılık kısmen bunu yerini tutuyordu. Devlet memurları bile birer amatör tulumbacı idiler. Tanzimat döneminden sonra 1919-1920 yıllarına kadar bu kahvelerde argoyu yaşatıp tulumbacılık da yapabilen belli başlı kimseler şunlardı: Zeytinburunlu Arap Osman, Tersaneli Osman Nuri, Efe Mehmet, Acem İsmail, Kafesçi Arif, Dolmacı Mihran, Defterdarlı Asaf Bey, Yenimahalleli Çiroz Ali, Çeşmemeydanlı Behçet Bey.³³

Bu külhanbeyi gruplar buldukları kahvede mani söyleyip saz çalarlardı. çok zaman kendilerini dinleyenler de, genellikle toplumun benimsemediği yasadışı

³² Devellioğlu, *Türk Argosu İnceleme Sözlük*, s. 38-39-40-41.

³³ Devellioğlu, *Türk Argosu İnceleme Sözlük*, s. 53-54-55.

tiplerdir. Genellikle kumarbazlar, miskinler, mantarcılar, yankesici veya tırnakçılar, gece ve gündüz hırsızları, kasa hırsızları, esrar içenler gibi sabıkalı insanlardan olan sayılı kimselerdi. Kendilerine özgü garip giysileri olan bu tipler yumurta topuk ayakkabı giyer ellerinde tesbih insanlara adeta meydan okurlardı.³⁴

Türk tarihine baktığımız zaman argo çok eski dönemlerde, halk edebiyatında, divan edebiyatında, bazı şair ve yazarlarımız tarafından kullanıldığı görülmektedir. Argonun zaman zaman halk dilinde kullanıldığı da görülmektedir.

Karahanlı devleti döneminde Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılan Türkçenin ölümsüz eserlerinden sayılan ‘Divanü Lügat-it Türk’ adlı eserde, ‘oyuncak’ anlamına gelen ohşagu, kelimesinin ikinci anlamı kadın olduğundan argo bir kelimedir.

Yine Divan edebiyatının son dönem şairlerinden olan Sürüri’nin ‘Hezliyat-ı Havai’ adı altında topladığı eserde argo kelimeler göze çarpmaktadır: Abu-zampara, ahtu-cimağ, savsa vermek-gizlice bir kadının koynuna girmek.

Tanzimat dönemi ve sonrası yazarlarından Ahmet Rasim’in eserlerinde argo görülmektedir. ‘‘Şehir Mektupları’’ adlı eserinde alesta hazır anlamında, rakı içmek kelimesine çakmak kelimelerini kullanmıştır. Neyzen Tevfik birçok eserlerinde argoyu kullanmaktan büyük bir zevk almıştır. 1919’da bastırıldığı ‘Hiç’ adlı eserinde baş ağrıtmak, can sıkıkmak, anlamına ‘kavallanmak’ sözcüğünü kullanmıştır.³⁵

‘‘Yine ‘Uyanış’ dergisinin Ağustos 1955 (sayı 5) tarihli nüshasında Suat Taşer’in ‘Abuzettin Bey’ başlıklı aşağıdaki şiiri çok argolu şiirlere güzel bir örnektir:

Toriğini çalıştır kaşalot
Gır geçme
Çaparize gelirsin sonra zıngıdak...

Kasıntıdan denizler bulanıyor
Bamya tarlası mı sandın dünyayı
Bak atı alan Üsküdar’ı dolanıyor

Her gün ağzın dört köşe

³⁴ Devellioğlu, *Türk Argosu İnceleme Sözlük*, s. 55-56-57.

³⁵ Devellioğlu, *Türk Argosu İnceleme Sözlük*, s. 63-66.

Ama ingirağı çektiğinin resmidir
Kim dedi sana rüzgara karşı işe

Ama sakal takma bıyık
Behey ıspanakzade
Bu gidişin sonu karanlık

Tenhalarda bocurgat yaparsın
İşin gücün haminto
Bilirim her taşın altında varsın

Fazla viraj alıyorsun ağır ol
Eşekten düşmüş karpuzda dönersin sonra
Aheste çek kürekleri kendine gel

Bu devran böyle kalmaz
İmam kayığı yanaştı mı iskeleye
Gözünün yaşına bakan olmaz

Baba mirası değildir hayat
Söylemesi benden
İşlet toriğini bay kaşalot'³⁶

1.4. ALAN ARGOSU VE GENEL ARGO

Türk argosunu tarihi geçmişine baktığımız zaman argo ile konuşma belli alanlarda görüldüğü daha sonra genele yayıldığını söylemek mümkündür.

‘‘Aşağıdaki liste, Türkiye argosunun oluşum alanlarını sıralıyor. 18 alan yakınlıkları açısından öbeklendirilince de 6 ana öbek ortaya çıkıyor:

³⁶ Devellioğlu, *Türk Argosu İnceleme Sözlük*, s. 69-70.

SUÇ(?)DÜNYASI

- (1) Hırsız, dolandırıcı, yankesici argosu
- (2) Uyuşturucu (kaçakçılığı, satıcılığı, kullanıcılığı) argosu
- 1 (3) Kumar (kumarhane, kumarbaz) argosu
- (4) Kabadayı (bıçkın, külhanbeyi, serseri) argosu
- (5) Dilenci argosu

KAPALI DÜNYALAR

- (6) Hapishane, tutukevi (mahpus, tutuklu) argosu
- 2 (7) Yatılı okul, okul (öğrenci, öğretmen) argosu
- (8) Kışla (asker) argosu
- (9) Denizcilik (denizci) argosu

AZINLIK DÜNYASI

- 3 (10) Etnik azınlıklar argosu
- (11) Göçmen argosu

CİNSEL ARGO

- (12) Cinsel argo (ve kadın argosu)
- 4 (13) Eşcinsel argosu
- (14) Fuhuş (genelev, fahişe, genelev müşterisi) argosu

ALIŞVERİŞ ARGOSU

- (15) Esnaf (satıcı, seyyar satıcı, eskici, dövizci...)
- 5 (16) Şoför (kamu taşıma araçları sürücüsü, yolcusu)
- (17) eğlence yerleri (gazino, meyhane, müzisyen) argosu

SPOR DÜNYASI

- (18) Spor (sporcu, taraftar) argosu³⁷

2. DİĞER GİZLİ DİLLER

Toplumdaki bazı grupların kendi aralarında geliştirmiş oldukları anlaşılması pek kolay olmayan gizli diller. Türkiye'nin bazı yerlerinde bu dilleri görmek mümkündür. Bu grupların gizli dili kullanmaları dilbilimcilerin dikkatini çekmiştir. Araştırmacılar bununla ilgili önemli bilgilere ulaşmışlardır.

³⁷ Aktunç, *Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)*, s. 11.

İnsanlar toplum içinde bazen çeşitli şekilleri ya da eşyaları kullanarak isteklerini dile getirmeye çalışmışlardır.

Dünya üzerindeki insanların ayrı ayrı dilleri konuşmaları, toplumlar arasındaki ilişkilerde en önemli sorunlardandır. Bundan ötürü yeryüzündeki insanların tamamının kullanabilecekleri bir yapma dil oluşturulmaya çalışılmıştır. Polonyalı Dr. L. L. Zamenhof tarafından 16 kurala dayandırılan Esperanto bu yapma dillerin en çok bilineni ve yaygın olanıdır.³⁸

Türk kültür tarihinde ortak dil yaratma düşüncesi Osmanlı devleti döneminde Muhyî-i Gülşeni tarafından dünyada ilk yapay dil oluşturulmuştur. Muhyî'nin ölmesi ile bu dil de ortadan kalkar. “Muhyî, kendisini “zeban-zede-i ebkeman” (dilsizlere dil veren) şeklinde tanımlar. Nitekim “Bâleybelen” sözü, “dilsizleri dillendiren” ya da “dilsizlere dille hayat veren” anlamını verirken diğer yandan da bu yapma dilin sahibini karşılar.”³⁹

“Dilcilerin grup dili ya da özel dil adını verdikleri diller, bir toplumda, bireyin içinde bulunduğu sınıfa, yaşa, özellikle mesleğe göre belirlenen dillerdir. Son yılların çalışmalarında bu tür için sosyolekt (Sociolecte, Sociolect, Soziolekt) terimi kullanılmaktadır ki, social ve dialecte sözcüklerinin kısaltılarak bileşiminden oluşan bu terim, onun niteliğini de aşağı yukarı ortaya koyuyor.

Heike, sosyolekt'i “bireyüstü dil dizgesinin, bir dil birliğinin üyelerinden bir grup tarafından karakteristik kullanılışı” olarak tanımlamakta, ses bilim açısından da “bireyi bir toplum kesimine ait kılan bütün belirtilerin toplamı” biçiminde görmektedir. Daha kısa bir anlatımla sosyolekti “ bir grubun bütün dil varlığı, bir grubun dili” olarak tanımlayabiliriz.

Reichmann, söz konusu olan grupları sıralarken başta köylü, orta sınıf, okumuş yüksek katman olmak üzere toplum katmanlarını saymakta, ayrıca mezhepleri, cinsleri, yaş gruplarını, öğrenim, meslek ve siyasi gruplarını (örneğin belli bir partiye bağlı olma) göstermektedir.”⁴⁰

Özel diller kapsamına genellikle toplumun büyük çoğunluğu tarafından dışlanmış ve toplumun benimsemediği işleri sürdüren grupların kullandıkları diller,

³⁸ İsmail Doğan, Ahmet Doğan, Bilgehan Atsız Gökdağ, Adem Kılıçoğlu, Şükür Görmüş, *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*, Akademi Yay., Trabzon 1998, s. 19.

³⁹ Mustafa Koç, *Bâleybelen Muhyâ-i Gülşenî İlk Yapma Dil*, Klasik Yay., İstanbul 2005, s. 54.

⁴⁰ Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, s. 86-87.

argo, sanatçı, gazeteci, asker vb. mesleklerin ‘jargon’ (alan dili özelliği taşımayan) girer.⁴¹

Ülkemizde çeşitli mesleklere mensup insanların kendi aralarında geliştirdikleri gizli bir dil vardır. Eskiden beri bu gizli diller varlığını sürdürmektedir.

Toplumdaki sınırlı bazı kesimlerin veya bazı esnaf zümresinin başkalarının anlamaması için sözcüklere verdikleri ve konuştukları dil. Burdur ve Muğla yöresindeki ‘Kalaycı argosu’ ile Geygel Yörüklerinin ve Erkilet çerçilerinin kullandıkları gizli dil bunun tipik örneğidir.⁴²

1.2.1. ISLIK DİLİ VE KONUŞULDUĞU YERLER

Tabiatın zor koşullarından ötürü insanların yaşadıkları çevrenin yerleşim açısından uygun olmaması, insanları ıslık diline yöneltmiştir. Dünyada olduğu gibi ülkemizin bazı yerlerinde bu dil kullanılmaktadır. İnsanlar parmaklarının yardımıyla ıslık dilini kullanıyorlar.

“Son yıllarda bazı araştırmacıların Meksika’da, Kanarya Adaları’nda, Silbo Gomero’da ve Fransız Pyrenee’lerinde Aas köyünde tespit ettikleri ıslık dili ise, hem ilk bakışta bu iki türlü dilden hangisine ait olduğu sorusunu akla getirmekte, hem de ilgi çekici bir olay niteliği taşımaktadır.

Islık dilinin temelini, dilin ağız içinde özel bir şekle getirilmesi, ses organlarının mümkün olduğu ölçüde, çeşitli fonemlerin boğumlanmasındaki duruma gelmesi suretiyle çalınan tiz bir ıslık teşkil etmekte, bu dil, ses organlarının çeşitli durumlarından elde edilen farklı seslerden birleşen heceler üzerine kurulmuş bulunmaktadır. Ana dilinin kelimeleri, heceleri, teker teker ıslığa çevrilerek söylenmekte, bunlar, aralarında kısa aralıklar bırakılarak cümleleri teşkil etmektedir. Burada belirtilmesi gereken önemli nokta, yukarıda da belirttiğimiz, ses meydana getiren organların, fonemlerin ortaya çıkarılmaları sırasındaki şekli almakta olmaları, özel bir duruma getirilen dilin de bu şekline rağmen, boğumlamada üzerine düşen görevi yerine getirmeye çalışmasıdır. Bu özelliğiyle ıslık dilinin, dar anlamdaki dilin (la langue) ancak ses niteliği bakımından farklı bir türü olduğunu kabul edebiliriz.

⁴¹ Osman Toklu, *Dilbilime Giriş*, Akçağ Yay., Ankara 2003, s. 139.

⁴² Korkmaz, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, s. 73.

Kısaca, kelimeler, fonemlerin teker teker boğumlanması sonucunda meydana getirilmekte, fakat bunlar ses şeklinde değil, ısığa çevrilerek söylenmektedir.

Islık, a) parmakların yardımı olmaksızın dile özel bir şekil verilmesi, b) parmakların yardımıyla dilin bu özel şekle getirilmesiyle çalınmakta, bu ikinci türde, aynı zamanda parmakların da eklenmesi yolu ile daha uzayan bir ses aygıtı elde edilmiş olmaktadır.’’⁴³

Yöre arazisinin dağınık ve engebeli oluşu, evlerin birbirlerine uzakta olması, insanların birbirleriyle iletişimi sağlanmasında ıslık dilini kullanmaya zorlamıştır. İnsanlar ıslık dilini, ileti verme ya da uyarıda bulunma amacıyla kullanmaktadır.

Karadeniz bölgesinde bazı insanlarımız bu dili uzaktan uzağa anlaşmalarında kullanmaktadırlar. Örnek olarak, içinden bir dere geçen vadinin iki yakası arasında, meyilli, kayalık, çalılık ve ulaşılması güç yerlerde, Karadeniz kıyılarında olduğu gibi, evleri birbirine uzak inşa edilmiş yerleşme sahalarında konuşulmaktadır. Kuşköy ve Karabörk köyleri engebeli ve dağlık bir alanda olduğu için bu zarureti doğurmuştur. Vadinin iki yakasını teşkil eden yamaçlarda bulunan insanlar ellerinin yardımıyla ağızlarından çıkardıkları ıslık sesi yani kuş sesi ile karşıdan karşıya anlaşabilmektedirler. Aynı zamanda yamacın üstünde bulunan, aşağıdakine, altındaki de yukarıda bulunana veya yürümesi güç olan bu bölgelerde, birbirinden uzak iki kişi birbirine ıslık yoluyla hitap etmektedir.⁴⁴

‘‘1. Giresun ilinde Görele’nin Çanakçı bucağına bağlı Kuşköy, Karabörk, Deregözü, Karlıbel, Yukarısığırlık, Aşağısığırlık, Karakeş, Önerli, Akköy, köylerinde yaygın bulunuyor. Ayrıca Bayezit, Çatakkırı, Esenli, Beşirli, Hamzalı (eski Sadeköy), Bakımlı, Kuzcaköy, Taşdikmen, Yeşilköy, Kızılcainek, köylerinde konuşulduğu çeşitli kimselerin verdiği bilgiden anlaşılmaktadır.

2. Giresun’un Eynesil ilçesinin Ören, Uğuz köylerinde, Tirebolu ilçesinin özellikle Günyüzü (eski Törnük), Sarıyar köylerinde; ayrıca Karademir, İsrail, Eynece, Çatalağaç (eski Şadı), Çatak, Güdül, Furun, Düzçukur, Boncukçukur, Yukarıboynuyoğun, (eski Boynuyolu), Aşağıboynuyoğun, Sekü, Oryaca, Süttaş, (eski Dandı);

3. Trabzon ilinin Vakfikebir ilçesinde Dorukkiriş, Geyikli, Pelitçik, Doğancı, Kabasakal köylerinde özellikle, ayrıca Deregözü, Tarlacık, Şahinli, Doğancık,

⁴³ Doğan Aksan, *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*, Multilingual Yay., İstanbul 2004, s. 80-81-82.

⁴⁴ Aksan, *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*, s. 83.

Samsun, Ballı, Mahmutlu köylerinde kısmen kullanılıyor. Akçaabat ilçesinin Eskiköy, Üzümlü, Yalıköy, Sarıca köylerinde aşağı yukarı % 50 arasında kullanıldığı anlaşılıyor. Ayrıca Gümüşhane ilinin Kürtün bucağına bağlı Uluköy’de konuşulduğunu duyduk.

Islıkla anlaşma bazı yerlerde kısmen görülmekte, bazı yerlerde ise küçük-büyük, kadın-erkek herkes tarafından başvuru bir anlaşma aracı olmaktadır. Herkes tarafından kullanıldığı yerler arazi bakımından arızalı olan yerlerdir. Kısmen konuşulduğu köylerde daha çok çobanlara inhisar ettiği görülüyor. Bunu çobanların işleri gereği, uzaktan anlaşmak zorunda olmalarına bağlayabiliriz. Vakfıkebir ilçesi Şalpazarı bucağının Ballı köyünde daha çok çobanlar ıslıkla anlaşmakta, “yaylaya gideceğim” şeklindeki şeyleri ıslıkla nakletmektedirler. Yukarıda adını veremediğimiz, Vakfıkebir ilçesi Çarşıbaşı’na bağlı, vadi içinde bulunan Yavuz köyünde de çobanlar, hayvanlarının gittiğini haber vermek için ıslığa başvurmaktadırlar.

Yaptığımız araştırmadan edindiğimiz bilgiye göre duyulan ıslığın kadına mı, erkeğe mi ait olduğu çoğunlukla anlaşılabilir (aşağı yukarı % 80 oranında). Fakat ıslık çalanın yaşı pek anlaşılabilir değildir. Ayrıca çocuk ıslığı ile kadın ıslığı da birbirinden pek ayırt edilemiyor.

Ancak devamlı temasta bulunan kimselerin, örnek olarak aile fertlerinin, yakınların ıslığı tanınabilmektedir.

Islıkla konuşma genel olarak çocuklukta öğrenilmekte, ilkökul çağındaki çocuklar bu dili rahatça konuşabilmektedirler. Karabörk köyünden Hüseyin Köse, 7-8 yaşlarından başlayarak bu dili konuştuğunu söylemiştir. İlkokul Müdürü Hamdi Dede’nin verdiği bilgiye göre, okul bahçesinde oynayan çocuklar bazen hep birden ıslığa başlamakta ve çıkan gürültüyü önlemek için onları uyarmak gerekmektedir.

Kadınların ıslık diline alışıklıkları erkeklerden pek aşağı değildir. Espiye ilçesinin Sınır köyünde kadınların % 80 inin bu dili anladığı görülüyor. Bu köyden birçok kadının ıslığını da ses cihazıyla tespit etmiş bulunuyoruz. Karabörk’te de kadınlar bu dil ile konuşabilmektedirler.’’⁴⁵

Karadeniz’in bazı yörelerinde bu dili insanlar kullanmaktadır. Kullanılan bu dilin erkeğe mi kadına mı ait olduğu genel olarak anlaşılabilir. Islık dili kuş

⁴⁵ Aksan, *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*, s. 83–84–85.

sesine benzediği için kuş dili de denilmektedir. Bu bölgedeki ıslık ya da kuş dili çocukluk döneminde öğrenilmektedir. Yörede adeta bu dili bilmek hem zorunluluk hem de gelenek haline gelmiştir. İnsanlar bu dili kullanmakla ata kültürlerini yaşatmakta ve her sene Kuşköy’de ‘Kuşköy kuş dili şenlikleri’ düzenlenmektedir.

1.2.2. KUŞ DİLİ VE KONUŞULDUĞU YERLER

“Gerçek yönüyle ve insan yakıştırmasına göre, kuşların, ötüşme aracılığı ile kendi aralarında anlaşmalarını, konuşmalarını sağlayan dil. Kuş dilinden anlayan kimselerle ilgili hikâyeler, edebiyatta, uyarma, yol gösterme, öğüt verme, peygamber mucizesi olarak geçer. Bu yetenek türlü biçimlerde kendini gösterir. Kimi hikâyelerde bir kuş, dilini bir insana öğretir, onunla arkadaşlık kurar. Kimi hikâyelerde de bu yetenek bir Tanrı bağışı olarak o insana verilmiştir. Kimi hikâyelerde ise, hikâye kahramanı sihirli bir ot yer; kuş dilinden anlamaya başlar. Kuş dilini doğuştan bilen kişiler de yok değildir.

Bir İrlanda inanışına göre, dilinin altında atmaca dili taşıyanlar kuş dilinden anlarmış. Bu inancın kökeninde, kuş dili bilmek için, konuşabilmek için, insan dili değil de, kuşun dili uygundur gibi bir yargı yatsa gerektir.”⁴⁶

Tabiat ile iç içe olan Türklerin edebiyatında kuşları görmek mümkündür. Nitekim kuşların insan gibi konuşması birçok hikâyeye konu olmuştur.

Dünya insanların sözlü edebiyatlarında ve dini içerikli eserlerinde insanların kuşların dilini anladığı ve kuş dili ile konuştukları rivayet edilir. Doğanın gizemini çözmek ve gelecekte haber vermek kuş dilinin bilinmesi ile mümkün olmaktadır. Zengin Türk kültürünün destanlarında masallarında kahramanların kuşlarla konuşmaları, özellikle şaman din adamlarının kuş sesleriyle ruhlar dünyasına vardıkları görülür. Kutsal kitabımız Kur’an-ı Kerim’de Hz. Süleyman peygamberin kuşlarla konuşup anlaşığına yer verilir.⁴⁷

“İslamiyetin kutsal kitabı Kur’an’da çeşitli kavramlara ve varlıklara işaret eden semboller olarak kuşların geçtiği birçok ayet bulunur. Bunlarla birlikte,

⁴⁶ Lütfullah Sami Akalın, *Türk Folklorunda Kuşlar*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1993, s. 32.

⁴⁷ Erdal Şahin, “Kuş Dili”, Editörler: Naskali-Şahin, *Kültür Tarihimizde Gizli Diller ve Şifreler*, Picus Yay., İstanbul 2008, s. 11.

Süleyman, Davud'a varis oldu ve dedi ki: Ey insanlar! Bize kuş dili (Mantıku't-Tayr) öğretildi ve bize her şeyden (nasip) verildi. Doğrusu bu apaçık bir lütuftur. (Neml Suresi: 27/16) mealindeki ayette Süleyman peygamber kuşların dilini bilen kişi olarak bildirilir.

Bu ayetin devamında, “Süleyman, kuşları gözden geçirdikten sonra şöyle dedi: Hühüd'ü niçin göremiyorum? Ben, senin bilmediğin bir şeyi öğrendim. Sebe'den sana çok doğru (ve önemli) bir haber getirdim. Dedi.” (Neml Suresi: 27/20–22) mealindeki ayetlerde yer alan kıssaya göre Süleyman peygamber kuşlar ve özellikle 'Hühüd' kuşu ile konuşur. Bu, Kur'an'da kuşlarla iletişim kurulduğunun bildirildiği önemli bir anlatımdır. Süleyman peygamber bütün doğa unsurları ve güçlerinin boyun eğdiği hükümdar olarak kuşlar üzerinde de hakimiyet kurmuş, onlarla kendi dillerinde konuşmuştur.’’⁴⁸

Süleyman peygamberin kuşlarla konuşması başlı başına ilahi bir mucizeyken, bu durum yazarların araştırmalarına konu olmuştur. Hem Kur'an'da hem de bazı eserlerde bu durum görülmektedir.

“Delail-i Hayrat Şerhi'nde, Kur'an-ı Kerim'deki Neml 16. ayeti açıklanırken (ey insanlar, bize kuş dili öğretildi.) Hz. Süleyman'ın kuş dili bildiği örneklerle anlatılmaktadır. Buna göre bülbül azla yetinmeyi, üveyk Tanrı korkusunu, tavuskuşu ve ebabil, edilenlerin karşılıksız kalmayacağını, hühüd, tövbe etmemiz gerektiğini, kumru yalnız Tanrı'nın övgüye değer olduğunu kartal Tanrı ölümsüzlüğünü, bağırtlak dilimizi tutmamız gerektiğini, akbaba insanların ölümlü yaratıklar olduğunu, tavşancıl Tanrı'ya yaklaşmanın insanlardan uzaklaşmakla başarılabileceğini ve baykuş da insanlardan kaçmamız gerektiğini dile getirmektedir.’’⁴⁹

Feridüddin Attar'ın Mantık Al-Tayr adlı eserinde hühüd kuşunun Hz. Süleyman ile konuşması anlatılmaktadır:

“Süleyman'la bir hayli konuşup görüştim; onun ordusu içinde rütbe bakımından ileri geçtim. Süleyman'la yoldaş olmuş, bu âlemi bir hayli dönüp dolaşmışım. Bu suretle padişahımı tanımışım.’’⁵⁰

⁴⁸ Şahin, “Kuş Dili”, *Kültür Tarihimize Gizli Diller ve Şifreler*, s. 14-15.

⁴⁹ Akalın, *Türk Folklorunda Kuşlar*, s. 33.

⁵⁰ Abdülbaki Gölpınarlı, *Feridüddin Attar'ın Mantık Al-Tayr*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2006, s. 48.

Kuşların sözcüsü hüdhüd ve diğer kuşlar, Hz. Süleyman'ı kendilerine padişah olarak seçmişlerdir.

Ortadoğu insanların halk mitolojisinde, Hz. Süleyman kuş dilinden anlayan peygamber olarak gösterilir.

“Süleyman kuş dilini bilir dediler
Süleyman var Süleyman'dan içeri.
Ben kuş dilini bilirim
Söyler Süleyman bana.

Yunus Emre

Süleyman'dır kuş dilini söyleyen
Her Süleyman kuş dilini ne bilsin

Seyrani

Bülbül oldum gül dalında şakırım
Gül dalında biten gül neme yetmez
Süleyman'ım; kuş dilinden okurum
Bana talim olan dil neme yetmez

Kul Budala

Yunus Emre kuş dilini, herkesin kolayca anlayamayacağı anlatım karşılığı kullanır:

Biçare Yunus'un sözün
Key aşık gerek anlaya
O kuş dilidir neylesin
Öğütlemey ötmeyince’’⁵¹

“Geçmişte üstün yetenekli veya mucize sahibi bazı insanların ‘kuşlarla konuşmaları’ inancı ve bazı özel kişilerin ‘kuşları taklit ederek bir şey anlatmaları’ diğer insanlarca çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. ‘Kuş dili’ kelime grubu, kuş dili dünya kültüründen ve şamanlık (kamlık) kültürümüz ile özellikle Kur’an’da geçen ‘Mantıku’t-Tayr’dan mülhem olarak sözlü ve yazılı kültürümüzde anlamlar kazanarak kullanılmıştır. Bu gizemli söz, eskiden ‘vahdet-i vücut’ temalı eserler ile

⁵¹ Akalın, *Türk Folklorunda Kuşlar*, s. 33.

mutasavvif şairlerin ortak dilini ifade etmiş ve bazı çevrelerin çeşitli şekillerdeki gizli dillerine karşılık olarak kullanılmıştır.’’⁵²

Bugün bile halk arasında Hz. Süleyman’ın kuşlar ile konuştuğu anlaşıldığı bilinmektedir. Nitekim bu olay birçok esere konu olmuştur. Hz. Süleyman’ın kuşlar ile konuşması bir mucize olarak görülmüş, insanlar arasında anlatıla anlatıla efsaneleşmiştir.

Orta Asya Türk topluluklarındaki şamanlar inancılarını genellikle kuşları taklit ederek yerine getirmeye çalışmışlardır. Şamanlık törenlerinde şaman kuşun sesini taklit etmiş ve ruhlar alemine ulaşmaya çalışmıştır.

‘‘Geçmişte inanç dünyamızın bir dönemini oluşturan ve bugün özellikle Sibiryada devam eden şamanlık inancında, şamanın belli seansların gerçekleştirilebilmesi için ruhlarla iletişim kurulmasında kullanılan ‘gizli dil’i bilmesi gerektiği kabul edilir. Özel güçlere sahip olduğu düşünülen şamanların kullandıkları gizli dil, genellikle ya hayvanların dilleri ya da onların seslerini taklitten ibarettir. Bu nedenle, bir şamanda bulunması gereken en önemli özelliklerden biri hayvan seslerini taklit etme yeteneğine sahip oluşudur. Şamanın dini tören esnasında hareketleriyle veya sesiyle bir hayvanı taklit etmesi, avlanırken avcının bir hayvanın taklidine kıyasla çok daha gerçekçidir.

Şamanların dillerini bildikleri ve seslerini taklit ettikleri hayvanlardan en önemlisi kuşlardır; çünkü kuşlar, şamanların irtibat kuracakları ruhlara en yakın ve benzeyen varlıklar olarak düşünülmüştür. Bu nedenle, bazı dini törenlerde şaman şeklen olmasa bile, sesi ve hareketleriyle özellikle kuşa dönüşür.

Sibiryada Şamanizmi’nde Ülgen’e sunulan kurban törenlerinde şamanın göklere yükselmesi temsili bir kazla olur. Tören esnasında kazın bütün hareketleri şamanın kendisi tarafından yapılır ve kazın çıkardığı sesler şaman tarafından taklit edilir. 1859-1871 yılları arasında Sibiryada bulunan meşhur Türkolog W. Radloff, bu yıllarda yazdığı meşhur Seyahatname’sinde, Altay bölgesinde Ülgen’e sunulan kurban töreni sırasında şaman tarafından okunan ve kaz sesinin taklidiyle kazın da katıldığı şu duaya yer verir. Şimdi şaman yerinden kalkar ve yavaş yavaş çadırından

⁵² Şahin, ‘‘Kuş Dili’’, *Kültür Tarihinde Gizli Diller ve Şifreler*, s. 11.

çıkar; çadıra yakın bir yerde kaz niyetiyle içerisine ot doldurulmuş ve bezle sarılı bir nesne yerleştirilmiştir.”⁵³

“Şaman birkaç ruha hitap ederek ilahiler okuduktan sonra tahnit edilmiş kaza binerek göklere doğru uçmayı temsil eder ve kaza hitaben:

Ak ayazın önünden, ak bulutun üstünden
Gök ayazın önünden, gök bulutun üstünden
Gök tanrıya doğru git!”⁵⁴

“Bunun üzerine şaman kaz sesini taklit ederek cevap verir:

Ungay gak gak, ungay gak!
Kaygay gak gak, kaygay gak!
Şaman: Altın bir dizgin yerleştirdiniz!
Kaz: Ungay gak gak, ungay gak!
Şaman: Altın kementi tutunuz!
Kaz: Ungay gak gak, ungay gak!
Şaman: Bir aylık mesafeye bakınız!
Kaz: Ungay gak gak, ungay gak!
Şaman: Ak süt gölüne bakınız!
Kaz: Ungay gak gak, ungay gak!
Şaman: Bir günlük mesafeye bakınız!
Kaz: Ungay gak gak, ungay gak!
Şaman: Sürö dağına bakınız!
Kaz: Ungay gak gak, ungay gak!
Şaman: Sürö dağından
Kendisine yemek alması
Ak süt gölünden,
Kendisine yiyecek alması!
Kaz: ungay gak gak, ungay gak!

⁵³ Şahin, “Kuş Dili”, *Kültür Tarihimize Gizli Diller ve Şifreler*, s. 12-13.

⁵⁴ Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, TDK Yay., Ankara 2000, s. 104.

Kaygay gak gak, kaygay gak!’’

Ayrıca, Sibirya’da şamanların kötü ruhlara karşı kuzgun, yağmur yağdırmak için karga, yalanı açığa çıkarmak için saksağan vb. seslerini taklit ederek dualar okudukları kaynaklarda yer alır.’’⁵⁵

Dünyanın en zengin kültürlerinden olan Türk kültüründe eski şaman inancını taşıyan insanlarda, özellikle şamanların ruhlar alemine ulaşmalarında kuş seslerini kullandıkları bilinmektedir. Köklü bir geçmişe sahip destanlarımızda ve masallarımızda bunları görmek mümkündür. Gerek sözlü gerekse yazılı edebiyatımızda kuşlar eserler konu olmuş, bazı sözler kuş dili ile anlatılmaya çalışılmıştır. Kuşlar bu değerlerimizin vazgeçilmez bir parçası olmuştur.

Eski Türk topluluklarında Türkler bazı ermiş kişilerin kuşlar ile konuştuklarına inanmışlardır. Efsanelerde kuşlar birer kahraman olarak görülmüş, Türkler amaçlarını gerçekleştirmede konuştukları gizli dile kuş dilini de katarak kuş dilini oluşturmuşlardır.

İnsanların kuş dilini kullanma amacı başkalarının anlamaması için. Bu dili kullananlar, konuştukları dile çeşitli sesler ekleyerek ya da sözcüklerin yapısını, şeklini değiştirerek kendi aralarında gizli bir şekilde anlaşmaya çalışırlar.

‘‘Tarihi yazılı kaynaklarımıza göre, kuş dilinin özel dil olarak kullanımını 17. yüzyıla kadar tanıklandırmak mümkündür. 17. yüzyılda, klasik edebiyatımızda türünün en büyük örneği olarak yazılan Seyahatname’sinden Evliya Çelebi’nin kuş dilini, bildiğini ve bazı özel durumlarda arkadaşlarıyla gizli anlaşma aracı olarak kuş dilini kullandığını öğrenmekteyiz. ‘‘Hizmetkarlardan kimse bulunmasun,’’ diyü rica edince hakir yoldaşlarımı hep taşra çıkardım. Gulamımın birine kuş lisanı üzere ‘‘Cücümlece yocoldacaşlacarıcım sicilacahlacansucunlacar icihticiyacatecen ducursucunlacar,’’ diye emrettim. Yani ‘‘Cümle yoldaşlarım silahlansunlar, ihtiyaten dursunlar.’’ diye emrettim. Evliya Çelebi’nin konuştuğu ‘kuş dili’ ülkemizde g’li hecelerle yapılan şekilde birlikte en çok yaygınlık gösteren, kelimenin hecelerine c’li hecelerin eklenmesiyle konuşulan biçimdir.

19. yüzyılın meşhur vakanüvis ve tarihçilerinden Şanizade Atullah Mehmed, Osmanlı İmparatorluğu’nda 1808 ve 1820 yılları arasındaki tarihi ve siyasi olayları

⁵⁵ Şahin, ‘‘Kuş Dili’’, *Kültür Tarihimize Gizli Diller ve Şifreler*, s. 13-14.

anlattığı, 1873'te İstanbul'da basılan Şanizade Tarihi adıyla meşhur olan kitabında geçen 'vakıf-ı esrar- eşrar bazı nabekarlarla amizişe derkar ve kuş dilince söyleşerek müsaade-i zamana dideküşayı intizar' ifadelerinden İstanbul'da serseri ve ayak takımı arasında 'kuş dili'nin konuşulduğu anlaşılır. Burada geçen kuş dili, kelimelere bazı ses ve ses grubu eklenmesiyle konuşulan biçim olabileceği gibi dönemin sözlüklerinde '‘hovarda, hazele tabirat-ı mahsusa-ı mekruhesi veya hazele beyninde müttefaku'n-aleyh kaba ve müstehcen lisan'' anlamlarıyla yer alan 'kayış dili'; yani 'argo' anlamında kullanılmış olabilir.

Öğrenilmesi kolay kurallara dayanan kuş dili, genellikle ilk kez duyan çocuklarca zeka oyunu olarak algılanır ve öğrenme aşamasında konuşma pratikleriyle bir tür sözlü oyun halini alır. Daha sonra bu dili bilenler, diğer çocuklar yanında, çevredekilerin anlamasını istemedikleri şeyleri kuş dilinde söyleyerek hem gizli anlaşma sağlamış hem de grup içinde 'kuş dilini bilen' özelliğiyle farklılık kazanmış olurlar toplulukta kendilerinden başka kimsenin anlamadığı bir dili konuşuyor olmak çocuklara büyük zevk verir. Bu, çocuk veya gençler arasında, herhangi bir yabancı dil öğrenilinceye veya farklı bir gizli anlaşma aracı geliştirilinceye kadar devam eder.

Kuş dili gizli anlaşma aracı olmakla birlikte, çocukluk yıllarında bir tür oyun olarak algılanarak çocuklar arasında yaygınlık kazanmak suretiyle pek çok kişi tarafından bilindiğinden, bugün gizli bilgileri aktarmak için pek uygun değildir. Ancak, kuş dilini tam bir gizli dil anlaşma aracı olarak kullanan çocuklar vardır; bunlar sokak çocuklarıdır. Sokaklarda yaşayan, ailesiyle ilişkileri kopuk olup geçimini sokaktan sağlayan, zaman zaman suça bulaşıp, tiner gibi uçucu maddeler kullanan ya da bunlara gereksinim duyan, sokağın özgür ortamını mekan edinen genellikle eğitimsiz sokak çocukları başkalarının duymasını ya da anlamasını istemediklerinde kendi aralarında değişik türleriyle kuş dilini konuşurlar. Diğer çocuklarda daha çok eğlence ve oyun amacıyla kullanılan kuş dili, sokak çocuklarının dilinde eğlenceden ziyade gerçekten gizli, dış dünyaya kapalı konuşma şekli olarak görülür. Sokak çocukları toplumun geri kalan kesimlerinden ayrılmak ve korunmak, bütünlüklerini koruyarak grup kimliklerini pekiştirmek gibi amaçlarla kendi aralarında kuş dilini kullanırlar.’’⁵⁶

⁵⁶ Şahin, '‘Kuş Dili’', *Kültür Tarihimize Gizli Diller ve Şifreler*, s. 21-22-23-24.

Köklü bir kültür sahip olan Türk kültürü içinde, çeşitli yerlerde kullanılan kuş dili, gizli dillere konu olmuştur. Özellikle çocuklar arasında bu dil konuşulmaktadır. Genellikle sokaklarda kimsesiz yaşayan çocuklar bu dili kullanırlar.

“Kuş dilinin bir de, çocuklar arasında yaygın olan türü vardır. Örneğin İçel’de kuş dili, sözcükler içine “fe” eklenmesiyle yapılır. “Ben kitabı okudum.” “Befe kitafabifi ufukudufum.” olur.”⁵⁷

İnsanların sözlü olarak konuştukları kuş dilinden başka, yazı dilini kullanarak, konuştukları kuş dili türleri de bulunmaktadır. Amaç başkalarının anlamaması için kendi aralarında şifreli konuşmaktır.

Araştırmacı yazar Mustafa Köse, “*Giresun’da Kuva-yi Milliye, Rus İşgalinde ve Milli Mücadele Döneminde Asker ve Milislerimizin Savaş ve Direnişleri, Haberleşme, Gizli İletişim ve Parola Olarak Kuş Dili*” makalesinde Rus İşgalinde ve Milli Mücadele döneminde Türk insanının savaş ve direnişinde, haberleşmesinde gizli iletişim aracı olarak kuş dilini kullandığını söylemektedir:

“1. Dünya Savaşı, Türk-Rus Savaşı’nda, Sarıkamış don faciası, savaşı aleyhimize çevirmişti. Erzurum düşünce, Rus Ordusu Karadeniz’e hem sahilden donanma desteğiyle, cephe gerisinden asker çıkartarak, iç kısımda da uzun çatışmalardan sonra Bayburt ve yöresini de 3. Ordu Kumandanı Vehip Paşa’nın onca gayretlerine ve askerlerimizin kahramanlıklarına rağmen ele geçirince, Trabzon’a yöneldiler. Trabzon’u da ele geçirdiler (18 Nisan 1916). Yörenin halkının, milislerin de kahramanlıklarla dolu savaşıyla, Karadağ’da uzunca bir süre Rusların karşısında direnen, savaşan Türk birlikleri, 20 Temmuz 1916’da Vakfıkebir deresi gerisine çekildiler. Rusların 20 Temmuz’da Fol’a girmesi üzerine Türk kuvvetleri Çavuşlu deresine, 2 Ağustos’ta Görele’ye, 24 Ağustos’ta da Çanakçı deresi boyuna çekilmek zorunda kaldılar. Türk kuvvetleri 30 Ağustos’ta karşı taarruzla Görele’ye kadar ilerledilerse de, Rusların taarruzu ile 21 Ekim’de Harşit çayı boyuna çekildiler ve burada cephe tuttular. Rusları ve onlarla beraber olan Ermeni, Rum çetelerini; işgal ettikleri Harşit’in karşı yamaçları ve Sis Dağı civarlarında ummadıkları olaylar bekliyordu.

Bir bölük Rus askeri iki ayrı koldan Sis dağlarının yamaçlarındaki çoğu işgalle birlikte terkedilmiş ya da yalnızca yaşlıların ve bir miktar kadın ve çocuğun

⁵⁷ Akalın, *Türk Folklorunda Kuşlar*, s. 33.

yaşadığı yamaç köylerini ve civarlarını denetlemek için yer yer ormanlık, keçi yollarından ya da geçilebilecek yerlerden birer sıra silahlar elde, tetik hazır ilerliyorlardı. Naçarlığın (Rus komutanlığı) emri gereği dağda, ormanlarda bulunan çeteler ele geçirilecek ya da yok edilecekti. Bu çeteler ihtiyaçlarını köylerde kalan vatandaşlarından karşılıyor, zaman zaman köylere misafir oluyorlardı ya da tamamen terk edilmiş köy evlerinde barınıyorlardı. Bu yönde Naçarlığa ihbarlar gelmekteydi. Sis dağlarında istihbarata göre sayıları 15 ile 50 arasında olan 5 ya da 6 çete gurubu vardı. Bunların çoğu yöre insanlarıydı, hatta bir kısmı savaşta o büyük karışıklık ve geri çekilmeye ailelerini meraktan da cepheden kaçan kişilerdi. Ama şimdi Harşit cephesi gerisinde işgal ettikleri topraklarda başlarına bela olmuşlardı. İstihbarata göre milis çetelerin içinde en az bir yüzbaşı, 3 teğmen, 4-5 de Türk subayı vardı. Bunlar çeteleri eğitip, geliştirmişlerdi. Harşit boylarında cephe tutan Teşkilat-ı Mahsusa Alayı, sahil müfrezesi ile haberleşiyorlar, Rus ordusu hakkında bilgi sızdırıyorlardı. Daha kötüsü asker sıkıntısı çeken Türk ordusuna bölgeden, Harşit'ı geçirip yeni gönüllü askerler yolluyorlardı. Ayrıca Sis Dağı ve civarlarına ki bu alan bugünkü Şalpazarı, Eynesil, Çavuşlu, Doğan kent, Tonya, Köse, Kürtün, Beşikdüzü, Görele, Çanakçı ve civarları gibi geniş bir alanı kapsamaktaydı ki bu bölgede askerimiz dağılıp geri çekilirken, perişan, aç ya da yaralı bu bölgede rastlanan birliklerinden ayrı düşmüş askerlerimize hemen yardım ediyorlar, iyileştiriyorlar veya çeteye dahil ediyor ya da Harşit cephesine, ordumuza ulaştırıyorlardı. Çetelerin en hassas olduğu konu ise Ruslarla işbirliği, muhbirlik yapan işbirlikçilerdi. Esasen ne yazık ki işbirlikçi sayısı oldukça fazlaydı. Bunların ana gövdesini kazalardaki, Rusların geldiği haberine rağmen kasabalardaki evlerini terk etmeyip, Ruslarla heyetler yollayarak anlaşılan bir kısım eşraf ve onlarla hareket eden halk oluşturuyordu. Ancak bunların hepsi muhbirler değildi. Muhbirler ayrıca Ruslara casusluk yapan, her olayı rapor eden belli kişilerdi. Çeteler birisi de kadın olan bu muhbirlerden birkaçını öldürmüşlerdi. Bu olayları takip etmeye kalkan Rus askerleri de çeteleri takipte öldürülmüştü. İşgal sırasında, Eynesil'de, Çavuşlu'da, Görele'de yer yer Ruslarla şiddetli çatışmalar olmuştu. İşte bu muhbir olaylarından sonra Çeteler dağlara çekilmişler ve adam toplayarak önemli bir güç oluşturmuşlardı. Artık işgal bitinceye dek Sis Dağı ve civarı, Rus askerlerinin ve Ermeni çetelerinin rahat gezebileceği bir yer olmaktan çıkmıştı. Ava giden Rus askerleri çam, kestane

ve meşe ağaçlıklarının birbirini takip ettiği ormanlık bir alandan yukarı doğru çıkıyorlardı. Sabah yağmur yağmıştı, sonbahar aylarıydı. Dökülen yapraklarla dolu çakıllı ve çamurlu kaygan patikalardan dikkatlice devam ediyorlardı. Sis dağının oksijen yüklü temiz havası ve çeşit çeşit güzel kuş sesleri zor yolda onları sakinleştiriyordu. Uzaklardan, ormanın derinliklerinden gelen ıslık tekerlemesine benzeyen kuş sesi onlara bir farklılık anlatmamış, dikkatlerini bile çekmemişti. Halbuki bu kuş sesi bildiğimiz kuş sesi değildi. Bu ses bir mesajdı. Hem de anlamı belli ulaştığı yerde bilinen bir mesajdı. Kuş diliyle bir milisin dikkat haberi veren mesajı. Mesaj alınmıştı. Ormanın yukarılarında Rus askerlerinin yolunun üzerinde 10 kadar çete vardı. Ve ıslıkla cevabı, Rusları gören çeteye ulamıştı. Pusu tamamdı. Rus askerleri iyice yorulmuş, yağmur serinliğine rağmen hepsini ter basmıştı. Postallarını çamur kaplamıştı. Rus askerlerinin çoğu iri yarı ya da etine dolgun insanlardı. Tabii yaş durumları iyiydi. Üstelik yöre halkımızdan ele geçirdikleri ne kadar dana, inek, koyun varsa yiye yiye buralara kadar gelmişlerdi. Böyle operasyonlar dışında da zaman zaman durgunlaşan Harşit cephesinde gerideki birlikler pinekliyordu açıkçası... Esasında tedirgindiler, çünkü çetelerden korkuyorlardı doğrusu, hele çatışma çıkarsa ölümüne bir savaş olacağını ve çeteleri ele geçirmenin ölüsü dışında mümkün olmadığını yaşananlardan biliyorlardı. Bir anda silahlar patladı az ilerlerinden yamaçtaki büyük ağaçların oradan yağmur gibi kurşun yağmıştı. İlk ateşle önlerdeki 3 Rus askeri hem de birkaç yara alarak devrilmişti. Komutanlarının emriyle tek sıra ilerleyen Ruslar ormana dağıldılar, ateşle karşılık veriyorlardı. Ancak 70 kişi olan grubun yarısı aşağı doğru tek tük ateş ederek geriliyorlar, esasen kaçıyorlardı. Pusuya düşmüşlerdi. Çeteler on beş dakika kadar aralıklı ama seri atıştan sonra sessizce geri çekildiler. Ne de olsa bu bir vur kaçtı. Ancak onların yerlerinden kaybolduğunu Ruslar bilemezdi. Zaten komutanları da geri çekil demiş, bayır aşağı iniyorlardı. 4 kayıp vermişler, ikide yaralıları yanlarındaydı. Kuş seslerini bilemezlerdi. Çeteler bölgeyi, ormanları çok iyi biliyordu. Bunların ormandan çıkış yolu kayalıkla kaplı bir yerdi. İşin ilginç yanı 20 kişi kadar olan çetenin büyük kısmı o kayalıklar civarındaydı. Kuş diliyle ıslık sesli kuş sesi mesajı yerine ulaşmıştı. Ormanın çıkışında kayalıkta pusu hazırды. Yarı belirsiz keçi yolu, patikalar, Rus askerlerini kayalıkların önüne getirmişti. Esasında yeni bir saldırı hiç beklemiyorlardı. Bir anda kayalıklardan kurşun yağdı. İlk ateşte 4 Rus askeri daha

düştü ancak iki saat evvelki saldırıdan sonra tetik duran Ruslar hep birlikte yere yapışıp, siper durdular. Zaten bir kısmı henüz ormandan çıkmamıştı. Çeteler Rus askerinin öldürüle öldürüle bitmeyeceğini biliyorlardı. Zaten cephaneleri kısıtlıydı. İki üç kez daha Rusları taradılar, sessizce kayalıkların arkasından ormana, dağlara doğru yöneldiler. Rus askerlerinin çetelerin gittiğini anlaması, korkulu sessizlikte birkaç saat sürdü. Kuş sesi deyip geçmeyin...

Kuş diliyle köyden köye seslenerek, asker olacakların isimleri seslenerek, Kurtuluş Savaşına katılmak için haber yolluyorlardı. Çağrılanların bir kısmı 1. Dünya Savaşına katılan tecrübeli askerlerdi. Bunlar yeni gençleri de yanlarına katıyorlar, Osman Ağa'nın emrine girerek eğitiliyorlardı. Giresun Askerlik Şube Başkanı Binbaşı Hüseyin Avni Alparslan eğitim ve disiplin işinde gayret içindeydi. Kuş dili bölgede çok eskilerden beri kullanılan, 'ıslıkla' gerçekleştirilen orijinal bir ses dilidir. Bugün Kuşköy'de (Sis Dağı-Çanakçı civarı) Kuş dili şenlikleri düzenleniyor. Kuş dili iletişim araçlarının olmadığı çok uzun zamanlar dağlık olan bölgede dağdan dağa, köyden köye yüksek sesli ıslık çalarak insanlarımız tarafından haberleşmede kullanılmış, çok yararlı bir yöntemdi. Halk günlük yaşamda da kullanır, eskilerde hemen herkes bilirdi. Yalnız bölgemizde değil Karadeniz'in geniş bir kısmında biliniyordu. Zamanla Kuş dili unutulmuş ve Görele, Çanakçı, Kuş köy bölgesinde kullanılmaya kısmen devam etmiştir. Şenlik ve kültürel faaliyetlerle Kuş dili bugünlerde ele alınmış bulunuyor.

Osman Ağa Alayına kurban gel. Yunanla savaşmaya, yeni yetme gençlerden de katın gelin. Giresun'da Asker hazırlanıyor! Diye dağdan dağa kuş diliyle haber gitmekte, mesajı alan hazırlanıp, yola koyulmaktaydı.

Rus işgalinde görülen Rus askerleri, yolu üzerindeki köylere, insanlara haber veriliyordu, kuş diliyle. O günler için haberleşmede hem de şifreli iletişimde önemli bir yöntem ve imkan Kuş köylülerde sitelerinde yazmışlar. Rus işgalinde, yörenin kurtuluşunda çok faydalı oldu diye... Kuş dilinin çok eski olduğu şuradan da anlaşılıyor 1. Dünya Savaşı'nda Ruslar kuş köyünü ve diğer yöreleri işgal ettiğinde halk düşmanın anlamaması için kuşdilini kullanmışlar ve Ruslara karşı savaşın kazanılmasında önemli rol oynamışlardır.'⁵⁸

⁵⁸ Mustafa Köse, “*Giresun'da Kuva-yı Milliye, Rus İşgalinde ve Milli Mücadele Döneminde Asker ve Milislerimizin Savaş ve Direnişleri, Haberleşme, Gizli İletişim ve Parola Olarak Kuş Dili*”, http://www.giresunpostasi.net/haber.php?haber_id=395 (erişim tarihi 30.04.2008)

Kahraman bir millet olan Türk milleti tarihindeki savaşlarda, destanlar yazdırmıştır. Gerek cephelerde gerekse yerel küçük gruplar halinde savaşlarda Türkler adlarını tarihe altın harfler ile yazdırmışlardır. Nitekim Rusların, Karadeniz Bölgemizi istila etmelerinde bölgedeki insanlarımız müthiş yeteneklerini ortaya koyarak kendilerine has kuş dilini kullanarak Rus kuvvetlerini geri püskürtmek durumun da bırakmışlardır. Kuş dili burada da güzel ve gizemli rolünü ortaya koymuştur. Ruslar, buradaki direnen insanlarımızın çıkarmış oldukları kuş seslerini normal kuş sesi zannetmişlerdir. O zaman bölgedeki Türkler, kendi aralarında uzaktan uzağa kuş dili ile konuşmalarını sağlıyorlardı. Nitekim bu kuş dilini çok iyi kullanarak Rusları büyük bir yenilgiye uğratmışlardır. Düzenli bir orduya sahip olan Ruslar, Türklerin bu zekice olayına boyun eğmek zorunda kalmışlardır. Bugün bu bölgemizde halen kuş dili ile anlaşabilen insanlarımız vardır. Bölgede kuş dilini bilmek bir nevi gelenek haline gelmiştir.

1.2.3. KALAYCI (PALLECI) DİLİ VE KONUŞULDUĞU YERLER

Ticaret ile uğraşan belli meslek grupların özel olarak kendi aralarında anlaştıkları diller de bulunmaktadır. Meslek grupları için adeta bir ihtiyaç haline gelmiştir.

“Argo, jargon, ihtiyaç dili, içtimai dil, gizli dil gibi terimlerle ifade edilen bu diller, belirli sosyal, psikolojik ve ticari sebep vardır. Kullanıcı zümreleri ve kullanılma sınırlılığı esas alınarak yapılan çeşitli argo tanımlamalarında iki temel nokta ön plana çıkmaktadır: Birincisi, argo, sınırlı bir alanda belirli kişiler tarafından kullanılan bir dildir. İkincisi ise, argonun kelime hazinesini, genel dilden alınmış ve semantik olarak farklılaşmış kelimeler oluşturur.

Anadolu'nun çeşitli yörelerinde türlü meslek grupları yahut sosyal zümreler tarafından oluşturulmuş gizli diller, Türk argosunun özel bir alanını teşkil eder. Bunlar arasında, Geygel Abdalları ile bazı Çepni ve Tahtacı oymaklarının gizli dilleri, Erkilet çerçilerinin ve Çukurova Abdallarının konuştukları “dilce” ve Muğla'nın Merkez ve Kavaklıdere ilçelerine bağlı bazı köylerdeki Kalaycı esnafının geliştirdiği Kalaycı (yahut Palleci) dili ilk akla gelenlerdir. Kalaycı argosu, Muğla'nın kuzeyinde yer alan Kavaklıdere ilçesinde ve bu ilçeye bağlı Menteşe,

Çamlıbel, Çatak, Sungur, Kuyualan ve Nebiler köyleri ile Muğla merkeze bağlı Dokuzçam köyünde konuşulmaktadır.’’⁵⁹

‘‘Muğla ve yöresi bakırcı esnafının kendilerine verdikleri ad Pallacıdır. Palleci söyleyiş de bulunan kelime, ‘bakır kap’ anlamındaki palle kelimesinden alınmıştır. Palla+cı veya Palle+ci ise bakırcı, kalaycı demektir. Bundan mülhem olarak konuştuktan dile ‘Pallacı Dili’ demektedirler. Kalaycı, bakırcı esnafının yarattığı bu dil sonraları Muğla halkı arasında ‘Pallacı Dili’ veya ‘Ballıbolu Bakırcı Dili’ adıyla yayılmıştır. Bu dilin, kendi aralarındaki adı ise ‘Mekçi Nasfı’dır.

Bölgede konuşulan Pallacı diliyle ilgili malzemeyi Cavid Aker’den derlediğini söyleyen Ahmet Caferoğlu, Muğla’ya ait olan bazı cümle ve tabirlerin vaktiyle Zekai Eroğlu tarafından yayınlandığını belirtmiş ve o zamana kadar toplanan bütün söz varlığını değerlendirmiştir. Makalesinin başında ‘argo’, ‘içtimaî’ yahut ‘hususî’ diller hakkındaki düşüncelerini açıkladıktan sonra devamında Pallacı dili yanında Tahtacı ve Çepni dilleriyle ilgili olarak topladığı malzemeyi de değerlendirmiştir.

Ahmet Caferoğlu, ‘Muğla’daki şöhretine rağmen, diğer Anadolu şehirlerinde, bütün araştırmalarımın rağmen böyle bir dile rastlayamadım. Perakende hâlde bazı bakiyelerin Burdur’da ve Konya’da bulunduğu şahit oldum’ diyerek Konya ve Burdur Kalaycılarının ait olan örnekleri de makalesine katmıştır.

Kalaycı dili daha çok Kavaklıdere’nin Bellibol, Genize, Genek (Menteşe), Mesevle (Çayboyu) adlı yerleşim birimlerindeki kalaycıların ve bakırcı esnafının konuştuğu bir dil olmakla birlikte, zamanla gezgin olarak kalaycılıkla uğraşan kişilerin yerleşik hayata geçmesiyle yavaş yavaş unutulmaya, hatta varlığını tamamen kaybetmeye yüz tutmuştur. Bugün bakırcılıkla uğraşan esnafın birçoğu, bu dili bilmediklerini, bilenler de zamanla unuttuklarını belirtmektedir. Kendilerinden bilgi aldığımız bazı kişilerse, bu dilin kendi tabirlerince ‘mantık dışı’ olduğunu ve sâdece ticaret yaparken kendi aralarında anlaşmak için oluşturulan ve birkaç kelimeyi geçmeyen bir dil olduğunu ifade etmişlerdir. Soruşturma yapılan bir esnaf, kendi aralarında konuştuktan bu dil yüzünden halkın kendilerinden hoşlanmadığını, hatta bundan bazen zarar bile gördüklerini belirtmiştir. Bu sebeple kalaycı ve bakırcı esnafı sadece araştırma yapanlara yardım etmek ve kendi aralarındaki sohbetlerde

⁵⁹ Ali Akar, ‘‘Kalaycı Dili’’, Editörler: Naskali-Şahin, *Kültür Tarihimize Gizli Diller ve Şifreler*, s. 35-36.

belirli birkaç kelimeyi kullanmanın dışında bu dil ile ilgilenmemekte ve bu dili konuşmayı istememektedir.”⁶⁰

Engin bir kültüre sahip olan Türkler sosyal hayatta birçok meslekle uğraşmışlardır: Demircilik, kalaycılık, bakırcılık, marangozluk, debbağlık (dericilik), dokumacılık gibi sanayi dallarında çalışan zanaatkârlar olduğu gibi; bakkal, aşçı, fırıncı, kebabçı, kalaycı, atar gibi esnaf zümreleri de vardır.⁶¹ Kalaycı Türkmenlerinin daha çok kalay bakır işleriyle uğraştığı görülmektedir.

“Kalaycı esnafı eskiden, mesleklerini icra etmek için çevre il (Afyon, Aydın, Denizli, İzmir ve Uşak) ve ilçelere gitmekteydiler. Kalaycılar bu dili kullanmalarının en başta gelen sebebi olarak gurbette çalışmalarını ifade etmektedirler. Bunu yanında aşağıdaki etkenler de gizli dil kullanmanın diğer sebepleri olarak karşımıza çıkmaktadır:

a. Müşterilerin yanında ticari konuları açıkça konuşmaktan kaçınma;

b. Kazanılan paranın emniyetli olarak saklanabilmesi ve miktarının anlaşılmaması;

c. Kalaycıların kendi aralarında kullandıkları birtakım küfür sayılabilecek söz ve deyimlerin, yabancı bir çevredeki müşteri tarafından anlaşılmasının, onların, mesleki saygınlıklarına gölge düşüreceği endişesi.

Kalaycı gizli dil, günlük iletişim ihtiyacını karşılamaktan öte, yalnızca yukarıda sıralanan sebeplerden dolayı kullanılır. Kelime sayısı 150 ile 200 arasındadır. Temel filler, ana organlar, şahıs zamirleri ve renkler, başlıca kavramlar (sevinç, üzüntü vb.) Kalaycı dilinde yer almamaktadır. Bir sözcük ile birçok durum ya da kavram anlatılmaktadır. Örneğin, yıkım sözcüğü, “büyük, fazla; olumlu, yi, güzel, değerli, üstün”; kös sözcüğü de “küçük az; olumsuz, kötü, çirkin, değersiz, aşağılık” gibi birçok anlamı karşılar. Bu bize, dilin çok sınırlı durumlarda kullanılan bir “ihtiyaç dili” olduğunu göstermektedir. Söz konusu ‘sınırlılık’, genel dille ifadelendirilmekten kaçınılan ara bir alanı kapsar. Gizli iletişim ihtiyacı karşılandıktan sonra genel dil yeniden devreye girer.

⁶⁰ Zeki Kaymaz, *Türkiye’de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 2003, s. 49-50.

⁶¹ Ali Güler-Suat Akgül-Atilla Şimşek, *Türklük Bilgisi*, Tamga Yay., Ankara 2001, s. 108.

Kalaycı dilinin tarihi ile ilgili kaynaklarda bilgiye rastlanmadı. Sözlü kaynaklarda ise bu dili, herkesin, babasından, ustasından öğrendiği tespit edildi.”⁶²

Kalaycı esnafının bu dili kullanmalarındaki amacı; ticari konularda başarı sağlamak ve ticaretteki gizlilik düşüncesini korumaktır. Kalaycı esnafı kendi aralarında bu dili kullanarak müşterinin anlamaması için ürünlerini daha iyi satma yoluna gitmeyi tercih etmişlerdir.

Sözlere bakıldığında bu dili bilmeyenin anlaması mümkün değildir. Bu dili bilenler ticaret hayatında kendilerine bir başarı kazandırmışlardır.

Caferoğlu özellikle Burdur, Muğla yörelerimizi dolaşarak bu bölgedeki Kalaycı esnafının kullandıkları sözcükleri toparlamıştır.

1.2.3.1. KALAYCI DİLİNE AİT BAZI CÜMLELER

1. Arabişine palanduz kösle, avanalım. (Ata eğer koy (eğerle), dolaşalım.) (Kay.)
2. Arap işini yıkım et. (Atı hazırla.) (Muğ.) (Caf.) (Kay.)
3. Aydınalişi mekçi nasıfını çeklemedi. (Kadın, kalaycı dilini anlamadı.) (Kay.)
4. Aydınalişi nasıf köslüyor. (Kadın yemek pişiriyor.) (Kay.)
5. Aydınalişi tuna kös. (Kadın çok çirkin.) (Kay.)
6. Bellibol tuna yıkımdır. (Bellibol'u çok güzeldir.) (Kay.)
7. Ben onun genende nasıfını yıkım çekliyerek dünedim. (Ben onun karşısında lâfını doğru bilerek durdum.) (Kay.)
8. Bi meterek avanıyo pelle gıralım. (Önümüzden bir köylü geliyor, hiç olmazsa bir kazan satalım.) (Muğ.) (Caf.)
9. Bir küllin işi yıkım et, bir manak kösle, bi de kökenceli yıkım et. (Bir piliç kes, biraz yoğurt koy; bir de karpuz kes. biz fakiriz, bu da kafi gelir.) (Muğ.) (Caf.) (Kay.)
10. Bir mertek avanıyo, pelle gıralım. (Bir köylü (yabancı) geliyor, kazan satalım.) (Kay.)
11. Bir yıkım metrek ovanmış; bu da bizim zındanda dünyecek; biraz yıkım nasıf_otu kösle. (Bir temiz adam geliyor; bu bizim evde misafir kalacaktır; iyi yemek hazırla.) (Muğ.) (Caf.) (Kay.)

⁶²Akar, “Kalaycı Dili”, *Kültür Tarihimizde Gizli Diller ve Şifreler*, s. 38.

12. Böyle posta_işi ovattığınızın tun yıkındım. (Böyle (bir) mektup gönderdiğinizinze fazlası ile memnun oldum.) (Kay.)
13. Bu mertegi çiyeleyelim. (Bu müşteriye (adamı) kazıklayalım.) (Kay.)
14. Bundan ötürü, tuna kös-oldum. (Bundan dolayı, çok müteessir oldum.) (Kay.)
15. Cemal-işi yıkım düvelere yıkım çapannara sürtdürülmüştür. (Deve, güzel kızlara güzel kadınlara yedirilmiştir.) (Kay.)
16. Cimitciye ovanıyon. (Namaza gidiyorum.) (Akar)
17. Çapan avanıyodu, çecik ettim. (Kadın geliyordu, ona göz ettim.) (Akar)
18. Çapan yavşak köslemiş.(Kadın çocuk doğurmuş.) (Akar)
19. Çeklediğime nazaran yavşak kayışçı imiş. (Anladığıma nazaran (bu) zat (kimse) hırsız imiş.) (Kay.)
20. Çilengeri kös_et. (kantarı kaydır.) (Muğ.) (Caf.) (Kay.)
21. Deneyimdeki pallenin zindanından nasıf gırgel. (Elindeki kap sahibinin evinden ekme getir.) (Bur.) (Caf.) (Kay.)
22. Dinlice nasıf köslüyor. (Buğday ekmeği yiyor.) (Kay.)
23. Dinlice nasıf sürtüyor. (Buğday ekmeği yiyor.) (Muğ.) (Caf.) (Kay.)
24. Düve dabanıyla avanıyo. (Kız, erkek arkadaşıyla geziyor.) (Kay.)
25. Garaaç gırgel. (Kahve getir.) (Bur.) (Caf.) (Kay.)
26. Genek kösleep-duru. (Kumar oynuyor.) (Akar)
27. Genek, Bellibol, Kavaklıdere tuna yıkım nasıf-kösler. (Genek, Bellibol, Kavaklıdere (köyleri) çok iyi birbiriyle konuşur.) (Kay.)
28. Geneme ovatmamış, çekletmemiş olsanız, mertek ovanacaktı, genemiz de çeklemiyecek fak olacaktık, tuna yıkım ederim. (Bana göndermemiş (ve) anlatmamış olsaydınız, adam kaçacaktı (ve) biz de (meseleyi) anlamayacak fena olacaktık, çok teşekkür ederim.) (Kay.)
29. Geneme ovattığınızın postacı işinde merteklerimizin nasırlandığı Pallacı dilinin çekletilmesini yıkın ediyorsunuz. (Bana gönderdiğinizin mektupta adamlarımızın konuştuğu Kalaycı dilinin anlatılmasını çok istiyorsunuz.) (Kay.)
30. Geneme ovattığınızın postacı_işinden çekledim ki genenize ovatılmamış. (Bize gönderdiğinizin mektuptan anladım ki size gönderilmemiştir.) (Kay.)

31. Genenize aygıtları ovatmış olan yavşağa Moğladan genemize ovandığına nasıflandım. (Size erzak getirmiş olan arkadaşa Muğla'dan buraya geldiğinde sordum.) (Kay.)
32. Geneyinde kös mazın mı yıkım mazın mı? (elindeki çifte tüfeği mi? Yoksa mavzer mi?) (Muğ.) (Caf.) (Kay.)
33. Karamancılık kösledim. (Hırsızlık yaptım, çaldım.) (Akar)
34. Kasıflığı fak olmuş. (Ağzı bozulmuş, ağzını bozmuş.) (Muğ.) (Caf.) (Kay.)
35. Köş managadı gek geli. (Saklan, muhtar geliyor.) (Kay.)
36. Köş mertekler genende köslemezler. Mertekler fak_edeceyim deseniz nasıflanmaz ovanırlar, köş olurlar. Yanbollardan tuna fak olurlar. (Yabancılar yanında (bu dili) konuşmazla, adamların öldüreceğim deseniz konuşmaz kaçarlar, darılırlar. Jandarmadan Çok korkarlar.) (Kay.)
37. Kulak kişiyim. (İki kişiyiz.) (Kay.)
38. Meekçi gel yemenişine avanalım yemenişi süyütelim. (Arkadaşım gel kahveye gidip 'orada' bir kahve içelim.) (Akar)
39. Mekçi bahar gır. (Sigara ver.) (Akar)
40. Mekçi nasıfı kösleyelim. (Kalaycı dili konuşalım.) (Kay.)
41. Mekçi naslığı çekliyo mun.(Kalaycı dili biliyor musun?) (Akar)
42. Mesevle galak birleri, çapannarı, düveleri, mertek-yavşakları, cibiççileri, yıkım_cibiççiler, nasıf_köslemezler ve çeklemezler. (Mesevle zenginleri, kadınları, kızları, çocuklar, hocaları, muallimleri, birbiriyle (bir dilde) konuşmazlar ve anlamazlar.) (Kay.)
43. Mesevle mertekleri gılav nasıf-kösler, çeklerler. (Mesevle adamları (bu dili) az konuşur, (fakat) anlarlar.) (Kay.)
44. Mesevle metrekleri mekçi nasılını gılav nasıf kösler. Genek metrekleri tuna yıkım kösler. (Mesevle (Çayboyu) adamları kalaycı dilini az konuşur. Genek (Menteşe) adamları çok iyi konuşur.) (Kay.)
45. Metireen yavşaana guubalikkösledim, dünedi mi bilmem. (Adamın çocuğuna bir taş attım, değdi mi bilmiyorum.) (Akar)
46. Metireğin düvesi yıkımmış, kediledikleri yavşak kösümüş. (Adamın kızı güzelmiş ama evlendirdikleri çocuk kötüymüş.) (Akar)

47. Metireğin zındanında düneyelim mi? (Adamın evinde misafir kalalım mı?) (Akar)
48. Metirek genek avandırmış, tuna yıkım. (Adam araba almış, çok güzel.) (Akar)
49. Metirek mutaf işini kös etmiş. (Adam bıyığını kesmiş.) (Akar)
50. Metirekden palleleri avandırdın mı? (Müşterinin kaplarını getirdin mi?) (Akar)
51. Metrege yıkım kös_olduğumu nasıfladım. (Adama (yabancıya) çok yanıldığımı söyledim.) (Kay.)
52. Metrek galak biri, yıkım nazilli gırdı. (Adam zengin biri, iyi para verdi.) (Kay.)
53. Metrek hacıalişi köslüyor. (Adam türkü söylüyor.) (Kay.)
54. Metrek yıkım kişi, gılav söyle. (Adam (müşteri) iyi biri, ucuz söyle.) (Kay.)
55. Morını yıktığım. (Küfür sözü.) (Kay.)
56. Nasıf marat sürtelim. (Ekmek, yemek yiyelim.) (Kay.)
57. Nasıf ovat, nasıflandı, çekletti. (Ekmek gönder, dedi, söyledi.) (Kay.)
58. Nasıfçı nasıf köslüyo. (Fırıncı ekmek pişiriyor.) (Kay.)
59. Naslında gubalık dibo. (Ağzında dişi yok.) (Akar)
60. Nazileyi kılavgır. (Parayı az al.) (Bur.) (Caf.) (Kay.)
61. Nazili dibo. (Param yok.) (Akar)
62. Nazili ovatma. (Para alma.) (Kay.)
63. Nazillesini fek etdim. (Parasını aldım.) (Kay.)
64. O yıkım gitilleri çamışını yıkım galak birine ovattım. (O iyi fasulyeleri, çamfıstığım toptan hürmetli bir kimseye gönderdim.) (Kay.)
65. Ovan metrek pelle kendileyecek tipisini yıkım_et. (Gelen müşteri bakır alacak, deliğini 'bozukluğunu' düzelt.) (Muğ.) (Caf.) (Kay.)
66. Ovatma Naziliye. (Para alma.) (Muğ.) (Caf.) (Kay.)
67. Pallacı dili nasıflanması tuna yıkımdır. (Kalaycı dilinin konuşulması pek hoştur.) (Kay.)
68. Pallacı dili saçak patal zamanından beri nasıflanılan sama nasıflan-madır. (Kalaycı dili, üç yüz seneden beri konuşulan bir konuşmadır.) (Kay.)
69. Pallesini avandırdığımız metrek nasıf marata avandırdı mı? (Kaplarını kalayladığımız müşteri yemek getirdi mi?) (Akar)
70. Pâtallar yıkım ama nazillisi tuna. (Elbiseler güzel ama fiyatı pahalı.) (Kay.)

71. Postacı işi yazıp ovatacaktım, çekletmiş oldunuz. (Mektup yazıp gönderecektim, hatırlatmış oldunuz.) (Kay.)
72. Sağmı alın genek nasıfla. (Bir beyaz meci diye söyle.) (Muğ.) (Caf.) (Kay.)
73. Samanlığın kös mü? (Kulağın kötü mü ‘sağır mısın?’) (Kay.)
74. Samı nazilli pir geliyo, palle gıralım. (Paralı bir müşteri geliyor, bakır satalım.) (Kay.)
75. Sana bir nezlecı piri kırdım.(Sana bir paralı müşteri getirdim.) (Bur.) (Caf.) (Kay.)
76. Selam ovat yıkım oldum dedi, deye çekledi. (Selam götür, çok memnun oldum dedi, diye söyledi.) (Kay.)
77. Senin düve tuna yıkımmış. (Senin kız çok güzelmiş.) (Kay.)
78. Söğüt kökü avandır. (Su getir!) (Kay.)
79. Söğüt köküne dineyelim. (Yıkanalım.) (Kay.)
80. Söyüt kökü kösliyor. (Su döküyor.) (Muğ.) (Caf.) (Kay.)
81. Söyüt kökü sürtüyor. (Su içiyor.) (Kay.)
82. Söyüt_kökü sürtüyor. (Su döküyor.) (Muğ.) (Caf.)
83. Şu yıkımı ovadacağım. (Şu güzeli alacağım.) (Muğ.) (Caf.) (Kay.)
84. Tantır avandırdın mı?(Müşteriden odun getirdin mi?) (Akar)
85. Tuna managadı kös oldu. (Belediye başkanı çok kızdı.) (Kay.)
86. Tuna pirin avanıyor. (Baban geliyor.) (Akar)
87. Tuna yanbol kös- oldu, tüneme ovan. (Reis kızdı, durma kaç. (Kay.)
88. Tuna yıkım ederim. (Çok teşekkür ederim.) (Kay.)
89. Tuna yıkım galak piri. (Çok iyi zengin kimse.) (Kay.)
90. Tuna yıkım oldum. (Çok memnun oldum.) (Kay.)
91. Tuna zındana avandım. (Şehre gittim.) (Kay.)
92. Tuna_yanbol kös_ oldu tüneme ovan. (Reis kızdı durma kaç.) (Muğ.) (Caf.)
93. Yabana avandım. (Gurbete gittim.) (Kay.)
94. Yambolu geliyo, mazın köset, tabii işimden kırcaak. (Jandarma geliyor, tabancayı sakla, tabii elimden alacaktır.) (Muğ.) (Caf.) (Akar)
95. Yanbol nereye ovanıyor. (Efendi nereye gidiyor.) (Muğ.) (Caf.) (Kay.)
96. Yanbollar avanıyoru çilengeri kös edin. (Jandarma geliyor, bıçakları saklayın.) (Akar)

97. Yanbolu geliyo, mazın kös et, tabîî işimden kırcak. (Jandarma geliyor, tabancayı sakla, tabîî elimden alacaklar.) (Kay.)
98. Yavşak doreyliyi ovat yanbol kös_edecek. (Çocuk katırı kaçır, memur olacak.) (Muğ.) (Caf.) (Kay.)
99. Yavşakla genezine ovatmış olduğum yıkım gitil, sama çekim çamışının sürtülmediğini ovatılmadığını çeklettiniz. (Arkadaşla size göndermiş olduğum iyi fasulye, bir okka çamfıstığının yenilmediğini, getirilmediğini anlattınız.) (Kay.)
100. Yavşaklar avanıyo. (Çocuklar geziniyor, oynuyor.) (Kay.)
101. Yemenişine nazili gırıyon mu?(Çayın parasını alıyor musun?) (Akar)
102. Yemenişine nazilli ovat. (Çayın parasını ver.) (Akar)
103. Yıkım (İyi parası çok.) (Bur.) (Caf.)
104. Yıkım çekler, galak_biri. (Çok iyi anlar, beyefendi.) (Kay.)
105. Yıkım mı kös mi? (Parası çok mu? Az mı?) (Bur.) (Caf.) (Kay.)
106. Yıkım nazili kösledim. (İyi para kazandım.) (Kay.)
107. Yıkım nazili kösleyemedik. (İyi para kazanamadık.) (Kay.)
108. Yıkım pirinin geneyine. (Eşrafın (veya muhtarın) yanına (evine.) (Muğ.) (Caf.) (Kay.)
109. Yıkım. (Çok (parası) bol). (Kay.)^{63/64/65}

1.2.3.2. KALAYCI DİLİNE AİT SÖZCÜKLER

- alagırık: Sevilmeyen insanlara söylenen bir söz. (Kay.) (Kal.)
- amma yıkım: Çok güzel. (Kay.) (Kal.)
- arab_ışı: At; kelimeyi yanlış olarak arab aşı şeklinde 'at, beygir' manalarında zabteylemiştir. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
- arabalişi: Katır; kelime arab+ali+işi'nden terkip edilmiştir. (Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
- arabişi: At. (Kay.) (Kal.)
- arap ali işi: katır. (Akar) (Kal.)
- arap aşı: At, beygir. (Akar) (Kal.)

⁶³ Ahmet Caferoğlu, *Anadolu Ağızlarından Toplamalar*, TDK Yay., Ankara 1994, s. 189-190.

⁶⁴ Akar, 'Kalaycı Dili', *Kültür Tarihimizde Gizli Diller ve Şifreler*, s. 49-50.

⁶⁵ Kaymaz, *Türkiye'de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 55-60

arap el işi: Katır. (Akar) (Kal.)
arap işi: Katır. (Akar) (DS. C. 1) (Kal.)
arap süleyman: Zeytin. (Akar) (Kal.)
avan-: Gitmek, gezmek, dolaşmak. (Akar) (Kal.)
avan-: 1. Gezmek, dolaşmak. 2. Getirmek. (Kay.) (Kal.)
avan: Git! (Kay.) (Kal.)
avanak: Cahil, anlamaz, tecrübesiz, aptal. (Kay.) (Kal.)
avandır-: Bir şeyin yerini değiştirmek. (Akar) (Kal.)
avandır: Getir! (Kay.) (Kal.)
avanık gel-: Gelmek. (Akar) (Kal.)
avanık: Alnı beyaz sığır. (Akar) (Kal.)
avanmak: Gezmek, dolaşmak. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
aydın eşi: Kız. (Akar) (DS. C. 1) (Kal.)
aydın işi: İncir. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
aydın zıdını: Ahır, ağıl. (Akar) (Kal.)
aydın: 1. Eşek. 2. Beygir. (Kay.) (Kal.)
aydın: Eşek. (Akar) (Kal.)
aydın: Eşek. (Muğ.) beygir. (Bur.) (Caf.) (Kal.)
aydınelişi: Gelin. (Akar) (Kal.)
aydınerişi: İncir. (Akar) (Kal.)
aydınışi: İncir. (Akar) (Kal.)
aydınyerişi geneği: Genelev. (Akar) (Kal.)
aydınyerişi: İncir. (Akar) (Kal.)
aygıt: Erzak. (Kay.) (DS. C. 1) (Kal.)
ayı işi: Armut. (Kay.) (Kal.)
badra-: Konuşmak. (Kay.) (Kal.)
bahar işi: Sigara. (Akar) (Kal.)
bahar: Sigara. (Akar) (DS. C. II) (Kal.)
bahar: Tütün. (Akar) (DS. C. II) (Kal.)
bahar: Tütün, tütün kesesi. (Muğ.) (Caf.) (Kay.) (DS. C. II) (Kal.)
benedik: Kalay. (Akar) (Kal.)
cecik: Göz. (Akar) (Kal.)

cemal_işi: Deve. < Ar. cemel + işi kelimesinden. (Kay.) (Kal.)
cemale: Deve. (Akar) (Kal.)
cemele: Deve. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
cemile: Deve. (Akar) (Kal.)
cemre: Deve. Bk. cemele. (Kay.) (Kal.)
cibiççi: Hoca, öğretmen. (Kay.) (Kal.)
ciğce: Erkeklik organı. (Akar) (Kal.)
cilenger: Bıçak. (Kay.) (Kal.)
cimitci: Öğretici. (Akar) (Kal.)
cimitci: Sarıklı hoca. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
cimitci: 1. İmam. 2. Öğretmen. (Kay.) (Kal.)
cink: Para. (Akar) (Kal.)
ciyce: Et; erkeğin cinsel organı. (Akar) (Kal.)
çamışı: Çamfıstığı. < cam + işi kelimesinden. (Kay.) (Kal.)
çapan: Gelin, umumiyetle kadın. (Bur. Muğ.) (Caf.) (Kay.) (DS. C. III) (Kal.)
çapan: Kadın. (Akar) (Kay.) (DS. C. III) (Kal.)
çapannar: Kadınlar. < çapan+lar çokluk ekinden. (Kay.) (Kal.)
çecik: Göz. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
çecik-çecik: Göz. (Kay.) (Kal.)
çeciksiz: Gözsüz. (Bur.) (Caf.) (Kal.)
çecik: Çecik. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
çekim: Okka. (Kay.) (Kal.)
çekle-: 1. Anlamak, bilmek. 2. Bakmak, görmek. 3. Söylemek. 4. Hatırlamak. (Kay.) (Kal.)
çekle-: Bakmak, tanımak, anlamak. (Akar) (Kal.)
çeklemek: Bakmak, görmek. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
çeklet-: Hatırlatmak. 2. Anlatmak. (Kay.) (Kal.)
çekletil-: Anlatılmak. (Kay.) (Kal.)
çelişçi: Çalgıcı, müzisyen. (Akar) (Kal.)
çemender: Eşek. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
çene: Az. (Akar) (Kal.)
çene: Ceviz. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)

çeneişi: Ceviz. (Akar) (Kal.)
çıbığ_ışı: Üzüm. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
çıbık_ışı: Üzüm. < çubuk + ışı kelimesinden. (Kay.) (Kal.)
çice: Et. (Akar) (Kay.) (Kal.)
çiçe: 1. Koyun, keçi. 2. Et. (Kay.) (Kal.)
çiçe: Et. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
çilenger: Bıçak. (Akar) (Kal.)
çilenger: Kantar, saat. (Akar) (Kal.)
çilenger: Kantar. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
çilenger: 1. Kantar. 2. Bıçak. (Kay.) (Kal.)
çimendifer: Eşek. (Akar) (Kal.)
çiççele-: Kazık atmak, malın fiyatını olduğundan yüksek söylemek. (Kay.) (Kal.)
çiye: Et. (Bur.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
çorbalık: Ağız. (Akar) (Kal.)
çubuk işi: Üzüm. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
daban: 1. On lira. 2. Bir kızın erkek arkadaşına verilen ad. (Kay.) (Kal.)
daban: Oruspu, uygunsuz işi yapan kadın. (Akar) (Kal.)
dabanpatıga: Yirmi. (Akar) (Kal.)
daraylı: Beygir. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (DS. C. IV) (Kal.)
daraylı: Katır, at. (Akar) (DS. C. IV) (Kal.)
dareyli: Katır. (Akar) (Kay.) (DS. C. IV) (Kal.)
davar: Keçi. (Akar) (Kal.)
deney: El, yan, taraf, nezd. (Bur.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
deniz köpüğü: Sabun. (Akar) (Kal.)
deniz köpüyü-köpüğü: Tuz. (Kay.) (Kal.)
deniz köpüyü: Tuz. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
dereyli: Katır. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
dib: Anüs. (Akar) (DS. C. IV) (Kal.)
dibi: Anüs. (Akar) (Kal.)
dibo: Yok. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
dine-: 1. Uyumak. 2. Ölmek. 3. Oturmak. (Kay.) (Kal.)
dinemek: Ölmek. (Akar) (Kal.)

dinet-: Öldürmek. (Kay.) (Kal.)
dinlice: Buğday. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
domuz çukuru: Kalaylanacak kapların yıkandığı yer. (Kay.) (Kal.)
düne-: 1. Misafir olmak, geceleme. 2. Durmak. < tüne- kelimesinden. (Kay.) (Kal.)
dünek pirisi: Ev sahibi. (Akar) (DS. C. IV) (Kal.)
dünemek: Misafir kalmak. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
dünemiş: Ölü, uyumuş. (Akar) (Kal.)
dünet-: Öldürmek. (Akar) (Kal.)
düve: Genç kız. (Akar) (Kal.)
düve: Kız çocuğu. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
ellez: Zeytin. (Akar) (Kal.)
fağ etmek: Mahvetmek. (Akar) (Kal.)
fak etmek: Tuvalet etmek, ırza geçmek. (Akar) (Kal.)
fak_et-: 1. Bozmak. 2. Fenalık yapmak, zulmetmek. 3. Tuvaletini yapmak. < Ar. fekk ‘bozma, koparma, kesme’ + Tk. et- fiilinden. (Kay.) (Kal.)
fak_etmek: Bozmak, fenalık yapmak, zulm etmek. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
fak_ol-: 1. Fena olmak, bozulmak. 2. Korkmak, çekinmek. < Ar. fekk + Tk. ol-fiilinden. (Kay.) (Kal.)
faklık: Burun. (Akar) (Kal.)
faklık: Tuvalet. < Ar. fekk + Tk. /+lık/ ekinden. (Kay.) (Kal.)
fas fişle-: Körüklemek. (Kay.) (Kal.)
fatika: Beş. Bk. fakta. (Kay.) (Kal.)
fatka: Beş. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
fek_et: 1. Almak. 2. Vurmak, kesmek, öldürmek. < Ar. fekk +Tk. et- fiilinden. (Kay.) (Kal.)
gacav: Çingene. (Akar) (Kal.)
gaco: Çingene. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (DS. C. VI) (Kal.)
gacov: Çingene. (Akar) (Kal.)
galak: Hürmetli, itibarlı kimse, bey, beyefendi, zengin kimse; yüksek tabakaya mensup birisi. (Kay.) (Kal.)
galın: Beyaz. (Akar) (Kal.)
galıngenek: Yedi. (Akar) (Kal.)

gara aç: Kahve. < kara + ağaç. (Kay.) (Kal.)
gara sulu: Su testisi. (Kay.) (Kal.)
garaanç: Kahve. (Bur.) (Caf.) (Kal.)
garamancı: Hırsız, haydut. (Akar) (Kal.)
garamancılık: Hırsızlık. (Akar) (Kal.)
gatıglı: Rakı, şarap. (Akar) (Kal.) (Kal.)
gayış et-: Hırsızlık yapmak. (Akar) (Kal.)
gayış etmek: El çabukluğu ile hırsızlık yapmak. (Akar) (Kal.)
gayış kösle-: Hırsızlık yapmak. (Akar) (Kal.)
gayış: Hırsızlama, çalma. (Akar) (Kal.)
gayışçı: Hırsız. (Akar) (Kal.)
genek köslemek: Kumar oynamak. (Akar) (Kal.)
genek: 1. Yan, el, nezd, ev. 2. Mecidiye. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
genek: Araç gereçler, kumar. (Akar) (Kal.)
geneme: Bize. (Kay.) (Kal.)
genemiz: Bura. (Kay.) (Kal.)
genemize: Buraya. (Kay.) (Kal.)
genende: Karşısında. (Kay.) (Kal.)
geneniz: Siz. (Kay.) (Kal.)
genenize: size. (Kay.) (Kal.)
geney: 1.El. 2. Yan. (Kay.) (Kal.)
gıcırık: Esmer. (Akar) (Kal.)
gılav düve: Küçük kız çocuğu. (Akar) (Kal.)
gılav yavşak: Küçük erkek çocuğu. (Akar) (Kal.)
gılav: 1. Az. 2. Küçük, ufak. 3. Ucuz. (Kay.) (DS. C. VI) (Kal.)
gılav: Az, küçük, kısa. (Akar) (DS. C. VI) (Kal.)
gılav: Ucuz. (Akar)(Kal.)
gıllı: Anlamaz, cahil, avanak, aptal. (Kay.) (Kal.)
gıprı: Anüs. (Akar) (Kal.)
gır ğel: Gel. (Bur.) (Caf.) (Kal.)
gır-: 1. Gelmek. 2. Satmak, Abdal. 3. Vermek. Bk. kır- (Kay.) (Kal.)
gırmak: Almak, getirmek. (Akar) (Kal.)

gırmak: Satmak. (Akar) (Kal.)
gırmak: 1. Gelmek. (Bur.) 2. Satmak. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
gırpı-gîpı: 1. Arka taraf. 2. Kalça. (Kay.) (Kal.)
gırtıl: Buğday, arpa. (Akar) (Kal.)
gırtıl: Bulgur, pilav. (Bur.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
gıtıl: Buğday, arpa. (Akar) (Kal.)
gitil: Fasulye. (Kay.) (Kal.)
gubalık: Diş. (Akar) (Kal.)
gubalık: Taş. (Akar) (Kal.)
gulak partal: İki lira. (Kay.) (Kal.)
gulak: İki. (Akar) (Kay.) (Kal.)
gulakpatıga: On. (Akar) (Kal.)
gulakpatıgadansamieksik: Dokuz. (Akar) (Kal.)
gulaksacayak: Altı. (Akar) (Kal.)
gulaktaban: Sekiz. (Akar) (Kal.)
hacalışi: Yalan; tv, radyo. (Akar) (Kal.)
hacalışi kösle-: Türkü söylemek, düşün etmek. (Kay.) (Kal.)
hacalışi: Yalan < hacı + ali + işi kelimelerinden. (Kay.) (Kal.)
hala: Yıkamak. (Akar) (Kal.)
halacı: (Kalaylanan kapları) yıkayıcı. (Akar) (Kal.)
haleyici: Çırak. (Kay.) (Kal.)
havla- : Havlu ile silmek. (Kay.) (Kal.)
haydar: Eşek. (Bur.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
imam işi kösle-: Namaz kılmak. (Kay.) (Kal.)
imam işi köslüyor: Namaz kılıyor. (Kay.) (Kal.)
imam_ışı: Cami, namaz < imam + işi kelimelerinden. (Kay.) (Kal.)
imamişi: Namaz. (Akar) (Kal.)
iş: El. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
kakavay: Çingene. (Akar) (Kal.)
kalın genek: Gümüş mecdiye. (Akar) (Kay.) (Kal.)
kalın: 1. Beyaz. Umumî Türk argosunda 'paralı, zengin.' (Kay.) (Kal.)
kalın: Beyaz. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)

kalıñgenek: Gümüş meçidiye. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
karamancı: Hırsız. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (DS. C. VIII) (Kal.)
kâsıflık: Ağız. (Kay.) (Kal.)
katırlı sürt-: Rakı içmek. (Kay.) (Kal.)
katırlı: Rakı. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
kayış et-: Çalmak. (Kay.) (Kal.)
kayışçı: Hırsız. (Kay.) (DS. C. VIII) (Kal.)
kedilemek: Evlendirmek. (Akar) (Kal.)
kemer _alışı: Soğan < kemer + ali + işi'nden. (Kay.) (Kal.)
kemer işi: Soğan, sarımsak. (Akar) (Kal.)
kemer işi: Soğan. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
kemeralişi: Soğan. (Akar) (Kal.)
kemereleşı: Soğan. (Akar) (Kal.)
kemerleşı: Soğan. (Akar) (Kal.)
kendile-: 1. Satmak. 2. Almak, satın almak. (Kay.) (Kal.)
kendilemek: Satmak. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
kendir: İp. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (DS. C. VIII) (Kal.)
kılav gır-: Az almak, ucuz vermek. (Kay.) (Kal.)
kılav: Az, küçük, kısa. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
kılavgır: Az al. (Bur.) (Caf.) (Kal.)
kır-: Almak, getirmek. (Kay.) (Kal.)
kırtıl sapı: Saman. (Muğ.) (Caf.) (DS. C. VIII) (Kal.)
kırmak: Almak, getirmek. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Kal.)
kırtıl sapı: Saman. (Akar) (DS. C. VIII) (Kal.)
kırtıl: Arpa. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
kırtıl sapı: Saman. (Kay.) (DS. C. VIII) (Kal.)
köken işi: Kavun, karpuz, bostan türü şeyler. (Akar) (Kal.)
köken_ışi: Üzüm, kavun, karpuz. (Bur.) (Caf.) (Kal.)
köken_ışi: Üzüm, kavun, karpuz ve emsali. < köken + işi kelimelerinden. (Kay.) (Kal.)
kökenceli: Karpuz. (Kay.) (Kal.)
kökençeli: Karpuz. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)

kökençeli: Üzüm, kavun, karpuz. (Akar) (Kal.)
kös et-: Saklamak, gizletmek, kaçırmak, kaydırmak. (Kay.) (Kal.)
kös etmek: Saklamak, gizletmek, kaydırmak. (Akar) (Kal.)
kös metirek: Jandarma, polis, belalı adam. (Akar) (Kal.)
kös ol-: 1. Müteessir olmak, kızmak, darılmak, hiddetlenmek. 2. Eski, kötü, fena olmak. (Kay.) (Kal.)
kös palle: Eski bakır. (Kay.) (Kal.)
kös partal: Eski elbise. (Kay.) (Kal.)
kös: 1. Fena, kötü, çirkin. 2. Eski. 3. Öfke. 4. Az, azıcık. (Kay.) (Kal.)
kös: 1. Az (Bur.) 2. Çirkin, fena, kötü, eski. (Muğ.) (Caf.) (DS. C. VIII) (Kal.)
kös: Kötü, çirkin. (Akar) (DS. C. VIII) (Kal.)
kös_ etmek: Saklamak, gizletmek, kaydırmak. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
kösgenek: Çanak, tabak. (Akar) (Kal.)
kösgenek: Tuz ruhu, asit. (Akar) (Kal.)
kösl-: 1. Kendinden önceki bir isimle kullanılan bir söz. nazilikösl- gibi. 2. Koymak, hazırlamak. (Kay.) (Kal.)
köy managadı: Muhtar. (Akar) (Kal.)
kulak fatka-kulak fatika: On. (Kay.) (Kal.)
kulak fatka: On. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
kulak sacyak buçuk: Yedi. (Kay.) (Kal.)
kulak sacyak: Altı. (Kay.) (Kal.)
kulak taban buçuk: dokuz. (Kay.) (Kal.)
kulak taban: Sekiz. (Kay.) (Kal.)
kulak: İki. (Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
kurbaalık: Taş. (Akar) (Kal.)
kurbağalık kösl-: Taş atmak. (Kay.) (Kal.)
kurbağalık köslüyor: Taş atıyor. (Kay.) (Kal.)
kurbağalık: Taş. (Kay.) (Kal.)
küllü işi: Tavuk, yumurta. (Akar) (Kal.)
küllig işi: Piliç ve buna benzer bilumum kuşlar. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
küllig: Polis. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
külliişe: Yumurta. (Akar) (Kal.)

küllin işi: Piliç ve buna benzer bilumum kuşlar. (Kay.) (Kal.)
küllin: Piliç. (Akar) (Kal.)
küllin: Polis. (Kay.) (Kal.)
küllinişi: Piliç. (Akar) (Kal.)
küllük işi: Yumurta. (Kay.) (Kal.)
kütük suyu: Kahve. (Kay.) (Kal.)
lobiya: Fasulye. (Akar) (Kal.)
managadı: 1. Köpek. 2. Muhtar, jandarma ve polis gibi devlet görevlileri için kullanılan tabir. Bk. menegadı. (Kay.) (DS. C. IX) (Kal.)
managadı: Köpek. (Akar) (DS. C. IX) (Kal.)
manak: Yoğurt. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (DS. C. IX) (Kal.)
manayır: Peynir. (Akar) (Kal.)
manegadı: Köpek. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (DS. C. IX) (Kal.)
mangır: Para. (Kay.) (Kal.)
manigadı: Köpek. (Akar) (DS. C. IX) (Kal.)
marat: Aş, yemek. (Akar) (DS. C. IX) (Kal.)
marat: Yemek. (Kay.) (DS. C. IX) (Kal.)
matarak: Çırak. (daha fazla istihza makamında.) (Kay.) (Kal.)
mazın: Tabanca, silah, demir ve umumiyetle demire mütaallik her bir şey; mavzer. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (DS. C. IX) (Kal.)
mekçi nasıfı: Kalaycı dili. (Kay.) (Kal.)
mekçi naslığı: Kalaycı dili. (Akar) (Kal.)
mekçi: Kalaycı. (Akar) (Kay.) (Kal.)
meklemek: Kalaylamak. (Akar) (Kal.)
mekli: Kalaylı. (Akar) (Kal.)
menedik: Kalay. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (DS. C. IX) (Kal.)
menegadı: Köpek. Bk. managadı. (Kay.) (DS. C. IX) (Kal.)
menekçi: Kalaycı. (Akar) (Kal.)
meneklemek: Kalaylamak. (Akar) (Kal.)
mentişe: Keder. (Kay.) (Kal.)
mentişeliyiz: Kederliyiz. (Kay.) (Kal.)
mertek çapan: Türk kadını. (Akar) (Kal.)

mertek: Köylü, adam, umumiyetle erkek müşteri. (Akar) (Kal.)
meterek: Adam, erkek, müşteri. Bk. metrek. (Kay.) (Kal.)
meterek: Metrek. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
metirek tuna: Yaşlı erkek. (Akar) (Kal.)
metirek yavşa: Genç erkek. (Akar) (Kal.)
metirek: Erkek. (Akar) (Kal.)
metrek çapan: Türk kadını. (Kay.) (Kal.)
metrek çapan: Türk kadını. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
metrek: 1. Yabancı (Türk), tanımadık bir kimse, adam. 2. Köylü, umumiyetle erkek, müşteri. (Kay.) (Kal.)
metrek: Köylü, adam, umumiyetle erkek müşteri. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
metrek: Türk ve müslim erkek müşteri. (Akar) (Kal.)
molla hüseyin: Kükürt. (Akar) (Kal.)
musacalı: Bit, pire. (Akar) (Kal.)
mutaf işi: Saç, sakal, bilimum tüy. (Akar) (Kal.)
mutaf işi: Saç. (Akar) (Kal.)
mutaf: Cüzdân. (Akar) (Kal.)
mutaf: Kilim, çul. (Akar) (Kal.)
mutaf_bahar: Tütün kesesi. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
mutaf_ışı: Saç, sakal, bıyık, kıl, yün. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
mutafa dünet-: Cüzdana koymak. (Akar) (Kal.)
nasıf_otu: Umumiyetle yemek, zahire. (Akar) (Kal.)
nasıf et-: Ekmek pişirmek. (Kay.) (Kal.)
nasıf etmek: Ekmek pişirmek. (Akar) (Kal.)
nasıf kösle-: 1. Birbiriyle konuşmak. 2. Ekmek pişirmek veya yemek. (Kay.) (Kal.)
nasıf köslemek: Ekmek hazırlamak, pişirmek veya yemek. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Kal.)
nasıf köslemek: Ekmek hazırlamak. (Akar) (Kal.)
nasıf otu: 1. Buğday. 2. Zahire, her yenen şey. (Kay.) (Kal.)
nasıf sür- : Ekmek veya yemek yemek. (Kay.) (Kal.)
nasıf sürmek: Ekmek yemek. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
nasıf süyüt-sürt: Yemek yemek. (Akar) (Kal.)

nasıf: 1. Ekmek. 2. Lâf, mükâleme, konuşma. 3. Dil. 4. Yemek. (Kay.) (DS. C. IX) (Kal.)

nasıf: Ekmek. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Akar) (DS. C. IX) (Kal.)

nasıf_etmek: Ekmek pişirmek. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Kal.)

nasıflama: Konuşma. (Kay.) (Kal.)

nasıflan-: Sormak, konuşmak, demek. (Kay.) (Kal.)

nasıflanıl-: Konuşulmak, sorulmak. (Kay.) (Kal.)

nasıflık: Ağız. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)

nasıfsıra-: Acıkmak. (Kay.) (Kal.)

nasıfsıramak: Acıkmak. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)

nasıfsız: Aç. (Akar) (Kal.)

nasıl_otu: Umumiyetle yemek, zahire. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)

nasla- : Hatırlatmak, söylemek. (Kay.) (Kal.)

naslık: Ağız, lisan. (Akar) (Kal.)

nazile: Para. (Bur.) (Caf.) (DS. C. IX) (Kal.)

nazileci: Paralı, zengin. (Bur.) (Caf.) (Kal.)

nazileci-nezleci: Paralı, zengin, varlıklı kimse. (Kay.) (Kal.)

nazile-nazili-nazille-nazilli: Para. (Kay.) (Kal.)

nazili: Para. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)

nazilli: Nazili. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)

nazilli: Para. (Akar) (Kal.)

ormanlıoğlu: Domuz. (Kay.) (Kal.)

ovan-: 1. Kaçırarak, gizlemek, saklamak. 2. Getirmek, gelmek. 3. Dolaşmak, gezinmek. 4. Gelmek, gitmek. (Kay.) (DS. C. IX) (Kal.)

ovan: Gelmek, gitmek. (Akar) (Kal.)

ovanmak: Gelmek, gitmek. (Muğ.) (Caf.) (DS. C. IX) (Kal.)

ovat-: 1. Göndermek, getirmek. 2. Aşırmak. 3. Kaçırarak. 4. Götürüp gitmek. 5. Almak. 6. Çalmak. (Kay.) (Kal.)

ovatıl-: 1. Getirilmek. 2. Verilmek. (Kay.) (Kal.)

ovatmak: Almak, aşırarak, çalmak, götürüp gitmek. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)

ovattı: Aldı, aşırarak, çaldı. (Kay.) (Kal.)

palandız: Eyer, semer. (Akar) (Kal.)

palandız: Semer, eğer, çul. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
palanduz: Semer, eğer, çul. Bk. palandız. (Kay.) (Kal.)
pallacı dili: Kalaycı dili, argosu. (Kay.) (Kal.)
pallacı: Kalaycı. (Kay.) (Kal.)
palle: Bakır kap. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (DS. C. IX) (Kal.)
palle: Tencere, kap. (Akar) (Kal.)
palleci: Bakırcı, kalaycı. (Kay.) (Kal.)
palye: Bakır kap. (Kay.) (Kal.)
papil: Para. (Kay.) (Kal.)
partak: Ceket, pantolon. (Akar) (Kal.)
partal nazilli: Banknot. (Kay.) (Kal.)
partal nazilli: Pankanot. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
partal: 1. Para. 2. Yüz (100). 3. Elbise. 4. Banknot, lira. 5. Elbise, havlu, bez vs. gibi şeyler. (Kay.) (Kal.)
partal: Çok kullanılmaktan yıpranmış, eskimiş. (Akar) (DS. C. XII) (Kal.)
partal: Elbise. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
pâtal: 1. Elbise, havlu, bez vs. şeyler. 2. Para. 3. Yüz (100). Bk. partal. (Kay.) (Kal.)
patal: Yatak, elbise. (Akar) (Kal.)
patıga: Beş. (Akar) (Kal.)
patıgagulak: Yedi. (Akar) (Kal.)
patıgasamı: Altı. (Akar) (Kal.)
patika: Beş. Bk. fatka. (Kay.) (Kal.)
pelitçi: Ormancı. (Kay.) (Kal.)
pelle: Bakır kap, kazan. Bk. palle. (Kay.) (DS. C. IX) (Kal.)
pelle: Palle. (Muğ.) (Caf.) (DS. C. IX) (Kal.)
pir: Müşteri, memur, eşraf. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
posta işi: Mektup. (Kay.) (Kal.)
postacı işi: Mektup. Bk. posta işi. (Kay.) (Kal.)
saban işi: Kazan. (Akar) (Kal.)
sac_ayak fatka: On beş. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
sac_ayak: Üç. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
sacakpatıga: On beş. (Akar) (Kal.)

sacayak fatka: On beş. (Kay.) (Kal.)
sacayak: Üç. (Akar) (Kay.) (Kal.)
sacıyak: Üç lira. (Kay.) (Kal.)
sacyak fatika: On beş. Bk. sacayak fatka. (Kay.) (Kal.)
sacyak: Üç. (Kay.) (Kal.)
saçak patal: Üç yüz. (Kay.) (Kal.)
saçak: Üç. Bk. sacayak-sacyak. (Kay.) (Kal.)
saçayak patıga: On beş. (Akar) (Kal.)
sağmı fatka: Bir beş. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
sağmı: Bir. (Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
sama: Bir. (Kay.) (Kal.)
sâma-samı: Bir. (Kay.) (Kal.)
samanlığı kös: Sağır kimse. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
samanlığı kös: Sağır, duymaz. (Akar) (Kal.)
samanlık: Kulak. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
samı: Bir. (Akar) (Kal.)
samuralık toklusu: Horoz. (Akar) (Kal.)
sarı genek: Altın. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
semet: Kaşık. (Akar) (DS. C. X) (Kal.)
sıpa olmak: Doğmak. (Akar) (Kal.)
simit: Kaşık. (Akar) (Kal.)
sinek işi: 1. Bal. 2. Şeker, umumiyetle tatlı. (Kay.) (Kal.)
sinek işi: Bal, şeker, tatlı. (Akar) (Kal.)
sinek işi: Bal. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
sivri: Kız. (Akar) (Kal.)
söğüt kökü sürt-: Su içmek. (Kay.) (Kal.)
söğüt kökü: Su, ırmak, deniz. (Akar) (Kal.)
söğüt kökü: Su. Bk. söyüt kökü. (Kay.) (Kal.)
söğüt köküne dine-: Yıkanmak, banyo yapmak. (Kay.) (Kal.)
söyüt kökü kösle-: Su dökmek. (Kay.) (Kal.)
söyüt kökü: Su. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
sürt-: 1. Yemek. 2. İçmek. (Kay.) (Kal.)

sürtdürül-: Yedirilmek. (Kay.) (Kal.)
sürtül-: Yenilmek. (Kay.) (Kal.)
süyüt-/sürt: Yemek, içmek. (Akar) (Kal.)
şır: Süt. (Akar)(Kal.)
tabak iş: Pabuç. (Akar) (Kal.)
tabak işi: Ayakkabı. (Akar) (Kal.)
tabak işi: Pabuç, ayakkabı < Ar. debbağ 'tabak, sepicı' + Tk. işi kelimesinden. (Kay.) (Kal.)
tabak işi: Papuç. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
taban fatıka: Yirmi. Bk. taban fatka. (Kay.) (Kal.)
taban fatka: Yirmi. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
taban patıga: Yirmi. (Akar) (Kal.)
taban: Dört. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
tabi işi: Ayakkabı. (Akar) (Kal.)
tabib işi: El. (Kay.) (Kal.)
tabiişe: Ayakkabı. (Akar) (Kal.)
tabiy işi: Ayakkabı. (Akar) (Kal.)
tabiy işi: Öküz, inek, keçi gibi dersinden de yararlanan hayvanlar. (Akar) (Kal.)
tamamlakçı: Kap toplayan kişi. (Kay.) (Kal.)
tandır: Odun, ağaç. (Akar) (Kal.)
tandır: Odun. (Akar) (Kal.)
tandırıcı: Ormancı. (Akar) (Kal.)
tandırılmak: Dövmek. (Akar) (Kal.)
tantır köset-: Ateş yak! (Kay.) (Kal.)
tantır kösle-: Ateş yakmak. (Kay.) (Kal.)
tantır köslemek: Ateş yakmak. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
tantır yıkım et!: Ateş yak! (Kay.) (Kal.)
tantır yıkım et-: Ateş yakmak. (Kay.) (Kal.)
tantır yıkım etmek: Ateş yakmak. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
tantır: Ağaç, odun, umumiyetle tahta. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (DS. C. X) (Kal.)
tantır: Odun, ağaç, genellikle tahta. < Ar. tennûr 'fınn, tandır.' (Kay.) (DS. C. X) (Kal.)

tantırla-: Dövmek. (Kay.) (Kal.)
tantırlamak: Dönmek. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
tantırılıyor: Dövüyor. (Kay.) (Kal.)
taraylı: At. (Akar) (Kal.)
tipi: Anüs. (Akar) (Kal.)
tipi: Bozukluk, delik. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
tipile-: Delmek. (Kay.) (Kal.)
tuna çapan: Yaşlı kadın. (Akar) (Kal.)
tuna managadı: Vali, belediye başkanı, yüksek derecede memur. (Kay.) (Kal.)
tuna mazın: Tüfek. (Kay.) (Kal.)
tuna metirek: Muhtar, kaymakam, üst görevdeki kimseler. (Akar) (Kal.)
tuna partal: Vesika. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
tuna pir: Baba. (Akar) (Kal.)
tuna samı: On. (Akar) (Kal.)
tuna söğüt kökü: Deniz. (Akar) (Kal.)
tuna yanbol: 1. Reis, vali, yüksek memur. 2. Belediye başkanı. (Kay.) (Kal.)
tuna yanbol: Reis, vali, yüksek rütbeli asker veya polis. (Akar) (Kal.)
tuna yanbol: Vali, reis. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
tuna zından: Şehir. (Kay.) (Kal.)
tuna: 1. Çok, fazla, bolca, iyice. 2. pahalı. (Kay.) (DS. C. X) (Kal.)
tuna: Çok. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (DS. C. X) (Kal.)
tuna: Çok, pahalı. (Akar) (DS. C. X) (Kal.)
tuna: Kocakarı. (Akar) (Kal.)
tuna: Şişman. (Akar) (Kal.)
tüne-: 1. Misafir olmak, geceleme. 2. Durmak. (Kay.) (Kal.)
tünemek: Durmak, uyumak, ölmek. (Akar) (Kal.)
tünemek: Dünemek. (Caf.) (Kal.)
tünet-: Öldürmek. (Kay.) (Kal.)
tünetmek: Öldürmek. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
tünetmek: Uyumak, öldürmek. (Akar) (Kal.)
ürün işi: Süt, genellikle yağ. (Akar) (DS. C. XI) (Kal.)
ürün işi: Yağ, kadın göğsü. (Akar) (Kal.)

ürün işi: Yağ, süt, yoğurt ve emsali. (Kay.) (Kal.)
ürün işi: Yağ. (Akar) (Kal.)
ürün_ışı: 1. Yoğurt. (Bur.) 2. Süt. (Muğ.) Umumiyetle yağ. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
var geldi: Komisyon. (Kay.) (DS. C. XI) (Kal.)
yaban: Gurbet. (Kay.) (DS. C. XI) (Kal.)
yalı çapan: Ecnebi kadını. (Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
yalı çapan: Rum veya ecnebi kadın. (Bur. Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
yalı: 1. Gayrimüslim. 2. Yabancı. (Kay.) (Kal.)
yalı: Gayri müslim. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
yalı: Köpek. (Akar) (Kal.)
yalı: Rum, ecnebi. (Akar) (Kal.)
yallı: Oruspu. (Akar) (Kal.)
yambol: Jandarma. (Akar) (Kal.)
yanbol: 1. Memur, jandarma, umumiyetle devlet memuru. 2. Efendi, bey. (Kay.) (Kal.)
yanbol: Asker. (Akar) (Kal.)
yanbol: Efendi, hükümet memuru. (Akar) (Kal.)
yanbol: Hükümet memuru, efendi. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
yanbolu: Ahmak, bön kimse; taşralı. (Akar) (Kal.)
yanbolu: Jandarma, memur, devlet memuru. Bk. yanbol. (Kay.) (Kal.)
yanbolu: Jandarma. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
yanpiri: Orman işinde çalışanlar, tahtacılar. (Akar) (Kal.)
yanpiri: Tahta. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
yavşak: Çırak, çocuk, hizmetçi, çocuk, erkek çocuk. (Akar) (DS. C. XI) (Kal.)
yavşak: Çırak, çocuk, hizmetçi. (Muğ.) (Caf.) (DS. C. XI) (Kal.)
yavşak: Çocuk, küçük çocuk. (Akar) (DS. C. XI) (Kal.)
yavşak-yavuşak: 1. Çocuk. 2. Dost, arkadaş. 3. İnsan. 4. Çırak, hizmetçi. 5. Kimse (zat). (Kay.) (DS. C. XI) (Kal.)
yemen_ışı: Kahve. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
yemenişi: Çay, kahve. (Akar) (Kal.)
yıkım cimitçi: Öğretmen. (Akar) (Kal.)

yıkım et-: 1. Teşekkür etmek, memnun olmak. 2. Kesmek. 3. Hazırlamak. (Kay.) (Kal.)

yıkım etmek: Kesmek, hazırlamak. (Akar) (Kal.)

yıkım metrek: Zengin, itibarlı, mevki ve makamca yüksek kimse. (Akar) (Kal.)

yıkım ol-: Memnun olmak. (Kay.) (Kal.)

yıkım palle: Yeni bakır. (Kay.) (Kal.)

yıkım partal: Yeni elbise. (Kay.) (Kal.)

yıkım piri: Muhtar, bir mahallenin ileri geleni. (Akar) (Kal.)

yıkım piri: Muhtar, eşraf. (Akar) (Kay.) (Kal.)

yıkım piri: Muhtar; ileri gelenler, aksakallılar. (Akar) (Kal.)

yıkım yanbol: Milletvekili, büyük idareciler. (Kay.) (Kal.)

yıkım zindan: Büyükçe ev. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)

yıkım zindan: Büyükçe ev. (Kay.) (Kal.)

yıkım: 1. Güzel, iyi. 2. Temiz. 3. Bol, çok. 4. Hoş. 5. Zengin. 6. Toptan. 7. Doğru. (Kay.) (DS. C. XI) (Kal.)

yıkım: 1. Güzel, temiz. (Muğ.) 2. Çok iyi. (Bur.) (Caf.) (DS. C. XI) (Kal.)

yıkım: Güzel, temiz. (Akar) (DS. C. XI) (Kal.)

yıkım: İyi. (Akar) (DS. C. XI) (Kal.)

yıkım: Koyun. (Akar) (Kal.)

yıkım_etmek: Kesmek, hazırlamak. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)

yıkım_piri: Eşref, muhtar. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)

yıkın- : Memnun olmak. (Kay.) (Kal.)

yıkın et-: Çok istemek. (Kay.) (Kal.)

yıkımak: Cinsel ilişki kurmak. (Akar) (Kal.)

yıkıran: Kötü kadın. (Kay.) (DS. C. XI) (Kal.)

zindan: 1.Ev. (Bur. -Muğ.) 2. Hapishane. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)

zindan: Ev. (Akar) (Kal.)

zindan: 1. Ev. 2. Hapishane. (Kay.) (Kal.)

zindana kös et-: Hapsetmek. (Kay.) (Kal.)

zindan managadı: Muhtar. (Kay.) (Kal.)

zindan: Zindan. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)

zindan: Ev, hapishane. (Kay.) (Kal.)

zindana kös et-: Hapsetmek. (Kay.) (Kal.)

zozikle-: 1. Uydurmak, yakıştırmak. 2. Tavlamak. 3. Aldatmak. Türk argosunda
“zendust, evli, pezevenk.” (Kay.) (Kal.)^{66/67/68/69}

1.2.4. GEYGEL YÖRÜKLERİNİN GİZLİ DİLİ VE KONUŞULDUĞU YERLER

“Ahmet Caferoğlu, Anadolu’nun bazı yerlerinde sadece Geygel, bazı yerlerinde ise Geygel Abdalları yahut Abdal adını taşıyan Yörüklerin kendi aralarında konuştukları gizli dil olduğunu söyler.”⁷⁰ Hulki Aktunç, Abdal dilini Anadolu’nun bazı yörelerinde, Yörük Türklerinin kendi aralarında kullandığı gizli bir dil olarak tanımlar.⁷¹

“Ahmet Caferoğlu, sır halinde saklanmasına gayret edilen böyle bir gizli dil izine 1939 yılı yazısındaki Anadolu gezisinde Burdur’da rastladığını söyler. Uzun müddet Geygel Yörükleri arasında bulunmuş olan Dinar’ın Afşar köyünden Ramazan Efe, Dinar kazası içerisinde göçebe hayatı geçiren bu aşiretin kendi aralarında konuştukları bu dilin mevcut olduğunu bildirir. Caferoğlu, kendisinden bu hususda neler bildiğini sorarak, hatırında kalanları onun ağzından tespit ederek esere ilave ettiğini anlatır. Efe’nin bana tespit ettirdiği cümle sayısı pek az olmakla beraber, bu dilin mahiyeti hakkında umumi bir fikir edinilebilmesi için, şüphesiz, çok önemli bir vesika kıymetindedir. Bilmediğim herhangi bir dilden alınma parça olabileceği ihtimali karşısında malzemeyi Profesör Ritter’e gösterdim. O da mevzuun içerisinden çıkamadığı için diğer milletlerin gizli dilleri hakkında zarif etütleri olan Enno Litmann’a yazdı ve neticede topladığım malzemenin, yerli Türk gizli dillerinden bir nevi olacağını bildirdi.”⁷²

“Etnik hususiyetleri ve ‘gizli dil’ leri hakkında az da olsa, ‘Anadolu Ağızlarından Toplamalar’ adlı eserimde malûmat vermeğe çalıştığım Geygel

⁶⁶ Caferoğlu, *Anadolu Ağızlarından Toplamalar*, s. 191-195.

⁶⁷ Akar, “Kalaycı Dili” *Kültür Tarihinde Gizli Diller ve Şifreler*, s. 41-49.

⁶⁸ Kaymaz, *Türkiye’de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 61-76.

⁶⁹ *Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü (Derleme Sözlüğü C, I-XII)* <http://tdkterim.gov.tr/ttas/> (erişim tarihi: 10.06.2009)

⁷⁰ Ahmet Caferoğlu, *Türk Dili Tarihi*, Enderun Kitapevi Yay., İstanbul 1984, s. 6.

⁷¹ Aktunç, *Büyük Argo Sözlüğü*, s. 31.

⁷² Caferoğlu, *Anadolu Ağızlarından Toplamalar*, s. XIX-XX.

Yörükleri, daha kesif olarak, Tokat vilâyetinde yerleşmişlerdir. Kitle halinde oturdukları saha Niksar kazasının: 1. İleyis, 2. Dönekse, 3. Şadolu Çiftliği ve bizzat Tokat merkezine bağlı Çerdiyin ve Santarla köyleridir. Bunlardan Santarla köyünde oturanlar ancak dokuz haneden ibarettir. Çerdiyin ise tamamıyla bunların bir köyü olup, otuz üç hanedir. Ekseriyetle kışı ve yazı burada geçirirler. Niksar kazası içerisindekiler, yazları Dumanlı Yaylasına göç eder, çadırlarda otururlar. Esas sanatlarını demircilik teşkil etmektedir. Oldukça muntazam bir surette yaptıkları kazma, balta, çekiç, sacayağı ve saireyi, köy köy dolaşarak satmaktadırlar.

Kadınları ekseriyetle kapalıdır. Yabancılara kız vermez ve almazlar. Uruk teşkilatı ve inanç bakımından Alevidirler. Fakat asıl Alevilere karışmazlar ve kız vermezler. Tavşan yemez Şii Alevi boyuna bağlıdırlar. Cetleri itibariyle Salmannı'ya bağlıdırlar.

Ağızca Tokat ağızlarında konuşmaktadırlar. Kendilerini ayırt ettirecek bariz bir ağız hususiyetine malik değildirler. Geygel uruğuna mensup ve kendisiyle uzun uzadıya konuştuğum Yusuf Gırgır adlı birisinden elde ettiğim malumata göre, kendi aralarında konuştukları bir gizli dilleri yoktur. Yalnız kendi aralarında bazı argoya ait kelimeler bulunduğunu açığa vurunca, kendisinden faydalanmak istedim. Bana bildirdiği kelimeler şunlardır: keçe: ekmek; ayvaz: yabancı; patlanguç: tabanca; gamze: kız; acı: kahve; kösül: gel (gelmek fiilinden); bayına: kaç, ne kadar; yelkesen: at, ata verilen ad; yanış: para; gurdotu: keçi; hölemez: yağ. Bu kelimeler içerisinde en çok kullanılan ve birçok manalara delalet eden kösül kelimesidir.’⁷³

‘‘Caferoğlu üçüncü olarak Eskişehir Geygellerinin gizli dilleri hakkında bir bilgiye ulaşır. Eskişehir’de yapmakta olduğu araştırmalar sırasında Kayapınar köyünden Mehmet Türkmen’den Geygellerin kendilerince bilinen bazı kelimeleri kullandıklarını öğrenir. Ahmet Caferoğlu bu kişiden bir cümle ve on üç kelime tespit edebilmiştir. Bu on üç kelime şunlardır: Gerez, guynu, manış, yeken, cıvır, pat, marıf, geder, dahi, naş, hezik, deslemek, gönç.

Aynı şahıs, konuşması sırasında Geygeller için bir de ‘Abdal’ adının kullanıldığını söylemiştir. Ahmet Caferoğlu, Orta Asya uruklarından bazılarının bir gizli dil benzeri olan ‘Orta Asya musikişinastan ve artistler argosu’na da ‘Abdal Tili’ adı verildiğini hatırlatarak, bu tabirin bize de geçtiğini, böylece Eskişehir

⁷³ Ahmet Caferoğlu, *Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar*, TDK Yay., Ankara 1994, s. XX-XXI.

Geygellerinin kendi uruk adlarıyla beraber bir de gizli dilleri yüzünden Abdallar uruğunun adını da kazandıklarını belirtmiştir. Aynı karışıklık Kırşehir yer adlarında da görülür. Kırşehir'deki bir köyün bir kısmına Geygeller, bir kısmına ise Abdallar adı verilmiştir.

Anlaşıldığına göre Ahmet Caferoğlu, Geygellerle Abdalların bir isimlendirme yanlışlığı yüzünden birbirlerine karıştırıldığı düşüncesindedir. Ona göre bu konunun açıklığa kavuşturulabilmesi için tarihî bir kabile adı olan 'Abdal' tabirinin Anadolu'daki gelişmesi ve yayılımı ayrı bir araştırmaya ihtiyaç göstermektedir.

Geygellerin gizli dillerine ait malzemenin tamamını Ahmet Caferoğlu'na borçluyuz. 'Anadolu Ağızlarından Toplamalar' adlı eserin VII. bölümünde 'Geygelli Yörüklerinin Kullandıkları Gizli Dil' başlığı altında Ramazan Efe'den topladığı beş cümleyi veren Ahmet Caferoğlu, aynı eserin 197. ve 198. sayfaında bu gizli dilin kelimelerinin açıklamalarını yapmıştır.⁷⁴

Hükümetten gelen adamlara olumsuz yönlerini göstermemek için Geygelli Yörükler bu dili kullanmışlardır. Genellikle yasak olan şeylerin yakalanmaması için kendi aralarında bu dilin gelişmesini sağlamışlardır.

1.2.4.1. GEYGEL YÖRÜKLERİNİN DİLİNE AİT ÖRNEK CÜMLELER

1. Sana bir mezleci piri kırdım (sana bir paralı müşteri getirdim.) (Kork.)
2. Bu dabı gerez yekeni naş. (Bu beygir iyidir, parayı ver al.) (Kay.)
3. Cunk kavdan gacı beşmiş. Çayçönesini, gacı çönesine astarmaküçün beşmiş. Çava beş! Gacı çayçönesini. Gacı çönesine çay çönesini alaf keriyor astarmak için. Davalım mı gacıyı naştıralım mı? Yoksa şukar mı? (Köyden bir adam gelmiş. Kızımı, oğlan çocuğa istemek için gelmiş, Gel buraya. Oğluna kızımı. Oğluna kızımı söylüyor almak için Verelim mi çocuğa, vermeyelim mi? Yoksa (böyle) iyi mi?) (Caf.) (Kay.)
4. Çava beş; yakıda taraka beşdir; traka kavalarnı astar beştir. Yakıda şu karker beştir. (Ey efendi gel; ateşte kahve pişir getir; şeker cezve ve fincanı al, getir. Ateşte kahveyi (güzelce) pişir getir.) (Caf.) (Kay.)

⁷⁴ Kaymaz, *Türkiye'de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 78-79.

5. ilengeri k3n et. (Kantarı kaydır.) (Kork.)
6. Hanıkları merdirin gaşa naşa iik; gırasların poytannarını şukar beştirin kerilsinler. (adırları yıkın, acele gideceğiz; hayvanların eğerlerini g3zelce takın, hazır olsunlar.) (Caf.) (Kay.)
7. Kemalları beştirsinler; şukar ayunasını alav et; şukar poytannarını ve tırtlarını beştirip şukarlasın. Puranda kemalları beştirsin. (Develeri hazırlatsınlar, g3zel kız çocuğuna s3yle, g3zel elbiselerini ve ayakkabılarını giyip hazır olsun. Yoldan develeri ektirsin.) (Caf.) (Kay.)
8. Nazileyi kılavgır. (para az al.) (Kork.)
9. şu yıkımı oवादacaėım. (şu g3zeli alacağım.) (Kork.)
10. şukar kavdan l3l3k beşmiş haniye beş. Lomburdak kerliyor poytanın kaşında. Kerliyor astar naştır. L3l3kler diklemesin. (G3zel k3yden bir mir gelmiş çadıra gir. Silah duruyor yatağın yanında. Al başka yere sakla. Amir, g3rmesin.) (Caf.) (Kay.)
11. Yankol nereye ovanıyor? (Efendi nereye gidiyor.) (Kork.)^{75/76/77}

1.2.4.2. GEYGEL Y3R3KLERİNİN DİLİNE AİT S3ZC3KLER

- acı: Kahve. (Kay.) (Gyg.)
- alafkermek: S3ylemek. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
- alav etmek: S3ylemek. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
- astarmak: Almak, getirmek, istemek. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
- ayvaz: Yabancı. (Kay.) (Gyg.)
- bayınna: Kaç, ne kadar? (Kay.) (Gyg.)
- beşmek: Gelmek, girmek, getirmek, pişirmek, hazırlamak gibi birçok fiil makamında kullanılır. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
- beştir-: 1. Hazırlamak. 2. Giymek. 3. ektirmek, vb. (Kay.) (Gyg.)
- beşirmek: Hazırlamak, giymek. (Caf.) (Gyg.)
- cıvır: Kız, gelin, kadın ve benzeri. (Kay.) (Gyg.)
- ciit-: 1. Gitmek. 2. Taşınmak. (Kay.) (Gyg.)
- cunk: K3y, kasaba. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)

⁷⁵ Korkmaz, *Gramer Terimleri S3zl3ė3*, s. 73.

⁷⁶ Caferoğlu, *Anadolu Ağızlarından Toplamalar*, s. 196.

⁷⁷ Kaymaz, *T3rkiye’de Gizli Diller 3zerine Bir Araştırma*, s. 82.

çav(a): Çocuk, oğlan. (Kay.) (Gyg.)
çay çöne-çay çuna: Kız çocuğu. (Kay.) (Gyg.)
çay: Kız. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
çay_cuna: Efendi, bey. (Caf.) (Gyg.)
çay_çöne: Kız çocuğu. (Caf.) (Gyg.)
çay_çuna: Kız çocuğu. (Caf.) (Gyg.)
çuna-çöne: Çocuk. (Kay.) (Gyg.)
dabı: Beygir. < Ar. dâbbe ‘yük ve binek hayvanı’ (Kay.) (Gyg.)
davamak: Vermek. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
desle!: Satın al! (Kay.) (Gyg.)
deste-: Satın almak. (Kay.) (Gyg.)
diklemek: Görmek. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
gacı: Adam, erkek çocuk. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
gacı_çöne: Oğlan, oğul. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
gamze: Kız. (Kay.) (Gyg.)
gaşa: Başka. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
geder: Eşek. (Kay.) (Gyg.)
gerez: İyi. (Kay.) (Gyg.)
gıras: Beygir, umumiyetle hayvan. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
gönç: Koyun. (Kay.) (Gyg.)
gurdotu: Keçi. < kurt + otu kelimelerinden. (Kay.) (Gyg.)
guynu: Fena. (Kay.) (Gyg.)
hanik: Çadır. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
haniye: Çadır. (Caf.) (Gyg.)
hezik: Dövme. (Kay.) (Gyg.)
hölemez: Yağ. (Kay.) (Gyg.)
karkav: Hükümet, devlet. (Caf.) (Gyg.)
karke: Kahve. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
kaş: Yan, taraf. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
kav: Kasaba, köy. (Kay.) (Gyg.)
kava: Şey. (Kay.) (Gyg.)
kavara: Kahve takımı. (Caf.) (Gyg.)

kavdan: Bir kimse, felan. (Caf.) (Gyg.)
keçe: Ekmek. (Kay.) (Gyg.)
kemal: Deve < Ar. cemal 'deve' (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
ker-: Yapmak. (Kay.) (Gyg.)
kerilmek: Hazır olmak. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
kerle-: Durmak. < ker + Tk. + /le-/ ekinden. (Kay.) (Gyg.)
kerlemek: Durmak. (Caf.) (Gyg.)
kösül-: Gelmek. (Kay.) (Gyg.)
kösül!: Gel! (Kay.) (Gyg.)
lamburdak: Silah, tüfek, tabanca vb. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
lülük: Devlet memuru, amir, umuiyetle devlet hizmetinde bulunan kimse. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
manış: 1. Yabancı. 2. Müdür. 3. Misafir ve benzeri. (Kay.) (Gyg.)
marıf: Nasıl? Tavır, hal, mizaç ve birisinin karakterinin nasıl olduğunu belirtmekte kullanılır. <Ar. ma'ruf 'bilinen, anlaşılan'. (Kay.) (Gyg.)
merdir-: 1. Yıkmaq. 2. Toplamak, kaldırmak. (Kay.) (Gyg.)
merdirmek: Yıkmaq. (Caf.) (Gyg.)
naş: 1. Ver. 2. Al. (Kay.) (Gyg.)
naş: Yurt. Bk. gaşa. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
naştır-: Vermek, kaçırtmak. (Kay.) (Gyg.)
naştırmak: Vermek. (Caf.) (Gyg.)
pat: Tüfek. (Kay.) (Gyg.)
patlanguç: Tabanca. (Kay.) (Gyg.)
poytan: Elbise, hayvan eğeri, yatak, umumiyetle herhangi bir eşya. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
puranda: Yol, yoldan. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
şukar: 1. Güzel. 2. İyi, iyice. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
şukarlamak: Hazırlamak. (Caf.) (Gyg.)
tırıt: Ayakkabı. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
traka: Şeker, kahve. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
yakı: Ateş. < Tk. yak- (Kay.) (Caf.) (Gyg.)
yanış: Para. (Kay.) (Gyg.)

yeken: Para. (Kay.) (Gyg.)

yelkesen: At, ata verilen ad. (Kay.) (Gyg.)^{78/79}

1.2.5. ESKİŞEHİR, DÜZCE ABDALLARI-ALAÇAM, BOLU ELEKÇİLERİNİN DİLLERİ VE KONUŞULDUĞU YERLER

“Caferoğlu, Bolu ili çevresinde dikkatimizi üzerine çeken en mühim nokta Düzce kasabasında yerleşen ve gizli bir dile malik olan Abdallar olduğunu söyler. Bolu vilayeti dâhilinde Düzce kazası çevresinde ‘Abdallar’ altında yaşayan bu oturak halk, tip olarak yerli halktan farklı olmamakla beraber, renk itibariyle koyu esmere kaçan bir tendedir. Bir zamanlar hırsızlıkla meşgul olmuşlardır. Bugün ise daha fazla at ticareti ile yaptıkları sacayağı, mangal, maşa, kazma, kürek, çalı çırpı kesmek için kullanılan ve güreve adını taşıyan nacak gibi eşya satıp geçinmekte ve ayrıca bir de tütün ekmektedirler. Asıl yerleştikleri köy Düzce’nin dört kilometre uzaklıktaki Akpınar köyüdür. Bunun dışında Düzce kazasının Çam köyünde yerleşenleri de vardır. Nüfusları takriben 300 kişidir. Caferoğlu Düzce civarındaki Kırkpınar köyüne yerleşmiş Abdallardan bahseder. Tespit ettiği kelimeleri Mehmet Ali Parlak’tan derlemiştir. Menşeleri hakkında sarıh bir fikirleri yoktur. Mehmet Ali Parlak’a göre, aslen Mısır’dan gelmişler ve buraya gelince Bolu vilayetine kaydedilmişlerdir. Hüseyin Düzgün’e göre ise, yerli halk bunlara Bolu Çingene adını vermişlerdir. Ayrıca Bolu vilayetinin Mudurnu kazasına bağlı Karamurat merkezinin Alaçam köyünde takriben 20 haneye yakın elekçiler vardır. Yerli halk bunlara Çingene demekte iseler de kendilerinin Çingene olmadıklarını, göçebe olduklarını iddia edip durmaktadırlar.”⁸⁰

1.2.5.1. ESKİŞEHİR VE DÜZCE ABDALLARINA AİT ÖRNEK CÜMLELER

1. Efendiyas elas gahve gır efendi. (Efendi geldi kahve yap.) (Düz.) (Caf.)

⁷⁸ Caferoğlu, *Anadolu Ağızlarından Toplamalar*, s. 197-198.

⁷⁹ Kaymaz, *Türkiye’de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 83-90.

⁸⁰ Ahmet Caferoğlu, *Anadolu illeri Ağızlarından Derlemeler*, TDK Yay., Ankara 1995, s. XIX-XX-XXI.

2. Demirciye lova de. (Demirciye para ver.) (Düz.) (Caf.)
3. Hasan Hüseyini nangavgas. (Hasan Hüseyin'i vurdu.) (Düz.) (Caf.)
4. Bu dabı gerez yekeni naş. (Bu beygir iyidir. Parayı ver al.)
5. Cıgara ta pi. (Sigara yak, iç.) (Düz.) (Caf.)
6. Adıye çay beşkas uşdimas. (Bu kız oturdu kalktı.) (Düz.) (Caf.)

1.2.5.2. ESKİŞEHİR VE DÜZCE ABDALLARINA AİT SÖZCÜKLER

- ardıye: Bu. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- ala: Gel, getir. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- ales: Geldi. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- an: Getir. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- asala: Gülüyor. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- asgas: Güldü. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- asdar: Tut. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- bal: Saç. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- beş: Otur. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- beşkas: Oturdu. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- bıkın: Sat. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- cıvır: Kız, gelin, emsali. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
- cono: Adam, insan. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- çavo: Erkek çocuğu. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- çay: Kız çocuğu. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- çor: Hırsız. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- dabı: Beygir. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
- dan: Diş. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- de: Ver. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- desle: Satın al. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
- dıkal: Kaşık. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- garav: Sakla. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- garavgas: Sakladı. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- gat: Gömlek. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

gır: Yap. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
gorobos: Mezar. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
gras: At. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
guruv: Sığır, umumiyetle hayvan. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
guynu: Fena. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
geder: Eşek. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
gerez: İyi. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
gönç: Koyun. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
hezik: Döv. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
hezikle: Döv. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
her: Eşek. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
le: Al. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
lil: Kağıt. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
loli: Kırmızı. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
lova: Para. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
manoş-manuş: Jandarma. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
mamış: Yabancı, müdür, amir ve emsali. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
marıf: Tavır, hal, mizaç ve umumiyetle birisinin karakterinin nasıl olduğuna belirtmek için kullanılır. Tarif. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
maru: Ekmek. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
musi: Kol. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
muy: Ağız, yüz. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
mülas: Öldü, ölmüş. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
nagav-nangav: Vur. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
naş: Ver, al. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
naş: Kaç. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
naşgas: Kaçtı. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
ninay: Yok. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
pani: Su. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
parış: Para. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
parni: Beyaz. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
pat: Tüfenk, tabanca. (Esk.) (Caf.) (Eda.)

pi: İç. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
prasta: Koş, yürü. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
қанили: Çirkin. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
қаş: Odun. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
қер: Ev. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
romni: Kadın, karı, zevce. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
rokono: Köpek. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
rotini: Burun. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
rovala: Ağla. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
rovalayor: Ağlıyor. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
rovgas: Ağladı. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
şұқар: Güzel. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
ta: Yak. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
tırar: Ayakkabı. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
tuv: Tütün. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
uşdi: Kalk. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
yagalı: Tüfenk, tabanca. (Düz.) (Caf.)
yak: Göz. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
yeken: Para. (Esk.) (Caf.) (Eda.)⁸¹

1.2.5.3. ALAÇAM VE BOLU ELEKÇİLERİNE AİT SÖZCÜKLER

açğit: Göz. (Caf.) (Elk.)
ahbar: Kardeş, efendi. (Caf.) (Elk.)
ahçir: Oynamak. (Caf.) (Elk.)
aşçık: Kız, kız çocuğu. (Caf.) (Elk.)
anik: O (zamir) (Caf.) (Elk.)
argor: Diş. (Caf.) (Elk.)
ari: Al. (Caf.) (Elk.)
ariga: Baba, peder. (Caf.) (Elk.)
avay: Süpürge. (Caf.) (Elk.)

⁸¹Caferoğlu, *Anadolu illeri Ağzlarından Derlemeler*, s. 211-213.

beʁan: Ağır. (Caf.) (Elk.)
cur: Su. (Caf.) (Elk.)
çıka: Yok, hayır. (Caf.) (Elk.)
çors: Dört. (Caf.) (Elk.)
dahdak: Tahta. (Caf.) (Elk.)
dassı: On. (Caf.) (Elk.)
divi: Ver. (Caf.) (Elk.)
dığ: Yer, toprak, arazi. (Caf.) (Elk.)
dubuğ: Sigara, tütün. (Caf.) (Elk.)
es: Ben (zahir) (Caf.) (Elk.)
eş: Eşek. (Caf.) (Elk.)
ga: Var, mevcuttur. (Caf.) (Elk.)
gadi: Kendi, kendini. (Caf.) (Elk.)
garkive: Evlenmek. (Caf.) (Elk.)
ginik: Kadın, karı. (Düz.) (Caf.) (Elk.)
gedin: Yer, toprak, arazi. (Caf.) (Elk.)
gırak: Ocak. (Caf.) (Elk.)
gudor: Para, sikke. (Düz.) (Caf.) (Elk.)
hağna: Oyna. (Caf.) (Elk.)
hammarik: Şeker. (Caf.) (Elk.)
haknelik: Elbise, caket, pantolon vs. (Caf.) (Elk.)
hats: Ekmek, çörek. (Caf.) (Elk.)
handaq: Evet. (Caf.) (Elk.)
hari: At (hayvan) (Caf.) (Elk.)
has: Ekmek. (Düz.) (Caf.) (Elk.)
hımelik: İçki, meşrubat. (Caf.) (Elk.)
innav: Delikanlı. (Düz.) (Caf.) (Elk.)
irek: Üç. (Caf.) (Elk.)
mağami: Tane. (Caf.) (Elk.)
mariga: Anne. (Caf.) (Elk.)
mart: 1. Erkek. 2. Bir (sayı) (Caf.) (Elk.)
mat: Parmak. (Caf.) (Elk.)

matsı: Saç. (Caf.) (Elk.)
mis: Et. (Caf.) (Elk.)
murur: Kahve. (Caf.) (Elk.)
muşaq: Jandarma. (Caf.) (Elk.)
naş: Kaçmak. (Düz.) (Caf.) (Elk.)
nediçgi: Tüfenk. (Caf.) (Elk.)
nist: Oturmak. (Caf.) (Elk.)
orgat: İki (sayı). (Caf.) (Elk.)
osgi: Altın. (Caf.) (Elk.)
otk: Ayak. (Caf.) (Elk.)
per: Getirmek. (Caf.) (Elk.)
qadivav: Kadın. (Caf.) (Elk.)
qale: Gel. (Caf.) (Elk.)
qına: Gitmek. (Düz.) (Caf.) (Elk.)
qıtan: Sığır, inek ve emsali. (Caf.) (Elk.)
qukanqor: Geliyoruz. (Caf.) (Elk.)
quti: Burun. (Caf.) (Elk.)
sevcir: Kahve. (Düz.) (Caf.) (Elk.)
şabik: Gömlek. (Caf.) (Elk.)
şer: Elek. (Caf.) (Elk.)
şun: Köpek. (Caf.) (Elk.)
tuğt: Kağıt. (Caf.) (Elk.)
tun: Sen. (Caf.) (Elk.)
zargi: Durmak. (Caf.) (Elk.)
zarq: El. (Caf.) (Elk.)
zehali: Satmak. (Caf.) (Elk.)
zehası: Sattım. (Caf.) (Elk.)
zi: At. (Düz.) (Caf.) (Elk.)⁸²

⁸²Caferoğlu, *Anadolu İleri Ağzlarından Derlemeler*, s. 214-216.

1.2.6. KUZEYDOĞU ANADOLU GÖÇEBELERİNİN GİZLİ DİLİ VE KONUŞULDUĞU YERLER

‘‘Turgut Acar, Ahmet Caferoğlu’nun çalışmalarını büyük bir titizlikle incelemiştir. Artvin, Kars ve Erzurum illerinde yaptığı alan araştırmaları sırasında, 100-150 aileden oluştuğu tahmin edilen bazı göçebe ailelerle karşılaşır. adır hayatı yaşayan bu göçebe aileler, belli başlı zanaatlarla uğraşırlar. Bu göçebeler ağaçtan yaptıkları ev eşyalarını arşı pazarda satarak veya yiyeceklerle değiştirerek geçimlerini sağırlar. Turgut Acar bu grubun kendi aralarında anlayamadığı bir dil kullandıklarını fark eder. Bunun ne olduğunu sorunca da göçebeler böyle bir dilin varlığını reddederler. Ama buna rağmen araştırmacı 1966 yılında bu grupların gizli dillerinden malzeme derlemeyi başarır. Acar’ın tahminine göre bu göçebeler, arazi, orman gibi devlete veya şahıslara ait mülklere izinli veya izinsiz kullanılmasını kolaylaştırmak ve meslek sırlarını saklamak için böyle bir dil geliştirmişlerdir. Turgut Acar çalışmasında bu dilden yüzlerce kelime ve cümle derlediğini de belirtir. Ancak şimdiye kadar bu malzeme, dil açısından değerlendirilmemiştir. Yazar bilinen özel dillerle kendi malzemesini karşılaştırmak yerine bu dilin bazı özelliklerinden kısaca bahsetmekle yetinir ve çalışmasının sonunda örnek olarak 30 cümle verir. Ona göre bu dil yaşayan veya artık kullanılmayan bir dilin devam değildir. Türkçe kelimeler belli ses değişikliklerine uğratılarak kullanılır. Morfoloji ve söz dizimi Türkçeyle aynıdır. Ancak bizim düşüncemize göre bu kadar çok malzeme ‘eğer gerçekten varsa’ bir özel dilin sınırını aşmakta adeta bağımsız bir dili çağrıştırmaktadır. Bu yüzden başka tespit edilen malzemenin başka bir dilin kalıntısı olabileceği ihtimali bir tarafa bırakılmamalıdır. Ayrıca sonradan Türkçeyi ana dili olarak kabul etmiş bir grubun daha önce kullandıkları dilin kelime hazinesine has unsurları alt katman etkisi olarak yeni dillerinde sürdürüyor olması pekala mümkündür.’’⁸³

⁸³ Nurettin Demir, ‘‘Türkiye’de zel Diller’’, http://turkoloji.cu.edu.tr/DILDILIM/nurettin_demir_ozel.pdf (erişim tarihi 26.03.2008)

1.2.7. ÇEPNİ TÜRKMENLERİNİN GİZLİ DİLİ VE KONUŞULDUĞU YERLER

Oğuzlar tarih sahnesinde ilk kez 6. 8. yüzyıllarda Şamanist göçebeler halinde görülürler. Oğuzların adları Orhun ve Yenisey yazıtlarında anılır. Çin ve Göktürk kaynaklarına göre, Oğuzlar 7. 8. yüzyıllarda kutsal Ötüken dağı ve çevresinde otururlar.⁸⁴ Oğuzlar, Türklüğün en önemli unsurlarındandır. Anadolu coğrafyasının Türkleşmesi büyük ölçüde Oğuz Türkleri sayesinde olmuştur. Bu günkü Türkiye nüfusunun tamamı hemen hemen Oğuz Türküdür.⁸⁵ “Oğuzlar, Oğuz geleneğine göre Bozok ve Üçok olmak üzere iki ana kol olarak teşkilatlanmıştı. Bunlar da 12’şer adet 24 boydan meydana geliyorlardı. Bu gün Türkiye’de pek çok yer adı bu 24 Oğuz boyunun adını taşımaktadır. Oğuzlar, X. yüzyılın ikinci yarısından sonra İslamiyet’i kabul ettiler. Bu isim bu gün de kullanılmaktadır.”⁸⁶ “X. yüzyıldan itibaren Müslüman olarak İslam dünyasına giren Oğuzlara “Müslüman Türk” anlamında “Türkmen” denmeye başlanmıştır.”⁸⁷ “Türkiye Selçukluları devrinde Türk ve Türk toplulukları için hem “Türk”, hem de “Türkmen” adı kullanılmıştır. Daha doğrusu bu dönemde, devlet teşkilatı içinde yer alanlar ile yerleşik hayata geçmiş olanlar “Türk” adıyla, konar-göçer hayat yaşayan kütlelere ise, “Türkmen” adıyla anılmıştır. Bu anlayış Osmanlı devrinde de aynen devam etmiştir.”⁸⁸ Oğuz Türklerinin soylu güçlü 24 kolundan biri olan⁸⁹ Anadolu Türkiye’sinin Türkleşmesinde ve bir Türk yurdu haline gelmesinde en önemli rolü oynamış boylardan biri de Çepnilerdir.⁹⁰ Anadolu’nun Türkleşmesinde gösterdikleri bu üstün rolle Türk milletinin beğenisini kazanmışlardır.⁹¹ İlk olarak Çepni boyu büyük Türk bilgini Kaşgarlı Mahmud’un Divanü Lugat-it Türk adlı eserinde, Oğuz Türkmenlerinin yirmi birinci boyu olarak damgası ile birlikte gösterilmiştir.

⁸⁴ Fuat Bozkurt, *Türklerin Dili*, Kültür Bakanlığı yay., Ankara 2002, s. 229.

⁸⁵ Güler-Akgül-Şimşek, *Türklük Bilgisi*, s. 81-82.

⁸⁶ Güler-Akgül-Şimşek, *Türklük Bilgisi*, s. 83.

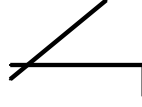
⁸⁷ Salim Koca, *Türk Kültürünün Temelleri*, II. Cilt, ODES Ltd Şti., Kültür Yay., Ankara 2003, s. 51.

⁸⁸ Koca, *Türk Kültürünün Temelleri*, s. 53.

⁸⁹ Işıl Altun, *Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü*, Doğu Kütüphanesi Yay., İstanbul 2008, s. 43.

⁹⁰ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1999, s. 322.

⁹¹ Altun, *Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü*, s. 43.

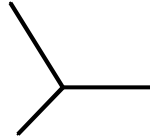


Kaşgarlı Mahmud'a göre Çepni Türklerinin damgası⁹²

Kaşgarlı Mahmud, Oğuz Türkmenlerinden olan bu boyun adını, Çepni şeklinde verir. Diğer bazı kaynaklar da Cepni veya Cebni şeklinde yazarlar.⁹³

Ebulgazi Bahadır Han 'Şecer-i Türk' adlı eserinde, Oğuz Han hakkında bilgi verirken aynı zamanda Çepni'yi Oğuz Han'ın oğlu Gökhan'ın çocuklarından olduğunu ve Çepni'nin bahadır, yiğit anlamına geldiğini belirtmektedir.⁹⁴

'Fahrettin Mübarek Şah'ın XIII. yüzyılın başları listesinde de Çepni adının görülmemesinin sebebini kesin olarak izah etmek güçtür. Reşideddin XIV. yüzyılın başları Çepnileri Üçokların dördüncü boyu olarak gösterir. Çepni adını ise 'Düşmanla her zaman savaşır' manasına geldiğini yazarak Bayındır, Becene (Peçenek), Çavuldurlar'la (Çavundur) ortak olan onkunlarının sungur, şölenlerindeki et paylarının da 'sol karı yağrın' yani sol kürek kemiği olduğunu bildirir.'⁹⁵



Reşideddin göre Çepni Türklerinin damgası XIV. yy⁹⁶

'Yazıcıoğlu, Çepni'nin manasını; 'kandeki yağı göre derhal savaşır ve çapar' şeklinde izah eder. Büyük otorite Nemeth'e göre, bu söz Kara Kırızca'daki çap ve

⁹² Besim Atalay, *Kaşgarlı Mahmud Divanü lugat-it Türk (Çeviri)*, Cilt 1, TDK Yay., Ankara 2006, s. 58.

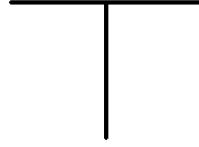
⁹³ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi Kaynakları ve Açıklamaları İle Destanları*, 1. Cilt, TTK Basımevi, Ankara 1998, s. 344.

⁹⁴ Yunus Yiğit, (Günümüz Türkçesine Sadeleştiren) (Şecer-i Türk Çağatay Şivesinden Türkiye Türkçesine Çeviren: Doktor Rıza Nur) *Hive Hanı Ebu'l Gazi Bahadır Han Türk Şeceresi Türk'ün Soy Ağacı*, İlgı Kültür Sanat Yay., İstanbul 2009, s. 33.

⁹⁵ Faruk Sümer, 'Çepni Maddesi', *İslam Ansiklopedisi*, C. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1993, s. 269.

⁹⁶ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, s. 230.

çeper (çit) sözleriyle alakadardır. Çepni boy adının sonundaki ‘ni’ eki de ne, na, nek gibi bir tasgir edatıdır. Bu cümleden olarak Çepni boy adı hudut muhafızı, bekçisi anlamına geldiği ifade edilir.’’⁹⁷



Yazıcıoğlu’na göre Çepni Türklerinin damgası⁹⁸

‘‘Reşidedin Fazlullah, Cami’üt Tevarih adlı eserinin ikinci cildinde Tarih-i Oğuzan ve Türkan (Oğuzların ve Türklerin Tarihi) adıyla nakledilen Oğuz Destanı yer almaktadır. Buna göre, Oğuz’un daha yaşarken Bozoklar ve Üçoklar diye ikiye ayırdığı altı oğlundan yirmi dört torunu olmuştur. Oğuz’un vefatından sonra onun yerine Kün Han geçmiştir. Uygur aksakallılarından olan Oğuz Han’ın veziri İrkıl Hoca, Oğuz Han ölünceye kadar, onun vezirliğini ve danışmanlığını yapmıştı. Oğuz Han öldükten sonra onun yerine geçen oğlu Kün Han’ın da çok uzun yıllar vezirliğini yaptı.’’⁹⁹ Oğuz’un çok değer verdiği bilge bir kişi olan İrkıl Hoca, devletin devamlılığının sağlanması ilerde herhangi bir kargaşaya meydan verilmemesi için’’¹⁰⁰ Oğuzların her bir koluna ayrı ayrı lakap verdiği gibi, kime ait olduğunu belirtmek üzere hayvanlara vurmak için de birer ‘‘tamga’’ tespit etmiştir. ‘‘her bir oğula hayvanın ongun olacağını da belirtti. Ongun azık bolsun’dan türemiştir, yani kutlu olsun; ongun da kut ve devlet demektir.’’¹⁰¹

‘‘Oğuzlarda her boyun kendisine mahsus bir damgası, bir ongunu, bir söyüğü vardır. Oğuzlarda her boy, sürüleriyle hazinelerini kendi damgalarıyla nişanlardı.’’¹⁰² ‘‘Oğuzların ‘‘Ongun’’ları totemik vasıflar arz etmektedir. Cami’üt Tevarih’te de

⁹⁷ Hilmi Göktürk, *Anadolu’da Oğuz Boyları Anadolu’nun Dağında Ovasında Türk Mührü*, Cilt 2, Türk Dünyası Yay., İstanbul 1979, s. 103.

⁹⁸ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, s. 231.

⁹⁹ Bahaeddin Ögel, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, TDAV Yay., İstanbul 2001, s. 635.

¹⁰⁰ Ali Çelik, ‘‘Trabzon ve Çepniler’’, (Yayına Hazırlayanlar: Kemal Çiçek, Kenan İnan, Hikmet Öksüz, Abdullah Saydam) *Trabzon Tarihi ve Sempozyumu 6-8 Kasım 1998 Bildiriler*, Trabzon Belediyesi Kültür Yay., Trabzon 1999, s. 610.

¹⁰¹ Altun, *Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü*, s. 44-45

¹⁰² Mehmet Kaplan (Hazırlayan), *Ziya Gökalp Türkcülüğün Esasları*, MEB Yay., İstanbul 1996, s. 160.

Oğuz boylarından her birinin bir totemi vardır; ona mensup olan boy onu mukaddes tanır, ona tecavüz etmez, incitmez, etini yemez. Her boy kendi “Ongun” unu bilir, toy zamanı eti yenir ve herkes kendi hissesini alır.”¹⁰³

İbrahim Kafesoğlu ‘Türk Milli Kültür’ adlı eserinde Oğuz Türklerinden bahsederken; Çepnilerin Üçoklara bağlı bir boy olduğunu belirtmektedir. Anadolu coğrafyasında birçok köy adının Oğuz boylarının adlarını taşıdığını söylemektedir.¹⁰⁴

“Türkmenlerin tarih bilen, bilgili ihtiyarları, Oğuz Han’ın 12 çadırda oturan 24 torununun adlarının manalarını, damgalarının nasıl olduklarını, kuşlarını ve bu kuşların adlarını şöyle anlatıp dururlar: Cebni’nin (Çepni) manası, ‘Bahadır’ demektir. Damgasının şekli Humay kuşudur.”¹⁰⁵ “Cebni (Çepni) boyunun ongunu: Humay/Kumay kuşu. Bu kuşun adı, efsanevi Hüma/Hümay kuşunun adından gelir. Bununla beraber bu ad, bugün yaşayan kuşlara da verilmiştir. Mesela huma veya hüma, Kırım’da en iyi cins kartallardan birine verilen bir addır. Bu kuşun adı, Kırgız lehçesinde kumay olmuştur. Kırgızlar, (Vulturidae) türünün en büyük cinsine kumay derler. Bu, akbaba cinsinden, karkuşu da denilen büyük bir kartaldır.”¹⁰⁶

“Gerek Reşideddin ve gerekse Ebulgazi, aslen Moğolca’dan Türkçe’ye girmiş olan “cebe” sözüne bakarak, Çepni, boy adını manalandırma yoluna gitmişlerdir. Moğolca’da cebe sözü “silah” anlamına gelirdi. Bu anlamdan genişleyerek, aynı sözün “bahadır ve cesur insan” anlamına da geldiği bazı örneklerden anlaşılmaktadır. Fakat halkın “-ni” ekini nasıl açıklayarak bu sonuca vardıklarını anlayamıyoruz.”¹⁰⁷

Türk tarihine baktığımız zaman Oğuz Han’ın torunlarının Oğuz Türkleri olduğunu görmekteyiz. Birkaç yüzyıl öncesine gelinceye kadar, birbirleriyle yakın içiçe bir aile halinde yaşarlardı.¹⁰⁸ Oğuzlar, Türkiye, Orta Asya ve bütün Türk dünyasının, en soylu ve en geniş milletlerindendir.¹⁰⁹ Oğuz boyları 10. yüzyıla birlikte büyük kitleler halinde İran’a, Azerbaycan’a ve Küçük Asya’ya gelip yerleşirler.¹¹⁰ “Oğuzeli Orta Asya’dan başlayarak Maverünnehir’e (Semerkant,

¹⁰³ Altun, *Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü*, s. 45.

¹⁰⁴ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yay., İstanbul 2007, s. 154-155.

¹⁰⁵ Ögel, *Türk Mitolojisi Kaynakları ve Açıklamaları İle Destanları*, s. 219.

¹⁰⁶ Ögel, *Türk Mitolojisi Kaynakları ve Açıklamaları İle Destanları*, s. 365.

¹⁰⁷ Ögel, *Türk Mitolojisi Kaynakları ve Açıklamaları İle Destanları*, s. 344-345.

¹⁰⁸ Kaplan, *Ziya Gökalp Türkçülüğün Esasları*, s. 26.

¹⁰⁹ Mehmet Dikici, *Türklerde İnançlar ve Din*, Akçağ Yay., Ankara 2005, s. 417.

¹¹⁰ Bozkurt, *Türklerin Dili*, s. 229.

Buhara bölgeleri), Horasan'a, Anadolu'ya göç eden Türkler, XIII. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'yu bir Türk yerleşmesi yapmışlardır.”¹¹¹ Oğuz boylarından biri olan Çepniler, Asya'dan Anadolu'ya gelmişler ve Anadolu'nun her yöresine yayılmışlardır.¹¹² Balkanlarda ve Avrupa içlerinde Oğuz Türklerinin torunlarını görmekteyiz. Andreas Tietze eserinde “Çepnileri Anadolu'nun bazı yerlerinde yaşayan bir etnik ve dini akalliyet ve ona mensup olan topluluk olarak görür.”¹¹³

Türkler, sürekli göç eden, hareket eden yer değiştiren bir millettir. Türk adeta gökyüzünden yağın bir yağmur, yeraltından kaynak ve beslenen bir unsur olduğu için sürekli başka yerlere göç etmişler ve yerleşmişlerdir. Türklerin göçü yeni yerlere yerleşmesi devam günümüzde de devam etmektedir. Türk ne kadar hareketli sayılsa bile yine de Asya'yı, Anadolu'yu yaşadığı coğrafyayı, yaşadığı toprağı her zaman benimsemiştir.¹¹⁴

Meşhur Hive Hanı Ebu'l Gazi Bahadır Han “Türklerin Şeceresi” adlı altın değerindeki ölümsüz eserinde eski bir Türk atasözü söyler:

“Türk'ün konup, göçmediği yer var mı?
Türk'ün gezip görmediği il var mı?”¹¹⁵

Bu güzel Türk atasözünden anlaşılacağı gibi Türklerin dünyada ayağının değmediği yer yoktur.

Yalnız Türkler hiçbir zaman bilinen anlamıyla göçebe bir hayat sürmemişlerdir. Mevsimden mevsime iklim değişmelerinden dolayı evini göçürmüştür. Türkler bir yere genellikle göç ederken göçleri mevsimlik olmuştur.¹¹⁶

“Kaynaklara göre Çepni Türkleri, önce Türkistan'dan İran'a ve buradan da Anadolu'ya göç etmişlerdir. 100.000 kişi olduğu ifade edilen Çepnilerin büyük bir çoğunluğu bazı araştırmacılara göre Giresun, Tirebolu, Görele ve Vakfikebir'e bir kısmı da daha batıya hareket ederek Kocaeli, Balıkesir ve İzmir'e yerleşmişlerdir.

¹¹¹ Altun, *Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü*, s. 46.

¹¹² Turgut Akpınar, *Türk Kültür Tarihinden Esintiler*, Kitabevi, İstanbul 2003, s. 187.

¹¹³ Andreas, Tietze, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı (Sprachgeschichtliches Und Etymologisches Wörterbuch Des Türkei-Türkischen)*, C.1, Simurg Yay., İstanbul-Wien 2002. s. 497.

¹¹⁴ Tuncer Baykara, *Türk Adının Anlamı*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2007, s. 33.

¹¹⁵ Ögel, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, s. 131.

¹¹⁶ Baykara, *Türk Adının Anlamı*, s. 39.

Çepniler, özellikle yukarı Kelkit boylarından Bursa ve Kocaeli yöresine kadar uzanan sahada geniş bir yayılma hareketi içinde bulunmuşlardır.’’¹¹⁷

Kırşehir ilimiz, 24 Oğuz boyununun büyük bir kısmını bağrında barındırmakta olan önemli bir yerleşim bölgesidir.¹¹⁸ Ahmet Yesevi ocağından, Horasan Türkmen erenlerinden büyük dava adamı olan Hacı Bektaş’ı Veli’nin¹¹⁹ ‘‘Velâyetnamesine göre Kırşehri’nin Sulucakarahöyük köyüne gelen Hacı Bektaş’ı Veli’nin ilk müritlerini bu köyün halkı oluşturmaktadır. Bunlar ve hatta komşu köylerden bazıları veya birçoğu Çepnilerdendi.’’¹²⁰ ‘‘Bektaşî Çelebilerinin bu köydeki Çepniler’den tanınmış bir ailenin soyundan gelmeleri kuvvetle muhtemeldir.’’¹²¹

Türk milletine daha Oğuz Kağan Destanı’nda hedef gösterilen büyük nehirler ve büyük denizler ülkelerine varmak, büyük devletler kurmak bütün Türk topluluklarını bir bayrak altında birleştirmek çok eski bir Türk Kızılelma’sı idi. Devamlı Türk akınları, yeni ülkelerde, yeni medeniyetler kurmak, yeni iktisadi imkânlarla ulaşmak ülküsündeydi.¹²²

Oğuz Türkleri birçok sebepten dolayı Anadolu’ya göç etmişlerdir. ‘‘13. yüzyılın birinci yarısının ortalarına doğru Türkistan, Horasan ve Azerbaycan’dan Anadolu’ya birbiri arkasından kalabalık Türkmen kümeleri gelmeye başladı. Anadolu’nun büyük bir kısmı 11. yüzyıldan başlayarak 14. yüzyıla kadar süren yoğun göçler ile her bakımdan bir Oğuz (Türkmen) ülkesi vasfını aldı. Oğuzların Anadolu’ya getirdikleri harsları ve bu arada her türlü gelenekleri bütün hususiyetleri ile zamanımıza kadar kuvvetle yaşayıp gelmiştir.’’¹²³ Sınır bölgelerinde fetihler yapan ve konar göçer hayatın gereği olarak her an savaşa hazır olan Oğuz Türkmenleri, boy beylerinin liderliğinde önemli askeri birlikler oluşturabiliyorlardı. Bu askeri birlikler sayesinde Anadolu Türkleşmiştir. Bir Oğuz Türk boyu olan Çepni Türkmenleri ‘‘Irak, Suriye, Azerbaycan ve Anadolu’nun fethinde ve Türkleşmesinde

¹¹⁷ Altun, *Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü*, s. 46.

¹¹⁸ Ahmet Günsen, *Kırşehir Yöresi ve Ağzları*, TDK yay., Ankara 2000, s. 13.

¹¹⁹ Ethem Ruhi Fiğlalı, Mehmet Aydın, *Milli Bütünlüğümüz ve Hacı Bektaş Veli*, AKMB Yay., Ankara 1997, s. 1.

¹²⁰ Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, s. 323.

¹²¹ Mehmet Şeker, *Anadolu’nun Türkleşmesi ve Kültürel Hayatı*, Ötüken Yay., İstanbul 2006, s. 206.

¹²² Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi 1*, MEB Yay., İstanbul 1997, s. 286.

¹²³ Dikici, *Türklerde İnançlar ve Din*, s. 426.

önemli rol oynamışlardır.”¹²⁴ Çepni Türkleri Anadolu'nun fetih ve iskânında Anadolu'nun bir Türk yurdu haline gelmesinde çok mühüm rol oynayan Oğuz boylarındandır.¹²⁵

Yine bir oğuz boyundan olan Selçuklu devleti hükümdarları tarafından Batı Karadeniz'e iskan edilen Çepniler, Karadeniz'in doğusuna yayılarak Karadeniz kıyılarının tamamen Türkleşmesini sağlamışlardır.¹²⁶ Selçuklu Türkleri tarafından ele geçirilen Sinop'a kitleler halinde Çepniler yerleştirilmiş ve buraların güvenliğini sağlamak amacıyla bu yöreler Çepni Türkmenlerine bırakılmıştır.¹²⁷ “Çepnilerin yerleşme alanı oldukça geniştir. Batı Anadolu'da Balıkesir, İzmir, İzmit yöreleri, İç ve Güney Anadolu'da çeşitli köy ve kasabalar, Karadeniz bölgesinin Sinop'tan Rize'ye kadar olan kısmı ve Anadolu dışında Romanya'nın Dobruca yöresi ile Azerbaycan'ın bazı yöreleri Çepni yerleşim alanlarının tespit edilebilenleridir.”¹²⁸ Türkiye'de Oğuz Türkleri ve diğer Türk boylarının izlerini, yer adlarında, oymak ve insan adlarında bulmak mümkündür.¹²⁹

“Bugün Anadolu'nun birçok yer, köy, oba, dağ, ırmak vs. Türk boy, uruğ ve soylarına izafe edildiklerinden bu eski Türk hatıralarını muhafaza ettikleri gibi, eski gelenek ve görenekler de silinip ortadan kalkmamıştır.”¹³⁰

“Anadolu'da pek çok yerde Çepni/Çetmi biçimlerinde yer ve oymak adı olarak rastlanmasından dolayı, onların en kalabalık Oğuz boylarından birisi olduğu ve Türkiye'nin fetih ve iskanında birinci derecede rol oynadığına Faruk Sümer işaret etmektedir.”¹³¹

“Diğer Türk toplulukları gibi Kınık boyu ile birlikte Anadolu'nun bir Türk yurdu haline gelmesinde rolleri olduğu kabul edilmektedir. Anadolu'da XVI. yüzyılda Çepnilere ait kırk beş kadar yer adının görülmesi bu konudaki kanaati kuvvetlendirmektedir.”¹³²

¹²⁴ Güler-Akgül-Şimşek, *Türklerde İnançlar ve Din*, s.104.

¹²⁵ Göktürk, *Anadolu'da Oğuz Boyları Anadolu'nun Dağında Ovasında Türk Mührü*, s. 103.

¹²⁶ Umay Türkeş Günay, *Türklerin Tarihi Geçmişten Geleceğe*, Akçağ Yay., Ankara 2007, s. 204.

¹²⁷ Göktürk, *Anadolu'da Oğuz Boyları Anadolu'nun Dağında Ovasında Türk Mührü*, s. 103.

¹²⁸ Kaymaz, *Türkiye'de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 91.

¹²⁹ Dikici, *Türklerde İnançlar ve Din*, s.430.

¹³⁰ Günşen, *Kırşehir Yöresi ve Ağzları*, s. 12.

¹³¹ Tuncer Gülensoy, “Manisa ve Yöresinde Oğuz Boyları”, *Manisa Şehri Bilgi Şöleni Bildiriler 29-30 Eylül 2005*, Manisa 2006, s. 290.

¹³² Şeker, *Anadolu'nun Türkleşmesi ve Kültürel Hayatı*, s. 206.

Yusuf Ziya Yörükan, Çepnilerin, Oğuz boylarından geldiğini ve Türkmen aşiretlerinden olduğunu söylemektedir.¹³³

Çepniler Karadenize gelen ilk Türkmen boylarıdır. Ege ve Marmara bölgesinde dağınık olarak yaşayan Alevi Türkmenlerine Çepni adı verilmektedir.¹³⁴

“Çepnilerle ilgili ilk tarihi bilgilere İbn Bîbî'nin eserinde rastlanır. İbn Bîbî 1277 yılında Sinop'a saldıran Trabzon Rum İmparatorluğu kuvvetlerini bozguna uğratan Çepniler'in daha sonra Samsun'dan Trabzon'a kadar olan bölgeyi hâkimiyetleri altına aldıkları kaydetmektedir.”¹³⁵

İbn Bibi ise Selçuk Name (El Evamirü'l Ala'iyе Fi'l Umuri'l Ala'iyе)'de Sinop Çepnilerinin mücadelesini anlatmaktadır: “O sırada Sinop tutgavulu Taybuğa gelerek, ‘Canik hükümdarı asker ve cephane dolu kadırgalarla Sinop'a saldırmak için geldi. Çepni Türkleri ile o diyarı korumak için görevlendirilmiş komutanlar onlara karşı koyarak onları ateş ve su arasında sıkıştırıp canlarına ve evlerine darbe indirdiler. Her tarafı yerle bir ettiler. Onları kahrederek her şeyden mahrum, mahsun ve ümitsiz bıraktılar’ dedi.”¹³⁶

“Düzenli bir orduya karşı kazandıkları bu zafer, Çepnilerin o dönemde hem kalabalık hem de teşkilatlı bir topluluk olduklarının bir göstergesidir.”¹³⁷

“XIII. ve XIV. asırlar arasında Anadolu Türkleri; yaşayış, şekil ve şartları itibarıyla üç grup halinde yaşarlardı. Göçebeler, köylüler ve şehirliler. Göçebeler, ayrı ayrı yayla ve kışlaklarda yaşayarak hayatlarını devam ettiren yarı göçebe aşiretlerdir. Bunlar kendi ihtiyaçlarını kendileri karşılardı. Ya ziraatla meşgul olurlar, ya hayvan sürüleri yetiştirirler ya da Ortaasya'dan getirdikleri halıcılık ve nakliyecilik ile uğraşırlardı. Anadolu'nun pek meşhur atlarını da bunlar yetiştirirlerdi. Devlete her yıl, yetiştirdikleri sürülerin adetine göre, vergi verirlerdi. Ancak askeri maksatla hudut boylarına yerleştirilen aşiretlerden vergi alınmazdı. Bunlar gerektiğinde orduya katılırdı. Mesela, Trabzon İmparatorluğunun güney-batı sahasına yerleştirilen Çepni kabilesi, XIII. asrın son yarısında Trabzonluların Sinop'a karşı bir hücumlarını geri

¹³³ Yusuf Ziya Yörükan, *Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar*, Ötüken Yay., İstanbul 2006, s. 424.

¹³⁴ Şener, *Türkiye'de Yaşayan Etnik ve Dinsel Gruplar*, s. 75

¹³⁵ Şeker, *Anadolu'nun Türkleşmesi ve Kültürel Hayatı*, s. 206.

¹³⁶ Altun, *Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü*, s. 45.

¹³⁷ Çelik, “*Trabzon ve Çepniler*” s. 612.

püskürtmüşlerdir. Çepniler fırsat buldukca düşman topraklarına akınlar yaparlardı. Çepniler Anadolu Türklüğünün en temiz, en canlı bir unsurunu teşkil ediyorlardı.”¹³⁸

“Osmanlı devleti zaman zaman konar-göçer aşiretleri iskân etmek için bazı uygulamalara girmiştir. Özellikle XVII. yüzyıl sonlarından itibaren iskân politikasına yeniden önem verilmiştir.”¹³⁹ Osmanlı döneminde Anadolu’ya göç eden Oğuz boyları, göçebeliklerinin gereği yerleşik hayata karşıydılar. Bu göçebe boylar büyük sürüleriyle ekili dikili yerlere zarar veriyorlardı. Osmanlı bunları denetim altına almak için iskan politikasını uygulamıştır.¹⁴⁰ “İmparatorluğunun gelişmesinde, yeni fethedilen yerlerin Türkleştirilmesinde olduğu kadar, boş yerlerin şenlendirilerek ekonomik bir hareketlilik sağlanması, kasaba ve köyler kurulması imkânını veren konar-göçer aşiretlerin önemi büyüktür.”¹⁴¹

“1404 yılında Trabzon’dan Erzincan’a giden İspanyol elçisi Clavijo (Klaviyo) Zegan (Zigana) kalesi ile buradan Erzincan Türk beyliği arasındaki yerlerin Kabasitan derebeyler elinde olduğunu Çabanlı (Çepni) Türklerinin bunlarla savaşıp yıldırıldığını bildirmektedir.

Yine Klaviyo’nun “Yolumuza devam ettik öğleden sonra bir vadiye vardık. Orada Çabanlı (Çepnilü) Türklerine ait bir kale (Gümüşhane ile Kelkit ilçe merkezi arasında ve tam orta yerde Ulu Kal’a) bulunduğunu anladık. Kabasika ve bu Türkler arasında harp vaziyeti devam ettiğinden. Kabasika’nın adamları bize bir müddet duraklamayı ihtar ederek keşfe çıktılar” şeklindeki açıklamalarından da anlaşılacağı gibi 1405 tarihinde Çepni nüfus bölgesi Gümüşhane’ye kadar uzanmaktadır.”¹⁴²

“1277 yılında Sinop yöresinde kalabalık bir Çepni topluluğu yaşamaktaydı. 1461’de Trabzon’u fethetmeye gelen Fatih Sultan Mehmet, şehrin güney ve batı yörelerinin Çepniler’le dolu olduğunu görmüştü. XVI. yüzyılda Anadolu’nun birçok yerinde Çepni oymakları yaşıyordu. Halep Türkmenleri arasında yaşayan Çepniler üç kol halinde olup bunlardan 397 vergi nüfuslu ana kol Antep’in kuzey doğusundaki Rumkale yöresinde yaşamaktaydı. Nüfusları çok az olan diğer iki kol başım Kızdılu Çepni adını taşımakta ve Amik ovasındaki Gündüzlü’de bulunmaktaydı. XVII.

¹³⁸ Abdurrahman Güzel, *Hacı Bektaş Veli ve Makalat*, Akçağ Yay., Ankara 2002, s. 11.

¹³⁹ Güler-Akgül-Şimşek, *Türklük Bilgisi*, s. 345.

¹⁴⁰ T.C. Gaziantep Valiliği, *Orta Asya’dan Anadolu’ya Bir Göçün Türksü Barak Türkmenleri*, Başbakanlık Basımevi, Gaziantep 2002, s. 8-9.

¹⁴¹ Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, TTK Yay., Ankara 1988, s. 1.

¹⁴² Çelik, “*Trabzon ve Çepniler*”, s. 613.

yüzyılın ortalarında ana kol yine Rumkale yöresinde yaşamakta, fakat Başım Kızdılu Çepniler batıda Aydın ve Saruhan sancaklarında oturmaktaydılar. Diyarbakır bölgesindeki Boz-Ulus'a bağlı Çepniler de 1691 yılında Rakka bölgesine yerleştirildiler. Bunlara beylerinin adıyla Kantemir Çepnisi deniliyordu. Rakka'dan kaçan Çepniler Turgutlu ve Bergama tarafına gittiler. Günümüzde Balıkesir, İzmir, Bergama, Manisa ve Aydın illerindeki köylerde oturan Çepniler, Başım Kızdılu ile Kantemir Çepnilerinin torunlarıdır. Çepniler'den önemli bir kol da Sivas-Kırşehir bölgesindeki Ulu-Yörük topluluğu arasında yaşıyordu. XVI. yüzyılda Konya bölgesinde de mühim bir Çepni topluluğu bulunuyordu. Çepniler, Yavuz Sultan Selim devrinde Trabzon sancağında bilhassa Giresun-Kürtün ve Vakfıkebir arasında yoğun bir şekilde yaşıyorlardı. Günümüzde Sürmene, Of ve Rize'nin merkez nahiyesi ile Karadere ve İkizdere'deki Türklerin önemli bir kısmını onların torunları meydana getirir. Bunlardan başka nüfusları az olmakla birlikte Maraş, Bozok, Çukurova, Koçhisar, Çorum ve Hamid sancaklarında bazı Çepni oymakları bulunmaktaydı.’’¹⁴³

‘‘Anadolu’ya dağılan Çepniler’den Maraş’a gelip yerleşenler de bulunmaktadır. Hatta Dulkadiroğulları arasında Çepni oymaklarının da bulunduğu kabul edilmektedir. Günümüzde Maraş’ın Andırın ilçesinde Çepnibektaş köyünden ayrı, Elbistan’da da Çepni adında bir başka köyün varlığı bilinmektedir. Bu boyun adı, Anadolu’nun bazı yörelerinde Çetmi ve Çepi olarak da telaffuz edilmektedir.’’¹⁴⁴

Osmanlı çeşitli dönemlerde iskan siyaseti yapmıştır. Bazı Türk oymaklarını başka bölgelere göndermiştir. Halaçoğlu’nun belirttiğine göre, Recepli Avşarına bağlı olan Çepni Türkleri Urfa’nın Harran bölgesine yerleştirilmiştir. Bu bölgeyi o dönem çeşitli tehlikelerden ve eşkıyadan korumuşlar aynı zamanda ziraatle uğraşmışlardır.¹⁴⁵

‘‘Sümer’e göre, Akkoyunluların halefi olan Safeviler’in dayandığı Türk boyları arasında da Çepniler görülmektedir. İran Çepnilerinin Trabzon ve Canik Çepnilerine mensup oldukları bilinmektedir.’’¹⁴⁶ Bir başka araştırmacı yazar Nihat Çetinkaya ‘‘Kızılbaş Türkler’’ adlı eserinde şunu belirtir: ‘‘Safevi devletinin

¹⁴³ Sümer, ‘‘Çepni Maddesi’’, s. 269.

¹⁴⁴ Şeker, *Anadolu’nun Türkleşmesi ve Kültürel Hayatı*, s. 206.

¹⁴⁵ Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, s. 121.

¹⁴⁶ Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, s. 331-332.

kuruluşu ve yönetimi, istisna olan birkaç Azerbaycan'da yerleşmiş Oğuz/Türkmen kabilesinin dışında Anadolu Türkmenlerine dayanmaktaydı. Bu Türkmenler içerisinde Karadeniz bölgesinden gelen Çepni Türkmenleri de vardır.’’¹⁴⁷ ‘‘Gerek siyasi gerekse dini sebeplerle başta Karakoyunlular olmak üzere Akkoyunlular, Afşarlar, Çepniler ve Kaçarlar Safevi ülkesine göç ettiler. Türkiye’den giden Türkmenler İran’da kurulan Türk devletlerinin en önemli unsurunu meydana getirmişlerdir.’’¹⁴⁸ ‘‘Ayrıca Safevi Türk hükümdarlarından Şeyh Cüneyt’in Çepnilerin kalabalık olduğu yer olan Canik (Samsun-Giresun) bölgesine gittiğini belirtmektedir.’’¹⁴⁹

‘‘Çepni ağızı, erken bir tarihte tarihçi ve seyyahların dikkati çekmiş, Katip Çelebi ‘Cihannüma’ adlı eserinde Çepni dilinin Türkçe ve Farsça karışık bir şey olduğunu yazmıştır. Aynı şekilde Çepnilerin din özelliklerinin çok eskiye dayandığı inancına varan Alman coğrafyacı Kiepert, ağız özelliklerinin bilimsel bir şekilde araştırılması halinde çok eski bir dilin unsurlarının ortaya çıkması ihtimaline dikkati çekmektedir.’’¹⁵⁰

Türk’ün yaşadığı yerin adı yine kendi adını taşır. Türk’ün yaşadığı coğrafya kendi adıyla bilinir. Türk nerede yaşarsa yaşasın mutlaka yaşadığı coğrafyaya kendi adını verir.¹⁵¹

‘‘Türkiye’nin çeşitli yerlerinde Çepni isimli yerleşim yerleri bulunmaktadır. Afyon’un Sandıklı ilçesine bağlı Hocalar bucağı Çepni köyü, Balıkesir’in Bandırma ilçesine bağlı Edincik bucağı Çepni köyü, Bolu merkeze bağlı Çepni köyü, Bolu’nun Mudurnu ilçesine bağlı Çepni köyü, Bursa’nın Mudanya ilçesine bağlı Çepni köyü, Giresun’un Espiye ilçesine bağlı Çepni köyü, Kastamonu’nun Çatalzeytin ve Tosya ilçesine bağlı Çepni köyleri, Kırşehir’in Çiçekdağı ilçesine bağlı Çepni köyü, Samsun’un Alaçam ilçesine bağlı Çepni köyü, Manisa’nın Turgutlu ve Saruhan ilçelerine bağlı Çepni köyleri, Ankara’nın Şereflikoçhisar ilçesinin Ağaçoören bucağı Çepni köyü, Sivas’ın Gemerek ilçesinin Çepni beldesi, Şanlıurfan’ın Siverek

¹⁴⁷ Nihat Çetinkaya, *Kızılbaş Türkler Tarihi Oluşumu ve Gelişimi*, Kum Saati Yay., İstanbul 2005, s. 457-458.

¹⁴⁸ Güler-Akgül-Şimşek, *Türklük Bilgisi*, s. 126.

¹⁴⁹ Çetinkaya, *Kızılbaş Türkler Tarihi Oluşumu ve Gelişimi*, s. 410.

¹⁵⁰ Bernt Brendemoen, ‘‘Trabzon Çepni Ağızı ve Tepegöz Hikayesinin Bir Çepni Varyantı’’, *Uluslararası Türk Dili Kongresi 26 Eylül 1988-3 Ekim 1988*, TDK Yay., Ankara 1996, s. 212.

¹⁵¹ Baykara, *Türk Adının Anlamı*, s. 37.

ilçesinin Çepni köyü, Trabzon'un Of ilçesinin Eskipazar bucağına bağlı Çepni mahallesi'dir.''¹⁵²

“Çepnilerin yoğun olarak yaşadığı Sivas yöresinden, Zerener Damlapınar'dan derlenen “Güzelim Çepni” isimli “Çepni Türküsü” bize Çepnilerin yaşam alanları hakkında somut bilgi verir niteliktedir:

Yaylaları vardı ıssızdır şimdi
Kaysıları yetmez tatsızdır şimdi
Meralar sürüldü adsızdır şimdi
O güzelim Çepni nereye gitti
Irmak kıyısında vardır harmanı
Çepni çongar şehri nerede ya hani
Damlapınar sustu bitti dermanı
O güzelim Çepni nereye gitti’’¹⁵³

“Manisa'nın Saruhanlı ilçesine bağlı Çepni Harmandalı, Çepni Muradiye, Turgutlu ilçesinin Çepnibektaş ve Çepnidere köylerinin isimleri de Çepni yerleşmesini açıkça göstermektedir. Bölgede Çepni adı yanında Çetmi ‘yağ, yoğurt yaparak geçinen köylü’ adı da kullanılmaktadır.’’¹⁵⁴

“Ali Çelik'in ‘Trabzon-Şalpazarı Çepni Kültürü’ adlı eserinde bölgede yaşayan Çepnilerin gizli bir dil kullanıp kullanmadıkları hakkında bir bilgi yoktur. Bu noktada Karadeniz bölgesi Çepnileri ile Batı bölgesi Çepnilerinin inançları arasındaki farklılık önem arz etmektedir. Karadeniz bölgesi Çepnileri Sünnîdir. Batı bölgelerimizde yaşayan Çepniler içerisinde ise Alevilik inancı yaygındır. Gizli dilin tespit edildiği Pınarköy, Narlıca, Tepeköy, Çepnidere, vb. köyler de Alevi Çepni köyleridir.’’¹⁵⁵

“Karadeniz sahillerinin Rize'den Sinop'a kadar uzanan kıyıları halkının büyük ekseriyeti Çepni Türklerindedir. Vaktiyle buradaki Çepniler Alevi idiler. Sonradan Sünnileşerek, Çepni adını kaybettiler, köylü ve şehrili haline geldiler. Yiğit

¹⁵² Altun, *Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü*, s. 50.

¹⁵³ Altun, *Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü*, s. 51-52.

¹⁵⁴ Kaymaz, *Türkiye'de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 92.

¹⁵⁵ Kaymaz, *Türkiye'de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 92.

Çepniler vaktiyle kadını ve erkeği ile Rum-Pontus devletine karşı kahramanca savaşmış, onların muntazam askeri birliklerini geri püskürtmüşlerdir. Halen Gerze, Ünye dağlarında, Giresun'un Anadolu'ya bakan yaylalarında, Çayeli'nin Büyükköy nahiyesinde çok sayıda Çepni olduğunu duyduk. Artık Çepni değil, Çetmi adıyla anılmaktadır. Giresun'un Dereli'sine bağlı Yıldız köyü ve Espiye'ye bağlı Elmalibelen köyü halkı, Çepni'dir. Ege'de de birçok Çetmi köyü vardır. Balıkesir'e bağlı olanlar: Karagedik, Karaman, Çukurhüseyin, Macarlar, Söğüt kır, Soğanbükü, Kabakdere, Kepsut, Sındırgı ve Bigadiç'e bağlı Çepni köyleri Kocasinan, Güvem, Kozpınar, Akyar, Elyapan, Yumrukluçetmi, İnkaya, Kuşkaya köyleri, Aydın'ın Söke'sine bağlı Sofular ve Terziler köyü hep Çepni köyleridir.'¹⁵⁶

Yusuf Ziya Yörükân, Balıkesir etrafındaki Çepnilerin tamamen Alevi olduklarını, Trabzon taraflarında Harşit deresi boyundaki Çepni köylülerinin külliye Aleviliği unuttuklarını söylemektedir. Eski tarihler bunları Türkmen diye gösterdikleri halde, bunlar kendilerine Yörük derler. Sünni Çepnilerde ise Yörük tabir yoktur.¹⁵⁷

Kars ve Ardahan ilimizde de Alevi Türkmenleri dediğimiz Çepni Türkleri yaşamaktadır. "Kars'taki Alevi Türkleri gerek kendileri gerek Sünni Türkler tarafından Türkmen olarak adlandırılmışlardır. Alevi Türkmenleri Ardahan ilçesi Hanak merkezine bağlı şu köylerde yaşarlar: Çavdarlı, Çiçeklidağ, Çatköyü, Çimliçayın, Güneşgören, İncedere, Karakale, Koyunpınar, Serinkuyu. Damal merkez ve ilçesine bağlı olanlar Aşağı Damal, Küçük Damal, Aşağı Gündeş, Yukarı Gündeş, Burmadere, Dereköy, Eski kılıç, Kalenderdere, Obrucak, Otağlı, Seyitören, Tepeköy, Üçdere. Kars ilçesi Kağızman'ın Kötek bucağına bağlı olanlar; Böcükli, Kömürlü, Paslı, Yalmızağaç, Selim kazasına bağlı olanlar; Kaza merkezindeki 25 ev kadar, Akpınar, Akyar, Alisofu, Aşağı Kotanlı, Büyükdere, Cavlak, Çaybaşı, Dölbentli, İğdir, Karaçayır, Katranlı, Mollamustafa, Yamaçlı, Yeşiltepe, Yukarı Kotanlı, Sarıkamış kazasına bağlı olanlar; Merkezin bir kısmı, Asboğa, Yukarı Sallıpınar, Boyalı, Kars merkezine bağlı olanlar; Hacıhalil, Karacaören. Arpaçay'ın Büyükatma köyünde de bir miktar Türkmen vardır. Damal bucağına bağlı bazı köylerde yaşayan Alevi Türkmenleri Maraş altından gelmişlerdir.'¹⁵⁸

¹⁵⁶ Cemal Anadol, *Tarihe Hükmeden Millet Türkler*, Bilge Karınca Yay., İstanbul 2006, s. 236-237.

¹⁵⁷ Yörükân, *Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar*, s. 417.

¹⁵⁸ Ahmet Bican Ercilasun, *Kars İli Ağzları Ses Bilgisi*, TDK Yay., Ankara 2002, s. 36.

‘‘Fahrettin Kırzıglu, Kars tarihinde Türkmenler arasında Şu oymakların yaŐadığını yazmaktadır. Sarıkamış Türkmenleri içinde AvŐar oymağı; Sarıkamış ve Selim’e bağlı Boyalı Salut (Yukarı Sallıpınar) Vartanut, ve Oluklu köylerinde Çepni veya Çetmi oymağı. Ahmet Caferoğlu, Sarıkamış- selim Türkmenlerinin Çepni olduğunu, aralarında Iğdır, Bayındır ve İmreli gibi boyların da bulunduğunu yazar.’’¹⁵⁹

‘‘Ahıskalı AŞık Ahdari Hanak Türkmenlerini konu edindiği Őiirinde onların boy, oymak, ve tarikatlarını da zikretmektedir:

Kars Eli’nde maldar yaŐar
Meşe-Ardahan Türkmanı
Ehl-i tarikattır, çoŐar
Meşe Ardahan Türkmanı.

Maraş altından gelmişler
Yiğirmi köyde kalmıŐlar
Yaylak-kıŐlakçı olmuŐlar
Meşe-Ardahan Türkmanı.

Bektaş, Hüseyini, Hayderi,
Fayat, Çepni, Kalenderi,
Aydan arı, günden duru
Meşe-Ardahan Türkmanı.

Yazın Ulđar, hem Cin dağı
Yaylak olur, alır yağı
Köylerde olur kıŐlađı
Meşe-Ardahan Türkmanı.

Meşhur olur güzelleri,
Sazlı, sözlü sohbetleri

¹⁵⁹ Ercilasun, *Kars İli Ağızları Ses Bilgisi*, s. 38.

Size kurban bu Ahdari
Meşe-Ardahan Türkmanı.

Şiirde de görüldüğü gibi Hanak Türkmenlerinin büyük bir kısmının Maraş altından geldiğini ve bir kısmının Çepni Türkleri olduğunu belirtmektedir. Ahmet Caferoğlu ve Fahrettin Kırzioğlu Çepnilerin Sarıkamış-Selim Türkmenleri arasında da olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca Ahmet Bican Ercilasun, Sarıkamış-Selim Türkmenlerinin Sivas tarafından geldiğini söylemektedir.¹⁶⁰ Ahmet Caferoğlu Kars Türkmenlerinin Çepni boyuna mensup olduğunu belirtmektedir.¹⁶¹ Kars'ın diğer Türk boyuna mensup insanları, Çepni Türklerine Türkmen ya da Türkman tabirini kullanırlar.

Çepnileri Türklerinin halen daha göçebe halinde bulunan ve şehirlerden uzak yerlerde yaşayan kısımlarında, eski örf ve adetlerinin devam ettiği bilinmektedir. Özellikle dağlık bölgelerde ve yaylak yerlerde çok eskiden beri ocaklı dedelerinin bulunduğu köylerde gelenekleri devam etmektedir.¹⁶²

“Gizli dillerle ilgili ilk derlemeleri yapan ve bunları yayınlamış olan Ahmet Caferoğlu, Çepnilerin diliyle karşılaşması hakkında şunları söyler: ‘Oldukça dikkatimizi çeken dillerden biri de Çepnilerin dili’dir. Yayımlanan metin Turgutlu’nun Çepnidere, Sarıçalı, Bektaş mahallesiyle, Soma’nın Ularca, Karaçam, Arpaseki ve Taştepe köylerinde yerleşmiş olan Çepnilere aittir. Turgutlu’ya ait olan malzeme Turgutlu’nun Sarıbey köyünden, Cuma Yetim’den derlenmiştir. Metnin kısalığına rağmen, elde edilen 55 kelime, bu dilin kısmen Abdal dilinden de faydalandığını göstermektedir. Lügat kısmında mukayesesine muvaffak olduğum kelimelerde bu hallere işaret edilmiş bulunmaktadır.”¹⁶³

Araştırmacı yazar Turgut Akpınar da Çepni Türkmenleri üzerinde araştırma yapmıştır. Çepnilerinin gizli dili hakkında şu bilgiyi vermektedir. “1988 yazında İzmir’in Dikili kazasındaki yazlıkta, yanımızda çalışan zeki ve uyanık bir Çepni kadını olan Fatma Karakuzu’yu, Bergama’nın bir köyünde oturan kızı ve torunları, ziyarete geldiler. Sohbet esnasında Fatma Hanım, kızıyla zaman zaman anlaşılmaz

¹⁶⁰ Ercilasun, *Kars İli Ağzları Ses Bilgisi*, s. 39-40.

¹⁶¹ Ahmet Caferoğlu, *Doğu İllerimiz Ağzlarından Toplamalar Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağzları*, TDK Yay., Ankara 1995, s. XVII.

¹⁶² Yörükan, *Anadolu’da Aleviler ve Tahtacılar*, s. 416.

¹⁶³ Kaymaz, *Türkiye’de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 92.

şekilde konuşuyordu. Vaktiyle Caferoğlu'nun iki yazısından bu gizli dil meselesini öğrenmiş, fakat üstünde durmayıp geçmiş, unutmuştum. Yanımda bu dilin konuşulması ilk defa vaki oluyordu. Konuşulanlardan hiçbir şey anlamadığım gibi, sonradan öğrendiğim şekilde, arada Türkçe normal kelimeler kullanıldığını ve bunların Türkçe'deki gibi bağlandığını, belki dikkatsizliğimden veya çabuk konuşulmasından dolayı, fark edememiştim. Fatma Hanım'ın yanımda bu şekilde konuşmasının amacı açıktı. Söylediklerinden bazılarının bizim tarafımızdan anlaşılmasını istemiyordu, bu amaca da rahatça ulaşıyordu. Onun işi halledilmişti, fakat benim için bu muammayı çözme işi yeni başlıyordu. Bu nasıl bir dildi? Çocukların aralarında yaptıkları gibi, “anneme gidiyorum” yerine, “aganeme gidiyogorugum” gibi kelimelere gereksiz eklerle, anlaşılmaz şekiller veren veya saklambaç oynarken aralarında anlaşarak (çıkma dersem çık, çık dersem çıkma) kabilinden diğer çocukları yanıltmak için kelimeleri ters anlamında kullanmayı dayanan şaşırtaçmacalı bir dil mi bahis konusuydu? Yoksa ortada gerçekten bağımsız, normal ayrı bir dil mi vardı?”¹⁶⁴

Türkiye’de Çepniler hakkında fazla bir araştırma yapıldığını söylemek mümkün değildir. Çepni Türkleri ile ilgili olarak bize ilk önemli bilgileri değerli ilim adamımız Mehmed Fuat Köprülü vermiştir. 1925 yılında Türkiyat Mecmuası'nın ilk sayısında “Oğuz Etnolojisine Dair Tarihi Notlar” başlıklı makalesinin bir bahsi Çepnilere ayrılmıştır.¹⁶⁵

“Çepniler hakkında şu zengin bilgiyi verir: Çepnilerin garba muhaceretleri, Selçukluların ilk Anadolu istilasını zamanındadır. Bunların bir kısmı, iptida garbi Anadolu'ya gelerek Paflagonya havalisine ve Trabzon İmparatorluğu hudutlarına yerleştirilmiş ve bilhassa Sinop'un Selçuklular tarafından zaptı üzerine, onlardan bir uç teşkil edilmiştir. Hicri 676'da Trabzon İmparatorunun Sinop'a hücumu üzerine Çepnilerin bu hücumu kemal-i muvaffakiyetle mukabele ettiklerini biliyoruz. Tarihi bir vesika olmak üzere kıymeti bence artık her türlü şüpheden varestede olan Hacı Bektaş Veli Vilayetnamesi'nde Çepnilerin her halde bu tarihten epey evvel oralara geldiğini gösteren sarıh bir ifade vardır. Anadolu'da İslamiyet adlı eserimizde izah ettiğimiz vechile, meşhur Baba İshak taraftarları tarafından neşredilen Babai Batini akidelerini, en nihayet hicri yedinci asrın ortalarında kabul ettiler. 662'de Sarı Saltuk

¹⁶⁴ Akpınar, *Türk Kültür Tarihinden Esintiler*, s. 186.

¹⁶⁵ Akpınar, *Türk Kültür Tarihinden Esintiler*, s. 187.

maiyyetinde Dobruca'ya geçerek, muahheren Karesioğlu İsa Bey zamanında tekrar Anadolu'ya dönen bu Kızılbaş Türkmenleri arasında, Çepnilerin ekseriyeti teşkil ettiği kanaatindeyiz. Balıkesir-İzmir çevresinde yaşayan Çepniler, bunların torunudur. Bu Çepniler, bu asır esnasında artık tamamıyla Kızılbaş olmuşlardır. Trabzon İmparatorluğunun Fatih tarafından imhasına kadar Çepniler mütemadi surette, imkan buldukça şarka doğru sarmaktan ve bu zayıf Hıristiyan devleti sahasında kendilerine bir vasıta-i intifa aramaktan geri durmadılar. Sekizinci asırda Candaroğulları'nın ordularında da kısmen hizmet ettikleri kolaylıkla kabul olunabilir. Trabzon fethini müteakip o havalide Türk-İslam ekseriyetinin temini maksadıyla Fatih tarafından oraya nakil ve iskan edilen bir kısım halktan oradaki Türk ekseriyetini bunlar teşkil ediyordu. Hala bugün Giresun, Tirebolu, Görele, Büyükliman yanı Vakfikebir havalisinde yaşayan Çepniler işte bunlardır. Bunlar bir taraftan hocaların, diğer taraftan onların nüfuzuna tabi bulunan sünniyülmezheb beylerinin nüfuzuyla, eski Kızılbaşlığı bırakmışlardır; ancak, bu saydığımız kazaların harici tesirattan azami derecede mahfuz yüksek köylerinde, hala Kızılbaşlık bakiyelerine tesadüf edilmektedir.’’¹⁶⁶

Turgut Akpınar, özbeöz Oğuz Türkü olan Çepni Türklerinin, asıl dilleri olan Türkçenin yanında başka bir dil meydana getirmeleri ve bu dil ile anlaşmaya mecbur kalmalarının sebebinin dini inançlarına bağlamaktadır.¹⁶⁷ ‘‘Çevrelerindeki halkın ve yönetimin düşmanlığı arasında kalan bu topluluklar, ister istemez kendi aralarında yaşayan, ötekilerle zorunluluk olmadıkça temas etmeyen, dostluk, ahbaplık kuramayan bu kimseler, haklı bir korku ile her şeylerini diğerlerinden saklama, gizleme yoluna gitmişlerdir. Türölü dedikodulara neden olan, dini ayinlerini gizlemeleri de bunlar arasındadır. Her söz ve hareketleri şüphe ile karşılanıp, çeşitli kötü yorumlara neden olduğundan, çevrenin anlayamayacağı bir dil yaratma ve onu yabancılar arasında gereğinde kullanmaya başlamaları, tabii ve yerinde bir tedbirdir. İşte bizce Gizli Çepni dilinin esrarı buradadır.’’¹⁶⁸

‘‘Çepni gizli dili Manisa'nın Turgutlu ilçesinde Çepnidere, Sançalı, Bektaş mahallesiyle, Sarıbey köyünde Soma ilçesinde ise Ularca, Karaçam, Arpaseki ve Taştepe köylerinde oturan Çepnilerce kullanılmaktadır. Bu gizli dille ilgili

¹⁶⁶ Göktürk, *Anadolu'da Oğuz Boyları Anadolu'nun Dağında Ovasında Türk Mührü*, s. 104-105.

¹⁶⁷ Akpınar, *Türk Kültür Tarihinden Esintiler*, s. 187.

¹⁶⁸ Akpınar, *Türk Kültür Tarihinden Esintiler*, s. 189.

kelimelerin bir kısmı da Balıkesir'in Çepni köylerine aittir. Pınarköy, Narlıca, Tepeköy ve Yalnızev köylerinin bağlı olduğu İzmir'in Bergama ilçesi Çepni gizli dilinin konuşulduğu üçüncü bölgedir. Coğrafi olarak bu üç yerleşim yerinin birbirine yakınlığı ortadadır. Balıkesir'de ve Ege bölgesinde yerleşmiş olan Çepniler arasında ağız özellikleri açısından, farklılıklar olmakla birlikte, gizli dilleri arasında büyük benzerlikler ve ortaklıklar görülmektedir. Örneğin, yazıcı 'tavuk'; hersit 'ekmek'; faris 'at'; tunataz 'kadın' vb. kelimeler her üç bölgede de ortak ve aynı anlamdadır."¹⁶⁹

1.2.7.1. ÇEPNİLERİN DİLİNE AİT ÖRNEK CÜMLELER

1. Yazıcı kaya. (Tavuk yumurtladı.) (Akp.) (Kay.)
2. Sara var, gevik. (Yabancı var, sus!) (Kay.)
3. Cıvaya halandırma, paylıklar. (Eve getirme (sokma), aşırır.) (Akp.) (Kay.)
4. Yatakları paylıkla, sara meyitlensin. (Yatakları ser, misafir (yabancı) yatsın.) (Akp.) (Kay.)
5. Hersit mezleyelim. (Yemek (ekmek) pişirelim.) (Yemek pişirelim.) (Aslında ekmek pişirelim anlamında. Anadolu'da ekmek yemekle, yemek yemek aynı şeydir.) (Akp.) (Kay.)
6. Tonataza gevik edin, hersit payıklasın. (Kadına söyleyin, ekmek getirsin.) (Kay.)
7. Mutaflıdan mutafılıya. (Erkekten erkeğe.) (Kay.)
8. Erniş halandı bozun yanında. (Çepni geliyor yabancıнын yanında.) (Kay.)
9. Boz geliniş seninle kevikleşecekmiş. (Yabancı gelince, seninle konuşacakmış.) (Kay.)
10. Manışı paylıhlayacağım, sen novarla. (Yabancıyı çalacağım, sen gözetle.) (Kay.)
11. Ferası eyerle, halanalanım. (Atı eğerle, gidelim.) (Kay.)
12. Moyu maylamak. (veya paylıklamak) (İneği sağmak.) (Akp.)^{170/171}

¹⁶⁹ Kaymaz, *Türkiye'de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 95-96.

¹⁷⁰ Akpınar, *Türk Kültür Tarihinden Esintiler*, s. 189-190.

¹⁷¹ Kaymaz, *Türkiye'de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 100.

1.2.7.2. ÇEPNİLERİN GİZLİ DİLİNE AİT SÖZCÜKLER

- acı moy-acı muy: Rakı. (Kay.) (Çpn.)
- acımk: Tütün, sigara. (Kay.) (Çpn.)
- ağcakoca: Yoğurt, ayran. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
- ağzı gara: Yabancı, Çepni olmayan kimse. (Kay.) (Çpn.)
- aldahuna: Çirkin. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
- apakay: Erkek. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
- aydınna- : Çalmak, gizlemek. < aydınla- fiilinden. (Kay.) (Çpn.)
- bingiş: Ayakkabı. (Kay.) (DS. C. II) (Çpn.)
- boz: Yabancı, Çepni'den gayrisi. (Kay.) (Çpn.)
- cabıl: Sadeyağ, tereyağı. (Kay.) (Çpn.)
- cabıl: Yağ (tereyağ) (Akp.) (Çpn.)
- cavra: Köpek. (Akp.) (Kay.) (DS. C. III) (Çpn.)
- cedi: Keçi. < Ar. cedy 'erkek oğlak.' (Kay.) (Çpn.)
- cevapsız: Çatal, kaşık. (Akp.) (Çpn.)
- cıge-çığa-cıva: Ev. (Kay.) (Çpn.)
- çingı: Gözyaşı. (Kay.) (Çpn.)
- çitme: Cacık. (Kay.) (Çpn.)
- dabacı: Türk. (Kay.) (Çpn.)
- divit: Büyük bıçak, kama. < Far. devit 'divit.' (Kay.) (Çpn.)
- doğru giden: Domuz. (Kay.) (Çpn.)
- erniş -ermiş: Çepni. (Kay.) (Çpn.)
- faaraz: Koyun. (Akp.) (Çpn.)
- faraz: Koyun. (Kay.) (Çpn.)
- faris-feras-feres-firaz: At, beygir. < Ar. feres 'at, bir at türü.' (Kay.) (Çpn.)
- felek: 1. Çocuk. 2. Torun. < Ar. felek: 1. Gök. 2. Zaman, devran. 3. Dünya. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
- feneke: Kardeş. (Kay.) (Çpn.)
- feniki-: Tavuk gıdıklamak. (Kay.) (Çpn.)
- fenikiyi: Tavuk gıdıklıyor. (Kay.) (Çpn.)
- fıdıla-: Taşı atar gibi yapmak, korkutmak. (Kay.) (Çpn.)

fındık: Silah. (Kay.) (Çpn.)
fındıkla-: Öldürmek. (Kay.) (Çpn.)
fitik: Makbuz, fitre. (Kay.) (DS. C. V) (Çpn.)
gavra: Köpek. (Kay.) (Çpn.)
geder: Eşek. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
gerez: İyi, güzel. (Kay.) (DS. C. VI) (Çpn.)
gerez: İyi. (Akp.) (DS. C. VI) (Çpn.)
gevik et-: Söylemek. (Kay.) (Çpn.)
gevik: Ağız. (Kay.) (Çpn.)
gevikle!: Söyle! (Kay.) (Çpn.)
gevikle: Söyle. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
gevikleme: Söyleme! (Kay.) (Çpn.)
gezzem: Keçi. (Kay.) (Çpn.)
gölük: Eşek, merkep. (Kay.) (DS. C. VI) (Çpn.)
hacer: Diş. (Akp.) (Çpn.)
halan-: Gelmek. (Kay.) (Çpn.)
halandır-: Getirmek. (Kay.) (Çpn.)
harif: Koyun, davar. (Kay.) (Çpn.)
hatırlayamadı: Keçi. (Akp.) (Çpn.)
haymır: Erkeklik organı. (Kay.) (Çpn.)
hersik: Ekmek. (Kay.) (Çpn.)
hersit mezle-: Ekmek yemek. (Kay.) (DS. C. VII) (Çpn.)
hersit: Ekmek. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
honta-hunta: Buğday, ekin. < Ar. hinta 'buğday.' (Kay.) (Çpn.)
hökel: İnek. (Akp.) (DS. C. VII) (Çpn.)
höştür-hoşdur: Deve. < Far. üstür "deve." (Kay.) (Çpn.)
huras: Ot. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
ıraç: Sağdıç. (Kay.) (Çpn.)
kara moy-gara moy: Kahve. (Kay.) (Çpn.) (Çpn.)
kaya: Yumurta, yumurtlama. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
kellebaş: Memur, devlet hizmetinde bulunan kimse. (Kay.) (Çpn.)
kellesi büyük: Memur. (Kay.) (Çpn.)

kevik etme: Konuşma. (Kay.) (Çpn.)
kevik: Ağız. Bk. gevik. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
kevikleş- : Konuşmak. (Kay.) (Çpn.)
kıyık: Çuvaldız. (Kay.) (DS. C. VIII) (Çpn.)
kulaklı: Eşek. (Kay.) (Çpn.)
küçe: Yıldız. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
kütür: Gavur. <Ar. küfr ‘‘dinsizlik, küfür.’’ (Kay.) (Çpn.)
leva-: Nefret etmek. Bk. levna. (Kay.) (Çpn.)
levna: Çok çirkin. (Kay.) (Çpn.)
levva: Nefret etmek. (Akp.) (Çpn.)
li: Ay. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
lingiş: Ayak. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
lingişi: Ayakkabı. (Kay.) (Çpn.)
makal: Sığır. (Kay.) (Çpn.)
maniş-maniş: Türk, yabancı, Çepni’den gayrisi. (Kay.) (Çpn.)
mas: Et. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
mayda fila: Elbise, giysi. (Kay.) (Çpn.)
meyidlenmek: Ölmek. (Akp.) (Çpn.)
mezle: Yemek. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
mezleğiç: Saman, mezle-ten. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
moy: Su, yağmur. (gözyaşı) vb. (Akp.) (Çpn.)
moy-muy: 1. Su. 2. Yağmur. < Ar. mâ ‘‘su.’’ (Kay.) (Çpn.)
moya: Süt. (Akp.) (Çpn.)
moya: Süt. Bk. moy. (Kay.) (Çpn.)
moyda fila: Giysi, elbise. (Akp.) (Çpn.)
moyla-: Ağlamak. (Kay.) (Çpn.)
moylamak: Ağlamak. (Akp.) (Çpn.)
mutaf bahar: Tütün kesesi. (Kay.) (Çpn.)
mutaf işi: Saç, sakal, bıyık, kıl, yün. Bk. mutaf. (Kay.) (Çpn.)
mutaf: Sakal, bıyık. (Kay.) (Çpn.)
mutafılı: Erkek. (Kay.) (Çpn.)
narlık: Ateş, güneş. < Far. nâr ‘‘ateş, od’’ + Tk. /+lık/ ekinden. (Kay.) (Çpn.)

narlık: Güneş. (Akp.) (Çpn.)
nişter: Çakı bıçağı. < Far. neşter ‘‘kan çıkarmak için damar açmağa, çıban deşmeğe, aşı aşılamağa mahsus, çakı türünden ucu sivri âlet.’’ (Kay.) (Çpn.)
nofarlamak: Görmek. (Akp.) (Çpn.)
noharla-: Gözlemek, tarassut etmek. (Kay.) (Çpn.)
novarla-nofarla-: Görmek, gözlemek. (Kay.) (Çpn.)
nufar -nuvar: Göz. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
nuhlat-: Gizletmek, göstermemek, gizlemek, saklamak. (Kay.) (Çpn.)
nuhlatma: Gizle, sakla, gösterme! (Kay.) (Çpn.)
nünü: Eczanelerde bulunan mukavva kaşe kutular. (Kay.) (Çpn.)
örgükaya: 1. Ev. 2. Samanlık, dam. (Kay.) (Çpn.)
örgükaya: Ev, samanlık. (Akp.) (Çpn.)
ötekisi: Sağdıç. (Kay.) (DS. C. IX) (Çpn.)
payıkla-: 1. Ellemek. 2. Örtmek. (Kay.) (Çpn.)
paylık: El. (Akp.) (Kay.) (DS. C. IX) (Çpn.)
payıkla-: Zorla çalmak. Bk. payıkla- < Far. pâý ‘‘el’’ + Tk. /+lık/ ve /+la-/
eklerinden. (Kay.) (Çpn.)
payıklamak: Ellemek, örtmek vb. (Akp.) (Çpn.)
pırım: Çürük, bere. (Kay.) (Çpn.)
pısuk: Kedi. (Kay.) (Çpn.)
pirim: Çürük, bere. Çepni aşireti. (Kay.) (DS. C. IX) (Çpn.)
salıkla-: 1. Yürümek. 2. Koşmak. (Kay.) (Çpn.)
sara: Misafir, yabancı. (Kay.) (Çpn.)
senek (süne): Sevmek. (Akp.) (Çpn.)
sente: Otur. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
sente-: Oturmak. (Kay.) (Çpn.)
sepedine-: kalkıp gitmek. (Kay.) (Çpn.)
sependi: Kalk git. (Akp.) (Çpn.)
sere: Hava. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
seregelen: Elbise. (Kay.) (Çpn.)
sıtgın-sitgin-sitkin: 1. Bıçak. 2. Balta. <Ar. sikkin ‘‘bıçak.’’ (Kay.) (Çpn.)
sidkinle: Öldür. (Akp.) (Çpn.)

sidkinlemek: Öldürmek. (Akp.) (Çpn.)
silik: Jandarma. (Kay.) (Çpn.)
sitkin: Bıçak, balta. (Akp.) (Çpn.)
sitkinle!: Öldürmek. < Ar. sikkin ‘‘bıçak’’ + Tk. /+le/ ekinden. (Kay.) (Çpn.)
sitkinle-: Öldür! (Kay.) (Çpn.)
sopa: Yumruk, tokat, ağaç, değnek. (Kay.) (Çpn.)
sünte: Toprak. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
tırşım-tırşım: Metelik, para. (Kay.) (Çpn.)
tuhan-tufan: tütün. < Ar. duhân ‘‘tütün.’’ (Kay.) (Çpn.)
tunataz: Kadın, ana. (Akp.) (Çpn.)
tunataz-tonataz- tanatoz-tınatoz: Kadın, kız. (Kay.) (Çpn.)
uğu gözü: Altın para. (Kay.) (Çpn.)
uğur tanıma: Hırsızlığa, çalmaya alışma. (Kay.) (Çpn.)
vara: Baba. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
yalaz otu: Tabanca mermisi. (Kay.) (Çpn.)
yalaz-yalazı: Silah. (Kay.) (Çpn.)
yalım: Ateş. (Akp.) (DS. C. XI) (Çpn.)
yalnız yaprak: Sopa, yumruk, tokat. (Kay.) (Çpn.)
yazıcı: 1. Tavuk. 2. Kümes hayvanları. (Kay.) (Çpn.)
yazıcı: Tavuk. (Akp.) (Çpn.)
yeken: Para, metelik. (Kay.) (DS. C. XII) (Çpn.)
yekenne-: Satmak. (Kay.) (Çpn.)
yülük: Jandarma. (Kay.) (Çpn.)
zeleme: Türk. (Kay.) (Çpn.)
zibit mezle-: Üzüm yemek. (Kay.) (Çpn.)
zibit: Üzüm. (Kay.) (Çpn.)^{172/173/174}

¹⁷² Akpınar, *Türk Kültür Tarihinden Esintiler*, s. 190-191.

¹⁷³ Kaymaz, *Türkiye’de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 101-109.

¹⁷⁴ *Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü (Derleme Sözlüğü C, I-XII)* <http://tdkterim.gov.tr/ttas/> (erişim tarihi: 10.06.2009)

1.2.8. TAHTACI TÜRKMENLERİNİN GİZLİ DİLİ VE KONUŞULDUĞU YERLER

Tahtacı Türkmenler, orman köylüleridir. Geçimlerini orman ürünleri ile kazandıkları için tahtacı denir.¹⁷⁵ “Tahtacılar Toroslar’da, Ege’de Kazdağı’nda Muğla yöresinde orman köylerinde yaşayan Alevi Türkmenlerdir. Onlar geçimlerini orman ürünleri ile karşılarlar. İçlerinde Alevi de vardır. Sünni de vardır. Tahtacılar Alevidir. Yörükler Hanefidir. Bu ayrım Türkmenlerin yaptığı işten kaynaklanmaktadır. Mesleki bir ayrımdır.”¹⁷⁶ Alevi de olsa Sünni de olsa bunlar aynı soydan gelen Türklerdir.

“Anadolu’daki gizli dillerle ilgili olarak son yayınında Caferoğlu özel dillerle ilgili çalışmalarının sonuçlarını ortaya koyar, o zamana kadar topladığı malzemeyi bir araya getirir. Kalaycı dilinden derlenmiş yeni malzeme yanında Tahtacı ve Çepnilerin gizli dillerinden de örnekler verir. Bunların her ikisi de tarihi açıdan Türk kökenli topluluklardır. Anadolu’da yer adı olarak da yaygındır. Tahtacı ve Çepnilerin dili Anadolu’da tamamıyla karanlıkta kalan özel diller arasında yer alır. Caferoğlu da bütün çabasına rağmen Aydın Tahtacılarının dilinden sadece dört kısa cümle derleyebilmiştir. Çepnilerin dilinden ise Turgutlu ve Soma’da da dört cümle ile toplam 58 kelimededen oluşan bir malzeme derleyebilmiştir. Malzeme güvenilir sonuçlara varmak için çok kısa olmakla birlikte Caferoğlu Çepnilerin dilinin Abdallarınkinden faydalandığı görüşündedir. Verdiği kelime listesinde bu iki grubun ortak olan kelimelerine de işaret eder. Tahtacıların dilinden derlediği örnekler Türkçe’ye benzer hiçbir iz taşımazken Çepni dili gerek kelime hazinesinde Türkçe unsurlar yanında Türkçe kökenli dilbilgisi özelliklerine de sahiptir.”¹⁷⁷

Yazar Nurettin Demir, Türkiye’de kullanılan gizli diller üzerinde önemli bir çalışma yaparak kültürümüze katkıda bulunmuştur. Bu gizli dilleri kullanan insanların konuşmalarını bizlere tanıtmaya çalışmıştır.

¹⁷⁵ Cemal Şener, *Türkiye’de Yaşayan Etnik ve Dinsel Gruplar*, Etik Yay., İstanbul 2006, s. 33.

¹⁷⁶ Şener, *Türkiye’de Yaşayan Etnik ve Dinsel Gruplar*, s. 75.

¹⁷⁷ Demir, “*Türkiye’de Özel Diller*”

1.2.9. TEBER ABDALLARININ GİZLİ DİLİ TEBERCE VE KONUŞULDUĞU YERLER

“Milli Eğitim Bakanlığı’nın yayınlanan “Örnekleriyle Türkçe Sözlük” adlı kitabında, Abdal: Anadolu’da yaşayan bir oymağın adı ve bu oymağa mensup kimse, Abdal sözcüğünün anlamı: 1.Gönlünü Allah’a vermiş, dünya ile alakasını kesmiş, gezici derviş. Bunlar eskiden “Ya Hu” diye seslenerek dolaşırlardı. 2. Temiz yürekli, hile bilmez, safderun. 3. Bir şeye akıl yormaz, aptal; kalender yaşayışlı ve derviş kimse. 4. Yoksul.”¹⁷⁸ Andreas Tietze, eserinde Abdal sözcüğünü “tasavvuf edebiyatında bir azizler sınıfı. Dilenmekle geçinen bazı tarikatlara mensup derviş, aşık” olarak tanımlamıştır.¹⁷⁹

“Abdal: Tasavvuf ve İslami edebiyat alanlarında kullanılan bir terim. Tasavvuf anlamı ise dünya ilgilerinden kurtularak kendisini Allah yoluna adayan ve ricâlü’l-gayb diye adlandırılan evliya zümresi içinde yer alan sufi veya erenler hakkında kullanılır.

Abdal kelimesi Arapça’da, ikisi de “karşılık, birinin yerine geçen” manalarına gelen bedel ve bedil kelimelerinin çoğulu olmakla birlikte, zamanla Farsça ve Türkçe’de tekil manasında kullanılmış ve Farsça’da “abdalan” Türkçe’de Abdallar şeklinde çoğulu yapılmış; ayrıca tasavvuf terminolojisinde Abdalla birlikte, aynı manada olmak üzere budela kelimesi de kullanılmıştır.”¹⁸⁰

Meydan Larousse’da kainatın manevi düzenini sağlayan, Allah’ın sevgili kulları arasından seçilmiş kırk din büyüğünün adlarından biri. Allah’a ulaşma yolunda belli bir aşamaya gelmiş kimse olarak tanımlanır.¹⁸¹

Tasavvuf anlayışına göre ulu insanlardan birisi öldüğü zaman, Tanrı tarafından onun yerine geçirilen bir bölük insana verilen ad olarak kullanılmıştır.¹⁸²

¹⁷⁸ Komisyon, *Örnekleriyle Türkçe Sözlük 1*, MEB Yay., Ankara 1995, s. 4.

¹⁷⁹Tietze, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı (Sprachgeschichtliches Und Etymologisches Wörterbuch Des Türkei-Türkischchen)*, s. 74.

¹⁸⁰ Süleyman Uludağ, “*Abdal Maddesi*” İslam Ansiklopedisi, C. 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1988, s. 59.

¹⁸¹ *Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedi* 1. Cilt, Meydan Yayınevi, İstanbul 1990, s. 13.

¹⁸² Doğan Kaya, *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 2007, s. 23.

“Türkçede göçebe, gezgin anlamına gelen “Abdal” adını taşıyan topluluklara Doğu Türkistan’dan Afganistan, İran ve Türkiye’ye kadar uzanan geniş bir sahada tarihin her döneminde rastlanmaktadır.”¹⁸³

“Mevcut bilgiler göre Abdal tabiri, büyük bir ihtimalle XII-XIV. yüzyıllardan başlayarak İran’da yazılmış olan edebi metinlerde derviş manasında kullanılmıştır. XIV. yüzyılda İran sahasında Abdal tabiri ile Kalenderler’e benzeyen serseri dervişler kastediliyordu. XV. yüzyıl metinlerinde ise, kelimenin “mezcup, divane” manasına geldiği görülmektedir. Abdal, XVII. ve XVIII. yüzyıllarda daha ziyade “serseri” ve “dilenci derviş” manasında kullanılmıştır. Abdal tabiri, Anadolu Türkleri arasında İran’dan daha çok yaygındır.”¹⁸⁴ Bazı tarikatlarda, Mevlevi abdalı, Bektaşî abdalı, Kalenderi abdalı gibi “veli, ermiş” anlamlarında kullanılmıştır.”¹⁸⁵

“Dervişler arasında cezbe ve istiğrak halinde bulunanlar olduğundan Abdallar da bu zümreyle özdeşleştirilmişler ve mecnun, mezcup, divane gözüyle bakılmışlardır. Bu anlayışa dayanarak Türkçe’de abdal kelimesine “ahmak, şaşkın” anlamları yüklenmiştir. XIII. yüzyıldan itibaren başı kabak, keşküllü, ellerinde bayrak grup halinde dolaşarak inançlarını yayan Şii, Kalenderi zümreye de Abdal denmiştir. Bu insanların göğsünde “Ali” yazısı veya Hz. Ali’nin “Zülfikar” adıyla bilinen çatalı kılıcının dövmesi bulunurdu. “Abdalan”, “Abdalan-ı Rum” diye de anılan bu dervişler nefislerini terbiye için dilencilikçi caiz görürler, topladıkları maddeleri de yolları üzerinde uğradıkları tekkelere hediye ederlerdi. Halk şairlerinin bir kısmı da münferit olarak abdal diye tanınmıştır. Abdal Musa, Pir Sultan Abdal gibi.”¹⁸⁶

“XIV. yüzyıla ait edebî vesikalardan anlaşıldığına göre, bu yüzyılın başlarından itibaren Anadolu’da abdal lakaplı dervişlerin çoğaldığı görülmektedir. XVI. yüzyıla kadar kâh çeşitli sosyal grupların içinde kalan, kâh kendi başlarına hareket eden Abdal dervişlerinin, Bektaşîliğin kuvvetlenmesi üzerine akide ve erkân bakımından Bektaşîlikten aynı olmalarına rağmen, XVI. yüzyılın ortalarından sonra Hacı Bektaş’ı büyük bir veli olarak tanıdıkları görülmektedir. XVII. ve XVIII.

¹⁸³ Ahmet Günşen, “Kırşehir, Hacıbektaş, Kaman ve Keskin Yöresi Abdallarının Gizli Dilleri: Teberce” V. *Uluslararası Türk Dili Kurultay Bildirileri 1, 20-26 Eylül 2004*, Ankara 2004, s. 1315.

¹⁸⁴ Orhan Fuat Köprülü, “Abdal Maddesi”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 1, s. 61.

¹⁸⁵ Kaya, *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, s. 23.

¹⁸⁶ Arslan Tekin, *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*, Ötüken Yay., İstanbul 1995, s. 7-8.

yüzyıllarda Abdal zümrelerinin Bektaşılık içinde eritilerek temsil olunmasından sonra Abdal topluluklarından bir kısmının, şehir Bektaşiliğine karışmayarak köylerde yaşayan heteredoks Alevi zümreleriyle birleştii anlaşılmaktadır. Üçüncü bir kısmın ise cemaat halinde Anadolu'nun çeşitli sahalarında köyler kurarak yerleştiği nihayet dördüncü bir bölümün de Kızılbaş obaları tarzında göçebe olarak yaşadığı tahmin edilmektedir.¹⁸⁷

Ünlü araştırmacı Fuat Köprülü, Abdal topluluklarının büyük bölümünün Alevi/Bektaşî ve Kızılbaş olduğunu, aynı zamanda Abdalların, Kara Yağmur Dede adında birinin başkanlığı altında Horasan'dan Anadolu'ya gelmiş olduklarını, bu dedenin türbesinin Konya'da olduğunu rivayet edildiğini söylemektedir.¹⁸⁸

Türkiye'nin bölgelerinde dağınık olarak yaşan Abdallar genellikle göçebe bir hayat tarzını benimsemişlerdir. Kendi aralarında diğer insanların anlamaması için bir özel Abdal/Teber dili geliştirmişlerdir.

‘Faruk Yıldırım, Abdalların, Türkiye'nin hemen her bölgesinde, ama özellikle İç ve Güney Anadolu'da yaşayan bir etnik grup olduğunu söyler. İran'da, Özbekistan'da, Afganistan'da ve Doğu Türkistan'da da Abdal adı taşıyan grupların varlığı bilinmektedir. Söz konusu etnik grubun tarihi, coğrafi dağılımı ve sosyal karakteri hakkında yayımlanmış önemli çalışmalar bulunmaktadır.

Teber diline ait bilgiler 1994-2004 yıllarında, Adana ve Osmaniye il merkezleriyle, Düziçi, Kadirli, Ceyhan, Kozan ilçelerinde yaşayan ve kendilerini ‘Teber/Teberci’, gizli dillerini ‘Dilce’ yahut ‘Teberce’ olarak adlandırılan Abdallardan derlenmiştir. Teber/Teberci Abdalları, Çukurova bölgesinin hemen her yerinde ama özellikle, derleme yapılan il ve ilçe merkezleriyle bu merkezlerle bağlı köylerde dağınık yaşamaktadırlar. Kış, büyük kısmı evlerde, bir kısmı çadırlarda geçiren Abdallar; yazın yaylalara ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerine dağılmaktadır. Bölgedeki nüfuslarının beş binden fazla olduğunu tahmin ettiğim Abdalların Doğu Akdeniz bölgesinde en yoğun olarak yaşadıkları yöre, Andırın (Kahramanmaraş) civarıdır.¹⁸⁹

¹⁸⁷ Kaymaz, *Türkiye'de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 131.

¹⁸⁸ Günşen, ‘Kırşehir, Hacibektaş, Kaman ve Keskin Yöresi Abdallarının Gizli Dilleri: Teberce’ s. 1316.

¹⁸⁹ Faruk Yıldırım ‘Teber Dili’, *Kültür Tarihimize Gizli Diller ve Şifreler*, s. 52-53.

Abdal Türkmenleri genel olarak Orta Anadolu ve Akdeniz bölgesine yerleşmişlerdir. Yaşama biçimlerine bakıldığında tamamen Oğuz Türkmen geleneğinin birçok özelliğine rastlamak mümkündür.¹⁹⁰ “Anadolu’da bugün de kendilerine Abdal diyen ve daha çok göçebe olarak yaşayan gruplara Denizli, Dinar, Sivas, Amasya, Çorum, Osmancık, İskilip, Merzifon, Mecitözü, Havza, Konya, Karaman, Mut, Elmalı, Kırşehir, Yozgat, Kaman, Keskin, Hacıbektaş, Avanos ve Ortaköy taraflarında rastlanmaktadır.”¹⁹¹

“Bundan başka Ankara-Polatlı, Gölbaşı Soğulcuk köyü, Haymana, Mersin-Silifke, Afyon-Sultandağı ve Emirdağ, Antalya, Adana, Gaziantep, Tokat, Kayseri, Sivas, Malatya, Isparta, Abdal yerleşiminin olduğu diğer illerdir. Son dönemlerde İzmir, Aydın, Manisa taraflarına Abdal göçleri yaşanılmaktadır. Kırşehir, tipik bir Orta Anadolu kenti olmasının yanı sıra Alevi Türkmen nüfusun da yoğun olarak yaşadığı yerlerden birisidir. Babai ayaklanmaları sonrası Hacı Bektaş Veli’nin de Kırşehir’e gelerek Yağmurlu kasabasında yaşadığı bilinmektedir.”¹⁹²

“Kırşehir ve çevresinde yaşayan Abdallar, kendilerine Abdal ya da Teber derler. Teber Uşağı diye de adlandırılırlar. Ankara’da yaşayanlara Abiles Abdalları diyorlar.”¹⁹³

“Abdallar, bir yönüyle Alevi bir dini geleneğe sahip olmaları, diğer taraftan Türkmen bir etnik kökene dayanmaları nedeniyle Türkiye’nin sosyal dokusu içerisinde kültürel zenginliğin önemli bir unsurunu teşkil etmektedirler. Geleneksel Türk kültür unsurlarının canlılığında Anadolu Abdallarının kendine özgü bir yeri vardır. Meslek niteliğinde birçok iş kolunun, az da olsa Abdallar arasında yaşadığı bilinmektedir. Kalaycılık, semercilik bunlardan bazılarıdır.”¹⁹⁴ “Abdallar, muhtelif zanaatlar yapar; iş tutarlar. Bir kısmı bilhassa erkekleri davul zurna çalarlar, köçeklik, elekçilik, sepetçilik yapar. Bir kısım Abdalların sünnetçilik, kasaba ve

¹⁹⁰ Şahin Gürsoy, *Türkiye Abdalları Kırşehir Örneğinde Sosyo-Kültürel Yapı Çözümlemesi*, Platin Yay., Ankara 2006, s. 12.

¹⁹¹ Kaymaz, *Türkiye’de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 131.

¹⁹² Gürsoy, *Türkiye Abdalları Kırşehir Örneğinde Sosyo-Kültürel Yapı Çözümlemesi*, s. 15.

¹⁹³ Mahmut Sarıkaya, Mahmut Seyfelli, “Mahmut, Kırşehir Abdal/Teber Dili Anadolu, Azerbaycan, Özbekistan Gizli Dilleriyle İlgisi” *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı XV, TÜBAR Yay., Niğde 2004, s. 248.

¹⁹⁴ Gürsoy, *Türkiye Abdalları Kırşehir Örneğinde Sosyo-Kültürel Yapı Çözümlemesi*, s. 74.

köylerde dilencilik, gizli olarak da üfürükçülük, hekimlik başlıca maişet vasıtalarını teşkil eder.’’¹⁹⁵

‘‘Anadolu’daki Abdallardan bir kısmının XX. yüzyılın ilk yarısında bile derviş kıyafetine girerek serseri zümreler halinde dilendikleri, bir çoğunun ise çalgıcılık, türkücülük ve hikâyecilikle uğraştıkları, özellikle Köroğlu hikâyeleri anlatmakla ün kazandıkları bilinmektedir. Bir kısım Abdalların kazancılık, demircilik, sepetçilik gibi işlerle meşgul olmaları yüzünden bunlara Çingenelik bile isnat edilmiştir. Anadolu’daki Abdallara daha çok Alevî sahalarında rastlanması, bunlardan büyük bir kısmının Alevî olduğunu gösterir.’’¹⁹⁶

Ali Rıza Yalman (Yalgın) da Abdallar üzerinde araştırma yapmıştır. Eserinde Abdalların cinsleri hakkında şu bilgiyi verir: ‘‘Fakcılar: Aşirette av avlayan Abdallardır. Tencili Abdal: Cambazlık, kuyumculuk, üfürükçülük yapan ve böyle geçinen Abdallardır. Beydili Abdal: Türkmenlere yamak ve yardımcı olan Abdallardır. Gurbet veya Cesis Abdal: Sepetçi Abdallardır. Kara Duman Abdalları: bunlara Mısırlı İbrahim Paşa’nın iskân (yerleştirme) beyine Mısır’dan gönderdiği büyük bir musiki ve raks heyetinin kalıntılarıdır.’’¹⁹⁷

‘‘Abdal topluluklarına Anadolu’nun dışında da çeşitli sahalarda rastlanmaktadır. Mesela Sovyet Azerbaycanı’nda Abdal isimli bir köyün varlığı ve bu köyün âşıklar yetiştirmek suretiyle ün kazandığı bilindiği gibi, Safeviler devrinde İran’da yaşayan Şamlu kabilesinin oymakları arasında Abdallu oymağının bulunduğu da tarihi kayıtlardan anlaşılmaktadır. Şam taraflarından İran’a gelen bu Kızılbaş Abdallu oymağının, XVII. yüzyılda Anadolu’da yaşayan Abdallu oymağı ile münasebeti olduğu da kolayca düşünülebilir. Diğer taraftan Hazar ötesinde oturan Türkmen kabileleri arasında da Abdal adını taşıyan bir kabileye tesadüf edildiğini P. Nebelson ve Galkin’den öğrenmekteyiz.’’¹⁹⁸ ‘‘Türkmen geleneğine göre, Kay’ın oğlu ve selefi Esen’den gelen 12 boydan birincisi Abdal’dır. Damgası aydır.’’¹⁹⁹ ‘‘XVI. yüzyılda Afganistan’da da Kandehar civarında yaşayan Abdal veya Abdali adlı bir kabile görülüyor ki bunların çok eskiden beri orada yaşadıklarından şüphe

¹⁹⁵ Sarıkaya- Seyfelli, ‘‘Mahmut, Kürşehir Abdal/Teber Dili Anadolu, Azerbaycan, Özbekistan Gizli Dilleriyle İlgisi’’ s. 248.

¹⁹⁶ Köprülü, ‘‘Abdal Maddesi’’, *İslam Ansiklopedisi*, C. 1, s. 62.

¹⁹⁷ Ali Rıza Yalman (Yalgın), (Haz: Sabahat Emir), *Cenup’ta Türkmen oymakları 1*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2000, s.19.

¹⁹⁸ Köprülü, ‘‘Abdal Maddesi’’, *İslam Ansiklopedisi*, C. 1, s. 62.

¹⁹⁹ *Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedi*, s. 14.

edilemez. Fuad Köprülü'nün tahminine göre, bu Afgan Abdalları veya başka bir tabirle Abdali Dürraniler, tıpkı Kalaçlar gibi, Eftalit devletini kurmuş olan Türklerin soyundan gelmektedir. Ama bu Eftalit bakiyesi Türkler, zamanla dillerini kaybederek Afganlaşmışlardır. İlk defa F. Grenard Doğu Türkistan'da da Abdal adı altında yaşayan bir etnik zümrenin varlığından söz ederek Keria yakınlarında elli, Şençen civarında ise yedi-sekiz evin bunlara ait olduğunu bildirmektedir. Daha sonra ünlü Sinolog P. Pelliot da aynı bölgenin Paynap köyünde yaşayan Abdallar hakkında bir araştırma yayınlamıştır.

Milattan sonra V. ve VI. yüzyıllarda Orta Asya tarihinde önemli bir rol oynamış olan Eftalit veya Akhun diye bilinen kavmin adının da aslında Abdal veya Aptal olduğu iddiası kolaylıkla reddilemez. Nitekim bugünkü Yakutça'da erkek şamanların lakabı olarak kullanılan abidal kelimesi de bu hususu doğrular mahiyettedir.²⁰⁰

‘‘495-525 yıllarında Pencap sahasını işgal eden Eftalitler, büyük bir imparatorluklar kurmuşlardır; fakat 563-567 yıllarında, Sasanilerin müttefiki olan Göktürkler tarafından dağıtıldılar. Afganistan'da Afganlaşan Abdaliler ile İran, Türkistan ve Anadolu'da rastlanan göçebe veya yerleşik Abdalların bu dağılmış Eftalitlerin veya Akhun devletinin kalıntıları olması çok muhtemeldir. Bunlar çoğu zaman, göçebe oldukları için, başka kökten gelen ve tesadüfen aynı adı taşıyan serseri dervişlerle, hatta Çingenelerle karıştırılmışlardır. Göçebe Türklere has şaman geleneklerini devam ettiren Abdalların, İslamlaştıktan sonra, Arap ve Fars menşeli Kalenderiye Türk menşeli Abdalların yaşayış tarzlarından bazı unsurlar almış olmaları mümkündür.’’^{201/202}

Sencer Divitçioğlu eserinde Türk boylarından bahsederken İbil-kor (Bulgar) boyu içinde Abdal, Eftalit boylarının varlığını söylemektedir.²⁰³

Abdallar, kesinlikle Çingene değillerdir ve Çingene denilen gruplar ile hiçbir ilgileri yoktur. ‘‘Abdalların bazen benzetilmekten, karıştırılmaktan rahatsızlık duydukları bir konu; Çingenelerle yakınlaştırılmaları, ilişkilendirilmeleridir. Halbuki

²⁰⁰ Köprülü, ‘‘Abdal Maddesi’’, *İslam Ansiklopedisi*, C. 1, s. 62.

²⁰¹ *Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedi*, s. 14.

²⁰² Sarıkaya- Seyfelli, ‘‘Mahmut, Kırşehir Abdal/Teber Dili Anadolu, Azerbaycan, Özbekistan Gizli Dilleriyle İlgisi’’ s. 246-247.

²⁰³ Sencer Divitçioğlu, *Orta Asya Türk Tarihi Üzerine Altı Çalışma*, İmge Kitabevi Yay., Ankara 2006, s. 39.

Abdallar Orta Asya'dan kalkıp Anadolu'ya kadar gelmiş olan bir Türkmen topluluğudur. Çingeneler ise, kökleri Hindistan'daki paryalara kadar uzanan ve çeşitli nedenlerle ve yollarla dünyaya yayılmış bir topluluktur. Bu gün Çingeneler, dünyanın hemen birçok bölgesine dağılmış durumdadırlar. Bu nedenle, Abdalların Çingenelerle bir yakınlığının varlığından söz etmek olanaksızdır.’’²⁰⁴ Abdal Türkmenleri halk arasında kendilerine Çingene benzetilmesinin yapılmasını kesinlikle reddetmektedirler. Abdallar, Orta Asya'dan Anadolu'ya geldiklerini tarihsel kaynaklara dayanarak şiddetle vurgulamaktadırlar.²⁰⁵

‘‘M. Şakir Ülkütaşır, Anadolu'da eskiden beri yerleşmiş Abdal oymakları vardır. Bugünkü Abdallar, kendilerinin, haklı ve doğru olarak, Türk ırkından ve İslam olduklarını ifade ederler. Bu ifadelerine ilave olarak da, ulu ve aziz saydıkları ‘‘Kara Yağmur’’un reisliği altındaki ‘‘Horasan Erleri’’ (Güney ve Doğu Abdalları ise, Oğuzların Beğdili boyu) ile beraber Anadolu'ya geldiklerini ısrarla söylerler.

Abdallar soy itibarıyla Türkmendirler. Bugünkü Anadolu Abdalları, Tahtacılar, Çepniler, daha doğrusu bütün Anadolu Kızılbaşları gibi, Babai Türkmenlerinin bakiyeleridir. Binaenaleyh bunları, dil, ve soyu bütün bütün başka olan Çingenelerle akraba veya yurt tutmuş Çingene gibi telakki etmek katiben doğru değildir. Halk bunları elek, sepet yapmak; bir kısmı da göçebe olmak bakımından Çingene addeder, diyerek bu tür telakkilerin yanlışlığını ortaya koymaktadır.’’²⁰⁶

‘‘Tietze, yine Abdal kavramını köy düğünlerinde çalgı çalan ayrı bir halk grubuna mensup adam olarak tanımlar.’’²⁰⁷ ‘‘Abdallar arasında en yaygın mesleklerden birisi yine çalgıcılıktır ve Abdallar deyince akla yine ilk olarak müzisyenlik gelmektedir. Türk kültürünün özgün bir parçası olan bozlak tarzı söyleyiş ve çalgıcılığın kaybolmaması için Kırıkkale, Keskin gibi bazı yerlerle birlikte Kırşehir ve Kaman'da T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Abdal müzik toplulukları kurularak bu sanat ve kültür kollarının yaşamasına yönelik çalışmaların yapıldığını belirtmek yerinde olacaktır.’’²⁰⁸ Anadolu'da yaşayan Abdal Türkmenleri, hayatlarını genellikle müzik yaparak, buldukları yörenin düğün,

²⁰⁴ Gürsoy, *Türkiye Abdalları Kırşehir Örneğinde Sosyo-Kültürel Yapı Çözümlemesi*, s. 77-78.

²⁰⁵ Gürsoy, *Türkiye Abdalları Kırşehir Örneğinde Sosyo-Kültürel Yapı Çözümlemesi*, s. 252.

²⁰⁶ Sarıkaya- Seyfelli, ‘‘Mahmut, Kırşehir Abdal/Teber Dili Anadolu, Azerbaycan, Özbekistan Gizli Dilleriyle İlgisi’’ s. 248-250.

²⁰⁷ Tietze, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı (Sprachgeschichtliches Und Etymologisches Wörterbuch Des Türkei-Türkischchen)*, s. 74.

²⁰⁸ Gürsoy, *Türkiye Abdalları Kırşehir Örneğinde Sosyo-Kültürel Yapı Çözümlemesi*, s. 251.

bayram, eğlence yerlerinde çalışarak geçimlerini sağlarlar. Yani müzisyendirler. Abdal ayrımı, müzik yapan, hayatını müzik yaparak kazanan Türkmenlerdir.²⁰⁹

Abdalar üzerinde birçok bilim adamı çalışmıştır. Bunlar içinde en kapsamlı çalışmanı Türkolog da A. Tietze olmuştur. “Türkoloji’nin farklı sahalarında verdiği önemli eserlerinden tanıdığımız Tietze 1982 yılında Anadolu Abdallarının argosuna ait yüzden fazla kelime derlemiştir. Sözlüksel malzemesinin büyük bölümünü tesadüfi bir tanışmaya borçludur. Yozgat’a bağlı Kırıksoku köyünden Abdalların bir kolu olan Teberlere mensup o zaman 30 yaşında olan bir kişi araştırmacıya Teberlerin dilinden derlemiş kelimeleri içine alan bir liste verir. Bu grubun diliyle ilgili çalışmalardaki malzemenin azlığı sebebiyle Tietze bu malzemeyi yayımlamayı uygun görür. Malzemenin değerlendirilmesi sırasında, kelime eğer daha önceki yapılan çalışmalarda ve ağız sözlüklerinde geçmiş ise buna işaret edilmiştir.”²¹⁰

“Abdalların Çingenelele, konuştukları dilin de Çingenece ile bir ilgisi yoktur. Ahmet Caferoğlu da Abdalların gizli dili ile Çingene ve Elekçiler arasında hiçbir münasebet olmadığını söylediği gibi, Abdalların gizli dilinde yer alan kelimelerin dar bir sahaya değil, Filistin, Suriye ve Orta Asya Abdallarının diline de şamil olduğunu ileri sürmektedir. Caferoğlu’na göre, bu gizli dilden birçok kelimeler Çingenelele tarafından da benimsenmiştir.”²¹¹

“Emirdağ’da çalgıcılıkla geçimlerini sağlayan ve yörede ‘Edeler’ olarak tanınan Abdalların da konuştukları gizli bir dilleri olduğunu Ömer Faruk Yıldızkaya haber vermektedir. Yıldızkaya, Emirdağ Abdallarının yerli halka ‘geben’ adını verdiklerini belirttikten sonra ‘Gebeni zanıtma’ sözünün ‘Emirdağlı’ya yüz verme’ anlamına geldiğini söyler ve verdiği bilgi bununla sınırlıdır.”²¹²

“Zeki Kaymaz değerli eserinde Abdalların dili ile ilgili şu bilgiyi vermektedir. “Tanınmış bilgin Albert v. Le Coq, 1901-1902 yıllarında Berlin kazı grubuyla Gaziantep’in İslahiye ilçesinin Zencirli köyünde arkeolojik kazılarla meşgulken yanlarında çalışan baba oğul iki ‘Abdal’ın kendi aralarında değişik bir dille konuştuklarının farkına varır. Onların kendilerine Teberci dediklerini öğrenen

²⁰⁹ Şener, *Türkiye’de Yaşayan Etnik ve Dinsel Gruplar*, s. 33.

²¹⁰ Demir, “*Türkiye’de Özel Diller*”

²¹¹ Köprülü, “‘Abdal Maddesi’” *İslam Ansiklopedisi*, C. 1, s. 62.

²¹² Kaymaz, *Türkiye’de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 132.

Albert v. Le Coq, konuştukları dilden bazı cümleler ve deyim tespit ederek bunları yayınlar.

Daha sonra 1904-1905 yıllarında Türkiye’de bulunan Rus doğu bilimcisi V.A. Gordlevski, Konya etrafında oturan ve şehirlilerin ‘Abdal’ veya ‘Carcar’ dediği iki kişiyle tanışır. Kendilerini Alakeçili Yörükler olarak tanımlayan bu kişiler verdikleri bilgiye göre önce Yozgat civarından Aksaray’ın kazası Kümbed’e gelmişler ve sonunda Konya şehri etrafında yerleşmişlerdir. Gordlevski bunlar hakkında bir makale yayınlar. Makalede dillerine ait 16 kelimelik bir liste de bulunmaktadır.

Albert V. Le Coq ve V. A. Gordlevski’nin makalelerinden sonra Ahmet Caferoğlu, Eskişehir ve Düzce Abdallarının gizli dillerinin bir kelime listesini yayınlamıştır. Ancak sözünü ettiğimiz bu listede gösterilen cıvır ‘kız, gelin, kadın ve emsali’; dabı ‘beygir’; desle- ‘satın almak’; guynu ‘fena’; geder ‘eşek’; gerez ‘iyi’; gönç ‘koyun’; hezik ‘dövme’; manış ‘yabancı, müdür âmir ve emsali’; marif ‘nasıl’; naş ‘ver’; yeken ‘para’ kelimeleri daha sonra yine Ahmet Caferoğlu’nun başka bir makalesi içerisinde ‘Geygellerin Gizli Dili’ başlığıyla Eskişehir Geygellerinin kelimeleri olarak değerlendirilmiştir. Bu bakımdan yukarıdaki kelimelerin Abdallara ait kelimeler olarak görülmemesi gerektiği düşüncesindeyiz.’²¹³

1.2.9.1. TEBER DİLİNE (ÇUKUROVA ABDALLARINA) AİT ÖRNEK CÜMLELER

1. Abım dükede nımışlıyo. (Babam evde uyuyor.) (Yıl.)
2. Afa mazzık olmuş. (Adam yaşlanmış.) (Yıl.)
3. Afacı var mı? (Biletçi (trende) var mı?) (Kay.)
4. Afaya cavla! (Adam bak.) (Yıl.)
5. Afayı cavlatma, abın genniyo. (Sigarayı gösterme, baban geliyor.) (Kay.)
6. Av gınat da keyniyek. (Su ver, içelim.) (Yıl.)
7. Bi geben gennedinde keşgi övüşlet dükeden derik. (Yabancı biri geldiğinde, kızı evden çıkar, deriz.) (Yıl.)

²¹³ Kaymaz, *Türkiye’de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 132-133

8. Bizde ginavlık olmaz, cingannar ginavlar, ne bulurlarsa gayrı, havkıt olsun, göhre olsun ginavlarlar. (Bizde hırsızlık olmaz. Çingeneler hırsızlık yapar. Yumurta, at, artık ne bulurlarsa, çalarlar.) (Yıl.)
9. Cer et de keylim gennesinler. (Söyle, yiyecek getirsinler.) (Yıl.)
10. Cıvır doum yapıcı. (Karım doğum yapacak.) (Yıl.)
11. Cıvır gerez çıptalıyo. (Kadın güzel oynuyor.) (Gün.)
12. Cıvır gerez! (Kadın güzel!) (Gün.)
13. Cıvırın dükeye gennet, marıf ketli sana bi şey cerneyici. (Kadını eve sok. (şu) önemli adam (yabancı) sana bir şey söyleyecek.) (Yıl.)
14. Cıvırın gümezine cavla! (Kadının kalçasına, kıçına bak.) (Gün.)
15. Davatta keltiler pavlaştı, manışlar gennedi. Serliklerinin altından bizden yana cavlıyo, pındına gıyladıklarım. (Düğünde abdal olmayan kişiler kavga etti, jandarmalar geldi, şapkalarının altından bize doğru bakıyor(...)'nı (...)'tiklerim.) (Yıl.)
16. Dü dene hersit delse. (İki ekmek al.) (Yıl.)
17. Dükelerde hisbi var. (Evlerde bit var.) (Yıl.)
18. Dükeye genneme. (Eve girme.) (Yıl.)
19. Falan afaya gennedin mi? (Falan yere gittin mi?) (Kay.)
20. Geben geliyo, nehir! (Teberceden anlayan) (Yabancı geliyor, sus!) (Gün.)
21. Gehez çeken pat sat olur. (Bizde esrar için tek tük olur.) (Yıl.)
22. Gennet, ketliler cavlamasın. (Onu götür, yabancılar bakmasın, görmesin.) (Yıl.)
23. Gerez peçikliyorlar. (İyi, güzel oynuyorlar.) (Gün.)
24. Ğınavcı Ğınavladığı tıpısı zanıtmadan desledi. (Hırsız çaldığı şekerini kimseye göstermeden koydu.) (Gün.)
25. Gi barlar bizim naftaları övüşleyikler, hemi çoynayıklar hemi de mındaraya gennedikler, naftalar nehal ediklerse, kaçannayıklar. (Jandarmalar bizim delikanlıları yakalamışlar. Hem dövmüşler hem de nezarethaneye götürmüşler. Delikanlılar nasıl yapmışlar, kaçmışlar.) (Yıl.)
26. Gilve netler sizi!: (Deli sizi döver!) (Yıl.)
27. Ğuynu peçikliyorlar. (Kötü oynuyorlar, oynamasını bilmiyorlar.) (Gün.)
28. Hadi genniyelim ya da ivikliyelim. (Hadi gidelim, kaçalım.) (Gün.)
29. Hadi nımızlalım. (Hadi yatalım.) (Gün.)
30. Halat gel onu! (Onu, çal getir.) (Yıl.)

31. Hezik kaydı. (Dayak yedi.) (Kay.)
32. Hezinen netle ketliye! (Yabancıya odunla vur!) (Yıl.)
33. Hıltannar gerezmiş. (Yatak, yorgan temizmiş.) (Gün.)
34. Hıltannar ğuynu. (Yatak, yorgan kirli, pis.) (Gün.)
35. İki de sen cer et. (Biraz da sen söyle!) (Gün.)
36. Kelti dırlav cerliyo, kevi desleme. (Yabancı yalan söylüyor, tavuğu alma.) (Yıl.)
37. Kelti var, püçü: cavlatma, övüşlet! (Yabancı var, çocuğu gösterme, götür.) (Yıl.)
38. Keşk girliyo. (kız ağlıyor.) (Yıl.)
39. Ketli mırarımış yeken baynamıyo.(Yabancı iyi (biri) değilmiş, para vermiyor.) (Yıl.)
40. Ketli mırık, nohur, cernemen, dükeye de gennetmen. (Yabancı kötü, susun, konuşmayın, eve de sokmayın.) (Yıl.)
41. Meviç keydik. (Üzüm yedik.) (Yıl.)
42. Meyi fazla keyme. (İçkiyi fazla içme.) (Gün.)
43. Muştumu isterim. Bi kesgin oldu. (Müjde! Bir kızın oldu.) (Yıl.)
44. Nafta genne! (Hey sen, gel!) (Kay.)
45. Nafta ğuynu! (Adam, iyi değil, kötü adam.) (Gün.)
46. Nafta metan olmuş. (Adam ölmüş.) (Gün.)
47. Nafta ne gerez. (Adam ne kadar iyi.) (Gün.)
48. Nafta tıslıyo. (Oğlan korkuyor.) (Yıl.)
49. Naftayı desledi. (Oğlanı öldürdü.) (Kay.)
50. Navta meyli, övüşlemen. (Delikanlı sarhoş, dokunmayın.) (Yıl.)
51. Navtaları kirttik. (Çocukları kestik.) (Kay.)
52. Ne duruyonuz, iki inetleyin de cer gelmesin. (Niye boş boş duruyorsunuz, çalın da laf gelmesin.) (Gün.)
53. Ortam ğuynu, yeken nes. (Ortam kötü, bahşış yok.) (Gün.)
54. Peçiğimi afet. (Ayağımı yıka!) (Yıl.)
55. Pırçıdım. (Açıktım.) (Gün.)
56. Pırçımızdan meten olduk.(Açlıktan öldük/acımızdan öldük.) (Yıl.)
57. Püçük hemi şirliyo hemi kekniyo. (Çocuk hem işiyor hem de gülüyor.) (Yıl.)
58. Püçükde gan durannamıyı. (Çocuktan kan akıyor.) (Yıl.)

59. Püçükler pineşe girik, cümari ginavlayıklar, kerledik, keynedik. zıkımız gerez oldu. (Çocuklar kümeşe girip tavuk çalmışlar. Kestik yedik, karnımız doydu.) (Yıl.)
60. Ser misin? Serim. (Teber misin? Teberim.) (Kay.)
61. Sergehden şeherafiya gidiyok, yekeni baynıyok, hersit, urun, zılgır, carıs haladıyok, yekemiz pırısı giresinen gödük de haladıyok. (Sabahleyin şehre gidiyoruz, parayı verip ekmek, un, bulgur, mısır alıyoruz. Paramız çoksa giyecek ile kap kacak da alıyoruz.) (Yıl.)
62. Sinan'ı biz kerttik. (Sinan'ı biz sünnet ettik.) (Gün.)
63. Şindi kefi serine atannıyacam! (Şimdi taşı kafana fırlatacağım.) (Yıl.)
64. Teber netle! (Davul çal!) (Yıl.)
65. Zahrına cavla. (Ağzına bak. Onu dinle!) (Kay.)
66. Zanı, kelti gennedinde cer et. (Dikkatlice gözle, adam (yabancı) geldiği zaman söyle.) (Yıl.)
67. Zıpır kekne! (Çok gülme!) (Gün.)
68. Zuhun cerle! (Türkü söyle!) (Yıl.)
69. Zuhun netle! (zurna çal!) (Yıl.)^{214/215/216}

1.2.9.2. TEBER DİLİNE (ÇUKUROVA ABDALLARINA) AİT SÖZCÜKLER

- abı: 1. Baba. 2. Anne. (Yıl.) (DS. C. 1) (Tbr.)
- abı: Baba < Ar. ebû 'baba, ata.' (Kay.) (Tbr.)
- afa: 1. Nesne, şey. 2. Yapmak. 3. Polis, jandarma. (Yıl.) (Tbr.)
- afa: Şey. (Kay.) (Tbr.)
- afacı: Kastedilen kişi, şahıs. afa kelimesine + cı eklenerek yapılmıştır. (Kay.) (Tbr.)
- afet:-1. Yıkamak. 2. Yapmak. 3. Çıkarmak. 4. Başlamak. (Yıl.) (Tbr.)
- afet: Başla! Müzisyenlerin birlikte müziğe başlarken kullandıkları seslenme sözü. Tk.
- et- yardımcı fiili ve afa kurulmuştur. Af'ın kökeni belirsizdir. (Kay.) (Tbr.)
- ahlı gerez: Zeki, akıllı. (Yıl.) (Tbr.)

²¹⁴ Yıldırım "Teber Dili" *Kültür Tarihimize Gizli Diller ve Şifreler*, s. 56-57.

²¹⁵ Kaymaz, *Türkiye'de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 136.

²¹⁶ Günşen, "Kırşehir, Hacibektaş, Kaman ve Keskin Yöresi Abdallarının Gizli Dilleri: Teberce" s. 1320-1321.

aşına: Al! Tk. aşır-tan. aşır-la > aşın-la > aşına. (Kay.) (Tbr.)
aşına-: Çalmak. (Yıl.) (Tbr.)
atana- : Atmak, fırlatmak. (Yıl.) (Tbr.)
av: 1. Su. 2. Çay, kahve, meşrubat. (Yıl.) (DS. C. 1) (Tbr.)
av: Su. < Far. âb ‘su.’ (Kay.) (Tbr.)
bahana-: Bakmak. (Yıl.) (Tbr.)
barih huda: Allahütealâ. (Yıl.) (Tbr.)
bayınna: Ver! Türk argosunda bayıl ‘öde, ver.’ (Kay.) (Tbr.)
bayna-bayına-: Vermek. (Yıl.) (Tbr.)
bıs: Saman. (Yıl.) (Tbr.)
bışga: Mermi. (Yıl.) (Tbr.)
bulgara: Polis. (Yıl.) (Tbr.)
caa: Ev. Söylenişi câ şeklindedir. Kökeni belirsiz. (Kay.) (Tbr.)
calavıkla-: Toplayıp götürmek, soymak, çalmak. (Yıl.) (Tbr.)
carıs: Mısır, darı. (Yıl.) (Tbr.)
cartla-: Ölmek. (Yıl.) (Tbr.)
cav: Göz. (Yıl.) (Kay.) (Tbr.)
cavla: Bak! cav + Tk. la-tan. (Kay.) (Tbr.)
cavla-: Bakmak. (Yıl.) (Tbr.)
cavlan-: Görünmek. (Yıl.) (Tbr.)
cavlat-: Göstermek. (Yıl.) (Tbr.)
cavlat-: Göstermek. cavla- şeklinin ettirgen eklisidir. (Kay.) (Tbr.)
cavlık: Gözlük. (Yıl.) (Tbr.)
cendik: Jandarma. Anadolu ağızlarındaki cendek’in anlam kaymasına uğramış
şeklidir. Kökeni belirsiz. (Kay.) (Tbr.)
cere: Bk.cerne- (Yıl.) (Tbr.)
cer-cer: Söz, kelime. (Yıl.) (Tbr.)
ceret: Söyle! (şarkı) müzisyenlerde bir seslenme ifadesi. cer ve Tk. et- yardımcı
fiiliyle kurulmuştur. (Kay.) (Tbr.)
cerlen- cerlen-: Konuşmak. (Yıl.) (Tbr.)
cerlenme!: Sus! (Yıl.) (Tbr.)
cerne-cirne-cerle-: Demek, söylemek, şarkı söylemek. (Yıl.) (Tbr.)

cıvır: Kız, kadın. Kaynağı belirsiz. Çingenece cıvli ‘genç kadın’ ile ilgili olması muhtemeldir. (Kay.) (DS. C. III) (Tbr.)

cıvır-cıvır 1. Kadın, kız. 2. Eş (zevce) (Yıl.) (Tbr.)

cildikli: Davul çalamayan Abdal. (Yıl.) (Tbr.)

cirki: Kuş. (Yıl.) (Tbr.)

cümari-cimari: Tavuk. (Yıl.) (Tbr.)

çatılı: Jandarma. (Yıl.) (Tbr.)

çavra: Koyun, keçi. (Yıl.) (Tbr.)

çiçi: Meme. (Yıl.) (Tbr.)

çim: Meme. (Yıl.) (Tbr.)

çoy-coy: Sopa, değnek. (Yıl.) (Tbr.)

çoyna-coyla-: Dövmek, sopayla dövmek. (Yıl.) (Tbr.)

dav: 1.Yoğurt. 2. Ayran. (Yıl.) (Tbr.)

davat: Düğün. (Yıl.) (Tbr.)

desle- 1. Almak, satın almak. 2. Vurmak. 3. Saz çalmak. 4. Yapmak. (Yıl.) (Tbr.)

desle keye!: Şerefe! (Yıl.) (Tbr.)

deslik: Saat, kol saati. (Yıl.) (Tbr.)

dest: El. < Far. dest ‘el.’ (Yıl.) (Kay.) (Tbr.)

dıbis: Tatlı, bal. (Yıl.) (Tbr.)

dın: Kan. Arapça dem ‘kan’dan geliyor olabilir. (Kay.) (Tbr.)

dıngırlı: Çalgı. (Kay.) (Tbr.)

dırlav cerne-: Kandırmak, aldatmak, yalan söylemek. (Yıl.) (Tbr.)

dırlav: Yalan. (Yıl.) (Tbr.)

dikeşli: Jandarma. (Yıl.) (Tbr.)

dolana- 1. Dolamak, sarmak. 2. Dolandırmak. (Yıl.) (Tbr.)

durana-: Durmak. (Yıl.) (Tbr.)

dü: İki. (Yıl.) (Tbr.)

düke: Ev, çadır. (Yıl.) (Tbr.)

dükeler: Köy, evler, çadırlar. (Yıl.) (Tbr.)

ede: Büyük ağabey. (Kay.) (DS. C. V) (Tbr.)

ede: Kardeş. (Abdallar hitap sözü olarak kullanır.) (Yıl.) (Tbr.)

ene: Ana, anne. (Kay.) (Tbr.)

fis: 1. Yumurta. 2. Yel (gaz) (Yıl.) (Tbr.)
fısla-: 1. Yumurtlamak. 2. Yellenmek. (Yıl.) (Tbr.)
fıslık-tıslık: Anüs. (Yıl.) (Tbr.)
gaçanna-: Kaçmak. (Yıl.) (Tbr.)
gahanna-: Kalkmak. (Yıl.) (Tbr.)
gahme: Un. (Yıl.) (Tbr.)
gaji-gaci: Kız. Geygelli Yörükleri'nde gaco, Romen Çingenelerinde gacı, istanbul çingenelerinde gaco. (Kay.) (DS. C. VI) (Tbr.)
gali: Çay. Muhtemelen Ar. galy 'kaynatma, pişirme'den. (Kay.) (Tbr.)
gara: Çay, kahve. (Yıl.) (Tbr.)
gatrafa: Katır. (Yıl.) (Tbr.)
gazanafa: Kazan. (Yıl.) (Tbr.)
geben: Yabancı (yâni Teber olmayan) kaynağı belirsiz. (Kay.) (DS. C. VI) (Tbr.)
geben: Yabancı, Abdal olmayan. (Yıl.) (DS. C. VI) (Tbr.)
gebeş: Kavun, karpuz. (Yıl.) (Tbr.)
geci: Yabancı, Abdal olmayan. (Yıl.) (Tbr.)
geci: Yabancı. Bk. gaji. (Kay.) (Tbr.)
geder: Eşek. (Yıl.) (DS. C. VI) (Tbr.)
geder: Eşek. Anadolu ağızlarında yaygındır. Ahmet Caferoğlu'nun 'Anadolu Ağızlarından Toplamalar' kitabında haydar 'eşek' şekli de vardır. Arapça haydar 'arслан' şeklinden bozulmuş olmalıdır. (Kay.) (DS. C. VI) (Tbr.)
gehez: Esrar. (Yıl.) (Tbr.)
gehran: Dilencilik. (Yıl.) (Tbr.)
gehran-: Dilenmek. (Yıl.) (Tbr.)
gene-: 1. Gelmek. 2. Gitmek. 3. Vermek. 4. Gezme, dolaşmak. (Yıl.) (Tbr.)
genim: Buğday. (Yıl.) (Tbr.)
genne: Gel. Tk. gel-'ten değiştirilmiştir. (Kay.) (Tbr.)
gennet-: 1. Vermek. 2. Götürmek. 3. İçeri almak, içeri sokmak. (Yıl.) (Tbr.)
gerez: 1. İyi. 2. Güzel. 3. Yakışıklı. 4. Zengin. 5. Tok. 6. Çok. (Yıl.) (DS. C. VI) (Tbr.)
gerez: Güzel. Eskişehir Abdallarında 'iyi' anlamındadır. Kökeni belirsizdir. (Kay.) (DS. C. VI) (Tbr.)

gev-gey: İnek, manda. (Yıl.) (Tbr.)
gevri: İhtiyar kadın. (Yıl.) (Tbr.)
gıltır: Deli. Anadolu ağızlarının kelimesi olmalıdır. (Kay.) (Tbr.)
gınat-: Vermek, uzatmak. (Yıl.) (Tbr.)
gingılık: Kadının cinsel organı. (Yıl.) (Tbr.)
gıvşat-: Oynatmak, hareket ettirmek. (Yıl.) (Tbr.)
gıygı: Keman, saz. (Kay.) (DS. C. VI) (Tbr.)
gıyla-gıylalı cümari: Horoz. (Yıl.) (Tbr.)
gızıl yalman: 1. Dil. 2. Erkeğin cinsel organı. (Yıl.) (Tbr.)
giğbar: Polis. (Yıl.) (Tbr.)
gileve: Deli. (Yıl.) (Tbr.)
gilve-cilve: 1. Deli. 2. Acı. 3. Biber. (Yıl.) (Tbr.)
ginav: Hırsız. Orta Asya Abdallarında genou, ginou ‘hırsız.’ İran Çingenelerinde genev, genew ‘hırsız, soyguncu’, ibranice ganav ‘hırsız’ kelimesinden. (Yıl.) (Kay.) (Tbr.)
ginavla-: Hırsızlık yapmak, çalmak. (Yıl.) (Tbr.)
gires: Giysi. (Yıl.) (Tbr.)
girle-: Ağlamak. (Yıl.) (Tbr.)
gödük: 1. Tabak. 2. Kapacak. 3. Fıçı. (Yıl.) (DS. C. VI) (Tbr.)
göh: Dışkı. (Yıl.) (Tbr.)
göhle-güle-: Dışkılamak. (Yıl.) (Tbr.)
göhre: At. Farsça kura ‘tay’la ilgilidir. (Kay.) (Tbr.)
göhre-gühre: At. (Yıl.) (Tbr.)
göşt: Et. < Farsça gûşt ‘et.’ (Kay.) (Tbr.)
göşt-göş: Et. (Yıl.) (Tbr.)
guful: Anüs. (Yıl.) (Tbr.)
guşga: Silah. (Yıl.) (Tbr.)
guynu: Kötü. Anadolu ağızlarında oldukça yaygındır. Farsça gûy ‘çamur, pislik’ kelimesine bağlanabilir. (Kay.) (Tbr.)
güdük-gücük: Eşek. (Yıl.) (Tbr.)
güenne-: Güvenmek. (Yıl.) (Tbr.)
günüük: Anüs. (Yıl.) (Tbr.)

gürgüz: Ayı. (Yıl.) (Tbr.)
halat-: Çalmak, almak, satın almak. (Yıl.) (Tbr.)
harmanat: Vatansız, nüfus cüzdanı olmayan. (Yıl.) (Tbr.)
havkıt-harkut: 1. Yumurta. 2. Ceviz. (Yıl.) (Tbr.)
hebil: İp. (Yıl.) (DS. C. VII) (Tbr.)
hecir: İncir. (Yıl.) (Tbr.)
hersit: Ekmek. (Yıl.) (DS. C. VII) (Tbr.)
hersit: Ekmek. Çepnilerde hersit, hersik. Anadolu dışındaki sahada da yaygındır.
Kaynağı hakkındaki açıklamalar doyurucu değildir. (Kay.) (DS. C. VII) (Tbr.)
hezik: 1. Ağaç. 2. Sopa. (Yıl.) (Tbr.)
hezik: Dayak. (Kay.) (Tbr.)
hezikle-: Dövmek. (Yıl.) (Tbr.)
hisbi: Bit. (Yıl.) (Tbr.)
hoduh: Oda, salon. Anadolu ağızlarının kelimesi olmalıdır. (Kay.) (Tbr.)
hoy: Tuz. (Yıl.) (Tbr.)
hül ol-: Ölmek. (Yıl.) (Tbr.)
hür et-hül et-: 1. Kırmak. 2. Cinsel ilişkiye girmeden sevişmek. (Yıl.) (Tbr.)
ırif: Saç, sakal, bıyık, kaş, kıl, tüy. (Yıl.) (Tbr.)
inletle-netle-: Saz çalmak. Ölçünlü Türkçedeki inle- fiilinin Anadolu ağızlarındaki
inne- şeklinin ettirgeni olan innet-le ilgili olmalıdır. (Kay.) (Tbr.)
ivişle: Yürü! ev-, iv- ‘acele etmek’ten /-iş-/ eki ve bundan da /-le-/ ile türetilmiştir.
(Kay.) (Tbr.)
kaf: Taş. Kaynağı meçhul. (Kay.) (Tbr.)
kây: Ye, iç! İstanbul argosunda kay- ‘yemek.’ (Kay.) (Tbr.)
kef: 1.Taş. 2.Diş. 3. Tavuk. (Yıl.) (Tbr.)
kefçi- kevçi: Kaşık, çatal. (Yıl.) (Tbr.)
kekne-: Gülmek. (Yıl.) (Tbr.)
kelti: Yabancı. (Yıl.) (DS. C. VIII) (Tbr.)
ker-keğr-kir-kiğr: Bıçak. (Yıl.) (Tbr.)
ker: Bıçak. (Kay.) (DS. C. VIII) (Tbr.)
kerle-kerne-: 1. Kesmek. 2. Susmak. 3. Durmak. 4. Sünnet etmek. (Yıl.)(Tbr.)
kernet-: Sünnet ettirmek. (Yıl.) (Tbr.)

keşk-keşk: Kız, kız çocuğu. (Yıl.) (Tbr.)
key-kay-: Yemek, içmek. (Yıl.) (Tbr.)
keylim: Yemek, yiyecek. (Yıl.) (Tbr.)
keyne-keyle- Bk. key- (Yıl.) (Tbr.)
kırma: Utanma! Kaynağı belirsiz. (Kay.) (Tbr.)
kükeri: Horoz. (Yıl.) (Tbr.)
kütür: Gavur. (Yıl.) (Tbr.)
manış: Jandarma. (Yıl.) (Tbr.)
marıf kelti: Büyük adam (yabancı), devlet görevlisi. (Yıl.) (Tbr.)
marıf: Büyük adam (müdür, âmir) vb. (Kay.) (Tbr.)
marıf: Zengin, bey, ağa, itibarlı, tanınmış kişi. (Yıl.) (Tbr.)
mast: Yoğurt. (Yıl.) (Tbr.)
mazık 1. Yaşlı. 2. İtibarlı. 3. Büyük. 4. Zengin. (Yıl.) (Tbr.)
mazık kelti: İhtiyar (yabancı) (Yıl.) (Tbr.)
mazık keşk: Yaşı geçkin kız. (Yıl.) (Tbr.)
mazık kir-mazık ker: Balta, kazma. (Yıl.) (Tbr.)
metan ol-: Ölmek. (Yıl.) (Tbr.)
meten-metan -metene: Ölüm, ölü. (Yıl.) (Tbr.)
metlen-: Ölmek. (Yıl.) (Tbr.)
metlet-: Öldürmek. (Yıl.) (Tbr.)
meviç: Üzüm. (Yıl.) (Tbr.)
mevş: Üzüm. Kökeni belirsiz. (Kay.) (Tbr.)
mey: İçki (rakı, şarap vb.) (Yıl.) (Tbr.)
meyli: Sarhoş. (Yıl.) (Tbr.)
mıhış ol-: Ölmek. (Yıl.) (Tbr.)
mındara: Hapishane. (Yıl.) (Tbr.)
mırar: 1. Kötü; 2. Çirkin. (Yıl.) (Tbr.)
milcan: Kirpi. (Yıl.) (Tbr.)
muş: Burun. Ağız sözlüklerinde muş et- 'koklamak' ve muşuk 'yassı burun'
örnekleri vardır. Kaynağı belirsizdir. (Kay.) (Tbr.)
naa: Hayır. (Kay.) (Tbr.)

naç: Kaç! Düzce Abdallarında ‘nas’ olarak görülür. Çingenece’de naş, naşava ‘uzaklaşmak, gitmek’ kelimesinin emir şeklidir. (Kay.) (Tbr.)

nafta-navta: Oğlan çocuğu, delikanlı. (Yıl.) (Tbr.)

nah-nak-na: 1. Hayır. 2. Yok. 3. Hiç. 4. Az. (Yıl.) (Tbr.)

nakgi: Burun. (Yıl.) (Tbr.)

navta: Yabancı, bizim çocuklar. Farsça neved, nevede ‘torun’ ile ilgilidir. (Kay.) (Tbr.)

nek: Konuşma! Söyleme! Farsça negû ‘söyleme’den gelmiştir. (Kay.) (Tbr.)

netle--nietle--nitle-: 1. Saz (davul, zurna) çalmak. 2. Vurmak. 3. Dövmek. (Yıl.) (Tbr.)

nıma: Namaz. (Kay.) (Tbr.)

nımı: Namaz. (Yıl.) (Tbr.)

nımısła-: 1. Uyumak. 2. Yatmak. 3. Oturmak. (Yıl.) (Tbr.)

nımısłat-: Yatırmak. (Yıl.) (Tbr.)

nınısła: Otur! Kaynağı belirsiz. (Kay.) (Tbr.)

nohur: 1. Yeter! 2. Sus! (Yıl.) (Tbr.)

nuhru: Allah. (Kay.) (Tbr.)

nünü: Zurna. Ölçünlü Türkçe huni’den geldiği açıktır. Kelimede anlam genişlemesi vardır. (Kay.) (Tbr.)

ölenne-: Ölmek. (Yıl.) (Tbr.)

övüşle-öüşle: 1. Kaçmak. 2. Kalkmak. 3. Yürümek. 4. Göçmek (göç etmek). 5. Saklanmak. 6. Götürmek. (Yıl.) (Tbr.)

övüşlet-öüşlet-: 1. Çıkarmak. 2. Kaçırarak. 3. Kovalamak. (Yıl.) (Tbr.)

pat: Tabanca, tüfek. (Yıl.) (Tbr.)

pav: Kavga. (Yıl.) (Tbr.)

pavlaş-: Kavga etmek. (Yıl.) (Tbr.)

peçik: Ayak. (Yıl.) (Tbr.)

peçikle-: 1. Oynamak, raks etmek. 2. Kaçmak, uzaklaşmak. (Yıl.) (Tbr.)

peçiklik: Ayakkabı, çorap. (Yıl.) (Tbr.)

pınt: Kadının cinsel organı. (Yıl.) (Tbr.)

pır: Çok. (Yıl.) (Tbr.)

pırçım-pırçım-pırç:m: Açım. (Yıl.) (Tbr.)

pırçı-pırçık-: Acıkmak. (Yıl.) (Tbr.)
pırç-pırçı: 1. Aç. 2. Açlık. (Yıl.) (Tbr.)
pi:ne-piyne: Sigara, tütün. (Yıl.) (Tbr.)
puas: Soğan. (Yıl.) (Tbr.)
püçük: 1. Küçük; 2. Çocuk. 3. Bebek. (Yıl.) (Tbr.)
ser: Baş. (Yıl.) (Tbr.)
ser: Bizden (Teber veya Alevi gruptan olan). Muhtemelen Farsça ser 'baş'tan gelmedir. (Kay.) (Tbr.)
sergeh: Sabah. (Yıl.) (Tbr.) (Tbr.)
serihür: Kel. (Yıl.) (Tbr.)
serlik: Şapka. (Yıl.) (Tbr.)
sey: Köpek. (Yıl.) (Tbr.)
sırtafa: 1. Giysi. 2. Vücut, beden. (Yıl.) (Tbr.)
söylene-: Söylemek, konuşmak. (Yıl.) (Tbr.)
süyük: İğne. (Yıl.) (Tbr.)
şav-sav: Gece. (Yıl.) (Tbr.)
şeherafa-seherafa: Şehir. (Yıl.) (Tbr.)
şır: Süt. < Farsça şîr 'süt.' (Kay.) (Tbr.)
şıv-şiv: İçki, esrar. (Yıl.) (Tbr.)
şir: Süt. (Yıl.) (Tbr.)
şirle-: İşemek. (Yıl.) (Tbr.)
şor et-: Söylemek, konuşmak. (Yıl.) (Tbr.)
teber: Abdal. (Yıl.) (Tbr.)
teber: Davul. (Yıl.) (Tbr.)
teber: Davul. Bundan türetilen Teberci 'davulcu', Abdal grubundan bir topluluktur. Farsça teber 'balta, nacak' kelimesinden gelmekle birlikte anlam değişmesine uğramıştır. (Kay.) (Tbr.)
teberci: Davulcu. (Yıl.) (Tbr.)
teberci: Abdal. (Yıl.) (Tbr.)
tırın: Bir tane, tek. (Yıl.) (Tbr.)
tısla-: Korkmak. (Yıl.) (Tbr.)
tipiz: Üzüm pekmezi. Anadolu ağızlarından alınmış olmalıdır. (Kay.) (Tbr.)

tombu: Silah. (Kay.) (Tbr.)
tuğhan-tuvan-tufan: Sigara, tütün. (Yıl.) (Tbr.)
tuh: Sigara. Düzce Abdallarında tuv ‘tütün’; Çingenecede tuv ‘sigara dumanı.’ (Kay.) (Tbr.)
urun: Yağ. (Yıl.) (Tbr.)
versinte: Yağmur. (Yıl.) (Tbr.)
yakana-yahanna-: Yakmak, ateşe vermek. (Yıl.) (Tbr.)
yek: Bir. (Yıl.) (Tbr.)
yeken: Para, altın. (Yıl.) (DS. C. XII) (Tbr.)
yeken: Para. (Kay.) (DS. C. XII) (Tbr.)
yourdafa: Yoğurt. (Yıl.) (Tbr.)
zahar: Ağız. (Kay.) (Tbr.)
zahar-zahr-zahrı: Ağız. (Yıl.) (Tbr.)
zanı-: Gözlemek, takip etmek, anlamak. (Yıl.) (Tbr.)
zanı: Tanı. (Kay.) (Tbr.)
zanıt: Takip ettirmek, gözletmek. (Yıl.) (Tbr.)
zı:la-zo:la-: Cinsel ilişkide bulunmak, irza geçmek. (Yıl.) (Tbr.)
zık-zıkı: Karın mide. (Yıl.) (Tbr.)
zılğır: Bulgur. (Yıl.) (Tbr.)
zuhun-zukun: 1. Zurna. 2. Türkü, şarkı. (Yıl.) (Tbr.)^{217/218/219}

1.2.10. ERKİLET ÇERÇİLERİNİN GİZLİ DİLİ ERKİLETÇE (VARTANCA) VE KONUŞULDUĞU YERLER

Genellikle kaçakçılık işleriyle uğraşan insanların bu gizli dili kullandıkları söylenmektedir. Bu gizli dil içerisinde Türkçe dışında yabancı sözcükler de yer almaktadır. Ticaret işi ile uğraşan insanlar kendi aralarında güzel bir iletişim kurmak için bu dili oluşturmuşlardır. Ticarete başarılı olmak ve kendileri için bazı olumsuz durumlardan korunmak için böyle bir gizli dile başvuruda bulunmuşlardır.

²¹⁷ Yıldırım ‘‘Teber Dili’’ *Kültür Tarihinde Gizli Diller ve Şifreler*, s. 58-59-60-61-62-63-64.

²¹⁸ Kaymaz, *Türkiye’de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 137-142.

²¹⁹ *Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü (Derleme Sözlüğü C, I-XII)* <http://tdkterim.gov.tr/ttas/> (erişim tarihi: 10.06.2009)

“Bu gizli dil, Kayseri’nin merkez nahiyelerinden Erkilet’te geliştirilmiş ve uzun bir süre de kullanılmıştır. Vaktiyle Erkilet halkının kaçakçılık yapması sebebiyle polis ve jandarma tehlikesi karşısında aralarında anlaşmak ve önlem alıvermek için kendilerine has tabirler ve kelimelerden bir gizli dil meydana getirilmiştir. Bu anlaşma vasıtası kaçakçılığın ortadan kalkmasıyla sonraları da Erkilet çerçilerinin işine yaramış, gezici esnafılık yapan bu insanlar malın iyisini, kötüsünü, fiyatının durumunu müşteriye ve yabancılara hissettirmeden anlatabilmek için kendi aralarında bu dilden faydalanmışlardır. Erkilet çerçileri arasında işte bu dilin adı ‘dilce’ veya ‘vartanca’dır.’²²⁰

“Erkilet’te eski zamanlarda kimilerine göre tütün kaçakçılarının, kimilerine göre çerçilerin kendi aralarında konuşmak için kullandıkları ve sözcük sayısı oldukça sınırlı olan gizli bir dildir. Türkçe cümle yapısının içerisine sadece farklı sözcükleri yerleştirmek suretiyle meydana getirilen bu dil, kelime uygun ise ‘yakıştırma’ bir dildir.”²²¹

Çerçilik ya da tütün kaçakçılığı işleriyle uğraşan bazı insanlar bu erkilet dilini kendi aralarında kullanmışlardır. Genellikle yasadışı işler ile uğraşanlar kendi aralarında şifreli konuşmaktadırlar. Amaç yaptıkları işten dolayı yakalanmamak.

“Erkilet türkülere konu olmuş, Kayseri’nin sayfiye yerlerinden biridir. Erkiletli Âşık Hasan’ın mısralarında ifade ettiği ‘Erkilet güzeli bağlar bozuyor’ mısrasından da anlaşılacağı gibi Erkilet’te bağcılık bir zamanlar önem kazanmış ve üzüm önemli bir geçim kaynağı olmuş. Erkilet’in yeterli miktarda tahıl alacak arazisinin bulunmayışı Erkiletliileri ticari hayata itmiş ve çok zor koşullarda çerçilik yaparak hayatlarını sürdürmüşlerdir. Bölgede Ermeni ve Rum tüccarlardan ticareti öğrenen Müslüman ahali, kimi rivayetlere göre onlardan kalma ‘gizli bir dili’ bugünlere taşımışlardır. Gizli dilde amaç, iki satıcının aralarında geçen konuşmanın müşteri tarafından anlaşılmasındadır. Kimilerine göre ise, tütün kaçakçılığı yaparken zaten korku ve endişeye maruz kalan insanların tehlikeleri birbirlerine gizlice haber verme ihtiyacıdır. Konuyla ilgili bize anlatılan örnekler ise tamamen ticari hayatla ilgili olmuştur. Bu konunun ticari hayatla bağlantısı daha sonraları öne çıkmış olmalıdır. Mesela, Bursa’da alışveriş yapan bir Erkiletli, bilmeden bir başka

²²⁰ Kaymaz, *Türkiye’de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 111.

²²¹ Burhanettin Akbaş, “*Erkiletin Gizli Dili*”,

<http://www.burhanettinakbas.com/2008/02/19/erkiletin-gizli-dili/> (erişim tarihi 29.04.2008)

Erkiletli'nin dükkanına girmiş ve bir malın fiyatını sormuştur. Aldığı cevap dokuz liradır. Erkiletli aynı malın fiyatını bir de tezgahlara sorar. Tezgahtar, önceki konuşmadan haberli olmadığı için 'sekiz buçuk' diye cevap verir. Mal sahibi Erkiletli, tezgahlara kızarak Erkilet gizli diliyle niçin böyle bir cevap verdiğini sorar. O zaman müşteri devreye girerek, kendisinin de Erkiletli olduğunu ve konuşulan dili anladığını ifade eder.

İşin ilginç tarafı Kayseri'de Erkilet kökenli olmayan bir çok tezgahtar, bugün yine Erkilet'in gizli dilini kullanarak kendi aralarında anlaşma yoluna gitmektedirler. Demek ki bu dilin asıl işlevi, ticarete, satıcının alıcının anlayamayacağı bir dile ihtiyaç duymasıdır.'²²²

Erkiletin gizli dilini kullananlar başkalarının kendi aralarındaki konuşmaları anlamamaları için bu dili geliştirmişler ve konuşmuşlardır. Aralarındaki bu şifreli konuşma araştırmacıların konusu olmuştur.

'Erkilet Çerçilerinin gizli dilini tanıtan ilk yazı Kemalettin Karamete'ye aittir. 1942 tarihli bu yazısından sonra Kemalettin Karamete, 'Kayseri'nin Şirin bir Nahiyesi' (Yeşil Erkilet Dergisi, Kayseri 1942, s. 1-6) adlı yazısında önceki yazısını biraz daha genişleterek gizli dil üzerinde durur.'²²³

'Erkiletlilerin bu dile dilce adını verdiklerini belirten Caferoğlu, bu gizli dili argo olarak nitelendiriyor. Erkiletlilerce 'dilce' diye adlandırılan yerli özel dil, her şeyden evvel, içtimai grupların, müşterek dil malzemesini değiştirmek ve civar muhitteki yabancı dillerden katma unsurlarla vücuda getirilen argodan başka bir şey değildir. Caferoğlu'nun yazısında değindiği malzemeyi ise yazıdaki bilgilere göre Nihat Çetin ve Mehmet Ersoy derlemiştir. Caferoğlu, Nihat Çetin'in verdiği bilgiden hareketle, Erkilet halkının kaçakçılık yapması, bu arada, zaptiye ve kolcu tehlikesi karşısında, aralarında anlaşverişmek ve ilk tertibatı alıvermek için, kendilerine mahsus mevcut tabirler ve kelimeler kompleksinden vücuda getirilmiştir ifadesini kullanıyor. Ona göre, kaçakçılar arasında başlayan bu dil, kaçakçıların ortadan kalkması ile çerçilerin işine yaramış ve gelişmiştir. Çerçiler, aralarında, malın iyisini kötüsünü ifade etmek, herhangi bir malın fiyatının yükselip alçaldığını, müşteriye ve yabancıya hissettirmeden anlatıvermek için bu 'dilce'den faydalanmışlar görüşünü

²²² Akbaş, '*Erkiletin Gizli Dili*'

²²³ Kaymaz, *Türkiye'de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 111.

dile getiren Caferoğlu, halen Erkilet'te yabancılar yanında gizlice konuşulması icap eden durumlarda bu dilin konuşulduğunu vurguluyor.’’²²⁴

‘‘Asım Yahyabeyoğlu, ‘Anılarımda Kayseri’ adlı kitabında Erkilet’in gizli diline ‘Erkiletçe’ adını verir ve kitabında şu açıklamaları yapar: Geçmiş yıllarda Erkiletliiler çerçicilikle ve bunun yanı sıra tütün kaçakçılığı ile geçimlerini sağlıyorlardı. Bu amaçla eşek sırtına yerleştirdikleri kapakları, çit teli ya da pencere teli ile kaplı çerçi kasalarının yanına büyükçe bir harar heybe atarak köy köy dolaşırlardı. Sattıkları iğne iplik vs. karşılığında aldıkları un, bulgur, yağ, yumurtayı bu heybede toplarlardı. Ama asıl işleri tütün kaçakçılığı idi. Yaptıkları işin bir ölçüde gizlilik taşıması gerektiği noktasından hareketle, aralarında bazı rumuzlar kullanma ihtiyacı duymuşlar.’’²²⁵

‘‘Erkilet’in gizli dili Ahmet Caferoğlu’nun yazısında ‘Dilce’, Asım Yahyabeyoğlu’nun kitabında yazarın kendi imlasına göre ‘Erkiletçe’ olarak adlandırılırken bizim yazımızda ‘Vartanca’ olarak adlandırıldığını söyleyen Burhanettin Akbaş, Bunun sebebi ise, Erkilet Yukarı Mahalle’de kaynak kişilerle yaptığımız görüşmelerde özellikle kaynak kişilerimizden Rüştü Bilgin’in bu dile Vartanca dendiğini ifade etmesi olmuştur. Erkilet gizli dilinde de geçen bu kelime vartan (vatan) kelimesine dayanıyor. Gizli dilde geçen ‘Vartanlı’ ifadesi ise hemşehri, yani Erkiletli anlamına geliyor. Böyle olunca, Rüştü Bilgin’in ifade ettiği ‘Vartanca’, ‘Erkilet dili’ veya ‘Erkilet’in gizli dili’ anlamında kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra Erkilet’in ‘Vartan’ adını taşıyan bir köyü de mevcuttur.’’²²⁶

Erkilet gizli dili halk arasında fıkralara bile konu olmuştur: ‘‘Bir köydeki ahbablarına misafir olan iki çerçiyi, ev sahibi hoşbeşle karşılayarak istekleri üzerine buz gibi su ikram etmiş. Aradan bir zaman geçmesine rağmen ‘aç mısınız, tok musunuz’ dememiş. Çerçilerden biri, ötekine: Mandıracı da secürüne avzın, deloğlanına geç, demiş. Erkilet gizli dilindeki bu cümlenin açıklaması şöyle: Ev sahibi su ikramında iyi, ekmek konusunda kötü.

Erkiletli’nin biri, uzak bir şehirden yağ siparişi vermiş. Mal, kamyona yüklenmiş Erkilet’e gelecek. Bu sırada, uzak şehirdeki bir başka Erkiletli, Kayseri’deki Erkiletli’ye haber telgrafla gelen yağın kalitesi olduğunu telgrafla haber

²²⁴ Akbaş, ‘‘*Erkiletin Gizli Dili*’’

²²⁵ Akbaş, ‘‘*Erkiletin Gizli Dili*’’

²²⁶ Akbaş, ‘‘*Erkiletin Gizli Dili*’’

vermiş: pi giş çıktı, kamyonu teğdir Açıklaması: Yağ kötü çıktı, kamyonu geri çevir. Bu telgrafi alan Erkiletli, bozuk malı almaz geri gönderir.

Erkiletli'nin biri başka bir şehirde bilmediği bir topluluğa girmiş ve selamlamış: Selam aleyküm caş efendiler! Açıklaması: Selam aleyküm eşek efendiler! O toplulukta da Erkiletli biri varmış, konuşanı anlayıp cevaplamış hemen: Aleyküm selam caşın galaklısı. Açıklaması: Aleyküm selam, eşeğin büyüğü. Adam, o toplulukta Erkiletli birini düşünmediği için şaşakalmış.²²⁷

Zamanla insanların kendi aralarındaki şifreli konuşmalar, fıkralara bile konu olmuştur. İnsanların başından geçen gerçek ama bir o kadar da güldürücü olaylar zamanla fıkra haline gelmiştir.

“Ali Rıza Önder de 1947 yılında ‘Erkilet Dili’ adıyla yazdığı yazısında bu dile ait 34 kelimeyi yayınlamıştır. Nevzat Özkan, bu konuyla ilgilenen bir diğer araştırmacıdır. Makalesinde amacını örnek cümlelerin ve mevcut kelime hazinesinin genişletilmesi, Anadolu ağızları ve diğer gizli dillerle karşılaştırılması, Erkilet Gizli Dili üzerindeki ‘Ermenilerden kalma’ intibainın silinmesi olarak açıklayan Nevzat Özkan, Ahmet Caferoğlu'nun yayınladıklarına ek 6 cümle ve 22 kelime eklemiştir.”²²⁸

Araştırmacı yazar Burhanettin Akbaş, Erkilet çerçilerinin kullandıkları dil üzerinde geniş bir çalışma yaparak bizlere tanıtmaya çalışmıştır. Yazar, Türkçe sözcüklerin dışında yabancı sözcüklerin de kullanıldığını tespit etmiştir. Bu sözcüklerin içerisinde hangi dile mensup olduğu bilinmeyen sözcüklerin de var olduğunu belirtmektedir.

“Burhanettin Akbaş, erkilet gizli dilindeki kelimelerin kökeni hakkında şu bilgileri verir; Erkilet gizli dilinde bugüne kadar yapılan araştırmalarda 77 kelime tespit edilmiştir. Bu kelimelerden 34 tanesi Türkçe, 17 tanesi Ermenice, 7 tanesi Farsça, 3 tanesi Arapçadır. Kaynağı belli olmayan kelime sayısı ise 18'dir.”²²⁹

²²⁷ Akbaş, “*Erkiletin Gizli Dili*”

²²⁸ Kaymaz, *Türkiye’de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 111.

²²⁹ Akbaş, “*Erkiletin Gizli Dili*”

1.2.10.1. ERKİLET ÇERÇİLERİNİN GİZLİ DİLİNE AİT CÜMLE ÖRNEKLERİ

1. Avzın işle, giş etme. (Fiyatı çok söyle, kaçırma parasını al.) (Kay.)
2. Bızdih, diyo arhadaşına, sen teğ, dabilara cev, kevik; delolan da teğdir. (Oğlum, diyor arkadaşına, sen git, atlara arpa, saman; (bize de) ekmek getir.) (Kay.)
3. Bizdik, temiş, çaşı geşetmiş. (Oğlu gelmiş, adamı kaçirtmış.) (Kay.)
4. Bize buradan acaba partal teğecek mi, teğmiyecek mi? (Bize buradan acaba yatak verecekler mi, vermeyecekler mi?) (Kay.) (Akb.)
5. Bizim çaş bizdikler avzın danaşlara gişelirken uzun şase teğdi. (Bizim gençler güzel kadınlara bakarken otobüs kalktı.) (Kay.)
6. Çaş partalı yıkacak, giş etmeyin. (Adam malı alacak, kaçırmayın.) (Kay.)
7. Çaşların geviyi geşelmiş. (Hayvanların samanı azalmış.) (Kay.)
8. Curuna da avzın, delonanına da avzın ya, danaçlar getti yunâ. (Suyuna da bol, ekmeğine de bol ama, kadınlar gitti yıkanmaya.) (Kay.)
9. Çizişine avzın işle. (Senede (parayı) çok yaz.) (Kay.)
10. Delioğlanı doğuyor musun? (Yemek yiyor musun?) (Kay.)
11. Gav sejourna da avzın delioğlana da avzın amma danaşlar yunağa gitti. (Adam, kahveye de bol (verir), ekmeğe de bol (verir), ama kadınlar yıkanmaya gitti.) (Kay.)
12. Gav sejourna da avzın, amma delioğlana geşmiş. (Adam kahveye de bol (verir), amma ekmeğe kötü vermiyor). (Kay.)
13. Danaçlar yunağa gitti. (Kadınlar yunağa gitti.) (Akb.)
14. Bızdih, sen teğ, dabilara cev, kevik teğdir. (Oğlum sen git, atlara arpa, saman getir.) (Akb.)
15. Avzın danaş. (Güzel kadın.) (Akb.)
16. Patlangıçlı çaş. (Silahlı adam, jandarma, asker veya polis.) (Akb.)
17. Avzın gav. (Önemli adam, vali, kaymakam vs.) (Akb.)
18. Mandıracı curuna avzın, delolanına geş. (Oda sahibi suyuna iyi, ekmeğine kötü.) (Kay.) (Akb.)
19. Partal giş çıktı, gidoru yıkma. (Mal bozuk çıktı, parayı gönderme.) (Kay.)
20. Sarioğlana sokum teğdirdin mi? (Tüfeğe kurşun sürdün mü?) (Kay.) (Akb.)^{230/231}

²³⁰ Kaymaz, *Türkiye’de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 115-116.

1.2.10.2. ERKİLET ÇERÇİLERİNİN DİLİNE AİT ERKİLETÇE SÖZCÜKLER

- acışi: Biber (acı işi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
- acışi: Biber < acı + işi. Azeri ağızlarında da isti + ot < istot < isot kelimesi iki unsurdan meydana gelir. (Kay.) (Erk.)
- ağışi: Kaput (ağ işi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
- âğışi: Kaput bezi < ağ + işi. (Kay.) (Erk.)
- an kin: Kadın. < Erm. an kin ‘nâdir, paha biçilmez, kıymetli.’ ‘kıymetli kadın’ manasında olmak üzere, Bugünkü Ermenicede ankine kelimesi kullanılır. (Kay.) (Erk.)
- ankin: Kadın. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
- at kula: İki. At kulağının çift olduğu düşünülerek türetilmiş olmalıdır. (Kay.) (Erk.)
- atkılık: Tuvalet, helâ. (Kay.) (Erk.)
- atkılığa te-: Tuvalete gitmek. (Kay.) (Erk.)
- auzun düve: Genç, güzel kız. (Kay.) (Erk.)
- auzun işle: Ye, harekete geç, yap, işle, ve emsali gibi manalarda kullanılır. (Kay.) (Erk.)
- avgıt: Yumurta. < Erm. havgit < hav + git ‘tavuk mahsulü’ kelime başındaki h-sesinin düşmesi ve i’nin ahenkleştirilmesiyle vücuda getirilmiştir. (Kay.) (Erk.)
- avgıt: Yumurta. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
- avzın danaş: Güzel kadın. (Kay.) (Erk.)
- avzın gav: Ehemmiyetli adam. (Kay.) (Erk.)
- avzın: Bol, iyi. (Bsz.) (Akb.) (DS. C. 1) (Erk.)
- avzın-auzun: 1. Bol, iyi, zararsız, hoş vesaire gibi her iyi şeye ve harekete auzun ıtlak olunur. (Kay.) (DS. C. 1) (Erk.)
- avzınlaş-: Pahalılaşmak, kıymetlenmek. (Kay.) (Erk.)
- banayık: Koca. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
- bet: Kötü, çirkin < Far. bed ‘kötü, çirkin.’ (Kay.) (Akb.) (Erk.)
- bezrik: Bk. bızdih. (Kay.) (Erk.)

²³¹ Akbaş, “*Erkiletin Gizli Dili*”

bızdih: Çocuk. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
bızdih-bızdik: Çocuk, ehemmiyetsiz kimse, tehlikeli olmayan kimse. <Erm. bızdik ‘ufak.’ (Kay.) (Erk.)
bir avzın höbük: Yüz. (Kay.) (Erk.)
bir höbük: Yirmi. (Kay.) (Erk.)
cam: Ayna < Far. cām ‘cam.’ (Kay.) (Akb.) (Erk.)
canpış-çambuş-çampış-çampiş: Üzüm. <Erm. çamiç ‘kuru üzüm’ kelimesinden türemesi muhtemeldir. (Kay.) (Erk.)
caş bizdik: Eşekoğlu eşek. (Kay.) (Erk.)
caş: Eşek, insan. (Bsz.) (Akb.) (Erk.)
caş-çaş: 1. Eşek ve umumiyetle hayvan. 2. İnsan (hakaret kastıyla). Mehmet Ersoy’a göre: Umumiyetle kelime ‘memur, adam, insan’ manâlarındadır. ‘Eşek, hayvan’ manalarında kullanılan kelime ise cas’dır. < Ar. cahş ‘sıpa’ (Kay.) (Erk.)
caşın birisi: Ahmak, cahil, aptal, bön. (Kay.) (Erk.)
caşın çau: Eşeğin tenasül âleti. (Kay.) (Erk.)
caşın gulahlısı: Budala insan, ahmak. (Kay.) (Erk.)
cesel-: Tedbirli, ihtiyatlı olmak, sakınmak. (Kay.) (Erk.)
ceselmek: Tedbirli. (bsz.) (Akb.) (Erk.)
cev: Arpa. (Far.) (Akb.) (DS. C. III) (Erk.)
cev-kev: Arpa. Far. cev arpa. (Kay.) (DS. C. III) (Erk.)
cızişi: Yazı (cıızı işi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
cızişi: 1. Yazı <cızık +iş. 2. Senet. (Kay.) (Erk.)
cobuk: Değnek. (Kay.) (Erk.)
cur tedir!: Su ver! (Kay.) (Erk.)
cur: Su, ayran < Erm. çur ‘su.’ Alaçam (Bolu) Elekçilerinin dillerinde tıpkı Ermenice’de olduğu gibi yalnız ‘su’ manasındadır. ‘ayran’ mecazidir. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
çambuş: Üzüm. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
çantı gezmek: Beraber çerçilik etmek. (Kay.) (DS. C. III) (Erk.)
çavı: erkek ve kadının cinsiyet uzvu. (Tr.) (Akb.) (Erk.)
çavı-çau: Erkek ve kadının cinsiyet uzvu. (Kay.) (Erk.)
çıray: Işık. < Far. çerağ ‘ışık’; kayseri çıra ‘lamba’ (Kay.) (Akb.) (Erk.)

çirayı söndür-: Işığı söndürmek. (Kay.) (Erk.)

çik: Yok. < Erm. çığa ‘yoktur.’ Alaçam (Bolu) Elekçilerinde çika ‘yok.’ (Kay.) (Akb.) (Erk.)

çikel-: Bulunmamak, olmamak. (Kay.) (Erk.)

çormuş: Et. < Erm. çor + mis ‘kuru et.’ (Kay.) (Erk.)

dabı: At. < Ar. dovo, dava (?) at’tan türemiştir. (Kay.) (Akb.) (Erk.)

damaç-damaş: Kadın < Ar. danap. Orta Asya Abdallarının dilinde ‘kadın.’ (Kay.) (Erk.)

danaç-danaş: Zevce manasında olmak üzere dana, danap, danak’tır. (Kay.) (Erk.)

danaş: Kadın. (Ar.) (Akb.) (DS. C. IV) (Erk.)

delolan: Ekmek (deli oğlan) mecazi anlamda. (Tr.) (Akb.) (Erk.)

delôlan-delioğlan: 1. Ekmek. 2. Yemek. (Kay.) (Erk.)

delôlanlığı çikel-: Acıkmak. (Kay.) (Erk.)

deslen-: Söz açmak, giriş yapmak. Bu manada pazarlık için kullanılır ve ekseriyetle emir şeklindedir. < Erm. desnevil ‘görüşmek, anlaşmak’ tan türemesi muhtemeldir. Eskişehir Abdallarının ‘gizli dil’inde ‘satın almak.’ (Kay.) (Erk.)

deslenmek: Söz açmak. (Erm.) (Akb.) (Erk.)

devir-: Uyuş, pazarlığı bitir, ver. Aynı manada yih. (Kay.) (Erk.)

devirmek: Uyuşmak. (mecazi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)

döğ-: Yemek yemek. Azerî argosunda döşe- ‘yemek, yemeğe saldırmak.’ (Kay.) (Erk.)

döymek: Yemek. (Azeri argosu) (Tr.) (Akb.) (Erk.)

dumanlı: Pilav. Diğer telaffuzu dumanlı. (Kay.) (Akb.) (Erk.)

dümanlı: Bk. Dumanlı. (Kay.) (Erk.)

düve: Kız, kız çocuğu. (Kay.) (Akb.) (Erk.)

enayiotu: Sigara. (mecazi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)

enâyötu: Sigara, tütün. < enayi + otu. (Kay.) (Erk.)

engez: 1. Sır. 2. Erkek ve kadının cinsiyet uzvu. (Kay.) (Erk.)

engez: Sır. (Bsz.) (Akb.) (Erk.)

engezle-: 1. Çiftleşmek. 2. Kaçırarak. (Kay.) (DS. C. V) (Erk.)

engezlemek: Gizlemek, kaçırarak, çiftleşmek. (Bsz.) (Akb.) (DS. C. V) (Erk.)

galah: Cep, dişi hayvan. (Kay.) (Erk.)

galgal: Köpek. kalgal < kangal ‘kangal köpeği’ kelimesinden. (Kay.) (Akb.) (Erk.)

gasar: Sus, dikkat, sözü kes (ki başkası anlamasın). (Kay.) (Akb.) (Erk.)

gasavan: Yalan söylemek. (Bsz.) (Akb.) (DS. C. VIII) (Erk.)

gasavan-kasavan: Yalan söylemek. (Kay.) (DS. C. VIII) (Erk.)

gav-kav: 1. Jandarma, polis, bekçi. 2. Bay. 3. Tehlikeli adam. (Kay.) (Erk.)

geçelmek: Sertçe hareket etmek. (Erm.) (Akb.) (Erk.)

ges: Peynir. (Bsz.) (Akb.) (Erk.)

geş: 1. Kötü, fena. 2. Zararlı. 3. Çirkin vs. gibi birçok menfi manalarda kullanılır. < Erm. keş ‘fena’; eski Erm. leş. (Kay.) (Akb.) (Erk.)

geşel-: Sertçe hareket etmek. (ekseriyetle emir şekliyle kullanılır.) (Kay.) (Erk.)

geşele-: Ucuzlamak, herhangi bir mal ve eşya için fiyattan düşmek. (Kay.) (Erk.)

geşelemek: Ucuzlamak. (Erm.) (Akb.) (Erk.)

geşen: Korkak. (Kay.) (Akb.) (Erk.)

geşet-: Ayırmak, bozmak, yatıştırmak, uyarına gitmek. Daha fazla emir hali kullanılır. (Kay.) (Erk.)

geşetmek: Ayırmak, bozmak. (Erm.) (Akb.) (Erk.)

geşlik: Korkaklık. (Kay.) (Erk.)

gevrek: Kâfir, gavur. (Kay.) (Erk.)

gidor: Para, Düzce Elekçilerinin dilinde gudor ‘para, sikke.’ (Kay.) (Erk.)

gidor: Para. (Erm.) (Akb.) (Erk.)

giş: Aptal, bön < Far. (Kay.) (Akb.) (Erk.)

gişel-: Bakmak. (Kay.) (Erk.)

gişet-: Kaçırmaq. (Kay.) (Erk.)

gubuduh: Yalan, mübalağa. (Tr.) (Akb.) (Erk.)

gubuduh-kubuduk: Atağan, atmasyoncu; asıl telâffuzu. (Kay.) (Erk.)

gubuz: Mübalağacı. (Tr.) (Akb.) (DS. C. XII) (Erk.)

gubuz-kubuz: Atağan, atmasyoncu, asıl telâffuzu kubuz. (Kay.) (Erk.)

guma te-: Hacca gitmek. (Kay.) (Erk.)

güveşli: Yalan. (Kay.) (Erk.)

güveşliye te-: Yalan söylemek. (Kay.) (Erk.)

hançer: İğne. < Far. hançer ‘kama, hançer.’ (Kay.) (Erk.)

hış: Çok, var. (Kay.) (DS. C. VII) (Erk.)

höbük yavrusu: Çeyrek, beş. (Kay.) (Erk.)
höbük: Mecidiye. (Kay.) (Erk.)
iki höbük: Kırk. (Kay.) (Erk.)
imam suyu: İçki. (Kay.) (Erk.)
kav: Jandarma, polis, bekçi. (mecazi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
kepenek: Kağıt para. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
kermir: Kızılbaş. (Bsz.) (Akb.) (Erk.)
kermir-germir: Kızılbaş. (Kay.) (Erk.)
keş: Peynir. (Tr.) (Akb.) (DS. C. VIII) (Erk.)
keş-geş: Peynir. (Gaziantep) yoğurt ve döğme ile yapılan bir yemek. (Kay.) (DS. C. VIII) (Erk.)
kevik: Saman. (Tr.) (Akb.) (DS. C. VIII) (Erk.)
kevik-kevük: Saman. (Kay.) (DS. C. VIII) (Erk.)
kır-: Çiftleşmek. Burdur ve Muğla Kalaycılarının argosunda olmak, getirmek. (Kay.) (Erk.)
kırmak: Çiftleşmek. (mecazi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
kireç: Un. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
köşkeruşa: Bit. (köşker uşağı) mecazi (Tr.) (Akb.) (Erk.)
köşker_uşâ: Bit. < köşker + uşağı; Köşker, Kırşehir'e bağlı bir köy adıdır. (Kay.) (Erk.)
kunup suyu: Çorba. (Kay.) (Erk.)
kutuk suyu-kütük suyu: Pekmez, şarap. < kütük + suyu. (Kay.) (Erk.)
kutuksuyu: Pekmez (kütük suyu) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
mandıra: Misafir odası, oda. < Yun. mandra; İtal. mandra. Yunanca kelimedeki -n-, -d- asimilasyonu üzerine, Türk argosunda 'adi, kötü, menfur' manalarında olmak üzere marda telaffuz şeklini almıştır. (Kay.) (Erk.)
mandıracı: Ev, oda sahibi. (Kay.) (Erk.)
mandracının düvesi: Ev sahibinin kadını. (Kay.) (Erk.)
matah: Mal, satış eşyası < Ar. metâ. (Kay.) (DS. C. XII) (Erk.)
mazin: Yoğurt. < Erm. madzun. (Kay.) (DS. C. IX) (Erk.)
mazin: Yoğurt. (Erm.) (Akb.) (DS. C. IX) (Erk.)
melek işi-melerişi: Koyun. (Kay.) (Erk.)

meleşî: Koyun (melemekten) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
meleşî: Koyun < meleğ + işi. (Kay.) (Erk.)
mez: İyi. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
mezmur:1. Kadın ve erkeğin cinsiyet uzvu. 2. Mermi. 3. Yaşlı. < Ar. mezmûr 1. Kavalla söylenen ilâhi; 2. Hz. Davud'a inen Zebur'un surelerinden her biri. (Kay.) (Erk.)
nakışlı: Kete. (Kay.) (Erk.)
öl-: 1. Yükleri yıkmak. 2. Uyumak. (Kay.) (Erk.)
ölmek: Yükleri yıkmak. (mecazi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
ölün: Yükleri yıkın! (Kay.) (Erk.)
partal: Elbise, manifatura. (Çağatayca) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
partal: 1. Yatak. 2. Elbise. 3. Manifatura. Burdur ve Muğla Kalaycılarını argosunda 'elbise' (Kay.) (Erk.)
patlangıç: Tüfek, tabanca < patla- (Kay.) (Akb.) (DS. C. XII) (Erk.)
patlangıçlı: 1. Silahlı, tüfekli bulunan kimse. 2. Jandarma, kalem, alelumum tehlikeli şahıs. (Kay.) (Erk.)
pembe: Yün < Far. penbe 'pamuk.' (Kay.) (Erk.)
pi: Yağ. (Far.) (Akb.) (DS. C. IX) (Erk.)
pî-piy: Yağ < Far. Azerî ve Van ağızlarında 'iç yağı.' (Kay.) (Erk.)
pos: Otobüs. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
saramet: Mavzer (sarı ahmet) mecazi (Tr.) (Akb.) (Erk.)
sarâmet: Mavzer < sarı + ahmet; patlangıç kelimesi, bu suretle, daha fazla 'tabanca' için kullanılmaktadır. (Kay.) (Erk.)
sarölan: Mavzer < sarı + oğlan. (Kay.) (Erk.)
sarölan somunu: Tüfek mermisi. (Kay.) (Erk.)
secur: Kahve. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
secur-sejur: 1. Yağ. 2. Kahve < Erm. sev + cur 'siyah su.' Alaçam Elekçilerinin dilinde sevcir 'kahve' 3. Su. (Kay.) (Erk.)
sessiz martin: Metre. (Kay.) (Erk.)
sıçanboku: Çakmak taşı. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
sim: Para, lira. < Far. sîm 'gümüş.' (Kay.) (Akb.) (Erk.)
sokum: Mermi. (Kay.) (Akb.) (Erk.)

somun: Tüfek mermisi. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
sorun ufâ: Bulgur. (Kay.) (Erk.)
sorun: Buğday. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
süz-: 1. İçki içmek. 2. Sigara içmek. (Kay.) (Erk.)
süzmek: İçki içmek. (mecazi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
şor ver-: Yarenlik etmek, sohbet etmek, anlatmak. (Kay.) (Erk.)
şöbet: Pislik. (Bsz.) (Akb.) (Erk.)
şür: Süt. < Far. şîr 'süt.' (Kay.) (Erk.)
tedir-teğdir-: Getirmek, asıl manası bu olmakla beraber, birçok çeşitli manalarda da kullanılır. En çok istifade edilen kelimelerden biridir. (Kay.) (Erk.)
terzi: İplik < Far. derzi 'terzi, elbise biçip diken kimse.' (Kay.) (Akb.) (Erk.)
te-tey-teğ-: Erişmek, vasıl olmak, gitmek gelmek, vermek gibi birçok manalarda kullanılır. Azeri ağızlarında dey- (Kay.) (Erk.)
teydirmek: Getirmek. (Azeri Türkçesi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
teymek: Erişmek. (Azeri Türkçesi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
tıfan-tıfan-tüfan: Tütün, sigara < Ar. duhân. (Kay.) (Erk.)
tüfan: Tütün, sigara. (Ar.) (Akb.) (Erk.)
tüydür-: Vermek (rüşvet vesaire için kullanılır) (Kay.) (Erk.)
tüydürmek: Vermek. (mecazi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
usgü: Altın. (Kay.) (Erk.)
uzun şase: Otobüs. (Kay.) (Erk.)
üsgü: Altın. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
vartan: Erkilet, vatan, yurt. < Ar. vatan. (Kay.) (Erk.)
vartanca: Erkilet gizli dili. (Kay.) (Erk.)
vartanlı: Hemşehri. (Kay.) (Erk.)
vartanlı: Hemşehri (vatanlı) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
vur-: Çalmak, göstermeden almak. (Kay.) (Erk.)
yanlama: Kurt. (Kay.) (Akb.) (Erk.) (Erk.)
yih-yık-: 1. Uyuşmak, pazarlığı bitirmek. 2. Vermek. 3. Devretmek. (Kay.) (Erk.)
yiv: Kadınlar için kullanılan cinsiyetle ilgili bir kelime (bu kelime de anlamı değiştirilerek kullanılan kelimelerdendir.) (Kay.) (Erk.)

yo: Bit. (Kay.) (Akb.) (Erk.)^{232/233/234}

1.2.11. GEZGİN SATICILARIN GİZLİ DİLİ HAZEYNCE VE KONUŞULDUĞU YERLER

Malatya ilinin şirin bir ilçesi olan Darende bölgesinde konuşulan Hazeynce gizli dili insanlar arasındaki ticari ilişkilerden doğduğu da söylenebilir. Özellikle ticaret işiyle uğraşan göçer gezgin satıcılar kendi aralarında bir birlik ve düzen sağlamak amacıyla bu gizli dili meydana getirmişlerdir.

‘‘Bu bölümde Malatya ilinin Darende ilçesinde geçmişte çerçilik yapan birkaç neslin kullandığı ve bugün unutulmaya yüz tutmuş olan dile ait topladığımız malzemenin değerlendirilmesi yapılacaktır. Bu dile yöre halkı tarafından ‘Hazeynce’ veya ‘Ali’nin Uşağının Tekellimi’ adı verilmiştir. Darende’de konuşulan gizli dil, çerçilikle meşgul olan insanlar arasında belirli bir kelime hazinesi ile başkaları tarafından bilinmesi istenmeyen işlerin rahat bir şekilde yapılabilmesi ihtiyacından doğmuştur. Darende’de Tohma havzasında yerleşik olarak yaşayan Boyrazuşağı, Gurduşağı, Tataruşağı, Çobanuşağı, Gasımuşağı gibi aşiretlerin arasında Gallanğıçuşağı da bulunmaktadır.

Kendilerine ‘Alinuşağı’ da diyen Gallanğıçuşaklılar geçimlerini sanat, ticaret ve hekimlikle özellikle göz ve diş hekimliğiyle temin etmişlerdir. Uğraştıkları sanat daha çok çilingirlik işlerine dönüktür. Çakı, bıçak, keser, satır, balta gibi âletlerin bilenmesiyle uğraşmışlar, ayrıca toka, sürmedenlik gibi süslenme eşyalarının yapımı, çakmakların tamiri gibi işleri de yapmışlardır. Bunların bir kısmı da çerçidir. Bunlar da matah dedikleri attariyeleri satmışlardır. Sanat ve hekimlikte mahir olan bu insanlar mesleklerini yapabilmek ve para kazanabilmek için gurbete çıkmışlar, Balkanlara, Kafkaslara, Suriye ve Irak’a kadar uzanabilmişlerdir. Kullandıkları gizli dilin kelime hazinesinde yer alan kelimelerden bu durum kolaylıkla anlaşılmaktadır.’’²³⁵

²³² Kaymaz, *Türkiye’de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 117-130.

²³³ Akbaş, ‘*Erkiletin Gizli Dili*’

²³⁴ *Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü (Derleme Sözlüğü C, I-XII)* <http://tdkterim.gov.tr/ttas/> (erişim tarihi: 10.06.2009)

²³⁵ Kaymaz, *Türkiye’de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 5.

Darende ve bölgesinde yaşayan çerçiciler konuştıkları Hazeynce dili ile ticaret işlerinde kendilerine kolaylık sağlamışlardır. Yabancı insanlara karşı ticari sırlarını bu gizli dil vasıtasıyla hep saklamışlardır. Kendi aralarında mükemmel derecede bir örgütlenmenin olduğunu söylebiliriz.

“Bu dilin özelliği ve gizliliği günlük hayatta, ticari ilişkilerde bazı kavramları farklı kelimelerle ifade etme konusundaki zorlamadan ileri gelmektedir. Bilhassa Darendeli gezgin satıcıların aralarındaki dayanışma ve ticari menfaat gözetme yabancıya karşı mesleki sırların saklanması, hemşehrilik duygusunun güçlenmesi bakımlarından dikkate değer bir rol üstlenmektedir. Büyük bir ihtimalle ortaya çıkış sebebi ve hatta amacı da budur diyebiliriz. Kaçakçılık yıllarında zabtiye, jandarma, polis gibi kanun temsilcilerinin kontrol ve baskınlarını önceden birbirlerine haber vermek (Günümüzde de belediye zabıtası), uyandırmak, malın kalitesi, fiyatların ayarlanması ‘Hazeynce’ ile konusup anlaşarak yapılmaktadır. Bunu yaparken de yanlarındaki misafir ya da müşteriye hiç bir şey sezdirmeden yapmak gerekmektedir. Sınırlı kelime dağarcığına rağmen Hazeyince ile bu iş oldukça pratik ve etkili bir biçimde gerçekleşmektedir. Bu dil Darendeliler arasında adeta parola durumunda, hemşehrilik duygularının da teminatı konumundadır. Bilhassa gurbetteki Darendeli için Hazeyince’nin rolü daha da öne çıkmaktadır.”²³⁶

“Darende yöresinin insanları çalışkan ve beceriklidir. Topçu Hasan isimli bir pratik göz hekiminin becerisi buna güzel bir örnektir: Balaban kasabasından Topçu Hasan Efendi 93 Harbi’nde (1876) Ruslara esir düşer. Esir olarak bulunduğu günlerde Rus savaş bakanı esirleri denetlemeye gelir. Bakan elinde bir baston, kolunda yardımcısıyla esirleri denetlemektedir. Önlerinden geçerken Topçu Hasan Efendi bakanın gözlerinin hasta olduğunu fark eder ve yanındaki arkadaşına şunları söyler:

Kebir saltatın covları kesneleşmiş. Hazeyn özüm bu covlan hadidler.

Konuşmada geçen saltat kelimesi yabancı gelmediğinden bu konuşma Rus bakanın dikkatini çeker, bu esirin kim olduğunu ve ne dediğini sorar. Hasan Efendi de:

Ben Osmanlı Saray Hekimiyim, Efendinin gözlerinden rahatsız olduğunu anladım. Bunu tedavi edebilirim, diye cevap verir. Bakanın isteği üzerine Hasan

²³⁶Cemil Gülseren, “*Darende’nin Gizli Dili: Hazeynce*”, <http://www.sosbil.aku.edu.tr/dergi/II2/13-cemil-gulseren.pdf> (erişim tarihi 22.02.2009)

Efendi onu gözlerinden ameliyat eder ve sağlığına kavuşturur. Bakan da hatıra olması için çıkarıp kendi saatini Hasan Efendi'ye armağan eder.

Darendeliler çalışkan oldukları kadar kültürlü ve okumuş insanlardır. İnançları da tamdır. Gerekğinde cemaate imamlık da yaparlar. Bir gün cenazesi olan bir köy halkı namazı kıldırarak imam bulamaz. Uzaktan bizim Darendelileri görünce imam geldi diyerek sevinirler. Ancak gelenler içinde imam yoktur. Köylülerin ısrarı üzerine biri mecburen ama becerikliliğini gösteren ve içinde sâdece bazı yer isimleri geçen şu ibareyi söyleyerek namazı kıldırır: 'Havut ellezine, güdül basarûne ve isbekcurune, mığdı ya gafilûn.'²³⁷

1.2.11.1. HAZEYNCE'YE AİT ÖRNEK CÜMLELER

1. Hazeyn Zengili mi? (Adam Darendeli mi?) (Kay.)
2. Borancık tekellime arif oluyor mu? (Çocuk konuşmayı anlıyor mu?) (Kay.)
3. Velehu hazeynler kesne. Cort cort nâreleme. (Bu adamlar iyi değil. Kötü konuşma.) (Kay.)
4. Beyite saltat esiyormuş, giş edelim. (Eve jandarma geliyormuş, gidelim.) (Kay.)
5. Kebir saltadın covları kesneleşmiş. Hazeyn özüm bu covları hadidler. (Büyük askerin gözleri kötüleştmiş. Len, ben bu gözleri açarım.) (Kay.)
6. Özüm kitir nâreledim. Hazeyn de hindik estiriyor. Giş edecek. Ne nâreliyorsun? Giş ettirme hazeynin talırım! (Ben çok istedim. Adam da az veriyor. (Yoksa) gidecek. Ne söylüyorsun? Adamın parasını kaçırma!) (Kay.)
7. Hazeynin aynları cortlaşıyor. Kepecek. Beyittekiler reketlerken gariyeden giş edelim. Sen hasbiyi moy yeslemek için estir. Özüm de eserim. (Adamın gözleri kötüleştiyor. Ölecek. Evdekiler yatarken kaçalım. Sen atı su vermek için götür, ben de gelirim.) (Kay.)
8. Hazeyn, cinigin (tillenin) gademlerine arif ol! (Len, kızın bacaklarına dikkatli bak!) (Kay.)
9. Hazeynin aynları cortlaştı. Kesneleşiyor. Arif olurlarsa bizi kepitirler. Hazeynler lövümlerken giş edelim. Özümüze talırları da yeslediler. (Adamın gözleri kötüleşt,)

²³⁷ Kaymaz, *Türkiye'de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s . 5-6.

(iyice) kötüleşiyor. Anlarsa bizi öldürürler. Adamlar uyurlarken kaçalım. Bize paralan da verdiler.) (Kay.)

10. Hazeyn caaşın teki. Kilap hazeyin ! Caaş hazeyin! (Adam eşeğin biri. Köpek herif ! Eşek herif!) (Kay.)

11. Hazeyn dohan estir ! (Len, (bir) sigara getir.!) (Kay.)

12. Tille cort girleşiyi. (Kadın çok aşna fişne yapıyor.) (Kay.)

13. Cinik milah (milih)! (Kız güzel !) (Kay.)

14. Cinik cort! (Kız çirkin, yaramaz.) (Kay.)

15. Talır estir! (Para ver!) (Kay.)

16. Talır yes mi? (Para var mı?) (Kay.)

17. Lotahçının meyi kitir, abın kesne, hindik. (Oda sahibinin suyu çok, yemeği kötü, az.) (Kay.)

18. Mey de kitir, abır da kitir ama, tilleler giş etmiş. (Su da çok, yemek de çok ama kadınlar gitmiş.) (Kay.)

19. Lotahçı özümüze selavur estirecek mi? (Oda sahibi bize yatak getirecek mi?) (Kay.)

20. Borancık hasbiye, çaaşa şaar, özümüze de abır estirecek. (Çocuk ata, eşeğe arpa, bize de yemek getirecek.) (Kay.)

21. Millih tille. (Güzel kadın.) (Kay.)

22. Caaşların hubusları hindikleşmiş. (Eşeklerin yemi azalmış.) (Kay.)

23. Abır eklediyor musun? (Yemek yiyor musun?) (Kay.)

24. Bangeli saltat. (Tüfekli jandarma.) (Kay.)

25. Bangeye dom zığladın mı? (Tüfeğe kurşun sürdün mü?) (Kay.)

26. Kebir hazeynmiş. (Büyük adammış.) (Kay.)

27. Milih tekellim nârelerler. (Güzel sözler söyler.) (Kay.)

28. Hazeyn, tille gişkinci arif ol! (Len, kadın hırsız, dikkatli ol!) (Kay.)

29. Hazeyn arif oluyor, giş ol! (Adam farkına vardı, uzaklaş!) (Kay.)

30. Hazeyn! Hazeyndir hâ ! (Len, Darendelidir ha.) (Kay.)

31. Zığlandır! (Biraz daha ver !) (Kay.)

32. Abır milih. (Yemek güzel.) (Kay.)

33. Hindik zığlandır! (Az ver!) (Kay.)

34. Sakatlar esti, cortlaşma! (Zabıta geldi, bozuntuya verme, karşı gelme!) (Kay.)

35. Hazeyin reketleyek. (Len, yatalım.) (Kay.)
36. Hazeyin pullo esiyor, bengeyi giş et! (Polis geliyor, tabancayı sakla!) (Kay.)
37. Hazeyin dobur abır yes, es! (Len, iyi yemek var, gel!) (Kay.)
38. Löök hazeyin zığlı, kitir nârele! (Len, adam zengin, çok söyle. Fiyatı aşağı söyleme!) (Kay.)
39. Löök hazeyin estirmez, hindik nârele! (Len, adam vermez, düşük söyle. Düşük fiyat ver.) (Kay.)
40. Hazeyin dohanın yes mi? Estir de şüpleyek. (Sigaran var mı? Ver de içelim.) (Kay.)
41. Hazeyin, zahmıma geç, bangeyi özüme yesle. (Len, arkama geç, tabancayı bana ver.) (Kay.)
42. Beyitte kilab var, giş olma (esme)! (Evde köpek var, gitme!) (Kay.)
43. Nârelesem de esme! (Söylesem de gitme!) (Kay.)
44. Kaç hat yesleyecen? (Ne kadar vereceksin?) (Kay.)
45. Hazeyinin beytine esek, reketliyek. (Adamın evine gidip yatalım.) (Kay.)
46. Beyte gidek mihmanlayak. (Eve gidelim, (sizi) misafir edelim.) (Kay.)
47. Hazeyin gilor yesliyo. (Adam kumar oynuyor.) (Kay.)
48. Hazeyin dohan şüplüyo. (Adam sigara içiyor.) (Kay.)
49. Çoğun cort mu? (Gözün kötü mü? iyi görmüyor mu?) (Kay.)
50. Fehmine ırıhlarım. (Ağzına ederim.) (küfür) (Kay.)
51. ırıhımı tütsüle! (Bokumu kokula!) (küfür) (Kay.)
52. ırıbımı üğüt! (Bokumu ye!) (küfür) (Kay.)
53. O abırcının biri. (O yiyicinin biri.) (Kay.)
54. Kademi mampırladım, giş oluyom. (Ayakabbıyı aldım, gidiyorum.) (Kay.)
55. Han tamı hamseik, caaş damına giş ol. (Han odası beşlik, eşek ahırına git!) (Kay.)
56. Gilleyemezse n'olacak? (Oğlan çiftleşemezse ne olacak?) (Kay.)
57. Caaş moydan gelene kadar hatabı yersin. (Eşek sudan gelene kadar sopayı yersin.) (Kay.)
58. Hazeyinin ahırında lehem yes deel. (Adamın yemeğinde et yok.) (Kay.)
59. Salatımızı uçurah (sıhah). (Namazımızı kılalım.) (Kay.)
60. Salatı sıhdın mı? (Namazı kıldın mı?) (Kay.)

61. Hazeyin hubusu estir. (Len, ekmeği (yemeği) getir.) (Kay.)
62. Hazeyin bu cort imiş. (Len, bu kötümüş.) (Kay.)
63. Hazeyin üç hat veriyö. (Adam üç (milyon) veriyor.) (Kay.)
64. Seminin milihini estir! (Esansın iyisini getir!) (Kay.)
65. Teşto geliyo, beli o geliyo, giş ol! (Bekçi geliyor, zabıta geliyor, kaç!) (Kay.)
66. Hazeyin bunu kepitiyim mi? (Len, bunu öldüreyim mi?) (Kay.)
67. Hazeyni hataplıyon mu? (Adamı dövüyor musun?) (Kay.)
68. Hazeyin bu cort, bende milihi var, estirme! (Hemşeri bu kötü, bende güzeli var, alma!) (Kay.)
69. Yemen estir Hüseyin şüblüyek. (Hüseyin çay getir, içelim.) (Kay.)
70. Hangi gariyedesin? (Hangi köylüsün?) (Kay.)
71. Ben hareket ley ecem. (Yatacağım.) (Kay.)
72. Abırsızım. (Acıktım.) (Kay.)
73. Hazeyinler giş olacak, kademlerini düzelt! (Adamlar gidecek, ayakkabılarını düzelt.) (Kay.)
74. Ottur arif olmuyo. (Gözler görmüyor.) (Kay.)
75. Coflar cortalmış. (Gözler kötölemiş.) (Kay.)
76. Tille estiriyo. (Kadın kötü yolda.) (Kay.)
77. Hazeyin mengenin çekirdeğini estir! (Len, silahın mermisini getir!) (Kay.)
78. Velehu hazeyin arif. (Dikkat et, adam anlıyor.) (Kay.)
79. Hatabı (haceri) hazeyne yesle! (Sopayı (taşı) adama vur!) (Kay.)
80. Hazeynin talırını zığlamış. (Adamın parasını çalmış.) (Kay.)
81. Hazeyn salat kitirleşti. (Len, namaz çoğaldı.) (Kay.)
82. Ciniğin şakıfına yesleyim. (küfür sözü) (Kay.)
83. Velehu hazeyn, kesneleşme. (Aman len, işi bozma.) (Kay.)
84. Uyan löğük, gıtmir dölü talin yesledi. (Uyan len, itoğlu parayı getirdi.) (Kay.)
85. Velehu hazeyn, işi galizeledin. (Sus len, işi berbat ettin.) (Kay.)
86. Ulan gıtmir dölü, yine bangeledîn. (Ulan itoğlu, yine (iş) berbat ettin.) (Kay.)²³⁸

²³⁸ Kaymaz, *Türkiye’de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 16-21.

1.2.11.2. HAZEYNCE'YE AİT SÖZCÜKLER

- abır at-: Yemek yemek. (Kay.) (DS. C. 1) (Hzy.)
- abır cubur: Yemek iyi değil. (Gül.) (Hzy.)
- abır eklet-: Yemek yemek. Bk. eklet- (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- abır: Yemek. (Kay.) (Gül.) (DS. C. 1) (Hzy.)
- abırcı: Yemeğe düşkün olan, yiyici. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- abırsız: Aç. (Gül.) (Hzy.)
- açar: Anahtar. (Kay.) (Gül.) (DS. C. 1) (Hzy.)
- amikli-amüklü: Bitli. (Kay.) (Hzy.)
- amüklü: Bitli. (Gül.) (Hzy.)
- ano: Anahtar. < Yun. anahtar. (Kay.) (Hzy.)
- arif ol- : Dikkatli bakmak, anlamak. < Ar. arif 'bilen, bilgili, irfan sahibi.' (Kay.) (Hzy.)
- arif ol-: Dikkatli bakmak, ilgilenmek, farkına varmak. (Gül.) (Hzy.)
- asel: Bal. < Ar. asel 'bal.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- aşır-: Çalmak. (Gül.) (Hzy.)
- aşkana: Yemek pişen yer. (Gül.) (DS. C. 1) (Hzy.)
- avam hazeyn: Halktan biri. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- avam: Halk < Ar. avam 'herkes, kaba ve câhil halk, ayak takımı.' (Kay.) (Hzy.)
- ayn cort: Gözü kör. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- ayn: Göz. < Ar. ayn 'göz.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- azına ökün-: Karşısındakinin taklidini yapmak. (Gül.) (Hzy.)
- bab: Kapı. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- bahor: Öküz. (Gül.) (Hzy.)
- bakar: Öküz, inek. < Ar. bakar, bakara 'sığır.' (Kay.) (Hzy.)
- banadura: Patlıcan. (Kay.) (Hzy.)
- bange - benge: 1. Tüfek, silah. Bk. menge. 2. Büyük abdest. (Kay.) (Hzy.)
- bange-benge: Büyük abdest. (Gül.) (Hzy.)
- bangele-: Yellenmek. (Kay.) (Hzy.)
- bangeleme: Yellenme. (Gül.) (Hzy.)
- becer-: Büyük abdest yapmak. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

bello: Zabıta, zaptiye, polis. (Gül.) (Hzy.)
bello: Zaptiye, zabıta. < Ar. belediyeden kısaltma olarak. (Kay.) (Hzy.)
bettik-bittik: Kavun < Ar. bittih 'kavun, karpuz.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
beyit: Ev. (Gül.) (Hzy.)
beyt-beyit: Ev, hane, misafir odası. < Ar. 'beyt' hane, mesken, ev, oda. (Kay.) (Hzy.)
bıçgın: Hırsız. (Kay.) (Hzy.)
bider: Tohum < Ar. 'beZR' tohum, nesil. (Kay.) (Gül.) (DS. C. II) (Hzy.)
bodın: Ecnebi. (Gül.) (Hzy.)
bodos: Ecnebi. (Kay.) (Hzy.)
borancık: Çocuk. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
caaş-cağaş: Eşek, katır. < Ar. caşş 'sıpa.' (Kay.) (Hzy.)
cağaş-caaş: Eşek. (Gül.) (Hzy.)
car: Şeker. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
cebrail: Koyun. <Ar. Cebrâ'il 'peygamberlere emir ile vahye vasıta ve memur olan dört büyük melekten biri.' (Kay.) (Hzy.)
celfin: Tavuk, horoz. (Kay.) (DS. C. III) (Hzy.)
cırcır: Fermuar. (Gül.) (DS. C. III) (Hzy.)
cırtla-: Kilitlemek. (Gül.) (Hzy.)
cıvıt-: Caymak, dönmek. (Gül.) (Hzy.)
cibelik: Şımarık. (Kay.) (Gül.) (DS. C. III) (Hzy.)
cinik: Genç kız, kız çocuk. (Kay.) (Hzy.)
cinik: Kız. (Gül.) (Hzy.)
cof: Göz. Bk. cov. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
çoğ-co: Göz. (Gül.) (Hzy.)
çoğlan-colan et-: 1. Cerre çıkmak, teravih namazı kılmak, hastaya bakmak gibi işler karşılığında yağ, bulgur, un, para vb. şeyler almak, gurbetçilik. 2. Dilencilik < Far. cevlân, cevelâu 'dolaşma, dolanma, gezinme.' (Kay.) (Hzy.)
çoğlan-colan: 1. Dilencilik etmek. 2. Gurbetçilik. (Gül.) (Hzy.)
corcor: Çorba. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
cort hazeyin: Kötü adam. (Kay.) (Hzy.)
cort: 1. Bozuk, kötü, fena. 2. Fakir. 3. Sakat. (Kay.) (Hzy.)
cort: Bozuk, kötü. (Gül.) (Hzy.)

cortlasma: Bozuntuya verme, açık verme. (Gül.) (Hzy.)

cortlaş-: 1. Kötüleşmek. 2. Bozuntuya vermek, açık vermek. 3. Karşı gelmek. (Kay.) (Hzy.)

cov - coğ: Göz. < Far. cev ‘arpa.’ (Kay.) (Hzy.)

cubur : Kötü < Ar. cubâr ‘heder, boşa giden.’ (Kay.) (Hzy.)

cubur hazeyn : Kötü adam. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

cubur: Kötü. (Gül.) (DS. C. III) (Hzy.)

çalkalama: Ayran. (Kay.) (Hzy.)

çan talır: Kaç para? (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

çan: Kaç, ne kadar? < Far. çend ‘kaç?’ (Kay.) (Hzy.)

çan: Kaç. (Gül.) (Hzy.)

çandır: Karışık, melez. (Kay.) (Gül.) (DS. C. III) (Hzy.)

çangal: Güreşte bir ayak oyunu, çelme takmak. (Gül.) (DS. C. III) (Hzy.)

çec: Buğday yığını. (Gül.) (DS. C. III) (Hzy.)

çekirdek: Mermi. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

çini: Porselen < Far. çîni ‘çini, sırlı kap.’ (Kay.) (Gül.) (DS. C. XII) (Hzy.)

çiyнем-çiğнем: Bir parça, bir lokma. (Gül.) (DS. C. III) (Hzy.)

çöğdür-: İşemek. (Gül.) (Hzy.)

darb: Yol. < Ar. derb ‘dağ geçidi, dar geçit, dar sokak.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

dazgir: : Hırsız. < Far. düzd ‘hırsız, uğru’ + gîr ‘tutan tutucu’ kelimesinden. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

den: Diş < Far. dendân ‘diş’. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

dest: El. < Far. dest ‘el.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

dığrak - dıvrak: 1. Ölçülü, sistemli. 2. Yaşlı olduğu halde dinç olan, yakışıklı. (Gül.) (Hzy.)

dımış- : Uyumak. (Kay.) (Gül.) (DS. C. IV) (Hzy.)

dinidi: Söndü. (Gül.) (Hzy.)

dipiz: Cezaevi, hapis. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

diple-: Kilitlemek. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

dirgen: Harmanda sapları yaymaya yarayan demir ya da tahtadan yapılmış ucu çatallı tarım aleti. (Gül.) (DS. C. IV) (Hzy.)

dobur firaş: 1. İyi yatak. 2. Kaliteli elbise. (Kay.) (Hzy.)

dobur tillle: Güzel kadın. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
dobur: İyi, çok iyi; güzel. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
dohan sutla-: Sigara içmek. (Kay.) (Hzy.)
dohan şutla-: Sigara içmek. (Gül.) (Hzy.)
dohan: Sigara, tütün. < Ar. duhân tütün. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
dom: Barut, kurşun < domdom kurşunundan. (Kay.) (Hzy.)
ehrak: Ateş, çakmak < Ar. ahraka 'ateşli, ateş gibi.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
eklet-: Yemek yemek < Ar. eki 'yemek' + Tk. et-fiilinden. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
eklettim: Doydum. (Kay.) (Hzy.)
emci: İlaç yapan. (Kay.) (Gül.) (DS. C. XII) (Hzy.)
es-: Gelmek, gitmek. (Kay.) (Hzy.)
es-: Gelmek. (Gül.) (Hzy.)
ester: Katır < Far. ester 'katır.' (Kay.) (Hzy.)
estir!/: Ver! (Kay.) (Hzy.)
estir-: 1. Kaldırmak, götürmek, 2. Almak. (Gül.) (Hzy.)
estir-: 1. Vermek. 2. Kaldırmak, götürmek. 3. Almak. 4. Kötü yola düşürmek. (Kay.) (Hzy.)
faraş-fıraş: Yatak. < Ar. firâş 'döşek, yatak, yaygı.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
fehmi: Ağız. < Ar. fem 'ağız.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
fem: Dudak. (Gül.) (Hzy.)
fırfır: 1. Döneklik. 2. Çocuk oyuncağı. (Gül.) (DS. C. V) (Hzy.)
firohla-: Çalmak. (Kay.) (Hzy.)
firoş: 1. Elbise. 2. Yatak. (Gül.) (Hzy.)
fiş: Balık < Alm. fisch 'balık.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
fürühle-: Satmak. < Alm. (?) früh 'erken, erkenden.' Bk. firohla- (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
gaçron: Saman. (Gül.) (Hzy.)
gaçron-gasuron-kasrun: Saman. (Kay.) (Hzy.)
gadem: Bacak. Bk. kadem. (Kay.) (Hzy.)
galil: Az. < Ar. kalil 'az, çok olmayan.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
galiz: Büyük abdest, pislik, < Ar. galize 'kaba terbiye dışı.' (Kay.) (Hzy.)
galiz: Pis. (Gül.) (Hzy.)
galize: 1. Pisleme. 2. Bok. (Gül.) (Hzy.)

galize-: Pislemek. (Kay.) (Hzy.)
gam: Çingene. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
gamga: Yonga. (Gül.) (DS. C. VI) (Hzy.)
gamğa: Yonga. (Kay.) (DS. C. VI) (Hzy.)
ganır-: Geriye bükme. (Gül.) (Hzy.)
ganne: Lamba camı. (Gül.) (DS. C. VI) (Hzy.)
ganne: Lamba, cam. (Kay.) (DS. C. VI) (Hzy.)
garçun: Ayakkabı < İt. Kalçın 'üstüne başka bir şey giyilmek için abadan ya da meşinden yapılan çizme biçiminde ayak giysisi.' (Kay.) (Hzy.)
gariye: Köy. < Ar. karye 'köy, kasaba.' (Kay.) (Hzy.)
garim: Küçük su kanalı, derin ark, harıh. (Gül.) (DS. C. VI) (Hzy.)
gariye-kariye: Köy. (Gül.) (Hzy.)
gaytar-: İştten kaçmak. (Gül.) (Hzy.)
gelez: Alevi. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
gendime: Yarma. (Gül.) (Hzy.)
gensiz: Dinsiz. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
gığır: Rum. (Gül.) (Hzy.)
gırgır-gıgır: Rum. < Rumca, dırdır 'kilisede ders veren kimse.' (Kay.) (Hzy.)
gırmızı: Domates. (Kay.) (DS. C. VI) (Hzy.)
gıtmır: köpek. (Gül.) (Hzy.)
gıtmır-gıtmır: Köpek < Ar. kıtmîr 'ashab-ı kehf'in köpeğin adı.' (Kay.) (Hzy.)
gilik: Halka ekmek. (Gül.) (DS. C. VI) (Hzy.)
gille-: Cinsel ilişki, birleşmek. (Gül.) (Hzy.)
gille-: Çiftleşmek. (Kay.) (Hzy.)
gilor: Kumar. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
girleş: Cinsî münâsebette bulunmak < Far. Kîr 'erkeklik âleti' + Tk. /leş-/ ekinden. (Kay.) (Hzy.)
giş et: Gitmek, kaçmak. (Kay.) (Hzy.)
giş et-: Kaçmak, götürmek. (Gül.) (Hzy.)
giş ol-: Kaybolmak, yok olmak, uzaklaşmak. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
giş: 1. Kaçış. 2. Kayıp. (Gül.) (Hzy.)
giş: Gitmek, kaçmak. (Kay.) (Hzy.)

gişgin: Kaçak. (Kay.) (Hzy.)
gişkin: Kaçak. (Gül.) (Hzy.)
gişkinci: 1. Kaçakçı. 2. Hırsız. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
göğün- -göyür-: Kızarmak, yanar gibi olmak. (Gül.) (Hzy.)
göyüs: Kertenkele. (Gül.) (Hzy.)
gufil: Aptal, deli. < Ar. gafil ‘dikkatsiz, ihtiyatsız, dalgın, tembel, gaflette bulunan’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
gulle: Polis. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
gumpür: Patates. (Kay.) (DS. C. VI) (Hzy.)
hacer : 1. Taş. 2. Diş. < Ar. hacar ‘taş.’ (Kay.) (Hzy.)
hacer: Diş. (Gül.) (Hzy.)
hadidle-: Tedavi etmek, iyileştirmek (gözü) < Ar. hadîd ‘demir’ + Tk. + le-ten (Kay.) (Hzy.)
hakıp: Cep, heybe. (Gül.) (Hzy.)
hakıp: Heybe, torba. < Ar. hakîb ‘çanta, bavul’ (Kay.) (Hzy.)
hamselik: Beşlik. < Ar. hamse ‘beş’ + Tk. /+lik/ ekinden, ten (Kay.) (Hzy.)
han tamı: Han odası, otel.< Far. Hân ‘kervansaray, otel’ + Tk. tam+ı kelimesinden. (Kay.) (Hzy.)
hapek: Pencere, dama açılan kapı. < kepenk kelimesinden. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
har: Ateş <Ar. harr yakıcı, sıcak, kızgın. (Kay.) (Hzy.)
hareketle-: Yatmak. Bk. reketle- (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
hasbi: At, beygir. < Far. Esb ‘at.’ (Kay.) (Hzy.)
hasbi: At. (Gül.) (Hzy.)
hat: Para, ücret, geçerli para birimi. (Gül.) (Hzy.)
hat: Para, ücret, lira, binlik vs. anlamında birim olarak kullanılır. (Kay.) (Hzy.)
hatab-hıtab: Değnek, sopa, odun < Ar. hatab odun. (Kay.) (Hzy.)
hatabla-: Dövmek, sopalamak. < Ar. (Tk./+la-/ ekinden. (Kay.) (Hzy.)
hatap: Değnek, sopa. (Gül.) (Hzy.)
hatapla-: Dövmek. (Gül.) (Hzy.)
hatıl: Kalın mertek. (Gül.) (Hzy.)
hatla-: Yazmak. < Ar. hat, çizgi, satır + Tk. /+la-/ ekinden. (Kay.) (Hzy.)

hatmet-: Okumak. < Ar. hatm 'Kur'an'ı başından sonra kadar okumak' + Tk. et-fiilinden. (Kay.) (Hzy.)

hayat: Evin önündeki açık alan. (Gül.) (Hzy.)

hazeyn-hazeyin: 1. Erkek, adam, yetişkin kimse 2. Ulan, len. 3. Darendeli < Ar. Hazeyn 'bu ikisi.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

hızmik: Buğday posası. (Gül.) (DS. C. VII) (Hzy.)

hindik: Küçük, az, ufak; ucuz. (Kay.) (Gül.) (DS. C. VII) (Hzy.)

hinte: Buğday. < Ar. hınta 'buğday.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

hobus: 1. Ekmek. 2. yemek 3. Yem < Ar. hubz 'ekmek.' (Kay.) (Hzy.)

hoot: Dut kavutu, dut kurusu. (Kay.) (Hzy.)

hotla-: Okumak. < Far. Hönden 'okumak' + Tk. /+la-/ ekinden. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

hörün: Çabuk. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

hubus: Ekmek, yemek. (Gül.) (Hzy.)

ırh: Büyük abdest. (Gül.) (Hzy.)

ırh: Pislik, bok. (Kay.) (Hzy.)

ırhla: Sıçmak. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

ırza: Kapı, çengeli, reze. < Ar. rezze 1. Reze, kapıyı açıp kapamaya yarayan ve başparmakla basılarak işletilen kapı demiri. 2. Ufak çengel. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

ışkın-eşkin: 1. Kenger dikeninin tazesı. 2. Filiz, sürgün. (Gül.) (DS. C. VII) (Hzy.)

incaz: Tozlu erik cinsinin kurutulmuşu. (Gül.) (DS. C. VII) (Hzy.)

inzala-: Ağlamak. (Gül.) (Hzy.)

kadem: 1. Ayak. Bk. gadem. 2. Ayakkabı. < Ar. kadem 'ayak, adım.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

kasurun: Saman. (Gül.) (Hzy.)

kebir hazeyn: 1. Ağırbaşlı, yaşlı başlı kimse. 2. Baba, kayınbaba. (Gül.) (Hzy.)

kebir hazeyn: Büyük insan, yaşlı kimse. (Kay.) (Hzy.)

kebir saltat: Komutan. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

kebir: Büyük. < Ar. kebîr 'büyük, ulu.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

kelepir: Ucuz. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

kep: Ölmek. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

kepit: 1. Öldürmek. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

kepkın: Ölmüş. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

kes: Saman, ot. (Kay.) (DS. C. VIII) (Hzy.)
kesber: Topal. (Kay.) (Hzy.)
kesne hazeyn: Kötü insan, kötü adam. (Kay.) (Hzy.)
kesne: Kötü, iyi olmayan. (Kay.) (Hzy.)
kesne: Kötü. (Gül.) (Hzy.)
kesper: Topal. (Gül.) (Hzy.)
kırmak: Çiftleşmek. (Kay.) (Hzy.)
kilab: Köpek. < Ar. kilâb ‘köpekler’ kelb kelimesinin çokluk şekli. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
kişifle-: Gözetlemek, takip etmek. (Gül.) (Hzy.)
kişifle-: Gözetlemek, takip etmek. < Ar. keşf ‘açma, meydana çıkarmak, gizli bir şeyi bulmak’ + Tk. /+le-/ ekinden. (Kay.) (DS. C. VIII) (Hzy.)
kitir: Çok, bol, faz la; pahalı < Ar. keşîr ‘çok, bol.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
kitirleş-: Çoğalmak. (Kay.) (Hzy.)
koka: Tütsülemek < Tk. kok- fiilinden. (Kay.) (Hzy.)
kullep: Kapı menteşesi. < Ar. kullâb ‘çengel, kanca’. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
külbe: Besleme, doldurma. (Kay.) (Hzy.)
külbe: Besleme. (Gül.) (Hzy.)
külbele-: Bostanın çevresini toprakla doldurmak, beslemek. (Kay.) (Hzy.)
kütüp hatmet-: Kitap okumak. (Kay.) (Hzy.)
kütüp: Kitap < Ar. kütüb ‘kitab’ın çokluk şekli, kitaplar.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
labek: Tava. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
lali: Çocuklarda rkeklik organı. (Kay.) (Hzy.)
legir: Doktor. (Kay.) (Hzy.)
leğir: Doktor. (Gül.) (Hzy.)
leğümle-: Uyumak. (Gül.) (Hzy.)
lehem: et. (Gül.) (Hzy.)
lehem-lehim: Et. < Ar. lahm ‘et.’ (Kay.) (Hzy.)
libas: Elbise < Ar. libâs ‘esvap.’ (Kay.) (Hzy.)
lotahçı: Oda sahibi, otelci. (Kay.) (Hzy.)
lotah-lotak: Otel; misafir odası. < Ar. el-otak ‘otağ, çadır’ <Tk. otağ. (Kay.) (Hzy.)
lotak: Oda. (Gül.) (Hzy.)

löök -lögük: Delikanlı, erişkin erkek çocuk, oğlan. (Gül.) (Hzy.)
löök-legük: Ülen! adam! Delikanlı, yetişkin erkek çocuğu, oğlan. (Kay.) (Hzy.)
lövm-lövüm: Uyku. <Ar. nevm ‘uyku.’ (Kay.) (Hzy.)
lövümle: Uyumak. <Ar. nevm+Tk./le-/ekinden. (Kay.) (Hzy.)
mahsere: Dutun ezilip, suyunun süzöldüğu tas, tek parça oluklu tas. (Gül.) (Hzy.)
mampır: Hırsız. (Kay.) (Hzy.)
mampırla-: Çalmak, hırsızlık yapmak. (Kay.) (Hzy.)
mampur: Hırsız. (Gül.) (Hzy.)
mampurla-: Çalmak. (Gül.) (Hzy.)
marhama: Havlu < Ar. mikrama ‘el havlusu.’ (Kay.) (DS. C. IX) (Hzy.)
maşara: Ekili bostan yeri. (Kay.) (Gül.) (DS. C. IX) (Hzy.)
matah: Çerçi malı. < Ar. meta satılacak mal, eşya, elde bulunan sermâye. (Kay.) (DS. C. XII) (Hzy.)
menge: Silah. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
merik: 1. Yaşlı adam. 2. Koca, eş; adam, herif, kişi. 3. Hoca < Far. Merdek ‘adam, herif.’ (Kay.) (DS. C. IX) (Hzy.)
merik: Hoca, yaşlı. (Gül.) (DS. C. IX) (Hzy.)
mısmıl: İyi, güzel. (Kay.) (Gül.) (DS. C. IX) (Hzy.)
mihmân: Misafir. < Far. Mihmân ‘misafir, konuk.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
milah-milih: düzgün, yakışıklı, güzel. (Gül.) (Hzy.)
milih-milah: iyi, güzel, hoş. < Ar. melîh ‘güzel, şirin, sevimli’ (Kay.) (Hzy.)
mim: Müslüman < Ar. mîm ‘mim harfi.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
moy- mey: Su. < Ar. mâ ‘su.’ Arapçada bu kelimenin söylenişi ‘may’ şeklindedir. (Kay.) (Hzy.)
moy: 1. Su. 2. Kalitesiz, kötü esans. (Gül.) (Hzy.)
moyhane: 1. Hamam, 2. Abdesthane. (Gül.) (Hzy.)
moyhane: 1. Hamam, banyo. 2. Tuvalet, abdesthane. < Ar. mâ+ Far. hâne ‘ev’ kelimesinden. (Kay.) (Hzy.)
moyla-: Su dökmek, çis yapmak, işemek. (Gül.) (Hzy.)
moylan-: Boy abdesti almak, yıkanmak. < Ar. mâ’ + Tk. /lan-/ ekinden. (Kay.) (Hzy.)
moylan-: Yıkanmak. (Gül.) (Hzy.)

nâme: Mektup. < Far. Nâme ‘mektup.’ (Kay.) (Hzy.)
narele-: Söylemek, haber vermek. (Gül.) (Hzy.)
nârele-: Söylemek, konuşmak. < Ar. na’re nâra, yüksek sesle bağırma + Tk. /+le-/
ekinden. (Kay.) (Hzy.)
netu: Yok. < Far. (?) nâ değil, yok. (Kay.) (Hzy.)
otla-: Saldırmak (kadına vb.) (Kay.) (Hzy.)
ötürük: Sürgün, ishal, cıvık dışkı. (Gül.) (DS. C. IX) (Hzy.)
öz: Kendi. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
özüme: Bana. (Gül.) (Hzy.)
parsumla-: Dilenmek, dilencilik etmek. < Far. Pârse ‘dilencilik’ kelimesinden. (Kay.)
(Gül.) (Hzy.)
pelez: Küçük altın. (Kay.) (Gül.) (DS. C. IX) (Hzy.)
pulla: Polis. (Gül.) (Hzy.)
pullo: Bkz. pulla. (Gül.) (Hzy.)
pullo: Polis. (Kay.) (Hzy.)
rafata: Tandıra ekmek vurulan bez. (Gül.) (DS. C. IX) (Hzy.)
reketle-: 1. Oturmak. 2. Namaz kılmak 3. Yatmak. < Ar. rek’at namazda bir kıyam
(ayakta durmak), bir rükû (ayakta iken eğilme) ve iki sücûddan (yere kapanma)
ibaret hareket + Tk. /+le-/ ekinden. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
ruh ruh: Geri gel. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
ruh: Gel! < Ar. ruh! ‘git!’ geri gel! (Kay.) (Hzy.)
rumra: Üzüm posası. (Gül.) (Hzy.)
salat sıh-: Namaz kılmak. (Gül.) (Hzy.)
salat: Namaz. < Ar. salât ‘namaz.’ (Kay.) (Hzy.)
saldat-saltat: Jandarma, asker. < Rus. saldat. ‘asker.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
sedef: Düğme < Ar. sedefe ‘sedef kabuğu.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
sekmen: 1. Sedir. 2. Evlerin önüne yazın oturmak için taş ve çamurdan yapılan yarım
metre yüksekliğinde set. (Gül.) (Hzy.)
selefur: İç donu, iç çamaşırı. (Gül.) (Hzy.)
selefur-selavur: 1. Yatak takımı. 2. İç donu, iç çamaşırı. < Ar. selle ‘sele’ (Kay.)
(Hzy.)
sem: Kulak < Ar. sem ‘kulak verme, işitme.’ (Kay.) (Hzy.)

semin: 1. Yağ, yiyecek. 2. Koku yağı, esans. (Gül.) (Hzy.)
semin: Yağ, esans < Ar. semîn ‘semiz, besili, yağlı.’ (Kay.) (Hzy.)
ser: Baş, kafa < Far. ser ‘baş, kafa, kelle.’ (Kay.) (Hzy.)
sıh-: Yapmak, kılmak. (Kay.) (Hzy.)
sikkın: Bıçak. < Ar. sikkîn ‘bıçak’. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
sındı: Makas. (Kay.) (Gül.) (DS. C. X) (Hzy.)
sırtı: Alevi. (Kay.) (Hzy.)
sim: Gümüş < Ar. sîm ‘gümüş.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
sini daşlı: (İlenç) mezarı taşlı. (Gül.) (Hzy.)
sipi: Bit. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
süllem: Merdiven < Ar. süllem ‘merdiven.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
süzek: Süzgeç. (Gül.) (DS. C. X) (Hzy.)
şaar: Arpa < Ar. şa’îr ‘arpa.’ (Kay.) (Hzy.)
şakıf: : Kadınlik organı. < far. Şikâf ‘yarık, çatlak.’ (Kay.) (Hzy.)
şakıf: Kadınların mahrem yerleri. (Gül.) (Hzy.)
şarşar: Bir iki metre yüksekten düşen su, mastafadan akan su. (Gül.) (DS. C. X) (Hzy.)
şelek: Sırtta taşınan yük. (Gül.) (DS. C. X) (Hzy.)
şot: Tandırın ilk ekmeği. (Gül.) (Hzy.)
şurt: Tandırın iç duvarı. (Gül.) (DS. C. X) (Hzy.)
şutla-: İçmek. (sigara vb.) (Kay.) (Hzy.)
şuple-: İçmek (sigara vb.) (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
taka: Küçük pencere. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
talır: Para. < Alm. taler ‘gümüş para, para.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
taman: Haniya. (Gül.) (Hzy.)
tegginci: Kaçakçı, dolandırıcı. (Kay.) (Hzy.)
teğginci: Kaçakçı, dolandırıcı. (Gül.) (Hzy.)
tekellim: Konuşma. < Ar. tekellüm ‘söyleme, konuşma.’ (Kay.) (Hzy.)
temir: Bıyık. (Gül.) (Hzy.)
temir-temür: 1. Bıyık 2. Sakal. (Kay.) (Hzy.)
teşto: Bekçi. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
tıgla-: Dolandırmak. (Gül.) (Hzy.)

tıġcı: 1. Üfürükçü. 2. Açıkğöz, pazarlamacı. < Far. Tıġ ‘kılıç’ + tk. /+cı/ ekinden. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

tıġla: Göz boyamak, lafla aldatmak, ikna etmek. (Kay.) (Hzy.)

tırsı-- tırsı-: Korkmak. (Gül.) (Hzy.)

tırsı-tırşı-: Korkmak. Argoda, tırsımak-tırsmak: Korkmak, çekinmek. (Kay.) (Hzy.)

tille: Kadın, gelin. (Gül.) (Hzy.)

tille: Kadın. (Kay.) (Hzy.)

tipiz: Pekmez. (Gül.) (Hzy.)

tipiz-dipiz: Pekmez. (Kay.) (Hzy.)

tomo: Motorlu araç. < otomobil kelimesinden. < Fr. Yun. Lat. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

tosbaġa: Kaplumbaġa. (Gül.) (DS. C. X) (Hzy.)

töko: Kötü yolda olan kadın veya erkek. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

tütsüle-: Kokulamak. (Kay.) (Hzy.)

uçur-: Kılmak. (Gül.) (Hzy.)

uçur-: Yapmak, kılmak (namaz). (Kay.) (Hzy.)

uġrun: Gizli. (Kay.) (Gül.) (DS. C. XI) (Hzy.)

üġüt-: Yemek. (Kay.) (Gül.) (DS. C. XI) (Hzy.)

vakıf: At arabası. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

velahu: Aman dikkatli ol, pot kırma. (Gül.) (Hzy.)

velehu: 1. Bu, şu. 2. Pot kırmamak için ‘sus, sezdirme!’ ikazı. < Ar. velehu ‘bu da onun.’ (Kay.) (Hzy.)

yabana git-: 1. Geçim için uzaġa, başka yere gitmek, 2. Boşa gitmek. (Gül.) (Hzy.)

yavşak: Birini ařaġılamak için söylenen söz. (Kay.) (Hzy.)

yemen: Çay, kahve. < Ar. Yemen ‘Arap yarımadasının güney tarafını teşkil eden bölge.’ (Kay.) (Hzy.)

yes: Var. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

yesle-: 1. Vermek. 2. Koymak (küfür sözü) (Gül.) (Hzy.)

yesle-: Vermek. (Kay.) (Hzy.)

yorah: Yamalık. (Gül.) (DS. C. XI) (Hzy.)

zahm: Arka. < Ar. zahr ‘arka, sırt.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

zengili: Hemşeri. (Darendeli olan) (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

zer: Altın < Far. zer ‘altın.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

zıbar-: 1. Ölmek, 2. Uyuyakalmak. (Gül.) (DS. C. XII) (Hzy.)

zıġla-: 1. Tüfek doldurmak, mermi sürmek. 2. Çalmak. (Kay.) (Hzy.)

zıġlandır-: Vermek. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

zıġlı: zengin. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

zifir: 1. Kokulu kir, is, yağ lekesi, 2. Yemekteki yağ. (Gül.) (DS. C. XI)
(Hzy.)^{239/240/241}

²³⁹ Kaymaz, *Türkiye’de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, s. 22-46.

²⁴⁰ Gülseren, “*Darende’nin Gizli Dili: Hazeynce*”

²⁴¹ *Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü (Derleme Sözlüğü C, I-XII)* <http://tdkterim.gov.tr/ttas/> (erişim tarihi: 10.06.2009)

İKİNCİ BÖLÜM

1. GİZLİ DİLLERİN SÖZCÜKLERİNİN SÖZ VARLIĞI BAKIMINDAN SINIFLANDIRILMASI

1.1. Abdal

teber: Abdal. (Yıl.) (Tbr.)

teberci: Abdal. (Yıl.) (Tbr.)

1.2. Ahlaksız Terimler

daban: Oruspu, uygunsuz işi yapan kadın. (Akar) (Kal.)

töko: Kötü yolda olan kadın veya erkek. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

yıktıran: Kötü kadın. (Kay.) (Kal.)

1.3. Akrabalık Terimleri

abı: 1. Baba. 2. Anne. (Yıl.) (Tbr.)

abı: Baba < Ar. ebû 'baba, ata.' (Kay.) (Tbr.)

ahbar: Kardeş, efendi. (Caf.) (Elk.)

an kin: Kadın. < Erm. an kin 'nâdir, paha biçilmez, kıymetli.' 'kıymetli kadın' manasında olmak üzere, bugünkü Ermenicede ankine kelimesi kullanılır. (Kay.) (Erk.)

ankin: Kadın. (Erm.) (Akb.) (Erk.)

apakay: Erkek. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)

ariga: Baba, peder. (Caf.) (Elk.)

aşçık: Kız, kız çocuğu. (Caf.) (Elk.)

aydın eşi: Kız. (Akar) (Kal.)

aydınelişi: Gelin. (Akar) (Kal.)

banayık: Koca. (Kay.) (Akb.) (Erk.)

bezrik: Bk. Bızdih. (Kay.) (Erk.)

bızdih: Çocuk. (Erm.) (Akb.) (Erk.)

bızdıh-bızdik: Çocuk, ehemmiyetsiz kimse, tehlikeli olmayan kimse. <Erm. bızdik 'ufak.' (Kay.) (Erk.)

borancık: Çocuk. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

cıvır: Kız, gelin, emsali. (Esk.) (Caf.) (Kay.) (Gyg.) (Eda.)

cıvır: Kız, kadın. Kaynağı belirsiz. Çingenece cuwli 'genç kadın' ile ilgili olması muhtemeldir. (Kay.) (Tbr.)

cıvır-cıvır: 1. Kadın, kız. 2. Eş (zevce) (Yıl.) (Tbr.)

cinik: Kız. (Gül.) (Hzy.)

çapan: Gelin, umumiyetle kadın. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)

çapan: Kadın. (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)

çapanar: Kadınlar. < çapan + /+lar/ çokluk ekinden. (Kay.) (Kal.)

çav(a): Çocuk, oğlan. (Kay.) (Gyg.)

çavo: Erkek çocuğu. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

çay çöne-çay çuna: Kız çocuğu. (Kay.) (Gyg.)

çay: Kız çocuğu. (Düz.) (Caf.) (Kay.) (Gyg.) (Eda.)

çay_çöne: Kız çocuğu. (Caf.) (Gyg.)

çay_çuna: Kız çocuğu. (Caf.) (Gyg.)

çuna-çöne: Çocuk. (Kay.) (Gyg.)

damaç-damaş: Kadın < Ar. danap. Orta Asya Abdallarının dilinde 'kadın.' (Kay.) (Erk.)

danaç-danaş: Zevce manasında olmak üzere dana, danap, danak'tır. (Kay.) (Erk.)

danaş: Kadın. (Ar.) (Akb.) (Erk.)

düve: Kız çocuğu. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)

düve: Kız, kız çocuğu. (Kay.) (Akb.) (Erk.)

ede: Büyük ağabey. (Kay.) (Tbr.)

ede: Kardeş. (Abdallar hitap sözü olarak kullanır.) (Yıl.) (Tbr.)

ene: Ana, anne. (Kay.) (Tbr.)

felek: 1. Çocuk. 2. Torun. < Ar. felek. 1. Gök. 2. Zaman, devran. 3. Dünya. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)

feneke: Kardeş. (Kay.) (Çpn.)

gacı_çöne: Oğlan, oğul. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)

gaji-gacı: Kız. Geygelli Yörüklerinde gaco, Romen Çingenelerinde gacı, İstanbul Çingenelerinde gaco. (Kay.) (Tbr.)
gamze: Kız. (Kay.) (Gyg.)
ginik: Kadın, karı. (Düz.) (Caf.) (Elk.)
ıraç: Sağdıç. (Kay.) (Çpn.)
ğadivav: Kadın. (Caf.) (Elk.)
keşk-keşk: Kız, kız çocuğu. (Yıl.) (Tbr.)
mandracının düvesi: Ev sahibinin kadını. (Kay.) (Erk.)
mariga: Anne. (Caf.) (Elk.)
mart: 1. Erkek. 2. Bir (sayı). (Caf.) (Elk.)
ötekisi: Sağdıç. (Kay.) (Çpn.)
püçük: 1. Küçük. 2. Çocuk. 3. Bebek. (Yıl.) (Tbr.)
romni: Kadın, karı, zevce. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
tille: Kadın, gelin. (Gül.) (Hzy.)
tille: Kadın. (Kay.) (Hzy.)
tuna pir: Baba. (Akar) (Kal.)
tunataz: Kadın, ana. (AKP.) (Çpn.)
tunataz-tonataz- tanatoz-tınatoz: Kadın, kız. (Kay.) (Çpn.)
vara: Baba. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
vartanlı: Hemşehri. (Kay.) (Erk.)
vartanlı: Hemşehri. (vatanlı) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
yavşak: Çocuk, küçük çocuk. (Akar) (Kal.)
zengili: Hemşeri. (Darendeli olan) (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

1.4. Çingene Terimleri

gacav: Çingene. (Akar) (Kal.)
gaco: Çingene. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
gacov: Çingene. (Akar) (Kal.)
gam: Çingene. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
kakavay: Çingene. (Akar) (Kal.)

1.5. Çepni

ermiş-ermiş: Çepni. (Kay.) (Çpn.)

pirim: Çürük, bere. Çepni aşireti. (Kay.) (Çpn.)

1.6. Devlet

karkav: Hükümet, devlet. (Caf.) (Gyg.)

var geldi: Komisyon. (Kay.) (Kal.)

1.7. Dil, Lehçe, Şive

naslık: Ağız, lisan. (Akar) (Kal.)

1.8. Eğlence

davat: Düğün. (Yıl.) (Tbr.)

zuhun-zukun: 1. Zurna. 2. Türkü, şarkı. (Yıl.) (Tbr.)

1.9. Erkiletçe

vartan: Erkilet, vatan, yurt. < Ar. vatan. (Kay.) (Erk.)

vartanca: Erkilet gizli dili. (Kay.) (Erk.)

1.10. Eşya İle İlgili Terimler

açar: Anahtar. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

ağışi: Kaput (ağ işi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)

âğışi: Kaput bezi < ağ + işi. (Kay.) (Erk.)

ano: Anahtar. < Yun. anahtar. (Kay.) (Hzy.)

avay: Süpürge. (Caf.) (Elk.)

bab: Kapı. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

cam: Ayna < Far. Câm 'cam.' (Kay.) (Akb.) (Erk.)
cavlık: Gözlük. (Yıl.) (Tbr.)
cevapsız: Çatal, kaşık. (Akp.) (Çpn.)
cırcır: Fermuar. (Gül.) (Hzy.)
cilenger: Bıçak. (Kay.) (Kal.)
çekim: Okka. (Kay.) (Kal.)
çilenger: 1. Kantar. 2. Bıçak. (Kay.) (Kal.)
çilenger: Bıçak. (Akar) (Kal.)
çilenger: Kantar, saat. (Akar) (Kal.)
çilenger: Kantar.(Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
çini: Porselen < Far. Çîni 'çini, sırlı kap.' (Kay.) (Hzy.)
çoy-coy: Sopa, değnek. (Yıl.) (Tbr.)
deslik: Saat, kol saati. (Yıl.) (Tbr.)
dıkal: Kaşık. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
dıngrılı: Çalgı. (Kay.) (Tbr.)
dirgen: Harmanda sapları yaymaya yarayan demir ya da tahtadan yapılmış ucu çatallı tarım aleti. (Gül.) (Hzy.)
divit: Büyük bıçak, kama. < Far. devit 'divit.' (Kay.) (Çpn.)
dobur firaş: 1. İyi yatak. 2. Kaliteli elbise. (Kay.) (Hzy.)
ehrak: Ateş, çakmak < Ar. ahraka 'ateşli, ateş gibi.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
faraş-firaş: Yatak. < Ar. firâş 'döşek, yatak, yaygı.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
fırfırı: 1. Döneklik, 2. Çocuk oyuncağı. (Gül.) (Hzy.)
ganne: Lamba camı. (Gül.) (Hzy.)
ganne: Lamba, cam. (Kay.) (Hzy.)
gara sulu: Su testisi. (Kay.) (Kal.)
gazanafa: Kazan. (Yıl.) (Tbr.)
gırak: Ocak. (Caf.) (Elk.)
gıyğı: Keman, saz. (Kay.) (Tbr.)
gödük: 1. Tabak. 2. Kap kacak. 3. Fıçı. (Yıl.) (Tbr.)
göğün- /göyür-: Kızarmak, yanar gibi olmak. (Gül.) (Hzy.)
hacalişi: Yalan; tv, radyo. (Akar) (Kal.)
hakıp: Cep, heybe. (Gül.) (Hzy.)

hakıp: Heybe, torba. < Ar. hakîb ‘çanta, bavul.’ (Kay.) (Hzy.)
hançer: İğne. < Far. Hançer ‘kama, hançer.’ (Kay.) (Erk.)
hanik: Çadır. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
haniye: Çadır. (Caf.) (Gyg.)
hapek: Pencere, dama açılan kapı. < kepenk kelimesinden. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
hebil: İp. (Yıl.) (Tbr.)
ırza: Kapı, çengeli, reze. < Ar. reze 1. Reze, kapıyı açıp kapamaya yarayan ve baş parmakla basılarak işletilen kapı demiri. 2. Ufak çengel. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
kavara: Kahve takımı. (Caf.) (Gyg.)
kefçi- kevçi: Kaşık, çatal. (Yıl.) (Tbr.)
kendir: İp. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
ker: Bıçak. (Kay.) (Tbr.)
ker-keğr-kir-kiğr: Bıçak. (Yıl.) (Tbr.)
kıyık: Çuvaldız. (Kay.) (Çpn.)
kösgenek: Çanak, tabak. (Akar) (Kal.)
kullep: Kapı menteşesi. < Ar. kullâb ‘çengel, kanca.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
kütüp: Kitap < Ar. kütüb ‘kitab’ın çokluk şekli, kitaplar.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
labek: Tava. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
mahsere: Dutun ezilip, suyunun süzüldüğü tas, tek parça oluklu tas. (Gül.) (Hzy.)
marhama: Havlu < Ar. mikrama ‘el havlusı.’ (Kay.) (Hzy.)
matah: Çerçi malı. < Ar. meta ‘satılacak mal, eşya, elde bulunan sermâye.’ (Kay.) (Hzy.)
matah: Mal, satış eşyası < Ar. meta. (Kay.) (Erk.)
mazık kir-mazık ker: Balta, kazma. (Yıl.) (Tbr.)
mutaf: Cüzdan. (Akar) (Kal.)
mutaf: Kilim, çul. (Akar) (Kal.)
mutaf_bahar: Tütün kesesi. (Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.) (Çpn.)
nişter: Çakı bıçağı. < Far. neşter ‘kan çıkarmak için damar açmağa, çıbandeşmeğe, aşı aşılamağa mahsus, çakı türünden ucu sivri âlet.’ (Kay.) (Çpn.)
nünü: Eczanelerde bulunan mukavva kaşe kutular. (Kay.) (Çpn.)
nünü: Zurna. Ölçünlü Türkçe hun'den geldiği açıktır. Kelimede anlam genişlemesi vardır. (Kay.) (Tbr.)

palandız: Eyer, semer. (Akar) (Kal.)
palandız: Semer, eğer, çul. (Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
palanduz: Semer, eğer, çul. Bk. palandız. (Kay.) (Kal.)
palle: Bakır kap. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.)
palle: Tencere, kap. (Akar) (Kal.)
palye: Bakır kap. (Kay.) (Kal.)
partal: 1. Yatak. 2. Elbise. 3. Manifatura. Burdur ve Muğla Kalaycılarını argosunda 'elbise.' (Kay.) (Erk.)
partal: Çok kullanılmaktan yıpranmış, eskimiş. (Akar) (Kal.)
patal: Yatak, elbise. (Akar) (Kal.)
pelle: Bakır kap, kazan. Bk. palle. (Kay.) (Kal.)
pelle: Palle. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
rafata: Tandıra ekmek vurulan bez. (Gül.) (Hzy.)
saban işi: Kazan. (Akar) (Kal.)
sedef: Düğme < Ar. sedefe 'sedef kabuğu.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
sekmen: 1. Sedir. 2. Evlerin önüne yazın oturmak için taş ve çamurdan yapılan yarım metre yüksekliğinde set. (Gül.) (Hzy.)
selefur-selavur: 1. Yatak takımı. 2. İç donu, iç çamaşırı. < Ar. selle 'sele.' (Kay.) (Hzy.)
semet: Kaşık. (Akar) (Kal.)
sessiz martin: Metre. (Kay.) (Erk.)
sikkın: Bıçak. < Ar. sikkîn 'bıçak.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
sındı: Makas. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
sıtgın-sitgin-sitkin: 1. Bıçak; 2. Balta. <Ar. sikin 'bıçak.' (Kay.) (Çpn.)
simit: Kaşık. (Akar) (Kal.)
sitkin: Bıçak, balta. (Akp.) (Çpn.)
süllem: Merdiven < Ar. süllem 'merdiven.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
süyük: İğne. (Yıl.) (Tbr.)
süzek: Süzgeç. (Gül.) (Hzy.)
şelek: Sırtta taşınan yük. (Gül.) (Hzy.)
şer: Elek. (Caf.) (Elk.)
teber: Davul. (Yıl.) (Tbr.)

teber: Davul. bundan türetilen teberci ‘davulcu’, Abdal grubundan bir topluluktur. Farsça teber ‘balta, nacak’ kelimesinden gelmekle birlikte anlam değişmesine uğramıştır. (Kay.) (Tbr.)

terzi: İplik < Far. derzi ‘terzi, elbise biçip diken kimse.’ (Kay.) (Akb.) (Erk.)

1.11. Giyecek İle İlgili Terimler

bingiş: Ayakkabı. (Kay.) (Çpn.)

firoş: 1. Elbise. 2. Yatak. (Gül.) (Hzy.)

garçun: Ayakkabı < İt. kalçın ‘üstüne başka bir şey giyilmek için abadan ya da meşinden yapılan çizme biçiminde ayak giysisi.’ (Kay.) (Hzy.)

gat: Gömlek. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

gires: Giysi. (Yıl.) (Tbr.)

haknelik: Elbise, caket, pantolon vs. (Caf.) (Elk.)

kadem: 1. Ayak. Bk. gadem. 2. Ayakkabı. < Ar. kadem ‘ayak, adım.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

kös partal: Eski elbise. (Kay.) (Kal.)

libas: Elbise < Ar. libâs ‘esvap.’ (Kay.) (Hzy.)

lingiş: Ayakkabı. (Kay.) (Çpn.)

mayda fila: Elbise, giysi. (Kay.) (Çpn.)

moyda fila: Giysi, elbise. (Akp.) (Çpn.)

partak: Ceket, pantolon. (Akar) (Kal.)

partal: 1. Para. 2. Yüz (100) 3. Elbise. 4. Banknot, lira. 5. Elbise, havlu, bez vs. gibi şeyler. (Kay.) (Kal.)

partal: 1. Yatak. 2. Elbise. 3. Manifatura. Burdur ve Muğla Kalaycıları argosunda ‘elbise.’ (Kay.) (Erk.)

partal: Elbise, manifatura. (Çağatayca) (Tr.) (Akb.)(Erk.)

partal: Elbise. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)

pâtal: 1. Elbise, havlu, bez vs. şeyler. 2. Para. 3. Yüz (100). Bk. Partal. (Kay.) (Kal.)

patal: Yatak, elbise. (Akar) (Kal.)

peçiklik: Ayakkabı, çorap. (Yıl.) (Tbr.)

pırım: Çürük, bere. (Kay.) (Çpn.)

pirim: Çürük, bere. Çepni aşireti. (Kay.) (Çpn.)
poytan: Elbise, hayvan eğeri, yatak, umumiyetle herhangi bir eşya. (Caf.) (Kay.)
(Gyg.)
selefur: İç donu, iç çamaşırı. (Gül.) (Hzy.)
seregelen: Elbise. (Kay.) (Çpn.)
serlik: Şapka. (Yıl.) (Tbr.)
sırtafa: 1. Giysi. 2. Vücut, beden. (Yıl.) (Tbr.)
şabik: Gömlek. (Caf.) (Elk.)
tabak işi: Ayakkabı. (Akar) (Kal.)
tabak işi: Pabuç, ayakkabı < Ar. debbağ ‘tabak, sepici’ + Tk. işi kelimesinden.
(Kay.) (Kal.)
tabak işi: Papuç. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
tabi işi: Ayakkabı. (Akar) (Kal.)
tabiîşe: Ayakkabı. (Akar) (Kal.)
tabiy işi: Ayakkabı .(Akar) (Kal.)
tırâh: Ayakkabı. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
tırıt: Ayakkabı. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
yıkım partal: Yeni elbise. (Kay.) (Kal.)
yorah: Yamalık. (Gül.) (Hzy.)

1.12. Gökyüzü Terimleri

çıray: Işık. < Far. Çerağ ‘ışık’; kayseri çıra ‘lamba.’ (Kay.) (Akb.) (Erk.)
küçe: Yıldız. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
li: Ay. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
narlık: Ateş, güneş. < Far. nâr ‘ateş, od’ + Tk. /+lık/ ekinden. (Kay.) (Çpn.)
narlık: Güneş. (Akp.) (Çpn.)
sere: Hava. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
yalım: Ateş. (Akp.) (Çpn.)

1.13. Güvenlik İle İlgili Terimler

- bello: Zabıta, zaptiye, polis. (Gül.) (Hzy.)
- bello: Zaptiye, zabıta. < Ar. belediyeden kısaltma olarak. (Kay.) (Hzy.)
- bulgara: Polis. (Yıl.) (Tbr.)
- cendik: Jandarma. Anadolu ağızlarındaki cendek'in anlam kaymasına uğramış şeklidir. Kökeni belirsiz. (Kay.) (Tbr.)
- çatılı: Jandarma. (Yıl.) (Tbr.)
- dikeşli: Jandarma. (Yıl.) (Tbr.)
- gav-kav: 1. Jandarma, polis, bekçi. 2. Bay. 3. Tehlikeli adam. (Kay.) (Erk.)
- giğbar: Polis. (Yıl.) (Tbr.)
- gulle: Polis. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- kav: Jandarma, polis, bekçi. (mecazi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
- kebir saltat: Komutan. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- kös metirek: Jandarma, polis, belalı adam. (Akar) (Kal.)
- küllig: Polis. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
- küllin: Polis. (Kay.) (Kal.)
- manış: Jandarma. (Yıl.) (Tbr.)
- manoş/manuş: Jandarma. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- muşak: Jandarma. (Caf.) (Elk.)
- pulla: Polis. (Gül.) (Hzy.)
- pullo: Bk. pulla. (Gül.) (Hzy.)
- pullo: Polis. (Kay.) (Hzy.)
- saldat – saltat: Jandarma, asker. < Rus. saldat. 'asker.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- silik: Jandarma. (Kay.) (Çpn.)
- yambol: Jandarma. (Akar) (Kal.)
- yanbol: Asker. (Akar) (Kal.)
- yanbolu: Jandarma, memur, devlet memuru. Bk. yanbol. (Kay.) (Kal.)
- yanbolu: Jandarma. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
- yülük: Jandarma. (Kay.) (Çpn.)

1.14. Hayvanlar İle İlgili Terimler

arab_işi: At; kelimeyi yanlış olarak arab aşı şeklinde ‘at, beygir’ manalarında zabteylemiştir. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)

arabalişi: Katır; kelime arab+ali+işi’nden terkip edilmiştir. (Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)

arabişi: At. (Kay.) (Kal.)

arap ali işi: Katır. (Akar) (Kal.)

arap aşı: At, beygir. (Akar) (Kal.)

arap el işi: Katır. (Akar) (Kal.)

arap işi: Katır. (Akar) (Kal.)

avanık: Alnı beyaz sığır. (Akar) (Kal.)

aydın: 1. Eşek. 2. Beygir. (Kay.) (Kal.)

aydın: Eşek, (Muğ.) beygir. (Bur.) (Caf.) (Kal.)

aydın: Eşek. (Akar) (Kal.)

bahor: Öküz. (Gül.) (Hzy.)

bakar: Öküz, inek. < Ar. bakar, bakara ‘sığır.’ (Kay.) (Hzy.)

caaş-cağaş: Eşek, katır. < Ar. caş ‘sıpa.’ (Kay.) (Hzy.)

cağaş-caaş: Eşek. (Gül.) (Hzy.)

caş: Eşek, insan. (Bsz.) (Akb.) (Erk.)

caş-çaş: 1. Eşek ve umumiyetle hayvan. 2. İnsan (hakaret kastıyla). Mehmet Ersoy’a göre: umumiyetle kelime ‘memur, adam, insan’ manâlarındadır. ‘Eşek, hayvan’ manalarında kullanılan kelime ise cas’dır. < Ar. caş ‘sıpa.’ (Kay.) (Erk.)

cavra: Köpek. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)

cebrail: Koyun. < Ar. Cebrâ’il ‘peygamberlere emir ile vahye vasıta ve memur olan dört büyük melekten biri.’ (Kay.) (Hzy.)

cedi: Keçi. < Ar. cedy ‘erkek oğlak.’ (Kay.) (Çpn.)

celfin: Tavuk, horoz. (Kay.) (Hzy.)

cemal_işi: Deve. < Ar. cemal + işi kelimesinden. (Kay.) (Kal.)

cemale: Deve. (Akar) (Kal.)

cemele: Deve. (Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)

cemile: Deve. (Akar) (Kal.)

cemre: Deve. Bk. cemele. (Kay.) (Kal.)

cirki: Kuş. (Yıl.) (Tbr.)
cümari-cimari: Tavuk. (Yıl.) (Tbr.)
çavra: Koyun, keçi. (Yıl.) (Tbr.)
çemender: Eşek. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
çiçe: 1. Koyun, keçi. 2. Et. (Kay.) (Kal.)
çimendifer: Eşek. (Akar) (Kal.)
dabı: At. < Ar. dovo, dava (?) at'tan türemiştir. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
dabı: Beygir. < Ar. dâbbe 'yük ve binek hayvanı.' (Esk.) (Caf.) (Kay.) (Gyg.) (Eda.)
daraylı: Beygir. (Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
daraylı: Katır, at. (Akar) (Kal.)
dareyli: Katır. (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
davar: Keçi. (Akar) (Kal.)
dereyli: Katır. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
doğru giden: Domuz. (Kay.) (Çpn.)
ester: Katır < Far. ester 'katır.' (Kay.) (Hzy.)
eş: Eşek. (Caf.) (Elk.)
faaraz: Koyun. (Akp.) (Çpn.)
faraz: Koyun. (Kay.) (Çpn.)
faris-feras-feres-fıraz: At, beygir. < Ar. feres 'at, bir at türü.' (Kay.) (Çpn.)
fiş: Balık < Alm. fisch 'balık.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
galah: Cep, dişi hayvan. (Kay.) (Erk.)
galgal: Köpek. kalgal < kangal 'kangal köpeği' kelimesinden. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
gatırafa: Katır. (Yıl.) (Tbr.)
gavra: Köpek. (Kay.) (Çpn.)
geder: Eşek. (Esk.) (Caf.) (Akp.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Gyg.) (Eda.) (Çpn.) (Tbr.)
geder: Eşek. Anadolu ağızlarında yaygındır. Ahmet Caferoğlu'nun 'Anadolu Ağızlarından Toplamalar' kitabında haydar 'eşek' şekli de vardır. Arapça haydar 'arşlan' şeklinden bozulmuş olmalıdır. (Kay.) (Tbr.)
gev-gey: İnek, manda. (Yıl.) (Tbr.)
gezzem: Keçi. (Kay.) (Çpn.)
gıras: Beygir, umumiyetle hayvan. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
gıtmır: Köpek. (Gül.) (Hzy.)

gıtmir-gıtmir: Köpek < Ar. kıtmîr 'ashab-ı kehf'in köpeğın adı.' (Kay.) (Hzy.)
gıyla-gıylalı cümari: Horoz. (Yıl.) (Tbr.)
göhre: At. Farsça kura 'tay'la ilgilidir. (Kay.) (Tbr.)
göhre-gühre: At. (Yıl.) (Tbr.)
gölük: Eşek, merkep. (Kay.) (Çpn.)
gönç: Koyun. (Esk.) (Caf.) (Kay.) (Gyg.) (Eda.)
göyüs: Kertenkele. (Gül.) (Hzy.)
gras: At. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
gurdotu: Keçi. < kurt + otu kelimelerinden. (Kay.) (Gyg.)
guruv: Sığır, umumiyetle hayvan. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
güdük-gücük: Eşek. (Yıl.) (Tbr.)
gürgüz: Ayı. (Yıl.) (Tbr.)
hari: At (hayvan) (Caf.) (Elk.)
harif: Koyun, davar. (Kay.) (Çpn.)
hasbi: At, beygir. < Far. esb 'at.' (Kay.) (Hzy.)
hasbi: At. (Gül.) (Hzy.)
hatırlayamadı: Keçi. (Akp.) (Çpn.)
haydar: Eşek. (Bur.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
her: Eşek. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
hisbi: Bit. (Yıl.) (Tbr.)
hökel: İnek. (AKP.) (Çpn.)
höştür-hoşdur: Deve. < Far. üstür 'deve.' (Kay.) (Çpn.)
kef: 1.Taş. 2. Diş. 3. Tavuk. (Yıl.) (Tbr.)
kemal: Deve < Ar. cemal 'deve.' (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
kıtan: Sığır, inek ve emsali. (Caf.) (Elk.)
kilab: Köpek. < Ar. kilâb 'köpekler' kelb kelimesinin çokluk şekli. (Kay.) (Gül.)
(Hzy.)
köşker_uşâ: Bit. < köşker + uşâğı; Köşker, Kırşehir'e bağılı bir köy adıdır. (Kay.)
(Erk.)
köşkeruşa: Bit. (köşker uşâğı) mecazi (Tr.) (Akb.) (Erk.)
kulaklı: Eşek. (Kay.) (Çpn.)
kükeri: Horoz. (Yıl.) (Tbr.)

küllü işi: Tavuk, yumurta. (Akar) (Kal.)
küllig işi: Piliç ve buna benzer bilumum kuşlar. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
küllin işi: Piliç ve buna benzer bilumum kuşlar. (Kay.) (Kal.)
küllin: Piliç. (Akar) (Kal.)
küllinişi: Piliç. (Akar) (Kal.)
makal: Sığır. (Kay.) (Çpn.)
managadı: 1. Köpek. 2. Muhtar, jandarma ve polis gibi devlet görevlileri için kullanılan tabir. Bk. Menegadı. (Kay.) (Kal.) (Kal.)
managadı: Köpek. (Akar) (Kal.)
manegadı: Köpek. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
manigadı: Köpek. (Akar) (Kal.)
melek işi-melerişi: Koyun. (Kay.) (Erk.)
meleş: Koyun (melemekten) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
meleş: Koyun < meleğ + işi. (Kay.) (Erk.)
menegadı: Köpek. Bk. managadı. (Kay.) (Kal.)
milcan: Kirpi. (Yıl.) (Tbr.)
musacalı: Bit, pire. (Akar) (Kal.)
ormanlıoğlu: Domuz. (Kay.) (Kal.)
pısuk: Kedi. (Kay.) (Çpn.)
rokono: Köpek. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
samuralık toklusu: Horoz. (Akar) (Kal.)
sey: Köpek. (Yıl.) (Tbr.)
sipi: Bit. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
şun: Köpek. (Caf.) (Elk.)
tabiy işi: Öküz, inek, keçi gibi derisinden de yararlanan hayvanlar. (Akar) (Kal.)
taraylı: At. (Akar) (Kal.)
tosbağa: Kaplumbağa. (Gül.) (Hzy.)
yalı: Köpek. (Akar) (Kal.)
yanlama: Kurt. (Kay.) (Akb.) (Erk.) (Erk.)
yazıcı: 1. Tavuk. 2. Kümes hayvanları. (Kay.) (Çpn.)
yazıcı: Tavuk. (Akp.) (Çpn.)
yelkesen: At, ata verilen ad. (Kay.) (Gyg.)

yıkım: Koyun. (Akar) (Kal.)
yoz: Bit. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
zi: At. (Düz.) (Caf.) (Elk.)

1.15. Hırsızlık İle İlgili Terimler

bıçgın: Hırsız. (Kay.) (Hzy.)
çor: Hırsız. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
dazgir: : Hırsız. < Far. düzd ‘hırsız, uğru’ + gîr ‘tutan tutucu’ kelimesinden. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
garamancı: Hırsız, haydut. (Akar) (Kal.)
garamancılık: Hırsızlık. (Akar) (Kal.)
gayışçı: Hırsız. (Akar) (Kal.)
ginav: Hırsız. Orta Asya Abdallarında genou, ginou ‘hırsız’. İran Çingenelerinde genev, genew ‘hırsız, soyguncu’, ibranice ganav ‘hırsız’ kelimesinden. (Nas.-Şah.) (Kay.) (Tbr.)
karamancı: Hırsız. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
kayışçı: Hırsız. (Kay.) (Kal.)
mampır: Hırsız. (Kay.) (Hzy.)
mampur: Hırsız. (Gül.) (Hzy.)

1.16. Hitap İle İlgili Terimler

alagırık: Seilmeyen insanlara söylenen bir söz. (Kay.) (Kal.)
caş bizdik: Eşekoğlu eşek. (Kay.) (Erk.)
çay_cuna: Efendi, bey. (Caf.) (Gyg.)
gasar: Sus, dikkat, sözü kes (ki başkası anlamasın.) (Kay.) (Akb.) (Erk.)
gıltırı: Deli. Anadolu ağızlarının kelimesi olmalıdır. (Kay.) (Tbr.)
gileve: Deli. (Yıl.) (Tbr.)
gilve-cilve: 1. Deli. 2. Acı. 3. Biber. (Yıl.) (Tbr.)
innav: Delikanlı. (Düz.) (Caf.) (Elk.)
yallı: Oruspu. (Akar) (Kal.)

yavşak: Birini aşağılamak için söylenen söz. (Kay.) (Hzy.)

1.17. İçecek İle İlgili Terimler

acı moy-acı muy: Rakı. (Kay.) (Çpn.)

acı: Kahve. (Kay.) (Gyg.)

av: 1. Su. 2. Çay, kahve, meşrubat. (Yıl.) (Tbr.)

av: Su. < Far. âb 'su'. (Kay.) (Tbr.)

cur: Su, ayran < Erm. çur 'su'. Alaçam (Bolu) Elekçilerinin dillerinde tıpkı Ermenicede olduğu gibi yalnız'su' manasındadır. 'Ayran' mecazidir. (Kay.) (Akb.) (Erk.)

cur: Su. (Caf.) (Elk.)

çalkalama: Ayran. (Kay.) (Hzy.)

gali: Çay. Muhtemelen Ar. galy 'kaynatma, pişirme'den. (Kay.) (Tbr.)

gara aç: Kahve. < kara + ağaç. (Kay.) (Kal.)

gara: Çay, kahve. (Yıl.) (Tbr.)

garaaç: Kahve. (Bur.) (Caf.) (Kal.)

gatıglı: Rakı, şarap. (Akar) (Kal.) (Kal.)

hımelik: İçki, meşrubat. (Caf.) (Elk.)

imam suyu: İçki. (Kay.) (Erk.)

kara moy-gara moy: Kahve. (Kay.) (Çpn.) (Çpn.)

karke: Kahve. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)

katırlı sürt-: Rakı içmek. (Kay.) (Kal.)

katırlı: Rakı. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)

kutuk suyu-kütük suyu: Pekmez, şarap. < kütük + suyu. (Kay.) (Erk.)

kutuksuyu: Pekmez (kütük suyu) (Tr.) (Akb.) (Erk.)

kütük suyu: Kahve. (Kay.) (Kal.)

mey: İçki (rakı, şarap vb.) (Yıl.) (Tbr.)

moy- mey: Su. < Ar. mâ 'su' Arapçada bu kelimenin söylenişi 'may' şeklindedir. (Kay.) (Hzy.)

moy: 1. Su, 2. Kalitesiz, kötü esans. (Gül.) (Hzy.)

moy: Su, yağmur. (gözyaşı) vb. (Akp.) (Çpn.)

moya: Süt. (Akp.) (Çpn.)
moya: Süt. Bk. moy. (Kay.) (Çpn.)
murur: Kahve. (Caf.) (Elk.)
pani: Su. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
rumra: Üzüm posası. (Gül.) (Hzy.)
secur: Kahve. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
secur-sejur: 1. Yağ. 2. Kahve < Erm. sev + cur 'siyah su.' Alaçam Elekçilerinin dilinde sevcir 'kahve' 3. Su. (Kay.) (Erk.)
sevcir: Kahve. (Düz.) (Caf.) (Elk.)
şır: Süt. < Farsça şîr 'süt.' (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.) (Tbr.)
şıv-şiv: İçki, esrar. (Yıl.) (Tbr.)
şir: Süt. (Yıl.) (Tbr.)
şutla-: İçmek. (Sigara vb.) (Kay.) (Hzy.)
şüple-: İçmek (sigara vb.) (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
şür: Süt. < Far. şîr 'süt.' (Kay.) (Erk.)
tipiz- dipiz: Pekmez. (Kay.) (Hzy.)
tipiz: Üzüm pekmezi. Anadolu ağzlarından alınmış olmalıdır. (Kay.) (Tbr.)
ürün işi: Süt, genellikle yağ. (Akar) (Kal.)
ürün_ışı: 1. Yoğurt. (Bur.) 2. Süt. (Muğ.) umumiyetle yağ. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
yemen: Çay, kahve. < Ar. yemen 'Arap yarımadasının güney tarafını teşkil eden bölge.' (Kay.) (Hzy.)
yemen_ışı: Kahve. (Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
yemenişi: Çay, kahve. (Akar) (Kal.)

1.18. İnanç (Allah, Peygamber, Namaz) İle İlgili Terimler

barıh huda: Allahütealâ. (Yıl.) (Tbr.)
gensiz: Dinsiz. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
imam_ışı: Cami, namaz < imam + işi kelimelerinden. (Kay.) (Kal.)
imamişi: Namaz. (Akar) (Kal.)
mim: Müslüman < Ar. mîm 'mim harfi.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

nıma: Namaz. (Kay.) (Tbr.)
nımı: Namaz. (Yıl.) (Tbr.)
nuhru: Allah. (Kay.) (Tbr.)
salat: Namaz. < Ar. salât ‘namaz.’ (Kay.) (Hzy.)

1.19. İnsanlar İle İlgili Terimler

afacı: Kastedilen kişi, şahıs. afa kelimesine + cı eklenerek yapılmıştır. (Kay.) (Tbr.)
avam hazeyn: Halktan biri. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
avam: Halk < Ar. avam ‘herkes, kaba ve câhil halk, ayak takımı.’ (Kay.) (Hzy.)
çaş: Eşek, insan. (Bsz.) (Akb.) (Erk.)
çaş-çaş: 1. Eşek ve umumiyetle hayvan. 2. İnsan (hakaret kastıyla). Mehmet Ersoy’a göre: umumiyetle kelime ‘memur, adam, insan’ manâlarındadır. ‘Eşek, hayvan’ manalarında kullanılan kelime ise cas’dır. < Ar. caş ‘sıpa.’ (Kay.) (Erk.)
cono: Adam, insan. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
dünek piri: Ev sahibi. (Akar) (Kal.)
gacı: Adam, erkek çocuk. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
galak: Hürmetli, itibarlı kimse, bey, beyefendi, zengin kimse; yüksek tabakaya mensup birisi. (Kay.) (Kal.)
hazeyn-hazeyin: 1. Erkek, adam, yetişkin kimse 2. Ulan, len. 3. Darendeli < Ar. Hazeyn ‘bu ikisi.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
kebir hazeyn: 1. Ağırbaşlı, yaşlı başlı kimse. 2. Baba, kayınbaba. (Gül.) (Hzy.)
löök -lögük: Delikanlı, erişkin erkek çocuk, oğlan. (Gül.) (Hzy.)
löök-legük: Ülen! adam ! delikanlı, yetişkin erkek çocuğu, oğlan. (Kay.) (Hzy.)
marf: Zengin, bey, ağa, itibarlı, tanınmış kişi. (Yıl.) (Tbr.)
mertek: Köylü, adam, umumiyetle erkek müşteri. (Akar) (Kal.)
meterek: Adam, erkek, müşteri. Bk. metrek. (Kay.) (Kal.)
metrek: Köylü, adam, umumiyetle erkek müşteri. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
metrek: Türk ve müslim erkek müşteri. (Akar) (Kal.)
sivri: Kız. (Akar) (Kal.)
yavşak-yavuşak: 1. Çocuk. 2. Dost, arkadaş. 3. İnsan. 4. Çırak, hizmetçi. 5. Kimse. (zat) (Kay.) (Kal.)

yıkım metrek: Zengin, itibarlı, mevki ve makamca yüksek kimse. (Akar) (Kal.)

1.20. Kalay, Kalaycı, Kalaylı İle İlgili Terimler

mekçi: Kalaycı. (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)

mekli: Kalaylı. (Akar) (Kal.)

menekçi: Kalaycı. (Akar) (Kal.)

pallacı: Kalaycı. (Kay.) (Kal.)

1.21. Kalaycı Diliyle İlgili Terimler

mekçi nasıfı: Kalaycı dili. (Kay.) (Kal.)

mekçi naslığı: Kalaycı dili. (Akar) (Kal.)

pallacı dili: Kalaycı dili, argosu. (Kay.) (Kal.)

1.22. Kağıt İle İlgili Terimler

fitik: Makbuz, fitre. (Kay.) (Çpn.)

lil: Kağıt. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

tuğt: Kağıt. (Caf.) (Elk.)

tuna partal: Vesika. (Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)

1.23. Madenler İle İlgili Terimler

benedik: Kalay. (Akar) (Kal.)

kös palle: Eski bakır. (Kay.) (Kal.)

menedik: Kalay. (Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)

molla hüseyin: Kükürt. (Akar) (Kal.)

osgi: Altın. (Caf.) (Elk.)

pelez: Küçük altın. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

sarı genek: Altın (Muğ. Tar.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)

sıçanboku: Çakmak taşı. (Kay.) (Akb.) (Erk.)

sim: Gümüş < Ar. sîm 'gümüş.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

sim: Gümüş < Ar. sîm'gümüş.' (Kay.) (Hzy.)

usgü: Altın. (Kay.) (Erk.)

üsgü: Altın. (Erm.) (Akb.) (Erk.)

yeken: Para, altın. (Yıl.) (Tbr.)

yıkım palle: Yeni bakır. (Kay.) (Kal.)

zer: Altın < Far. Zer 'altın.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

1.24. Mektup İle İlgili Terimler

nâme: Mektup. < Far. nâme 'mektup.' (Kay.) (Hzy.)

posta işi: Mektup. (Kay.) (Kal.)

postacı işi: Mektup. Bk. posta işi. (Kay.) (Kal.)

1.25. Memur İle İlgili Terimler

kellebaş: Memur, devlet hizmetinde bulunan kimse. (Kay.) (Çpn.)

kellesi büyük: Memur. (Kay.) (Çpn.)

lülük: Devlet memuru, amir, umuiyetle devlet hizmetinde bulunan kimse. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)

mamış: Yabancı, müdür, amir ve emsali. (Esk.) (Caf.) (Eda.)

marıf kelti: Büyük adam (yabancı), devlet görevlisi. (Yıl.) (Tbr.)

marıf: Büyük adam. (müdür, âmir) vb. (Kay.) (Tbr.)

pir: Müşteri, memur, eşraf. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)

tuna managadı: Vali, belediye başkanı, yüksek derecede memur. (Kay.) (Kal.)

tuna metirek: Muhtar, kaymakam, üst görevdeki kimseler. (Akar) (Kal.)

tuna yanbol: 1. Reis, vali, yüksek memur. 2. Belediye başkanı. (Kay.) (Kal.)

tuna yanbol: Reis, vali, yüksek rütbeli asker veya polis. (Akar) (Kal.)

tuna yanbol: Vali, reis. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)

yanbol: 1. Memur, jandarma, umuiyetle devlet memuru. 2. Efendi, bey. (Kay.) (Kal.)

yanbol: Hükümet memuru, efendi. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (Kal.)

yıkım yanbol: Milletvekili, büyük idareciler. (Kay.) (Kal.)

1.26. Meslek İle İlgili Terimler

cibiççi: Hoca, öğretmen. (Kay.) (Kal.)

cildikli: Davul çalamayan Abdal. (Yıl.) (Tbr.)

cimitci: 1. İmam. 2. Öğretmen. (Kay.) (Kal.)

cimitci: Öğretici. (Akar) (Kal.)

cimitci: Sarıklı hoca, imam. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)

coğlan - colan: 1. Dilencilik etmek, 2. Gurbetçilik. (Gül.) (Hzy.)

coğlan -colan et-: 1. Cerre çıkmak, teravih namazı kılmak, hastaya bakmak gibi işler karşılığında yağ, bulgur, un, para vb. şeyler almak, gurbetçilik. 2. Dilencilik < Far.

cevlân, cevelâu 'dolaşma, dolanma, gezinme.' (Kay.) (Hzy.)

çantı gezmek: Beraber çerçilik etmek. (Kay.) (Erk.)

çelişçi: Çalgıcı, müzisyen. (Akar) (Kal.)

emci: İlaç yapan. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

gehran: Dilencilik. (Yıl.) (Tbr.)

gırgır - gıgır: Rum. < Rumca, dırdır 'kilisede ders veren kimse.' (Kay.) (Hzy.)

gişkinci: 1. Kaçakçı. 2. Hırsız. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

halacı: (Kalaylanan kapları) yıkayıcı. (Akar) (Kal.)

haleyici: Çırak. (Kay.) (Kal.)

köy managadısı: Muhtar. (Akar) (Kal.)

legir: Doktor. (Kay.) (Hzy.)

leğir: Doktor. (Gül.) (Hzy.)

lotahçı: Oda sahibi, otelci. (Kay.) (Hzy.)

matarak: Çırak. (daha fazla istihza makamında.) (Kay.) (Kal.)

meklemek: Kalaylamak. (Akar) (Kal.)

meneklemek: Kalaylamak. (Akar) (Kal.)

palleci: Bakırcı, kalaycı. (Kay.) (Kal.)

pelitçi: Ormancı. (Kay.) (Kal.)

tamamlakçı: Kap toplayan kişi. (Kay.) (Kal.)

tandırcı: Ormancı. (Akar) (Kal.)

teberci: Davulcu. (Yıl.) (Tbr.)
tegginci: Kaçakçı, dolandırıcı. (Kay.) (Hzy.)
teğginci: Kaçakçı, dolandırıcı. (Gül.) (Hzy.)
teşto: Bekçi. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
tığcı: 1. Üfürükçü. 2. Açık göz, pazarlamacı. < Far. Tîğ 'kılıç' + Tk. /+cı/ ekinden.
(Kay.) (Gül.) (Hzy.)
yanpiri: Orman işinde çalışanlar, tahtacılar. (Akar) (Kal.)
yavşak: Çırac, çocuk, hizmetçi, çocuk, erkek çocuk. (Akar) (Kal.)
yavşak: Çırac, çocuk, hizmetçi. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
yıkım cimitçi: Öğretmen. (Akar) (Kal.)
yıkım piri: Muhtar, bir mahallenin ileri geleni. (Akar) (Kal.)
yıkım piri: Muhtar, eşraf. (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
yıkım piri: Muhtar; ileri gelenler, aksakallılar. (Akar) (Kal.)
yıkım_piri: Eşref, muhtar. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
zindan managadı: Muhtar. (Kay.) (Kal.)

1.27. Meyve İle İlgili Terimler

aydın işi: İncir. (Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
aydinerişi: İncir. (Akar) (Kal.)
aydınışi: İncir. (Akar) (Kal.)
aydinyerişi: İncir. (Akar) (Kal.)
ayy işi: Armut. (Kay.) (Kal.)
canpış-çambuş-çampış-çampiş: Üzüm. < Erm. çamiç 'kuru üzüm' kelimesinden
türemesi muhtemeldir. (Kay.) (Erk.)
çambuş: Üzüm. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
çamışı: Çamfıstığı. < cam + işi kelimesinden. (Kay.) (Kal.)
çene: Ceviz. (Muğ.)(Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
çeneişi: Ceviz. (Akar) (Kal.)
çıbığ_ışı: Üzüm. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
çıbık_ışı: Üzüm. < çubuk + işi kelimesinden. (Kay.) (Kal.)
çubuk işi: Üzüm. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)

gebeş: Kavun, karpuz. (Yıl.) (Tbr.)
hecir: İncir. (Yıl.) (Tbr.)
hoot: Dut kavutu, dut kurusu. (Kay.) (Hzy.)
incaz: Tozlu erik cinsinin kurutulmuşu. (Gül.) (Hzy.)
köken işi: Kavun, karpuz, bostan türü şeyler. (Akar) (Kal.)
köken_işi: Üzüm, kavun, karpuz. (Bur.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
kökenceli: Karpuz. (Kay.) (Kal.)
kökençeli: Karpuz. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
kökençeli: Üzüm, kavun, karpuz. (Akar) (Kal.)
meviç: Üzüm. (Yıl.) (Tbr.)
mevş: Üzüm. Kökeni belirsiz. (Kay.) (Tbr.)
zibit: Üzüm. (Kay.) (Çpn.)

1.28. Mezhep İle İlgili Terimler

gelez: Alevi. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
kermir: Kızılbaş. (Bsz.) (Akb.) (Erk.)
kermir-germir: Kızılbaş. (Kay.) (Erk.)
sırtı sarı: Alevi. (Kay.) (Hzy.)

1.29. Pislik İle İlgili Terimler

bange-benge: 1. Tüfek, silah. Bk. menge. 2. Büyük abdest. (Kay.) (Hzy.)
bange-benge: Büyük abdest. (Gül.) (Hzy.)
galiz: Büyük abdest, pislik, <Ar. galize ‘kaba terbiye dışı.’ (Kay.) (Hzy.)
galize: 1. Pislemek. 2. Bok. (Gül.) (Hzy.)
göh: Dışkı. (Yıl.) (Tbr.)
ırnh: Pislik, bok. (Kay.) (Hzy.)
ötürük: Sürgün, ishal, cıvık dışkı. (Gül.) (Hzy.)

1.30. Onay İle İlgili Terimler

çık: Yok, hayır. (Caf.) (Elk.)

çik: Yok. < Erm. çığa 'yoktur'. Alaçam (Bolu) Elekçilerinde çık 'yok.' (Kay.) (Akb.) (Erk.)

dibo: Yok. (Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)

handak: Evet. (Caf.) (Elk.)

naa: Hayır. (Kay.) (Tbr.)

nah-nak-na: 1. Hayır. 2. Yok. 3. Hiç. 4. Az. (Yıl.) (Tbr.)

netu : Yok. < Far. (?) nâ değil, yok. (Kay.) (Hzy.)

ninay: Yok. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

1.31. Organ İle İlgili Terimler

açğit: Göz. (Caf.) (Elk.)

argor: Diş. (Caf.) (Elk.)

ayn cort: Gözü kör. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

ayn: Göz. < Ar. ayn 'göz.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

caşın çau: Eşeğin tenasül âleti. (Kay.) (Erk.)

cav: Göz. (Nas.-Şah.) (Kay.) (Tbr.)

cecik: Göz. (Akar) (Kal.)

çiğce: Erkeklik organı. (Akar) (Kal.)

ciyce: Et, erkeğin cinsel organı. (Akar) (Kal.)

cof: Göz. Bk. cov. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

coğ-co: Göz. (Gül.) (Hzy.)

cov-coğ: Göz. < Far. cev 'arpa.' (Kay.) (Hzy.)

çavı: Erkek ve kadının cinsiyet uzvu. (Tr.) (Akb.) (Erk.)

çavı-çau: Erkek ve kadının cinsiyet uzvu. (Kay.) (Erk.)

çecik: Göz. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)

çecik-çeçik: Göz. (Kay.) (Kal.)

çeciksiz: Gözsüz. (Bur.) (Caf.) (Kal.)

çeçik: Çeçik. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)

çiçi: Meme. (Yıl.) (Tbr.)
çim: Meme. (Yıl.) (Tbr.)
çorbalık: Ağız. (Akar) (Kal.)
dan: Diş. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
den: Diş < Far. Dendân ‘diş.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
deney: El, yan, taraf, nezd. (Bur.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
dest: El. < Far. dest ‘el.’ (Nas.-Şah.) (Kay.) (Gül.) (Tbr.) (Hzy.)
dın: Kan. Ar. dem ‘kan’dan geliyor olabilir. (Kay.) (Tbr.)
dib: Anüs. (Akar) (Kal.)
dibi: Anüs. (Akar) (Kal.)
engez: 1. Sır. 2. Erkek ve kadının cinsiyet uzvu. (Kay.) (Erk.)
faklık: Burun. (Akar) (Kal.)
fehm: Ağız. < Ar. fem ‘ağız.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
fem: Dudak. (Gül.) (Hzy.)
fıslık-tıslık: Anüs. (Yıl.) (Tbr.)
gadem: Bacak. Bk. kadem. (Kay.) (Hzy.)
genek: 1. Yan, el, nezd, ev. 2. Mecidiye. (Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
geney: 1. El. 2. Yan. (Kay.) (Kal.)
gevik: Ağız. (Kay.) (Çpn.)
gingilik: Kadının cinsel organı. (Yıl.) (Tbr.)
gıprı: Anüs. (Akar) (Kal.)
gırpı-gîpı: 1. Arka taraf. 2. Kalça. (Kay.) (Kal.)
gızıl yalman: 1. Dil. 2. Erkeğin cinsel organı. (Yıl.) (Tbr.)
gubalık: Diş. (Akar) (Kal.)
guful: Anüs. (Yıl.) (Tbr.)
günük: Anüs. (Yıl.) (Tbr.)
hacer: 1. Taş. 2. Diş. < Ar. hacar ‘taş.’ (Kay.) (Hzy.)
hacer: Diş. (Akp.) (Gül.) (Hzy.) (Çpn.)
haymır: Erkeklik organı. (Kay.) (Çpn.)
iş: El. (Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
kadem: 1. Ayak. Bk. gadem. 2. Ayakkabı. < Ar. kadem ‘ayak, adım.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

kâsıflık: Ağız. (Kay.) (Kal.)
kef: 1.Taş. 2. Diş. 3. Tavuk. (Yıl.) (Tbr.)
kevik: Ağız. Bk. gevik. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
kütü: burun. (Caf.) (Elk.)
lali: Çocuklarda erkeklik organı. (Kay.) (Hzy.)
lingiş: Ayak. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
mat: Parmak. (Caf.) (Elk.)
mezmur: 1. Kadın ve erkeğin cinsiyet uzvu. 2. Mermi. 3. Yaşlı. < Ar. mezmûr 1. Kavalla söylenen ilâhi. 2. Hz. Davud'a inen Zebur'un surelerinden her biri. (Kay.) (Erk.)
musi: Kol. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
muş: Burun. Ağız sözlüklerinde muş et- 'koklamak' ve muşuk 'yassı burun' örnekleri vardır. kaynağı belirsizdir. (Kay.) (Tbr.)
muy: Ağız, yüz. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
nakgi: Burun. (Yıl.) (Tbr.)
nasıflık: Ağız. (Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
nufar-nuvar: Göz. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
otk: Ayak. (Caf.) (Elk.)
paylık: El. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
peçik: Ayak. (Yıl.) (Tbr.)
pınt: Kadının cinsel organı. (Yıl.) (Tbr.)
rotini: Burun. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
samanlık: Kulak. (Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
sem: Kulak < Ar. sem 'kulak verme, işitme.' (Kay.) (Hzy.)
ser: Baş, kafa < Far. ser 'baş, kafa, kelle.' (Nas.-Şah.) (Kay.) (Tbr.) (Hzy.)
sırtafa: 1. Giysi. 2. Vücut, beden. (Yıl.) (Tbr.)
şakıf: : Kadınlık organı. < Far. şikâf 'yarık, çatlak.' (Kay.) (Hzy.)
şakıf: Kadınların mahrem yerleri. (Gül.) (Hzy.)
şakıf: Kadınlık organı. < Far. şikâf 'yarık, çatlak.' (Kay.) (Hzy.)
tabib işi: El. (Kay.) (Kal.)
tipi: Anüs. (Akar) (Kal.)
ürün işi: Yağ, kadın göğsü. (Akar) (Kal.)

yak: Göz. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

yiv: Kadınlar için kullanılan cinsiyetle ilgili bir kelime (bu kelime de anlamı değiştirilerek kullanılan kelimelerdendir.) (Kay.) (Erk.)

zahar: Ağız. (Kay.) (Tbr.)

zahar-zahr-zahrı: Ağız. (Yıl.) (Tbr.)

zahm: Arka. < Ar. zahr 'arka, sırt.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

zarq: El. (Caf.) (Elk.)

zık-zıkı: Karın, mide. (Yıl.) (Tbr.)

1.32. Orman Ürünleri İle İlgili Terimler

cobuk: Değnek. (Kay.) (Erk.)

dahdak: Tahta. (Caf.) (Elk.)

hatab-hitab: Değnek, sopa, odun < Ar. hatab odun. (Kay.) (Hzy.)

hatap: Değnek, sopa. (Gül.) (Hzy.)

hatıl: Kalın mertek. (Gül.) (Hzy.)

hezik: 1. Ağaç. 2. Sopa. (Yıl.) (Tbr.)

laş: Odun. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

sopa: Yumruk, tokat, ağaç, değnek. (Kay.) (Çpn.)

tandır: Odun, ağaç. (Akar) (Kal.)

tandır: Odun. (Akar) (Kal.)

tantır: Ağaç, odun, umumiyetle tahta. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)

tantır: Odun, ağaç, genellikle tahta. < Ar. tennûr 'fınn, tandır.' (Kay.) (Kal.)

yanpiri: Tahta. (Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)

1.33. Oyun İle İlgili Terimler

genek: Araç gereçler, kumar. (Akar) (Kal.)

gilor: Kumar. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

1.34. Para İle İlgili Terimler

- cink: Para. (Akar) (Kal.)
- daban: 1. On lira. 2. Bir kızın erkek arkadaşına verilen ad. (Kay.) (Kal.)
- ğenek: 1. Yan, el, nezd, ev. 2. Mecidiye. (Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
- gıdor: Para, Düzce Elekçilerinin dilinde gıdor 'para, sikke.' (Kay.) (Erk.)
- gidor: Para. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
- gudor: Para, sikke. (Düz.) (Caf.) (Elk.)
- gulak partal: İki lira. (Kay.) (Kal.)
- hat: Para, ücret, geçerli para birimi. (Gül.) (Hzy.)
- hat: Para, ücret, lira, binlik vs. anlamında birim olarak kullanılır. (Kay.) (Hzy.)
- höbük: Mecidiye. (Kay.) (Erk.)
- kalın genek: Gümüş mecidiye. (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
- kalınğenek: Gümüş mecidiye. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
- kepenek: Kağıt para. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
- lova: Para. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- mangır: Para. (Kay.) (Kal.)
- nazile: Para. (Bur.) (Caf.) (Kal.)
- nazileci: Paralı, zengin. (Bur.) (Caf.) (Kal.)
- nazileci-nezleci: Paralı, zengin, varlıklı kimse. (Kay.) (Kal.)
- nazile-nazili-nazille-nazilli: Para. (Kay.) (Kal.)
- nazili: Para. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
- nazilli: Nazili. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
- nazilli: Para. (Akar) (Kal.)
- papil: Para. (Kay.) (Kal.)
- parçes: Para. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- partal nazilli: Banknot. (Kay.) (Kal.)
- partal nazilli: Pankanot. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
- partal: 1. Para. 2. Yüz (100) 3. Elbise. 4. Banknot, lira. 5. Elbise, havlu, bez vs. gibi şeyler. (Kay.) (Kal.)
- pâtal: 1. Elbise, havlu, bez vs. şeyler. 2. Para. 3. Yüz (100). Bk. Partal. (Kay.) (Kal.)
- sim: Para, lira. < Far. sîm 'gümüş.' (Kay.) (Akb.) (Erk.)

talır: Para. < Alm. Taler ‘gümüş para, para.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
tırşım-tırsım: Metelik, para. (Kay.) (Çpn.)
uğu gözü: Altın para. (Kay.) (Çpn.)
yanış: Para. (Kay.) (Gyg.)
yeken: Para, altın. (Yıl.) (Tbr.)
yeken: Para, metelik. (Kay.) (Çpn.)
yeken: Para. (Esk.) (Caf.) (Kay.) (Gyg.) (Eda.) (Tbr.)

1.35. Rum İle İlgili Terimler

gığır: Rum. (Gül.) (Hzy.)

1.36. Renkler İle İlgili Terimler

galın: Beyaz. (Akar) (Kal.)
gıcırık: Esmer. (Akar) (Kal.)
kalın: 1. Beyaz. Umumî Türk argosunda ‘paralı, zengin.’ (Kay.) (Kal.)
kalın: Beyaz. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
loli: Kırmızı. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
parni: Beyaz. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

1.37. Saç, Sakal, Kıl, Tüy İle İlgili Terimler

bal: Saç. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
ırif: Saç, sakal, bıyık, kaş, kıl, tüy. (Yıl.) (Tbr.)
matsı: Saç. (Caf.) (Elk.)
mutaf işi: 1. Saç, sakal, bıyık, kıl; 2. Yün. (Kay.) (Kal.) (Çpn.)
mutaf işi: Saç, sakal, bilimüm tüy. (Akar) (Kal.)
mutaf işi: Saç. (Akar) (Kal.)
mutaf: Sakal, bıyık. (Kay.) (Çpn.)
mutaf_ışı: Saç, sakal, bıyık, kıl, yün. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
temir: Bıyık. (Gül.) (Hzy.)

temir-temür: 1. Bıyık. 2. Sakal. (Kay.) (Hzy.)

1.38. Savunma Araçları İle İlgili Terimler

bange-benge: 1. Tüfek, silah. Bk. mence. 2. Büyük abdest. (Kay.) (Hzy.)

bışga: Mermi. (Yıl.) (Tbr.)

çekirdek: Mermi. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

dom: Barut, kurşun < domdom kurşunundan. (Kay.) (Hzy.)

fındık: Silah. (Kay.) (Çpn.)

guşga: Silah. (Yıl.) (Tbr.)

lamburdak: Silah, tüfek, tabanca vb. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)

mazın: Tabanca, silah, demir ve umumiyetle demire mütaallik her bir şey; mavzer. (Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)

mence: Silah. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

nediçgi: Tüfenk. (Caf.) (Elk.)

pat: Tabanca, tüfek. (Esk.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Gyg.) (Eda.) (Tbr.)

patlangıç: Tüfek, tabanca < patla- (Kay.) (Akb.) (Erk.)

patlangıçlı: 1. Silahlı, tüfekli bulunan kimse. 2. Jandarma, kalem, alelumum tehlikeli şahıs. (Kay.) (Erk.)

patlanguç: Tabanca. (Kay.) (Gyg.)

saramet: Mavzer (sarı ahmet) mecazi (Tr.) (Akb.) (Erk.)

sarâmet: Mavzer < san + ahmet; patlangıç kelimesi, bu suretle, daha fazla 'tabanca' için kullanılmaktadır. (Kay.) (Erk.)

sarölan somunu: Tüfek mermisi. (Kay.) (Erk.)

sarölan: Mavzer < sarı + oğlan. (Kay.) (Erk.)

sokum: Mermi. (Kay.) (Akb.) (Erk.)

somun: Tüfek mermisi. (Kay.) (Akb.) (Erk.)

tombu: Silah. (Kay.) (Tbr.)

tuna mazın: Tüfek. (Kay.) (Kal.)

yagalı: Tüfenk, tabanca. (Düz.) (Caf.)

yalaz otu: Tabanca mermisi. (Kay.) (Çpn.)

yalaz-yalazı: Silah. (Kay.) (Çpn.)

1.39. Sayı İle İlgili Terimler

- at kula: İki. At kulağının çift olduğu düşünülerek türetilmiş olmalıdır. (Kay.) (Erk.)
- bir avzın höbük: Yüz. (Kay.) (Erk.)
- bir höbük: Yirmi. (Kay.) (Erk.)
- çors: Dört. (Caf.) (Elk.)
- dabanpatıga: Yirmi. (Akar) (Kal.)
- dassı: On. (Caf.) (Elk.)
- dü: İki. (Yıl.) (Tbr.)
- fatika: Beş. Bk. Fakta. (Kay.) (Kal.)
- fatka: Beş. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
- galıngenek: Yedi. (Akar) (Kal.)
- gulak: İki. (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
- gulakpatıga: On. (Akar) (Kal.)
- gulakpatıgadansamieksik: Dokuz. (Akar) (Kal.)
- gulaksacayak: Altı. (Akar) (Kal.)
- gulaktaban: Sekiz. (Akar) (Kal.)
- hamselik: Beşlik. < Ar. hamse 'beş' + Tk. /+lik/ ekinden, ten (Kay.) (Hzy.)
- höbük yavrusu: Çeyrek, beş. (Kay.) (Erk.)
- iki höbük: Kırk. (Kay.) (Erk.)
- İrek: Üç. (Caf.) (Elk.)
- kulak fatka: On. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
- kulak fatka-kulak fatika: On. (Kay.) (Kal.)
- kulak sacyak buçuk: Yedi. (Kay.) (Kal.)
- kulak sacyak: Altı. (Kay.) (Kal.)
- kulak taban buçuk: Dokuz. (Kay.) (Kal.)
- kulak taban: Sekiz. (Kay.) (Kal.)
- kulak: İki. (Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
- mağami: Tane. (Caf.) (Elk.)
- mart: 1. Erkek. 2. Bir (sayı). (Caf.) (Elk.)
- orgat: İki (sayı) (Caf.) (Elk.)

partal: 1. Para. 2. Yüz (100) 3. Elbise. 4. Banknot, lira. 5. Elbise, havlu, bez vs. gibi şeyler. (Kay.) (Kal.)

pâtal: 1. Elbise, havlu, bez vs. şeyler. 2. Para. 3. Yüz (100). Bk. Partal. (Kay.) (Kal.)

patıga: Beş. (Akar) (Kal.)

patıgagulak: Yedi. (Akar) (Kal.)

patıgasamı: Altı. (Akar) (Kal.)

patika: Beş. Bk. fatka. (Kay.) (Kal.)

sac_ayak fatka: On beş. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)

sac_ayak: Üç. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)

sacakpatıga: On beş. (Akar) (Kal.)

sacayak fatka: On beş. (Kay.) (Kal.)

sacayak: Üç. (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)

sacıyak: Üç lira. (Kay.) (Kal.)

sacayak fatika: On beş. Bk. sacayak fatka. (Kay.) (Kal.)

sacyak: Üç. (Kay.) (Kal.)

saçak patal: Üç yüz. (Kay.) (Kal.)

saçak: Üç. Bk. sacayak-sacyak. (Kay.) (Kal.)

saçayak patıga: On beş. (Akar) (Kal.)

sağmı fatka: Bir beş. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)

sağmı: Bir. (Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)

sama: Bir. (Kay.) (Kal.)

sâma-samı: Bir. (Kay.) (Kal.)

samı: Bir. (Akar) (Kal.)

taban fatika: Yirmi. Bkz. taban fatka. (Kay.) (Kal.)

taban fatka: Yirmi. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)

taban patıga: Yirmi. (Akar) (Kal.)

taban: Dört. (Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)

tırın: Bir tane, tek. (Yıl.) (Tbr.)

tuna samı: On. (Akar) (Kal.)

yek: Bir. (Yıl.) (Tbr.)

1.40. Sebze İle İlgili Terimler

- acışi: Biber (acı işi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
acışi: biber < acı + işi. Azeri ağızlarında da isti + ot <istot < isot kelimesi iki unsurdan meydana gelir. (Kay.) (Erk.)
banadura: Patlıcan. (Kay.) (Hzy.)
bettik-bittik: Kavun < Ar. bittih ‘kavun, karpuz.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
gırmızı: Domates. (Kay.) (Hzy.)
gilve-cilve: 1. Deli. 2. Acı. 3. Biber. (Yıl.) (Tbr.)
gumpür: Patates. (Kay.) (Hzy.)
kemer _alışi: Soğan < kemer + ali + işi’nden. (Kay.) (Kal.)
kemer işi: Soğan, sarımsak. (Akar) (Kal.)
kemer işi: Soğan. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
kemeralışi: Soğan. (Akar) (Kal.)
kemerelişi: Soğan. (Akar) (Kal.)
kemerışı: Soğan. (Akar) (Kal.)
puas: Soğan. (Yıl.) (Tbr.)

1.41. Su, Irmak, Deniz, Yağmur İle İlgili Terimler

- moy-muy: 1. Su. 2. Yağmur. < Ar. mâ ‘su.’ (Kay.) (Çpn.)
söğüt kökü: Su, ırmak, deniz. (Akar) (Kal.)
söğüt kökü: Su. Bk. söyüt kökü. (Kay.) (Kal.)
söyüt kökü: Su. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
şarşar: Bir iki metre yüksekten düşen su, mastafadan akan su. (Gül.) (Hzy.)
tuna söğüt kökü: Deniz. (Akar) (Kal.)
versinte: Yağmur. (Yıl.) (Tbr.)

1.42. Tahıllar İle İlgili Terimler

- bıs: Saman. (Yıl.) (Tbr.)
bider: Tohum < Ar. bezr ‘tohum, nesil.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

carıs: Mısır, darı. (Yıl.) (Tbr.)
cev: Arpa. (Far.) (Akb.) (Erk.)
cev-kev: Arpa. Far. cev ‘arpa.’ (Kay.) (Erk.)
çec: Buğday yığını. (Gül.) (Hzy.)
dinlice: Buğday. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
gaçron: Saman. (Gül.) (Hzy.)
gaçron-gasuron-kasrun: Saman. (Kay.) (Hzy.)
gendime: Yarma. (Gül.) (Hzy.)
genim: Buğday. (Yıl.) (Tbr.)
gırtıl: Buğday, arpa. (Akar) (Kal.)
gırtıl: Bulgur, pilav. (Bur.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
gıtıl: Buğday, arpa. (Akar) (Kal.)
gitil: Fasulye. (Kay.) (Kal.)
hızlık: Buğday posası. (Gül.) (Hzy.)
hinte: Buğday. < Ar. hinta ‘buğday.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
honta-hunta: Buğday, ekin. < Ar. hinta ‘buğday.’ (Kay.) (Çpn.)
huras: Ot. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
kasurun: Saman. (Gül.) (Hzy.)
kes: Saman, ot. (Kay.) (Hzy.)
kevik: Saman. (Tr.) (Akb.) (Erk.)
kevik-kevük: Saman. (Kay.) (Erk.)
kırtıl sapı: Saman. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
kırtıl sapı: Saman. (Akar) (Kal.)
kırtıl: Arpa. (Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
kirtıl sapı: Saman. (Kay.) (Kal.)
lobiya: Fasulye. (Akar) (Kal.)
mezleğiç: Saman, mezle-ten. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
nasıf otu: 1. Buğday. 2. Zahir, her yenen şey. (Kay.) (Kal.)
penbe: Yün < Far. penbe ‘pamuk.’ (Kay.) (Erk.)
sorun ufâ: Bulgur. (Kay.) (Erk.)
sorun: Buğday. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
şaar: Arpa < Ar. şa’ır ‘arpa.’ (Kay.) (Hzy.)

zılıgır: Bulgur. (Yıl.) (Tbr.)

1.43. Taş, Toprak, Arazi Terimleri

gubalık: Taş. (Akar) (Kal.)

hacer: 1. Taş. 2. Diş. < Ar. hacar 'taş.' (Kay.) (Hzy.)

kaf: Taş. Kaynağı meçhul. (Kay.) (Tbr.)

kef: 1. Taş. 2. Diş. 3. Tavuk. (Yıl.) (Tbr.)

kurbaalık: Taş. (Akar) (Kal.)

kurbağalık: Taş. (Kay.) (Kal.)

1.44. Taşıt Araçları İle İlgili Terimler

pos: Otobüs. (Kay.) (Akb.) (Erk.)

tomo: Motorlu araç. < otomobil kelimesinden. < Fr. Yun. Lat. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

uzun şase: Otobüs. (Kay.) (Erk.)

vakıf: At arabası. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

1.45. Temizlik Malzemeleri İle İlgili Terimler

deniz köpüğü: Sabun. (Akar) (Kal.)

kösgenek: Tuz ruhu, asit. (Akar) (Kal.)

1.46. Türk İle İlgili Terimler

dabacı: Türk. (Kay.) (Çpn.)

manış-maniş: Türk, yabancı, Çepni'den gayrisi. (Kay.) (Çpn.)

mertek çapan: Türk kadını. (Akar) (Kal.)

metrek çapan: Türk kadını. (Bur.- Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)

zeleme: Türk. (Kay.) (Çpn.)

1.47. Tütün Ürünleri İle İlgili Terimler

- acımkık: Tütün, sigara. (Kay.) (Çpn.)
- bahar işi: Sigara. (Akar) (Kal.)
- bahar: Sigara. (Akar) (Kal.)
- bahar: Tütün, tütün kesesi. (Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
- bahar: Tütün. (Akar) (Kal.)
- dohan sutla- : Sigara içmek. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- dohan: Sigara, tütün. < Ar. duhân tütün. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- dubuğ: Sigara, tütün. (Caf.) (Elk.)
- enayiotu: Sigara. (mecazi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
- enâyötu: Sigara, tütün. < enayi + otu. (Kay.) (Erk.)
- gehez: Esrar. (Yıl.) (Tbr.)
- pi:ne-piyne: Sigara, tütün. (Yıl.) (Tbr.)
- tıfan-tıfan-tüfan: Tütün, sigara < Ar. duhân. (Kay.) (Erk.)
- tuğhan-tuvan-tufan: Sigara, tütün. (Yıl.) (Tbr.)
- tuh: sigara. Düzce Abdallarında tuv 'tütün'; Çingenecede tuv 'sigara dumanı.' (Kay.) (Tbr.)
- tuhan-tufan: Tütün. < Ar. duhân 'tütün.' (Kay.) (Çpn.)
- tuv: Tütün. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- tüfan: Tütün, sigara. (Ar.) (Akb.) (Erk.)

1.48. Yabancı, Gâvur, Ecnebi İle İlgili Terimler

- ağzı gara: Yabancı, Çepni olmayan kimse. (Kay.) (Çpn.)
- ayvaz: Yabancı. (Kay.) (Gyg.)
- bodın: Ecnebi. (Gül.) (Hzy.)
- bodos: Ecnebi. (Kay.) (Hzy.)
- boz: Yabancı, Çepni'den gayrisi. (Kay.) (Çpn.)
- geben: Yabancı (yani Teber olmayan) kaynağı belirsiz. (Kay.) (Tbr.)
- geben: Yabancı, Abdal olmayan. (Yıl.) (Tbr.)
- geci: Yabancı, Abdal olmayan. (Yıl.) (Tbr.)

geci: Yabancı. Bk. gaji. (Kay.) (Tbr.)
gevrek: Kâfir, gavur. (Kay.) (Erk.)
harmanat: Vatansız, nüfus cüzdanı olmayan. (Yıl.) (Tbr.)
kelti: Yabancı. (Yıl.) (Tbr.)
kütür : Gavur. <Ar. küfr ‘dinsizlik, küfür.’ (Nas.-Şah.) (Kay.) (Çpn.) (Tbr.)
manış: 1. Yabancı. 2. Müdür. 3. Misafir ve benzeri. (Kay.) (Gyg.)
manış-manış: Türk, yabancı, Çepni’den gayrisi. (Kay.) (Çpn.)
mazık kelti: İhtiyar (yabancı) (Yıl.) (Tbr.)
meterek: Metrek. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
metrek: 1. Yabancı (Türk), tanımadık bir kimse, adam. 2. Köylü, umumiyetle erkek, müşteri. (Kay.) (Kal.)
navta: Yabancı, bizim çocuklar. Farsça neved, nevede ‘torun’ ile ilgilidir. (Kay.) (Tbr.)
sara: Misafir, yabancı. (Kay.) (Çpn.)
yalı çapan: Ecnebi kadını. (Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
yalı çapan: Rum veya ecnebi kadın. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
yalı çapan: Yabancı veya Rum kadın. (Kay.) (Kal.)
yalı: 1. Gayrimüslim. 2. Yabancı. (Kay.) (Kal.)
yalı: Gayri Müslim. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
yalı: Rum, ecnebi. (Akar) (Kal.)

1.49. Yer İle İlgili Terimler

aşkana: Yemek pişen yer. (Gül.) (Hzy.)
atkılık: Tuvalet, helâ. (Kay.) (Erk.)
aydın zıdını: Ahır, ağıl. (Akar) (Kal.)
aydınerişi geneği: Genelev. (Akar) (Kal.)
beyit: Ev. (Gül.) (Hzy.)
beyt-beyit: Ev, hane, misafir odası. < Ar. beyt ‘hane, mesken, ev, oda.’ (Kay.) (Hzy.)
caa: Ev. Söylenişi câ şeklindedir. Kökeni belirsiz. (Kay.) (Tbr.)
cıge-çığa-cıva: Ev. (Kay.) (Çpn.)

cunk: Köy, kasaba. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
darb: Yol. < Ar. derb ‘dağ geçidi, dar geçit, dar sokak.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
dığ: Yer, toprak, arazi. (Caf.) (Elk.)
dipiz: Cezaevi, hapis. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
domuz çukuru: Kalaylanacak kapların yıkandığı yer. (Kay.) (Kal.)
düke: Ev, çadır. (Yıl.) (Tbr.)
dükeler: Köy, evler, çadırlar. (Yıl.) (Tbr.)
faklık: Tuvalet. < Ar. fekk + Tk. /+lık/ ekinden. (Kay.) (Kal.)
gariye: köy. < Ar. karye ‘köy, kasaba.’ (Kay.) (Hzy.)
garim: Küçük su kanalı, derin ark, harıh. (Gül.) (Hzy.)
gariye - kariye: Köy. (Gül.) (Hzy.)
gedin: Yer, toprak, arazi. (Caf.) (Elk.)
gorobos: Mezar. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
han tamı: Han odası, otel.< Far. hân ‘kervansaray, otel’ + Tk. tam+ı kelimesinden.
(Kay.) (Hzy.)
hayat: Evin önündeki açık alan. (Gül.) (Hzy.)
hoduh: Oda, salon. Anadolu ağzlarının kelimesi olmalıdır. (Kay.) (Tbr.)
imam_ışı: Cami, namaz < imam + ışı kelimelerinden. (Kay.) (Kal.)
ivişle: Yürü! ev-, iv-’acele etmek’ten /-ış-/ eki ve bundan da /-le-/ ile türetilmiştir.
(Kay.) (Tbr.)
kav: Kasaba, köy. (Kay.) (Gyg.)
ğer: Ev. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
lotah - lotak: Otel; misafir odası. < Ar. el-otak ‘otağ, çadır’ <Tk. otağ. (Kay.) (Hzy.)
lotak: Oda. (Gül.) (Hzy.)
mandıra: Misafir odası, oda. < Yun. mandra; İtal. mandra. Yunanca kelimedeki -n-, -
d- asimilasyonu üzerine, Türk argosunda ‘adi, kötü, menfur’ manalarında olmak
üzere marda telaffuz şeklini almıştır. (Kay.) (Erk.)
mandıracı: Ev, oda sahibi. (Kay.) (Erk.)
maşara: Ekili bostan yeri. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
mindara: Hapishane. (Yıl.) (Tbr.)
moyhane: 1. Hamam, 2. Abdesthane. (Gül.) (Hzy.)

moyhane: 1. Hamam, banyo. 2. Tuvalet, abdesthane. < Ar. mâ+ Far. hâne ‘ev’ kelimesinden. (Kay.) (Hzy.)
naş: Yurt. Bk. gaşa. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
örgükaya: 1. Ev. 2. Samanlık, dam. (Kay.) (Çpn.)
örgükaya: Ev, samanlık. (Akp.) (Çpn.)
puranda: Yol, yoldan. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
sini daşlı: (İlenç) Mezarı taşlı. (Gül.) (Hzy.)
sünte: Toprak. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
şeherafa-seherafa: Şehir. (Yıl.) (Tbr.)
şurt: Tandırın iç duvarı. (Gül.) (Hzy.)
tuna zından: Şehir. (Kay.) (Kal.)
yaban: Gurbet. (Kay.) (Kal.)
yıkım zından: büyükçe ev. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
yıkım zından: Büyükçe ev. (Kay.) (Kal.)
zından: 1. Ev. (Bur. -Muğ.) 2. Hapishane. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
zından: Ev. (Akar) (Kal.)
zından: Ev, hapishane. (Kay.) (Kal.)
zından: Zından. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)

1.50. Yiyecek İle İlgili Terimler

abır at-: Yemek yemek. (Kay.) (Hzy.)
abır cubur: Yemek iyi değil. (Gül.) (Hzy.)
abır eklet-: Yemek yemek. Bk. eklet- (Kay.) (Hzy.)
abır: Yemek. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
abırcı: Yemeğe düşkün olan, yiyici. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
ağcakoca: Yoğurt, ayran. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
arap süleyman: Zeytin. (Akar) (Kal.)
asel: Bal. < Ar. asel ‘bal’. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
avgıt: Yumurta. < Erm. havgit < hav + git tavuk mahsulü. Kelime başındaki h- sesinin düşmesi ve i’nin ahenkleştirilmesiyle vücuda getirilmiştir. (Kay.) (Akb.) (Erk.)

aygıt: Erzak. (Kay.) (Kal.)
cabıl: Sadeyağ, tereyağı. (Kay.) (Çpn.)
cabıl: Yağ (tereyağ) (Akp.) (Çpn.)
car: Şeker. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
corcor: Çorba. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
çice: Et. (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
çiçe: Et. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
çitme: Cacık. (Kay.) (Çpn.)
çiye: Et. (Bur.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
çormuş: Et. < Erm. çor + mis 'kuru et.' (Kay.) (Erk.)
dav: 1.Yoğurt. 2. Ayran. (Yıl.) (Tbr.)
delolan: Ekmek. (deli oğlan) mecazi anlamda. (Tr.) (Akb.) (Erk.)
delolan-delioglan: 1. Ekmek. 2. Yemek. (Kay.) (Erk.)
deniz köpüyü: Tuz. (Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
dıbıs: Tatlı, bal. (Yıl.) (Tbr.)
dumanlı: Pilav, diğer telaffuzu dumanlı. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
ellez: Zeytin. (Akar) (Kal.)
fis: 1.Yumurta. 2. Yel (gaz) (Yıl.) (Tbr.)
gahme: Un. (Yıl.) (Tbr.)
genek: 1. Yan, el, nezd, ev. 2. Mecidiye. (Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
ges: Peynir. (Bsz.) (Akb.) (Erk.)
gilik: Halka ekmek. (Gül.) (Hzy.)
göşt: Et. < Far. gûşt 'et.' (Kay.) (Tbr.)
göşt-göş: Et. (Yıl.) (Tbr.)
hammarik: Şeker. (Caf.) (Elk.)
has: Ekmek. (Düz.) (Caf.) (Elk.)
hats: Ekmek, çörek. (Caf.) (Elk.)
havkıt-harkut: 1. Yumurta. 2. Ceviz. (Yıl.) (Tbr.)
hersik: Ekmek. (Kay.) (Çpn.)
hersit mezle-: Ekmek yemek. (Kay.) (Çpn.)
hersit: Ekmek. (Akp.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Çpn.) (Tbr.)

hersit: Ekmek. Çepnilerde hersit, hersik. Anadolu dışındaki sahada da yaygındır.
Kaynağı hakkındaki açıklamalar doyurucu değildir. (Kay.) (Tbr.)
hobus: 1. Ekmek. 2. Yemek 3. Yem < Ar. hubz 'ekmek.' (Kay.) (Hzy.)
hoy: Tuz. (Yıl.) (Tbr.)
hölemez: Yağ. (Kay.) (Gyg.)
hubus: Ekmek, yemek. (Gül.) (Hzy.)
ışkın < eşkin: 1. Kenger dikeninin tazesı. 2. Filiz, sürgün. (Gül.) (Hzy.)
kây: Ye, iç! İstanbul argosunda kay- 'yemek.' (Kay.) (Tbr.)
kaya: 1. Yumurta. 2. Yumurta yumurtlamak. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
keçe: Ekmek. (Kay.) (Gyg.)
keş: Peynir. (Tr.) (Akb.) (Erk.)
keş-geş: Peynir. (Gaziantep) yoğurt ve döğme ile yapılan bir yemek. (Kay.) (Erk.)
keylim: Yemek, yiyecek. (Yıl.) (Tbr.)
kireç: Un. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
kunup suyu: Çorba. (Kay.) (Erk.)
küllü işi: Tavuk, yumurta. (Akar) (Kal.)
küllü işe: Yumurta. (Akar) (Kal.)
küllük işi: Yumurta. (Kay.) (Kal.)
lehem -lehem: Et. < Ar. lahm 'et.' (Kay.) (Hzy.)
lehem: Et. (Gül.) (Hzy.)
manak: Yoğurt. (Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
manayır: Peynir. (Akar) (Kal.)
marat: Aş, yemek. (Akar) (Kal.)
marat: Yemek. (Kay.) (Kal.)
maru: Ekmek. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
mas: Et. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
mast: Yoğurt. (Yıl.) (Tbr.)
mazın: Yoğurt. < Erm. madzun. (Kay.) (Erk.)
mazin: Yoğurt. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
mezle: Yemek. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
mis: Et. (Caf.) (Elk.)
nakışlı: Kete. (Kay.) (Erk.)

nasıf sürt- : Ekmek veya yemek yemek. (Kay.) (Kal.)
nasıf sürtmek: Ekmek yemek. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
nasıf süyüt-sürt: Yemek yemek. (Akar) (Kal.)
nasıf: 1. Ekmek. 2. Lâf, mükâleme, konuşma. 3. Dil. 4. Yemek. (Kay.) (Kal.)
nasıf: Ekmek. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
nasıl_otu: Umumiyetle yemek, zahire. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
pi: Yağ. (Far.) (Akb.) (Erk.)
pî-piy: Yağ < Far. Azerî ve Van ağızlarında ‘iç yağı.’ (Kay.) (Erk.)
secur-sejur: 1. Yağ. 2. Kahve < Erm. sev + cur ‘siyah su.’ Alaçam Elekçilerinin dilinde sevcir ‘kahve’ 3. Su. (Kay.) (Erk.)
semîn : Yağ, esans < Ar. semîn ‘semiz, besili, yağlı.’ (Kay.) (Hzy.)
semin: 1. Yağ, yiyecek. 2. Koku yağı, esans. (Gül.) (Hzy.)
sinek işi: Bal, şeker, tatlı. (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)
sinek işi: Bal. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
şot: Tandırın ilk ekmeği. (Gül.) (Hzy.)
tipiz: Pekmez. (Gül.) (Hzy.)
traka: Şeker, kahve. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
urun: Yağ. (Yıl.) (Tbr.)
üğüt-: Yemek. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
ürün işi: Yağ, kadın göğsü. (Akar) (Kal.)
ürün işi: Yağ. (Akar) (Kal.)
ürün_ışı: 1. Yoğurt. (Bur.) 2. Süt. (Muğ.) umumiyetle yağ. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
yourdafa: Yoğurt. (Yıl.) (Tbr.)

1.51. Zaman İle İlgili Terimler

sergeh: Sabah. (Yıl.) (Tbr.)
şav-sav: Gece. (Yıl.) (Tbr.)

2. İSİMLER

afa: 1. Nesne, şey. 2. Yapmak. 3. Polis, jandarma. (Yıl.) (Tbr.)

afa: Şey. (Kay.) (Tbr.)

cer-cer: Söz, kelime. (Yıl.) (Tbr.)

cızıîşi: 1. Yazı <cızık +îşi. 2. Senet. (Kay.) (Erk.)

cızıîşi: Yazı (cızı işi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)

çingı: Gözyaşı. (Kay.) (Çpn.)

desle keye!: Şerefe! (Yıl.) (Tbr.)

engez: 1. Sır. 2. Erkek ve kadının cinsiyet uzvu. (Kay.) (Erk.)

engez: Sır. (Bsz.) (Akb.) (Erk.)

fıs: 1. Yumurta. 2. Yel (gaz) (Yıl.) (Tbr.)

gamga: Yonga. (Gül.) (Hzy.)

gamğa: Yonga. (Kay.) (Hzy.)

giş: 1. Kaçış. 2. Kayıp. (Gül.) (Hzy.)

gişgin: Kaçak. (Kay.) (Hzy.)

gişkin: Kaçak. (Gül.) (Hzy.)

har: Ateş <Ar. harr yakıcı, sıcak, kızgın. (Kay.) (Hzy.)

hezik: Dayak. (Kay.) (Tbr.)

kava: Şey. (Kay.) (Gyg.)

lövmlövüm: Uyku. <Ar. nevm 'uyku.' (Kay.) (Hzy.)

mentişe: Keder. (Kay.) (Kal.)

merik: Hoca, yaşlı. (Gül.) (Hzy.)

metirek: Erkek. (Akar) (Kal.)

mihmân: Misafir. < Far. mihmân 'misafir, konuk.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

mutafıl: Erkek. (Kay.) (Çpn.)

nasıf: 1. Ekmek. 2. Lâf, mükâleme, konuşma. 3. Dil. 4. Yemek. (Kay.) (Kal.)

nasıflama: Konuşma. (Kay.) (Kal.)

pav: Kavga. (Yıl.) (Tbr.)

pırç-pırçı: 1. Aç. 2. Açlık. (Yıl.) (Tbr.)

şöbet: Pislik. (Bsz.) (Akb.) (Erk.)

tipi: Bozukluk, delik. (Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)

tuna: Kocakarı. (Akar) (Kal.)
yakı: Ateş. < Tk. yak- (Kay.) (Caf.) (Gyg.)
yalnız yaprak: Sopa, yumruk, tokat. (Kay.) (Çpn.)
yelkesen: At, ata verilen ad. (Kay.) (Gyg.)

3. FİLLER

3.1. Oluş Bildiren Filler

abırsız: Aç. (Gül.) (Hzy.)
afet: Başla! Müzisyenlerin birlikte müziğe başlarken kullandıkları seslenme sözü. Tk.
et- yardımcı fiili ve afa kurulmuştur. Af'ın kökeni belirsizdir. (Kay.) (Tbr.)
ahçir: Oynamak. (Caf.) (Elk.)
ala: Gel, getir. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
arif ol- : Dikkatli bakmak, anlamak. < Ar. arif 'bilen, bilgili, irfan sahibi.' (Kay.)
(Hzy.)
arif ol-: Dikkatli bakmak, ilgilenmek, farkına varmak. (Gül.) (Hzy.)
asgas: Güldü. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
avan: Git! (Kay.) (Kal.)
avanık gel-: Gelmek. (Akar) (Kal.)
badra-: Konuşmak. (Kay.) (Kal.)
bahana-: Bakmak. (Nas.-Şah.) (TBR.)
bangele-: Yellenmek. (Kay.) (Hzy.)
bangeleme: Yellenme. (Gül.) (Hzy.)
becer-: Büyük abdest yapmak. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
cartla-: Ölmek. (Yıl.) (Tbr.)
delôlanlığı çikel-: Acıkmak. (Kay.) (Erk.)
devirmek: Uyuşmak. (mecazi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
dinemek: Ölmek. (Akar) (Kal.)
dinidi: Söndü. (Gül.) (Hzy.)
eklettim: Doydum. (Kay.) (Hzy.)
geşele-: Ucuzlamak, herhangi bir mal ve eşya için fiyattan düşmek. (Kay.) (Erk.)

geşelemek: Ucuzlamak. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
hül ol-: Ölmek. (Yıl.) (Tbr.)
kekne-: Gülmek. (Yıl.) (Tbr.)
kep: Ölmek. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
kepkın: Ölmüş. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
kırırma: Utanma! kaynağı belirsiz. (Kay.) (Tbr.)
kitirleş-: Çoğalmak. (Kay.) (Hzy.)
metan ol-: Ölmek. (Yıl.) (Tbr.)
metlen-: Ölmek. (Yıl.) (Tbr.)
meyidlenmek: Ölmek. (Akp.) (Çpn.)
mıhış ol-: Ölmek. (Yıl.) (Tbr.)
moyla-: Ağlamak. (Kay.) (Çpn.)
moylamak: Ağlamak. (Akp.) (Çpn.)
mülas: Öldü, ölmüş. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
nasıfsıra-: Acıkmak. (Kay.) (Kal.)
nasıfsıramak: Acıkmak. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
nasıfsız: Aç. (Akar) (Kal.)
nımısla-: 1. Uyumak. 2. Yatmak. 3. Oturmak. (Yıl.) (Tbr.)
ölenne-: Ölmek. (Yıl.) (Tbr.)
pırçı-pırçık-: Acıkmak. (Yıl.) (Tbr.)
sıpa olmak: Doğmak. (Akar) (Kal.)
tırsı- : Korkmak. (Gül.) (Hzy.)
tırsı-tırışı-: Korkmak. Argoda, tırsımak-tırsmak: korkmak, çekinmek. (Kay.) (Hzy.)
tısla-: Korkmak. (Yıl.) (Tbr.)
tünemek: Dünemek. (Caf.) (Kal.)
zıbar-: 1. Ölmek, 2. Uyuyakalmak. (Gül.) (Hzy.)

3.2. Kılış Bildiren Fiiller

afa: 1. Nesne, şey. 2. Yapmak. 3. Polis, jandarma. (Yıl.) (Tbr.)
afet- : 1. Yıkamak. 2. Yapmak. 3. Çıkarmak. 4. Başlamak. (Yıl.) (Tbr.)
ala: Gel, getir. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

alafkermek: Söylemek. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
alav etmek: Söylemek. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
ales: Geldi. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
an: Getir. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
ari: Al. (Caf.) (Elk.)
asdar: Tut. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
astarmak: Almak, getirmek, istemek. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
aşına: Al! Tk. aşır-'tan. aşır-la > aşın-la > aşına. (Kay.) (Tbr.)
aşına-: Çalmak. (Yıl.) (Tbr.)
aşır-: Çalmak. (Gül.) (Hzy.)
atana: Atmak, fırlatmak. (Yıl.) (Tbr.)
auzun işle: Ye, harekete geç, yap, işle ve emsali gibi manalarda kullanılır. (Kay.) (Erk.)
avan-: 1. Gezmek, dolaşmak. 2. Getirmek. (Kay.) (Kal.)
avan-: Gitmek, gezmek, dolaşmak. (Akar) (Kal.)
avandır-: Bir şeyin yerini değiştirmek. (Akar) (Kal.)
avandır: Getir! (Kay.) (Kal.)
avanmak: Gezmek, dolaşmak. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
aydınna- : Çalmak, gizlemek. < aydınla- fiilinden. (Kay.) (Çpn.)
azına ökün-: Karşısındakinin taklidini yapmak. (Gül.) (Hzy.)
bayınna: Ver! Türk argosunda bayıl 'öde, ver.' (Kay.) (Tbr.)
bayna-bayına-: Vermek. (Yıl.) (Tbr.)
beşmek: Gelmek, girmek, getirmek, pişirmek, hazırlamak gibi birçok fiil makamında kullanılır. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
beştir-: 1. Hazırlamak. 2. Giymek. 3. Çektirmek. vb. (Kay.) (Gyg.)
beştirmek: Hazırlamak, giymek. (Caf.) (Gyg.)
bığın: Sat. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
calavıkla-: Toplayıp götürmek, soymak, çalmak. (Yıl.) (Tbr.)
cavlat-: Göstermek. (Yıl.) (Tbr.)
cavlat-: Göstermek. cavla- şeklinin ettirgen eklisidir. (Kay.) (Tbr.)
cere: Bk. cerne- (Yıl.) (Tbr.)

ceret: Söyle! (şarkı) müzisyenlerde bir seslenme ifadesi. Cer ve Tk. et- yardımcı fiiliyle kurulmuştur. (Kay.) (Tbr.)

cerlen- cerlen-: Konuşmak. (Yıl.) (Tbr.)

cerne-cirne-cerle-: Demek, söylemek, şarkı söylemek. (Yıl.) (Tbr.)

cırtla-: Kilitlemek. (Gül.) (Hzy.)

cortlasma: Bozuntuya verme, açık verme. (Gül.) (Hzy.)

cur tedir!: Su ver! (Kay.) (Erk.)

çekle-: 1. Anlamak, bilmek. 2. Bakmak, görmek. 3. Söylemek. 4. Hatırlamak. (Kay.) (Kal.)

çekle-: Bakmak, tanımak, anlamak. (Akar) (Kal.)

çeklemek: Bakmak, görmek. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)

çeklet-: Hatırlatmak. 2. Anlatmak. (Kay.) (Kal.)

çekletil-: Anlatılmak. (Kay.) (Kal.)

çırayı söndür-: Işığı söndürmek. (Kay.) (Erk.)

davamak: Vermek. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)

de: Ver. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

desle-: 1. Almak, satın almak. 2. Vurmak. 3. Saz çalmak. 4. Yapmak. (Yıl.) (Tbr.)

desle: Satın. (Esk.) (Caf.) (Kay.) (Gyg.) (Eda.)

devir-: Uyuş, pazarlığı bitir, ver. Aynı manada yih. (Kay.) (Erk.)

dırlav cerne-: Kandırmak, aldatmak, yalan söylemek. (Yıl.) (Tbr.)

diklemek: Görmek. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)

dine-: 1. Uyumak. 2. Ölmek. 3. Oturmak. (Kay.) (Kal.)

dinet- : Öldürmek. (Kay.) (Kal.)

diple-: Kilitlemek. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

divi: Ver. (Caf.) (Elk.)

dolana-: 1. Dolamak, sarmak. 2. Dolandırmak. (Yıl.) (Tbr.)

döymek: Yemek. (Azeri argosu) (Tr.) (Akb.) (Erk.)

dünet-: Öldürmek. (Akar) (Kal.)

engezle-: 1. Çiftleşmek. 2. Kaçırarak. (Kay.) (Erk.)

engezlemek: Gizlemek, kaçırarak, çiftleşmek. (Bsz.) (Akb.) (Erk.)

estir! : Ver! (Kay.) (Hzy.)

estir-: 1. Kaldırmak, götürmek. 2. Almak. (Gül.) (Hzy.)

estir-: 1. Vermek. 2. Kaldırmak, götürmek. 3. Almak. 4. Kötü yola düşürmek. (Kay.) (Hzy.)

fas fişle- : Körükleme. (Kay.) (Kal.)

fek_et: 1. Almak. 2. Vurmak, kesmek, öldürmek. < Ar. fekk +Tk. et- fiilinden. (Kay.) (Kal.)

fıdıla-: Taşı atar gibi yapmak, korkutmak. (Kay.) (Çpn.)

fındıkla-: Öldürmek. (Kay.) (Çpn.)

firohla-: Çalmak. (Kay.) (Hzy.)

fürühle-: Satmak. < Alm. (?) früh 'erken, erkenden' Bk. firohla- (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

garav: Sakla. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

garavgas: Sakladı. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

gayış: Hırsızlama, çalma. (Akar) (Kal.)

gene-: 1. Gelmek. 2. gitmek. 3. vermek. 4. Gezmek, dolaşmak. (Yıl.) (Tbr.)

gennet-: 1. Vermek. 2. Götürmek. 3. İçeri almak, içeri sokmak. (Yıl.) (Tbr.)

geşet-: Ayırmak, bozmak, yatıştırmak, uyarına gitmek. Daha fazla emir hali kullanılır. (Kay.) (Erk.)

geşetmek: Ayırmak, bozmak. (Erm.) (Akb.) (Erk.)

gevik et-: Söylemek. (Kay.) (Çpn.)

gevikle! : Söyle! (Akp.) (Kay.) (Çpn.)

gevikle-: Söylemek. (Kay.) (Çpn.)

gevikleme: Söyleme! (Kay.) (Çpn.)

gınat-: Vermek, uzatmak. (Yıl.) (Tbr.)

gır-: 1. Gelmek. 2. Satmak. 3. Vermek. Bk. kır- (Kay.) (Kal.)

gır: Yap. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

gırmak: 1. Gelmek. (Bur.) 2. Satmak. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)

gırmak: Almak, getirmek. (Akar) (Kal.)

gırmak: Satmak. (Akar) (Kal.)

gıvşat-: Oynatmak, hareket ettirmek. (Yıl.) (Tbr.)

ginavla-: Hırsızlık yapmak, çalmak. (Yıl.) (Tbr.)

giş et-: Kaçmak, götürmek. (Gül.) (Hzy.)

hala: Yıkamak. (Akar) (Kal.)

halandır- : Getirmek. (Kay.) (Çpn.)

halat-: Çalmak, almak, satın almak. (Yıl.) (Tbr.)
hatabla-: Dövmek, sopalamak. < Ar. Tk./+la-/ ekinden. (Kay.) (Hzy.)
hatapla-: Dövmek. (Gül.) (Hzy.)
hatla-: Yazmak. < Ar. hat, çizgi, satır + Tk. /+la-/ ekinden. (Kay.) (Hzy.)
hatmet-: Okumak. < Ar. hatm ‘Kur'an'ı başından sonra kadar okumak’ + Tk. et-
fiilinden. (Kay.) (Hzy.)
hezik: Döv. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
hezik: Dövme. (Kay.) (Gyg.)
hezikle: Döv. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
hezikle-: Dövmek. (Yıl.) (Tbr.)
hotla-: Okumak. < Far. hönden’okumak’ + Tk. /+la-/ ekinden. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
hür et-hül et-: 1. Kırmak. 2. Cinsel ilişkiye girmeden sevişmek. (Yıl.) (Tbr.)
kayış et- : Çalmak. (Kay.) (Kal.)
kedilemek: Evlendirmek. (Akar) (Kal.)
kendile-: 1. Satmak. 2. Almak, satın almak. (Kay.) (Kal.)
kendilemek: Satmak. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
kepit: 1. Öldürmek. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
ker-: Yapmak. (Kay.) (Gyg.)
kerle-kerne- 1. Kesmek. 2. Susmak. 3. Durmak. 4. Sünnet etmek. (Yıl.) (Tbr.)
key-kay-: Yemek, içmek. (Yıl.) (Tbr.)
keyne-keyle-: Bk. key- (Yıl.) (Tbr.)
kır-: Almak, getirmek. (Kay.) (Kal.)
kırmak: Almak, getirmek. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Kal.)
kişifle- : Gözetlemek, takip etmek. < Ar. keşf ‘açma, meydana çıkarmak, gizli bir
şeyi bulmak’ + Tk. /+le-/ ekinden. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
koka: Tütsülemek < T. Tk. kok- fiilinden. (Kay.) (Hzy.)
kös et- : Saklamak, gizletmek, kaçırmak, kaydırmak. (Kay.) (Kal.)
kös etmek: Saklamak, gizletmek, kaydırmak. (Akar) (Kal.)
kös_ etmek: Saklamak, gizletmek, kaydırmak. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
kösl-: 1. Kendinden önceki bir isimle kullanılan bir söz. nazilikösl- gibi. 2.
Koymak, hazırlamak. (Kay.) (Kal.)
külbe: Besleme, doldurma. (Kay.) (Hzy.)

külbe: Besleme. (Gül.) (Hzy.)
külbele-: Bostanın çevresini toprakla doldurmak, beslemek. (Kay.) (Hzy.)
le: Al. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
mampırla-: Çalmak, hırsızlık yapmak. (Kay.) (Hzy.)
merdir-: 1. Yıkmaq. 2. Toplamak, kaldırmak. (Kay.) (Gyg.)
merdirmek: Yıkmaq. (Caf.) (Gyg.)
metlet-: Öldürmek. (Yıl.) (Tbr.)
nagav/nangav: Vur. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
narele-: Söylemek, haber vermek. (Gül.) (Hzy.)
nârele-: Söylemek, konuşmak. < Ar. na're 'nâra, yüksek sesle bağırma + Tk. /+le/
ekinden. (Kay.) (Hzy.)
nasıflan-: Sormak, konuşmak, demek. (Kay.) (Kal.)
nasıflanıl-: Konuşulmak, sorulmak. (Kay.) (Kal.)
nasla-: Hatırlatmak, söylemek. (Kay.) (Kal.)
naş: Ver, al. (Düz.) (Caf.) (Kay.) (Gyg.) (Eda.)
naştır-: Vermek, kaçirtmak. (Kay.) (Gyg.)
naştirmek: Vermek. (Caf.) (Gyg.)
nek: Konuşma! söyleme! Farsça negû 'söyleme'den gelmiştir. (Kay.) (Tbr.)
netle--nietle--nitle-: 1. Saz (davul, zurna) çalmak. 2. Vurmak. 3. Dövmek. (Yıl.)
(Tbr.)
nımışlat-: Yatırmak. (Yıl.) (Tbr.)
nofarlamak: Görmek. (Akp.) (Çpn.)
noharla-: Gözlemek, tarassut etmek. (Kay.) (Çpn.)
novarla- nofarla-: Görmek, gözlemek. (Kay.) (Çpn.)
nuhlat-: Gizletmek, göstermemek, gizlemek, saklamak. (Kay.) (Çpn.)
nuhlatma: Gizle, sakla, gösterme! (Kay.) (Çpn.)
ovan-: 1. Kaçirtmak, gizlemek, saklamak. 2. Getirmek, gelmek. 3. Dolaşmak,
gezinmek. 4. Gelmek, gitmek. (Kay.) (Kal.)
ovat-: 1. Göndermek, getirmek. 2. Aşirtmak. 3. Kaçirtmak. 4. Götürüp gitmek. 5.
Almak. 6. Çalmak. (Kay.) (Kal.)
ovatıl-: 1. Getirilmek; 2. Verilmek. (Kay.) (Kal.)
ovatmak: Almak, aşirtmak, çalmak, götürüp gitmek. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)

ovattı: Aldı, aşırđı, çaldı. (Kay.) (Kal.)
ölün: Yükleri yıkın! (Kay.) (Erk.)
övüşlet-öüşlet-: 1. ıkarmak. 2. Kaçırılmak. 3. Kovalamak. (Yıl.) (Tbr.)
payıkla-: 1. Ellemek. 2. Örtmek. (Kay.) (pn.)
payıklamak: Ellemek, örtmek vb. (Akp.) (pn.)
per: Getirmek. (Caf.) (Elk.)
pi: İ. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
senek (süne): Sevmek. (Akp.) (pn.)
sıh-: Yapmak, kılmak. (Kay.) (Hzy.)
sidkinle: Öldür. (Akp.) (pn.)
sidkinlemek: Öldürmek. (Akp.) (pn.)
sitkinle!: Öldürmek. < Ar. sakin 'bıçak' + Tk. /+le/ ekinden. (Kay.) (pn.)
sitkinle-: Öldür! (Kay.) (pn.)
sürt-: 1. Yemek. 2. İçmek. (Kay.) (Kal.)
sürtdüröl-: Yedirilmek. (Kay.) (Kal.)
süyüt-sürt: Yemek, içmek. (Akar) (Kal.)
şor et-: Söylemek, konuşmak. (Yıl.) (Tbr.)
şukarlamak: Hazırlamak. (Caf.) (Gyg.)
ta: Yak. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
tandırılmak: Dövmek. (Akar) (Kal.)
tantırla- : Dövmek. (Kay.) (Kal.)
tantırılıyor: Dövüyor. (Kay.) (Kal.)
tedir-teğdir-: Getirmek, asıl manası bu olmakla beraber, birçok çeşitli manalarda da kullanılır. En çok istifade edilen kelimelerden biridir. (Kay.) (Erk.)
teydirmek: Getirmek. (Azeri Türkçesi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
tıgla-: Dolandırmak. (Gül.) (Hzy.)
tipile- : Delmek. (Kay.) (Kal.)
tünet- : Öldürmek. (Kay.) (Kal.)
tünetmek: Öldürmek. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
tünetmek: Uyutmak, öldürmek. (Akar) (Kal.)
tütsüle-: Kokulamak. (Kay.) (Hzy.)
tüydür-: Vermek. (rüşvet vesaire için kullanılır) (Kay.) (Erk.)

tüydürmek: Vermek. (mecazi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
vur-: Çalmak, göstermeden almak. (Kay.) (Erk.)
yakana-yahanna-: Yakmak, ateşe vermek. (Yıl.) (Tbr.)
yekenne-: Satmak. (Kay.) (Çpn.)
yesle-: 1. Vermek. 2. Koymak (küfür sözü) (Gül.) (Hzy.)
yesle-: Vermek. (Kay.) (Hzy.)
yıkım etmek: Kesmek, hazırlamak. (Akar) (Kal.)
yıkım_etmek: Kesmek, hazırlamak. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
yıkın et-: Çok istemek. (Kay.) (Kal.)
zanı-: Gözlemek, takip etmek, anlamak. (Yıl.) (Tbr.)
zanı: Tanı. (Kay.) (Tbr.)
zanıt: Takip ettirmek, gözletmek. (Yıl.) (Tbr.)
zehali: Satmak. (Caf.) (Elk.)
zehası: Sattım. (Caf.) (Elk.)
zığlandır-: Vermek. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
zozikle-: 1. Uydurmak, yakıştırmak. 2. Tavlamak. 3. Aldatmak. Türk argosunda
'zendust, evli, pezevenk.' (Kay.) (Kal.)

3.3. Durum Bildiren Filler

asala: Gülüyor. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
avzınlaş-: Pahalılaşmak, kıymetlenmek. (Kay.) (Erk.)
beş: Otur. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
beşkas: Oturdu. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
beşmek: Gelmek, girmek, getirmek, pişirmek, hazırlamak gibi birçok fiil makamında
kullanılır. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
cavla: Bak! cav + Tk. la-tan. (Kay.) (Tbr.)
cavla-: Bakmak. (Yıl.) (Tbr.)
cavlan-: Görünmek. (Yıl.) (Tbr.)
cerlenme!: Sus! (Yıl.) (Tbr.)
cesel-: Tedbirli, ihtiyatlı olmak, sakınmak. (Kay.) (Erk.)
cıvıt-: Caymak, dönmek. (Gül.) (Hzy.)

ciû-: 1. Gitmek. 2. Taşınmak. (Kay.) (Gyg.)
cortlaş-: 1. Kötüleşmek. 2. Bozuntuya vermek, açık vermek. 3. Karşı gelmek. (Kay.) (Hzy.)
çangal: Güreşte bir ayak oyunu, çelme takmak. (Gül.) (Hzy.)
çikel-: Bulunmamak, olmamak. (Kay.) (Erk.)
çiyçele-: Kazık atmak, malın fiyatını olduğundan yüksek söylemek. (Kay.) (Kal.)
çoyna-coyla-: Dövmek, sopayla dövmek. (Yıl.) (Tbr.)
çöğdür-: İşemek. (Gül.) (Hzy.)
deslen-: Söz açmak, giriş yapmak. Bu manada pazarlık için kullanılır ve ekseriyetle emir şeklindedir. < Erm. desnevil'görüştük, anlaşmak' tan türemesi muhtemeldir. Eskişehir Abdallarının gizli dilinde 'satın almak.' (Kay.) (Erk.)
dımış-: Uyumak. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
dine-: 1. Uyumak. 2. Ölmek. 3. Oturmak. (Kay.) (Kal.)
durana-: Durmak. (Yıl.) (Tbr.)
dünemiş: Ölü, uyumuş. (Akar) (Kal.)
engezle-: 1. Çiftleşmek. 2. Kaçtırmak. (Kay.) (Erk.)
engezlemek: Gizlemek, kaçtırmak, çiftleşmek. (Bsz.) (Akb.) (Erk.)
es-: Gelmek, gitmek. (Kay.) (Hzy.)
es-: Gelmek. (Gül.) (Hzy.)
fak_ol-: 1. Fena olmak, bozulmak. 2. Korkmak, çekinmek. < Ar. fekk + Tk. ol-fiilinden. (Kay.) (Kal.)
feniki-: Tavuk gıdaklamak. (Kay.) (Çpn.)
fenikiyi: Tavuk gıdaklıyor. (Kay.) (Çpn.)
fısla-: 1. Yumurtlamak. 2. Yellenmek. (Yıl.) (Tbr.)
gaçanna-: Kaçmak. (Yıl.) (Tbr.)
gahanna-: Kalkmak. (Yıl.) (Tbr.)
galize: 1. Pislemek. 2. Bok. (Gül.) (Hzy.)
galize-: Pislemek. (Kay.) (Hzy.)
garkive: Evlenmek. (Caf.) (Elk.)
gehran-: Dilenmek. (Yıl.) (Tbr.)
gene-: 1. Gelmek. 2. gitmek. 3. vermek. 4. Gezmek, dolaşmak. (Yıl.) (Tbr.)
genne: Gel. Tk. gel-'ten değiştirilmiştir. (Kay.) (Tbr.)

gır ğel: Gel. (Bur.) (Caf.) (Kal.)
gır-: 1. Gelmek. 2. Satmak. 3. Vermek. Bk. kır- (Kay.) (Kal.)
gırmak: 1. Gelmek. (Bur.) 2. Satmak. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
gille-: Cinsel ilişki, birleşmek. (Gül.) (Hzy.)
gille-: Çiftleşmek. (Kay.) (Hzy.)
girle-: Ağlamak. (Yıl.) (Tbr.)
girleş: Cinsî münâsebette bulunmak < Far. kîr 'erkeklik âleti' + Tk. /leş-/ ekinden.
(Kay.) (Hzy.)
giş et: Gitmek, kaçmak. (Kay.) (Hzy.)
giş et-: Kaçmak, götürmek. (Gül.) (Hzy.)
giş ol-: Kaybolmak, yok olmak, uzaklaşmak. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
giş: Gitmek, kaçmak. (Kay.) (Hzy.)
gişel-: Bakmak. (Kay.) (Erk.)
gişet-: Kaçırmaq. (Kay.) (Erk.)
göhle-güle-: Dışkılamak. (Yıl.) (Tbr.)
güenne-: Güvenmek. (Yıl.) (Tbr.)
hağna: Oyna. (Caf.) (Elk.)
halan-: Gelmek. (Kay.) (Çpn.)
hareketle-: Yatmak. Bk. Reketle- (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
ırılıla: Sıçmak. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
inzala-: Ağlamak. (Gül.) (Hzy.)
ğale: Gel. (Caf.) (Elk.)
kerle-: Durmak. < ker + Tk. + /le-/ ekinden. (Kay.) (Gyg.)
kerle-kerne- 1. Kesmek. 2. Susmak. 3. Durmak. 4. Sünnet etmek. (Yıl.) (Tbr.)
kerlemek: Durmak. (Caf.) (Gyg.)
kevik etme: Konuşma. (Kay.) (Çpn.)
kevikleş-: Konuşmak. (Kay.) (Çpn.)
kına: Gitmek. (Düz.) (Caf.) (Elk.)
kır-: Çiftleşmek. Burdur ve Muğla Kalaycılarının argosunda olmak, getirmek. (Kay.)
(Erk.)
kırmak: Çiftleşmek. (Kay.) (Akb.) (Erk.) (Hzy.)

kös ol-: 1. Müteessir olmak, kızmak, darılmak, hiddetlenmek. 2. Eski, kötü, fena olmak. (Kay.) (Kal.)

kösül!: Gel! (Kay.) (Gyg.)

kösül-: Gelmek. (Kay.) (Gyg.)

kuşanqor: Geliyoruz. (Caf.) (Elk.)

leğümle-: Uyumak. (Gül.) (Hzy.)

lövümle: Uyumak. <Ar. nevm+Tk./+le-/ekinden. (Kay.) (Hzy.)

mampurla-: Çalmak. (Gül.) (Hzy.)

moylan-: Boy abdesti almak, yıkanmak. < Ar. mâ + Tk. /lan-/ ekinden. (Kay.) (Hzy.)

moylan-: Yıkanmak. (Gül.) (Hzy.)

naç: Kaç! Düzce Abdallarında nas olarak görülür. Çingenece de naş, naşava ‘uzaklaşmak, gitmek’ kelimesinin emir şeklidir. (Kay.) (Tbr.)

naş: Kaçmak. (Düz.) (Caf.) (Elk.) (Eda.)

naşgas: Kaçtı. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

nınısla: Otur! Kaynağı belirsiz. (Kay.) (Tbr.)

nist: Oturmak. (Caf.) (Elk.)

nohur: 1. Yeter! 2. Sus! (Yıl.) (Tbr.)

otla-: Saldırmak (kadına vb.) (Kay.) (Hzy.)

ovan-: 1. Kaçırmaq, gizlemek, saklamak. 2. Getirmek, gelmek. 3. Dolaşmak, gezinmek. 4. Gelmek, gitmek. (Kay.) (Kal.)

ovanmak: Gelmek, gitmek. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)

öl-: 1. Yükleri yıkmak. 2. Uyumak. (Kay.) (Erk.)

övüşle-öüşle-: 1. Kaçmak. 2. Kalkmak. 3. Yürümek. 4. Göçmek (göç etmek). 5. Saklanmak. 6. Götürmek. (Yıl.) (Tbr.)

parsumla-: Dilenmek, dilencilik etmek. < Far. pârse ‘dilencilik’ kelimesinden. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

peçikle-: 1. Oynamak, raks etmek. 2. Kaçmak, uzaklaşmak. (Yıl.) (Tbr.)

pırçım-pırçım-pırç:m: Açım. (Yıl.) (Tbr.)

prasta: Koş, yürü. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

reketle-:1. Oturmak. 2. Namaz kılmak 3. Yatmak. < Ar. rek’at namazda bir kıyam (ayakta durmak), bir rükû (ayakta iken eğilme) ve iki sücûddan (yere kapanma) ibaret hareket + Tk. /+le-/ ekinden. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

rovala: Ağla. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
rovalayor: Ağlıyor. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
rovgas: Ağladı. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
ruh: Gel! < Ar. ruh! 'git! geri gel!' (Kay.) (Hzy.)
salıkla-: 1. Yürümek. 2. Koşmak. (Kay.) (Çpn.)
sente!: Otur! (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
sente-: Oturmak. (Kay.) (Çpn.)
söğüt köküne dine-: Yıkanmak, banyo yapmak. (Kay.) (Kal.)
söylene-: Söylemek, konuşmak. (Yıl.) (Tbr.)
sürtül-: Yenilmek. (Kay.) (Kal.)
şirle-: İşemek. (Yıl.) (Tbr.)
tantırlamak: Dönmek. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
tekellim: Konuşma. < Ar. tekellüm 'söyleme, konuşma.' (Kay.) (Hzy.)
te-tey-teğ-: erişmek, vasıl olmak, gitmek gelmek, vermek gibi birçok manalarda kullanılır. Azeri ağızlarında dey- (Kay.) (Erk.)
teymek: Erişmek. (Azeri Türkçesi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
tüne-: 1. Misafir olmak, geceleme. 2. Durmak. (Kay.) (Kal.)
tünemek: Durmak, uyumak, ölmek. (Akar) (Kal.)
uğur tanıma: Hırsızlığa, çalmaya alışma. (Kay.) (Çpn.)
uşdi: Kalk. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
yih--yık-: 1. Uyuşmak, pazarlığı bitirmek. 2. Vermek. 3. Devretmek. (Kay.) (Erk.)
zargi: Durmak. (Caf.) (Elk.)
zı:la-zo:la-: Cinsel ilişkide bulunmak, ırza geçmek. (Yıl.) (Tbr.)

3.4. Yardımcı Fiiller

atkılığa te-: Tuvalete gitmek. (Kay.) (Erk.)
deslenmek: Söz açmak. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
deste-: Satın almak. (Kay.) (Gyg.)
dırlav cerne-: Kandırmak, aldatmak, yalan söylemek. (Yıl.) (Tbr.)
döğ-: Yemek yemek. Azerî argosunda döşe- 'yemek, yemeğe saldırmak.' (Kay.) (Erk.)

düne-: 1. Misafir olmak, geceleme. 2. Durmak. < tüne- kelimesinden. (Kay.) (Kal.)
dünemek: Misafir kalmak. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
eklet-: Yemek yemek < Ar. eki 'yemek' + Tk. et-fiilinden. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
fağ etmek: Mahvetmek. (Akar) (Kal.)
fak etmek: Tuvalet etmek, ırza geçmek. (Akar) (Kal.)
fak_et-: 1. Bozmak. 2. Fenalık yapmak, zulmetmek. 3. Tuvaletini yapmak. < Ar. fekk
'bozma, koparma, kesme' + Tk. et- fiilinden. (Kay.) (Kal.)
fak_etmek: Bozmak, fenalık yapmak, zulm etmek. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
fak_ol-: 1. Fena olmak, bozulmak. 2. Korkmak, çekinmek. < Ar. fekk + Tk. ol-
fiilinden. (Kay.) (Kal.)
gahr-: Geriye bükme. (Gül.) (Hzy.)
gasavan: Yalan söylemek. (Bsz.) (Akb.) (Erk.)
gasavan-kasavan: Yalan söylemek. (Kay.) (Erk.)
gayış et-: Hırsızlık yapmak. (Akar) (Kal.)
gayış etmek: El çabukluğu ile hırsızlık yapmak. (Akar) (Kal.)
gayış kösle-: Hırsızlık yapmak. (Akar) (Kal.)
gaytar-: İşten kaçmak. (Gül.) (Hzy.)
geçelmek: Sertçe hareket etmek. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
genek köslemek: Kumar oynamak. (Akar) (Kal.)
gennet-: 1. Vermek. 2. Götürmek. 3. İçeri almak, içeri sokmak. (Yıl.) (Tbr.)
geşel-: Sertçe hareket etmek. (ekseriyetle emir şekliyle kullanılır.) (Kay.) (Erk.)
ginavla-: Hırsızlık yapmak, çalmak. (Yıl.) (Tbr.)
giş ol-: Kaybolmak, yok olmak, uzaklaşmak. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
guma te-: Hacca gitmek. (Kay.) (Erk.)
güveşliye te-: Yalan söylemek. (Kay.) (Erk.)
hacialışı kösle-: Türkü söylemek, düğün etmek. (Kay.) (Kal.)
hadidle-: tedavi etmek, iyileştirmek (gözü) < Ar. hadîd 'demir' + Tk. + le- ten (Kay.)
(Hzy.)
havla- : Havlu ile silmek. (Kay.) (Kal.)
imam işi kösle-: Namaz kılmak. (Kay.) (Kal.)
imam işi köslüyor: Namaz kılıyor. (Kay.) (Kal.)

inetle--netle-: Saz çalmak. Ölçünlü Türkçe'deki inle- fiilinin Anadolu ağızlarındaki inne- şeklinin ettirgeni olan innet-'le ilgili olmalıdır. (Kay.) (Tbr.)

kerilmek: Hazır olmak. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)

kernet-: Sünnet ettirmek. (Yıl.) (Tbr.)

kılav gır-: Az almak, ucuz vermek. (Kay.) (Kal.)

kılavgır: Az al. (Bur.) (Caf.) (Kal.)

kişifle- : Gözetlemek, takip etmek. < Ar. keşf 'açma, meydana çıkarmak, gizli bir şeyi bulmak' + Tk. /+le-/ ekinden. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

kurbağalık kösle-: Taş atmak. (Kay.) (Kal.)

kurbağalık köslüyor: Taş atıyor. (Kay.) (Kal.)

kütüp hatmet-: Kitap okumak. (Kay.) (Hzy.)

leva-: Nefret etmek. Bk. levna. (Kay.) (Çpn.)

levva: Nefret etmek. (Akp.) (Çpn.)

mampırla-: Çalmak, hırsızlık yapmak. (Kay.) (Hzy.)

moyla-: Su dökmek, çis yapmak, işemek. (Gül.) (Hzy.)

moylan-: Boy abdesti almak, yıkanmak. < Ar. mâ + Tk. /lan-/ ekinden. (Kay.) (Hzy.)

mutafa dünet-: Cüzdana koymak. (Akar) (Kal.)

narele-: Söylemek, haber vermek. (Gül.) (Hzy.)

nasıf etmek: Ekmek pişirmek. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Nas.-Şah.) (Kay.) (Kal.)

nasıf kösle-: 1. Birbiriyle konuşmak. 2. Ekmek pişirmek veya yemek. (Kay.) (Kal.)

nasıf köslemek: Ekmek hazırlamak, pişirmek veya yemek. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Kal.)

nasıf köslemek: Ekmek hazırlamak. (Akar) (Kal.)

netle--nietle--nitle-: 1. Saz (davul, zurna) çalmak. 2. Vurmak. 3. Dövmek. (Yıl.) (Tbr.)

öl-: 1. Yükleri yıkmak. 2. Uyumak. (Kay.) (Erk.)

ölmek: Yükleri yıkmak. (mecazi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)

pavlaş-: Kavga etmek. (Yıl.) (Tbr.)

paylıkla-: Zorla çalmak. Bk. payıkla- < Far. pây 'el' + Tk. /+lık/ ve /+la-/ eklerinden. (Kay.) (Çpn.)

reketle-: 1. Oturmak. 2. Namaz kılmak 3. Yatmak. < Ar. rek'at namazda bir kıyam (ayakta durmak), bir rükû (ayakta iken eğilme) ve iki sücûddan (yere kapanma) ibaret hareket + Tk. /+le-/ ekinden. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

ruh ruh: Geri gel. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
salat sıh-: Namaz kılmak. (Gül.) (Hzy.)
sepedine-: Kalkıp gitmek. (Kay.) (Çpn.)
sependi: Kalk git. (Akp.) (Çpn.)
sögüt kökü sürt-: Su içmek. (Kay.) (Kal.)
söyüt kökü kösle-: Su dökmek. (Kay.) (Kal.)
süz-: 1. İçki içmek. 2. Sigara içmek. (Kay.) (Erk.)
süzmek: İçki içmek. (mecazi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
şor ver-: Yarenlik etmek, sohbet etmek, anlatmak. (Kay.) (Erk.)
tantır köset-: Ateş yak! (Kay.) (Kal.)
tantır köslemek: Ateş yakmak. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
tantır yıkım et!: Ateş yak! (Kay.) (Kal.)
tantır yıkım etmek: Ateş yakmak. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
tığla: Göz boyamak, lafla aldatmak, ikna etmek. (Kay.) (Hzy.)
tüne-: 1. Misafir olmak, geceleme. 2. Durmak. (Kay.) (Kal.)
uçur-: Kılmak. (Gül.) (Hzy.)
uçur-: Yapmak, kılmak (namaz). (Kay.) (Hzy.)
vur-: Çalmak, göstermeden almak. (Kay.) (Erk.)
yabana git-: 1. Geçim için uzağa, başka yere gitmek. 2. Boşa gitmek. (Gül.) (Hzy.)
yıkım et- : 1. Teşekkür etmek, memnun olmak. 2. Kesmek. 3. Hazırlamak. (Kay.) (Kal.)
zanıt: Takip ettirmek, gözletmek. (Yıl.) (Tbr.)
zıbar-: 1. Ölmek, 2. Uyuyakalmak. (Gül.) (Hzy.)
zığla-: 1. Tüfek doldurmak, mermi sürmek. 2. Çalmak. (Kay.) (Hzy.)
zındana kös et-: Hapsetmek. (Kay.) (Kal.)
zibit mezle-: Üzüm yemek. (Kay.) (Çpn.)
zındana kös et-: Hapsetmek. (Kay.) (Kal.)

4. SIFATLAR

4.1. Niteleme Sıfatı

- ahlı gerez: Zeki, akıllı. (Yıl.) (Tbr.)
- alda huna: Çirkin. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
- amikli-amüklü: Bitli. (Kay.) (Hzy.)
- amüklü: Bitli. (Gül.) (Hzy.)
- auzun düve: Genç, güzel kız. (Kay.) (Erk.)
- avanık: Alnı beyaz sığır. (Akar) (Kal.)
- avzın danaş: Güzel kadın. (Kay.) (Erk.)
- avzın gav: Ehemmiyetli adam. (Kay.) (Erk.)
- bet: Kötü, çirkin < Far. bed 'kötü, çirkin.' (Kay.) (Akb.) (Erk.)
- caşın birisi: Ahmak, cahil, aptal, bön. (Kay.) (Erk.)
- caşın gulahlısı: Budala insan, ahmak. (Kay.) (Erk.)
- cinik: Genç kız, kız çocuk. (Kay.) (Hzy.)
- cort hazeyin: Kötü adam. (Kay.) (Hzy.)
- cort: 1. Bozuk, kötü, fena. 2. Fakir. 3. Sakat. (Kay.) (Hzy.)
- cort: Bozuk, kötü. (Gül.) (Hzy.)
- cubur hazeyn : Kötü adam. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- cubur: Kötü. (Gül.) (Hzy.)
- çandır: Karışık, melez. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- çiyнем-çiğnem: Bir parça, bir lokma. (Gül.) (Hzy.)
- dığrak-dıvrak: 1. Ölçülü, sistemli. 2. Yaşlı olduğu halde dinç olan, yakışıklı. (Gül.) (Hzy.)
- dırlav: Yalan. (Yıl.) (Tbr.)
- dobur tille: Güzel kadın. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- dümanlı: Bk. dumanlı. (Kay.) (Erk.)
- düve: Genç kız. (Akar) (Kal.)
- ga: Var, mevcuttur. (Caf.) (Elk.)
- galiz: Büyük abdest, pislik, <Ar. galize 'kaba terbiye dışı.' (Kay.) (Hzy.)
- galiz: Pis. (Gül.) (Hzy.)

gevri: İhtiyar kadın. (Yıl.) (Tbr.)
gılav düve: Küçük kız çocuğu. (Akar) (Kal.)
gılav yavşak: Küçük erkek çocuğu. (Akar) (Kal.)
ırırh: Büyük abdest. (Gül.) (Hzy.)
kebir hazeyn: Büyük insan, yaşlı kimse. (Kay.) (Hzy.)
kesber: Topal. (Kay.) (Hzy.)
kesne hazeyn: Kötü insan, kötü adam. (Kay.) (Hzy.)
kesne: Kötü, iyi olmayan. (Kay.) (Hzy.)
kesne: Kötü. (Gül.) (Hzy.)
kös metirek: Jandarma, polis, belalı adam. (Akar) (Kal.)
kös: Kötü, çirkin. (Akar) (Kal.)
mazık 1. Yaşlı. 2. İtibarlı. 3. Büyük. 4. Zengin. (Yıl.) (Tbr.)
mazık kelti: İhtiyar (yabancı) (Yıl.) (Tbr.)
mazık keşk: Yaşı geçkin kız. (Yıl.) (Tbr.)
merik: 1. Yaşlı adam. 2. koca, eş; adam, herif, kişi. 3. Hoca < Far. merdek ‘adam, herif.’ (Kay.) (Hzy.)
merik: Hoca, yaşlı. (Gül.) (Hzy.)
mertek: Köylü, adam, umumiyetle erkek müşteri. (Akar) (Kal.)
metirek tuna: Yaşlı erkek. (Akar) (Kal.)
metirek yavşa: Genç erkek. (Akar) (Kal.)
mırar: 1. Kötü. 2. Çirkin. (Yıl.) (Tbr.)
milah -milih: Düzgün, yakışıklı, güzel. (Gül.) (Hzy.)
milih - milah: İyi, güzel, hoş. < Ar. melîh ‘güzel, şirin, sevimli.’ (Kay.) (Hzy.)
nafta-navta: Oğlan çocuğu, delikanlı. (Yıl.) (Tbr.)
samanlığı kös: Sağır kimse. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
samanlığı kös: Sağır, duymaz. (Akar) (Kal.)
serihür: Kel. (Yıl.) (Tbr.)
taka: Küçük pencere. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
tuna çapan: Yaşlı kadın. (Akar) (Kal.)
tuna: Şişman. (Akar) (Kal.)
yıkıran: Kötü kadın. (Kay.) (Kal.)
zığlı: Zengin. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

5. ZARFLAR

5.1. Aşırılık Derecesi Gösteren Zarflar

- amma yıkım: Çok güzel. (Kay.) (Kal.)
- avzın- auzun: 1. Bol, iyi, zararsız, hoş vesaire gibi her iyi şeye ve harekete auzun ıtlak olunur. (Kay.) (Erk.)
- avzın: Bol, iyi. (Bsz.) (Akb.) (Erk.)
- çene: Az. (Akar) (Kal.)
- dobur: İyi, çok iyi, güzel. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- galil: Az. <Ar. kalil 'az, çok olmayan.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- gerez: 1. İyi. 2. Güzel. 3. Yakışıklı. 4. Zengin. 5. Tok. 6. Çok. (Yıl.) (Tbr.)
- gerez: Güzel. Eskişehir Abdallarında'iyi' anlamındadır. Kökeni belirsizdir. (Kay.) (Tbr.)
- gerez: İyi, güzel. (Kay.) (Çpn.)
- gerez: İyi. (Esk.) (Caf.) (Akp.) (Kay.) (Gyg.) (Eda.)
- geş: 1. Kötü, fena. 2. Zararlı. 3. Çirkin vs. gibi birçok menfi manalarda kullanılır. < Erm. keş 'fena'; Eski Erm. Leş. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
- gılav: 1. Az. 2. Küçük, ufak. 3. Ucuz. (Kay.) (Kal.)
- gılav: Az, küçük, kısa. (Akar) (Kal.)
- hış: Çok, var. (Kay.) (Erk.)
- kebir: Büyük. < Ar. kebîr 'büyük, ulu.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- kılav: Az, küçük, kısa. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
- kitir: Çok, bol, faz la; pahalı < Ar. keşîr 'çok, bol.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- kös: 1.Az. (Bur.) 2. Çirkin, fena, kötü, eski. (Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
- levna: Çok çirkin. (Kay.) (Çpn.)
- pır: Çok. (Yıl.) (Tbr.)
- tuna: 1. Çok, fazla, bolca, iyice. 2. Pahalı. (Kay.) (Kal.)
- tuna: Çok, pahalı. (Akar) (Kal.)
- tuna: Çok. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
- yıkmak: Cinsel ilişki kurmak. (Akar) (Kal.)

5.2. Nitelik Bildiren Zarflar

- avanak: Cahil, anlamaz, tecrübesiz, aptal. (Kay.) (Kal.)
- beşan: Ağır. (Caf.) (Elk.)
- ceselmek: Tedbirli. (Bsz.) (Akb.) (Erk.)
- cibelik: Şımarık. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- cubur : Kötü < Ar. cubâr ‘heder, boşa giden.’ (Kay.) (Hzy.)
- fırfır: 1. Döneklik, 2. Çocuk oyuncağı. (Gül.) (Hzy.)
- geşen: Korkak. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
- geşlik: Korkaklık. (Kay.) (Erk.)
- gılav: Ucuz. (Akar) (Kal.)
- gıllı: Anlamaz, cahil, avanak, aptal. (Kay.) (Kal.)
- gilve-cilve: 1. Deli. 2. Acı. 3. Biber. (Yıl.) (Tbr.)
- giş: Aptal, bön < Far. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
- gubuduh: Yalan, mübalağa. (Tr.) (Akb.) (Erk.)
- gubuduh-kubuduk: Atağan, atmasyoncu; asıl telâffuzu. (Kay.) (Erk.)
- gubuz: Mübalağacı. (Tr.) (Akb.) (Erk.)
- gubuz-kubuz: Atağan, atmasyoncu, asıl telâffuzu kubuz. (Kay.) (Erk.)
- gufil: Aptal, deli. < Ar. gafil ‘dikkatsiz, ihtiyatsız, dalgın, tembel, gaflette bulunan.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- guynu: Fena. (Esk.) (Caf.) (Kay.) (Gyg.) (Eda.)
- guynu: Kötü. Anadolu ağızlarında oldukça yaygındır. Farsça gûy ‘çamur, pislik’ kelimesine bağlanabilir. (Kay.) (Tbr.)
- güveşli: Yalan. (Kay.) (Erk.)
- hacalişi: Yalan; tv, radyo. (Akar) (Kal.)
- hacalişi: Yalan < hacı + ali + işi kelimelerinden. (Kay.) (Kal.)
- hindik: Küçük, az, ufak; ucuz. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- hörün: Çabuk. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- şanili: Çirkin. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- kelepir: Ucuz. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- kesper: Topal. (Gül.) (Hzy.)

marf: Tavır, hal, mizaç ve umumiyetle birisinin karakterinin nasıl olduğuna belirtmek için kullanılır. Tarif. (Esk.) (Caf.) (Eda.)

mentişeliyiz: Kederliyiz. (Kay.) (Kal.)

meten-metan -metene: Ölüm, ölü. (Yıl.) (Tbr.)

meyli: Sarhoş. (Yıl.) (Tbr.)

mez: İyi. (Kay.) (Akb.) (Erk.)

mısmıl: İyi, güzel. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

ötürük: Sürgün, ishal, cıvık dışkı. (Gül.) (Hzy.)

pırım: Çürük, bere. (Kay.) (Çpn.)

pirim: Çürük, bere. Çepni aşireti. (Kay.) (Çpn.)

şukar: 1. Güzel. 2. İyi, iyice. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)

şuçar: Güzel. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

uğrun: Gizli. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

yanbolu: Ahmak, bön kimse; taşralı. (Akar) (Kal.)

yes: Var. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

yıkım ol-: Memnun olmak. (Kay.) (Kal.)

yıkım: 1. Güzel, iyi. 2. Temiz. 3. Bol, çok. 4. Hoş. 5. Zengin. 6. Toptan. 7. Doğru. (Kay.) (Kal.)

yıkım: 1. Güzel, temiz. (Muğ.) 2. Çok iyi. (Bur.) (Caf.) (Kal.)

yıkım: Güzel, temiz. (Akar) (Kal.)

yıkım: İyi. (Akar) (Kal.)

yıkın-: Memnun olmak. (Kay.) (Kal.)

zifir: 1. Kokulu kir, is, yağ lekesi. 2. Yemekteki yağ. (Gül.) (Hzy.)

5.3. Sınırlama Bildiren Zarflar

ğaşa: Başka. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)

5.4. Soru Zarfları

bayınna: Kaç, ne kadar? (Kay.) (Gyg.)

çan talır: Kaç para? (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

çan: Kaç, ne kadar? < Far. çend 'kaç?' (Kay.) (Hzy.)

çan: Kaç. (Gül.) (Hzy.)

marıf: Nasıl? Tavır, hal, mizaç ve birisinin karakterinin nasıl olduğunu belirtmekte kullanılır. <Ar. ma'ruf'bilinen, anlaşılan.' (Kay.) (Gyg.)

5.5. Yer Ve Yön Zarfları

genende: Karşısında. (Kay.) (Kal.)

kaş: Yan, taraf. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)

6. ZAMİR

anik: O (zamir) (Caf.) (Elk.)

ardiye: Bu. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

es: Ben (zamir) (Caf.) (Elk.)

gadi: Kendi, kendini. (Caf.) (Elk.)

geneme: Bize. (Kay.) (Kal.)

genemiz: Bura. (Kay.) (Kal.)

genemize: Buraya. (Kay.) (Kal.)

geneniz: Siz. (Kay.) (Kal.)

genenize: Size. (Kay.) (Kal.)

kavdan: Bir kimse, felan. (Caf.) (Gyg.)

öz: Kendi. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

özüme: Bana. (Gül.) (Hzy.)

ser: Bizden (Teber veya Alevi gruptan olan). Muhtemelen Farsça ser 'baş'tan gelmedir. (Kay.) (Tbr.)

tun: Sen. (Caf.) (Elk.)

velahu: Aman dikkatli ol, pot kırma. (Gül.) (Hzy.)

velehu: 1. Bu, şu. 2. Pot kırmamak için'sus, sezdirme!' ikazı. < Ar. velehu 'bu da onun.' (Kay.) (Hzy.)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. SES BİLGİSİ

1.1. Ünlü Değişmesi

a>e Değişmesi

ebu	>	abı “baba,ata”
cemel	>	cemale “deve”
ahraka	>	ehrak “ateş, çakmak”
ana	>	ene “ana, anne”
hacar	>	hacer “taş, diş”
kullab	>	kullep “kapı menteşesi”
lahm	>	lehem-lehim “et”
managadı	>	menegadı “köpek”
rek’at	>	rekette “oturmak, yatmak, namaz kılmak”

a>i Değişmesi

cemele	>	cemile “deve”
fırâş	>	faraş-fıraş “yatak”

a>o Değişmesi

ma	>	moy- mey “su”
fıraş	>	firoş “elbise, yatak”

a>u Değişmesi

cubâr	>	cubur “kötü”
gafil	>	gufil “aptal, deli”

e>a Değişmesi

cemel	>	cemal “deve”
çend	>	çan “kaç, ne kadar”
derb	>	darb “yol”
fekk	>	fak “bozmak, fenalık yapmak, zulmetmek”

feres	>	faris-feras-feres-firaz ‘‘at, beygir’’
esb	>	hasbi ‘‘at, beygir’’
meta	>	matah ‘‘mal satış eşyası’’
neved-nevede	>	navta ‘‘yabancı, torun’’

e>i Değişmesi

bezr	>	bider ‘‘tohum’’
cemele	>	cemile ‘‘deve’’
devit	>	divit ‘‘büyük bıçak, kama’’
feres	>	faris-feras-feres-firaz ‘‘at, beygir’’
keşf	>	kişif ‘‘gözetlemek, takip etmek’’
keşr	>	kitir ‘‘çok, bol, fazla’’
melîh	>	milih-milah ‘‘iyi, güzel, hoş’’

e>ı Değişmesi

çerağ	>	çıray ‘‘ışık, lamba’’
dem	>	dın ‘‘kan’’
taler	>	talır ‘‘para’’

e>o Değişmesi

cevlân, cevelâu	>	coğlan-colan ‘‘gurbetçilik, dilencilik’’
cev	>	cov-coğ ‘‘göz’’

ı>e Değişmesi

bıttıh	>	bettik-bittik ‘‘kavun’’
--------	---	-------------------------

ı>i Değişmesi

çığa	>	çık ‘‘yok’’
hınta	>	hinte ‘‘buğday’’

ı>o Değişmesi

hınta	>	honta-hunta ‘‘buğday’’
-------	---	------------------------

i>u Değişmesi

kalçın > garçun “ayakkabı”

i>a Değişmesi

mikrama > marhama “havlu”

şa’îr > şaar “arpa”

şikâf > şakıf “kadınlık organı”

i>ı Değişmesi

bızdık > bızdıh-bızdik “çocuk, ehemmiyetsiz kimse”

sikkîn > sıkkın “bıçak”

i>u Değişmesi

çor mis > çormuş “et, kuru et”

i>ü Değişmesi

şîr > şür “süt”

u>ı Değişmesi

çubuk + işi > çıbık_ışı “üzüm”

u>o Değişmesi

çubuk > cobuk “değnek”

duhân > dohan “sigara, tütün”

u>ö Değişmesi

gûşt > göşt “et”

u>ü Değişmesi

duhân > tıfan-tıfan-tüfan “tütün, sigara”

ü>a Değişmesi

düzgir > dazgir ‘‘hırsız’’

ü>i Değişmesi

tekellüm > tekellim ‘‘konuşma’’

ü>ö Değişmesi

üştür > höştür-hoşdur ‘‘deve’’

1.2. Ünsüz Değişmesi

b>p Değişmesi

hakîb > hakıp ‘‘heybe, torba’’

kitab > kütüp ‘‘kitap’’

b>v Değişmesi

âb > av ‘‘su’’

c>k Değişmesi

cev > kev ‘‘arpa’’

cemel > kemal ‘‘deve’’

ç>c Değişmesi

çamiç > canpış-çambuş-çampış-çampiş ‘‘üzüm’’

çubuk > cobuk ‘‘değnek’’

ç>ş Değişmesi

çamiç > canpış-çambuş-çampış-çampiş ‘‘üzüm’’

d>g Değişmesi

dırdır > gırgır-gıgır ‘‘Rum, kilisede ders veren kimse’’

d>h Değişmesi

duhân > tuhan-tufan ‘‘tütün’’

d>t Değişmesi

bed > bet ‘‘kötü, çirkin’’

saldat > saltat ‘‘jandarma, asker’’

derzi > terzi ‘‘iplik, elbise biçip diken’’

h>f Değişmesi

duhân > tıfan-tıfan-tüfan ‘‘tütün, sigara’’

h>k Değişmesi

yorah > yorak ‘‘yamalık’’

f>t Değişmesi

küfr > kütür ‘‘gavur’’

h>ğ Değişmesi

cahş > caaş-cağaş ‘‘eşek, katır’’

k>g Değişmesi

ağzı kara > ağzı gara ‘‘yabancı, Çepni olmayan’’

kadem > gadem ‘‘bacak’’

kalgal-kangal > galgal ‘‘köpek, kangal köpeği’’

kalil > galil ‘‘az’’

kara + ağaç > gara aç ‘‘kahve’’

karye > garıye ‘‘köy’’

keş > geş ‘‘kötü, fena, çirkin’’

kır > gır ‘‘gelmek, satmak, vermek’’

kırmızı	>	gırmızı ‘‘domates’’
kıtmîr	>	gıtmır-gıtmir ‘‘köpek’’
kirleş	>	girleş ‘‘cinsi münasebette bulunmak’’
kurt + otu	>	gurdotu ‘‘keçi’’

k>h Değişmesi

bakar	>	bahor ‘‘öküz’’
kepenk	>	hapek ‘‘pencere, dama açılan kapı’’

k>t Değişmesi

sikinle	>	sitkinle ‘‘öldürmek’’
---------	---	-----------------------

l>n Değişmesi

aydınla	>	aydınna ‘‘çalmak, gizlemek’’
çapanlar	>	çapannar ‘‘kadınlar’’

l>r Değişmesi

kalçın	>	garçun ‘‘ayakkabı’’
--------	---	---------------------

m>b Değişmesi

menge	>	bange-benge ‘‘tüfek, silah, büyük abdest’’
-------	---	--

m>n Değişmesi

çamiç	>	canmış-çambuş-çampış-çampiş ‘‘üzüm’’
-------	---	--------------------------------------

n>l Değişmesi

nevm	>	lövm-lövüm ‘‘uyku’’
------	---	---------------------

n>m Değişmesi

penbe	>	pembe ‘‘yün’’
-------	---	---------------

p>b Değişmesi

arap > arab “at, beygir”

r>m Değişmesi

zahr > zahm “arka”

s>ş Değişmesi

tırsı-tırs > tırsı-tırşı “korkmak, çekinmek”

s>t Değişmesi

keşîr > kitir “çok, bol, fazla”

t>d Değişmesi

tüne > düne “misafir olmak, geceleme”

v>ğ Değişmesi

cev > cov-coğ “göz”

y>i Değişmesi

cedy > cedi “keçi”

galy > gali “çay”

v>f Değişmesi

cov > cof “göz”

v>h Değişmesi

tuv > tuh “sigara”

z>s Değişmesi

hubz > hobus “ekmek, yemek”

1.3. Ünlü Düşmesi

ankine	>	ankin “kadın”
galize	>	galiz “büyük abdest, pislik”

1.4. Ünsüz Düşmesi

havgit	>	avgıt “yumurta”
caşş	>	caş-çaş “eşek, umumiyetle hayvan”
çend	>	çan

1.5. Kelime Ortasında Düşme

beyt	>	beyit “ev, misafir odası”
bezr	>	bider “tohum”
düzdgir	>	dazgir “hırsız”
kepenk	>	hapek “pencere dama açılan kapı”
merdek	>	merik “yaşlı adam, hoca, koca”
partal	>	pâtal “elbise, havlu”

1.6. Kelime Sonunda Düşme

ahraka	>	ehrak “ateş, çakmak”
dendân	>	den “diş”

1.7. Ünlü Türemesi

karye	>	garıye “köy”
hazeyn	>	hazeyin “erkek adam, yetişkin kimse, Darendeli”
reze	>	ırza “kapı çengeli”
früh	>	fürühle “satmak”

1.8. Ünsüz Türemesi

esb	>	hasbi “at, beygir”
vatan	>	vartan “erkilet, vatan, yurt”

1.9. Tekleşme

dâbbe	>	dabı “beygir”
harr	>	har “ateş”

2. ŞEKİL BİLGİSİ

2.1.YAPIM EKLERİ

2.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

-ca/ce: EŐitlik, benzerlik ifade eder.

dinlice: Buğday.

vartanca: Erkilet gizli dili.

-cı/ci/çı/çi: Sahiplik, meslek, uğraş, düşünce ifade eder.

abırcı: Yemeğe düşkün olan, yiyici.

afacı: Kastedilen kişi, şahıs. afa kelimesine + cı eklenerek yapılmıştır

cibiççi: Hoca, öğreten.

cimitci: 1. İmam. 2. Öğretmen.

cimitci: Öğretici.

cimitci: Sarıklı hoca, imam.

çelişçi: Çalgıcı, müzisyen.

emci: İlaç yapan.

gayışçı: Hırsız.

gişkinci: 1. Kaçakçı. 2. Hırsız.

halacı: (Kalaylanan kapları) yıkayıcı.

haleyici: Çırak.

karamancı: Hırsız.

kayışçı: Hırsız.

lotahçı: Oda sahibi, otelci.

mandıracı: Ev, oda sahibi.

mekçi: Kalaycı.

nazileci: Paralı, zengin.

pallacı: Kalaycı.

palleci: Bakırcı, kalaycı.

pelitçi: Ormancı.

postacı işi: Mektup.
tamamlakçı: Kap toplayan kişi.
tandırıcı: Ormancı.
teberci: Davulcu.
tegginci: Kaçakçı, dolandırıcı.
teğginci: Kaçakçı, dolandırıcı.
tığcı: 1. Üfürükçü. 2. Açık göz, pazarlamacı.

-cık: Küçültme, sevgi, acıma ifade eder.
borancık: Çocuk.

-ç/çi: Durum ifade eder.
pırç-pırçı: 1. Aç. 2. Açlık.

-çeli
kökençeli: Karpuz.

-hane: Farsça bir ek yer anlamına gelir.
moyhane: 1. Hamam, banyo. 2. Tuvalet, abdesthane.

-kı/hık: Bir kavramın yerini belirtir.
atkılık: Tuvalet, helâ.

-lı/li: Gizli dilin en işlek eklerinden biridir. Bir çok görevi vardır.
amikli-amüklü: Bitli.
çaşın gulahlısı: Budala insan, ahmak.
daraylı: Beygir.
dareyli: Katır.
dareyli: Katır.
dınğırlı: Çalgı.
dumanlı: Pilav, diğer telaffuzu dumanlı.
dümanlı: Bk. dumanlı.

gıllı: Anlamaz, cahil, avanak, aptal.

güveşli: Yalan.

güveşli: Yalan.

katırlı: Rakı.

mentişeliyiz: Kederliyiz.

mentişeliyiz: Kederliyiz.

nakışlı: Kete.

patlangıçlı: 1. Silahlı, tüfekli bulunan kimse. 2. Jandarma, kalem, alelumum tehlikeli şahıs.

vartanlı: Hemşehri (vatanlı)

vartanlı: Hemşehri.

zengili: Hemşehri. (Darendeli olan)

zığlı: Zengin.

-lık/lik/luk/lük: Eşya, meslek, durum ifade eder.

cavlık: Gözlük.

cibelik: Şımarık.

faklık: Tuvalet.

garamancılık: Hırsızlık.

geşlik: Korkaklık.

gubalık: Taş

hamselik: Beşlik.

kâsıflık: Ağız.

küllük işi: Yumurta.

narlık: Ateş, güneş.

narlık: Güneş.

paylık: El.

peçiklik: Ayakkabı, çorap.

samanlık: Kulak.

-siz: Olumsuzluk ifade eder.

çeciksiz: Gözsüz.

gensiz: Dinsiz.

-un: İkileme biçiminde zarf olarak kullanılır.

uğrun: Gizli.

2.1.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri

-an: Sıfat fiil görevindedir.

yıktıran: Kötü kadın.

-ar: Kalıcı isim yapar

açar: Anahtar.

-çık: Durum ifade eden bir ektir.

-pırççı-pırçık-: Acıkmak

-gıç/giç/guç: Yapılan ve yapını ifade eden bir ektir.

mezlengiç: Saman.

patlangıç: Tüfek, tabanca.

patlanguç: Tabanca.

-gın/gin/kin: Sıfat türeten bir işlek ektir.

bıçgın: Hırsız.

gişgin: Kaçak.

gişkin: Kaçak.

kepkın: Ölmüş.

tegginci: Kaçakçı, dolandırıcı.

teğginci: Kaçakçı, dolandırıcı.

-ım/im: Oluşan işleri adlandıran bir ektir.

pırçım-pırçım-pırçım:m: Açım.

yıkım etmek: Kesmek, hazırlamak.

-ik: Yapılmış, olmuş bir fiil ifade eder.

avanık gel-: Gelmek.

avanık: Alnı beyaz sığır.

-lim: Kalıcı isimler yapan bir ektir.

keylim: Yemek, yiyecek.

-ma/me: İşlek bir ek olup bir hareket bildiren ektir.

nuhlatma: Gizle, sakla, gösterme!

cerlenme!: Sus!

bangeleme: Yellenme.

-mak/mek: Mastar eki olup çok işlek bir ektir. Her türlü fiil gövdelerine gelen bir ektir.

alafkermek: Söylemek.

alav etmek: Söylemek.

astarmak: Almak, getirmek, istemek.

avanmak: Gezmek, dolaşmak.

beşmek: Gelmek, girmek, getirmek, pişirmek, hazırlamak gibi birçok fiil makamında kullanılır.

ceselmek: Tedbirli.

çeklemek: Bakmak, görmek.

davamak: Vermek.

devirmek: Uyuşmak.

dinemek: Ölmek.

döymek: Yemek.

geşelemek: Ucuzlamak.

geşetmek: Ayırmak, bozmak.

gırmak: Almak, getirmek.

gırmak: Satmak.

gırmak: 1. Gelmek. 2. Satmak.
hadidle-: tedavi etmek, iyileştirmek.
halan- : Gelmek.
havla- : Havlu ile silmek.
hersit mezle-: Ekmek yemek.
katırlı sürt-: Rakı içmek.
kayış et- : Çalmak.
kekne-: Gülmek.
kendilemek: Satmak.
ker-: Yapmak.
kerle-kerne- 1. Kesmek. 2. Susmak. 3. Durmak. 4. Sünnet etmek.
kerlemek: Durmak.
key-kay-: Yemek, içmek.
kılav gır-: Az almak, ucuz vermek.
kır-: Çiftleşmek. Burdur ve Muğla Kalaycılarının argosunda olmak, getirmek.
kır-: Almak, getirmek.
kırmak: Almak, getirmek.
kırmak: Çiftleşmek.
kös etmek: Saklamak, gizletmek, kaydırmak.
kösül- : Gelmek.
kurbağalık kösle-: Taş atmak.
metlen-: Ölmek.
metlet-: Öldürmek.
nasıf kösle-: 1. Birbiriyle konuşmak. 2. Ekmek pişirmek veya yemek.
nasıf sürt- : Ekmek veya yemek yemek.
nasıflan- : Sormak, konuşmak, demek.
netle--nietle--nitle-: 1. Saz (davul, zurna) çalmak. 2. Vurmak. 3. Dövmek.
otla-: Saldırmak (kadına vb.)
ölenne-: Ölmek.
övüşle-öüşle-: 1. Kaçmak. 2. Kalkmak. 3. Yürümek. 4. Göçmek (göç etmek). 5. Saklanmak. 6. Götürmek.
söğüt köküne dine-: Yıkanmak, banyo yapmak.

söylene-: Söylemek, konuşmak.
söyüt kökü kösle-: Su dökmek.
sürtül-: Yenilmek.
süz-: 1. İçki içmek. 2. Sigara içmek.
şirle-: İşemek.
şutla-: İçmek. (Sigara vb.)
şüple-: İçmek (sigara vb.)
tandırılmak: Dövmek.
tantır köset-: Ateş yak!
tantır yıkım et! : Ateş yak!
tantırlamak: Dönmek.
teymek: Erişmek.
tısla-: Korkmak.
tüne- : 1. Misafir olmak, geceleme. 2. Durmak.
tünetmek: Öldürmek.
üğüt-: Yemek.
vur-: Çalmak, göstermeden almak.
yakana-yahanna-: Yakmak, ateşe vermek.
zanı-: Gözlemek, takip etmek, anlamak.

2.1.3. İsimden Fiil Yapım Ekleri

-e: Geçişli (yapma) ve geçişsiz (olma) fiiller yapar.

galize: 1. Pislemek. 2. Bok.

galize-: Pislemek.

-el: Olma bildiren fiiller türeten birleşik ektir.

çikel-: Bulunmamak, olmamak.

gişel- : Bakmak.

-ır/ir: Yapma bildiren bir ektir.

merdir-: 1. Yıkma. 2. Toplamak, kaldırmak.

merdirmek: Yıkmaq.

naştır-: Vermek, kaçırtmaq.

naştırmak: Vermek.

-iş/le: Geçişsiz fiiller türeten bir ektir.

iv-işle: Yürü! ev-, iv-

-kas:

beşkas: Oturdu.

-le: Olma ve yapma ifade eden işlek bir ektir.

bangele- : Yellenmek.

çekle-: 1. Anlamak, bilmek. 2. Bakmaq, görmək. 3. Söylemek. 4. Hatırlamak.

çiyçele-: Kazık atmaq, malın fiyatını olduğundan yüksek söylemek.

desle-: 1. Almaq, satın almak. 2. Vurmaq. 3. Saz çalmak. 4. Yapmaq.

dikleme: Görmək.

engezle-: 1. Çiftleşmek. 2. Kaçırmak.

engezlemek: Gizlemek, kaçırmak, çiftleşmek.

gevikleme: Söyleme!

göhle-güle-: Dışkılamak.

hareketle-: Yatmaq.

hezikle-: Dövmək.

inetle--netle-: Saz çalmak.

kendile-: 1. Satmaq. 2. Almaq, satın almak.

kerle- : Durmaq.

külbele-: Bostanın çevresini toprakla doldurmaq, beslemek.

mezle: Yemek.

nârele-: Söylemek, konuşmaq.

peçikle-: 1. Oynamak, raks etmek. 2. Kaçmaq, uzaklaşmaq.

reketle-:1. Oturmaq. 2. Namaz kılmak 3. Yatmaq.

sitkinle!: Öldürmek.

sitkinle-: Öldür!

tütsüle-: Kokulamak.

zozikle-: 1. Uydurmak, yakıştırmak. 2. Tavlamak. 3. Aldatmak. Türk argosunda "zendust, evli, pezevenk."

-la: Olma ve yapma ifade eden bir ektir.

cartla-: Ölmek.

cavla: Bak! cav + Tk. la- tan.

cavla-: Bakmak.

fidıla-: Taşı atar gibi yapmak, korkutmak.

fındıkla-: Öldürmek.

fısla-: 1. Yumurtlamak. 2. Yellenmek.

ginavla-: Hırsızlık yapmak, çalmak.

hatabla-: Dövmek, sopalamak.

hatla-: Yazmak.

hotla-: Okumak.

ırıhla: Sıçmak.

mampırla-: Çalmak, hırsızlık yapmak.

moyla-: Ağlamak.

nasla- : Hatırlatmak, söylemek.

noharla-: Gözlemek, tarassut etmek.

novarla- nofarla-: Görmek, gözlemek.

payıkla-: 1. Ellemek; 2. Örtmek.

paylıkla-: Zorla çalmak.

payıklamak: Ellemek, örtmek .

salıkla-: 1. Yürümek. 2. Koşmak.

şukarlamak: hazırlamak.

tantırla- : Dövmek.

-lan: la/le eki 'n' dönüşlülük ekiyle kaynaşmış durmuda olan bir ektir.

moylan-: Boy abdesti almak, yıkanmak.

zığlandır-: Vermek.

-laş/leş: Yine la/le ekinin 'ş' işreşlik ekiyle kaynaşan bir ek durumunudur.

avzınlaş-: Pahalılaşmak, kıymetlenmek.

cortlaş-: 1. Kötüleşmek. 2. Bozuntuya vermek, açık vermek. 3. Karşı gelmek.

girleş: Cinsî münâsebette bulunmak.

kevikleş-: Konuşmak.

kitirleş-: Çoğalmak.

pavlaş-: Kavga etmek.

-le: bangeleme: Yellenme.

-sıra: Geçişsiz fiil görevindedir.

nasıfsıra-: Acıkmak.

2.1.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

-a: Pekiştirme filleri türeten bir ektir.

koka: Tütsülemek.

-dır/dir/dür: Gizli dillerin işlek eklerinden birisidir.ettirgenliği oldurma ve yaptırma fiilleri türetir.

avandır-: Bir şeyin yerini değiştirmek.

avandır: Getir!

halandır- : Getirmek.

sürtdürül-: Yedirilmek.

tedir-teğdir-: Getirmek, asıl manası bu olmakla beraber, birçok çeşitli manalarda da kullanılır. En çok istifade edilen kelimelerden biridir.

teydirmek: Getirmek.

tüydür-: Vermek. (rüşvet vesaire için kullanılır)

tüydürmek: Vermek. (mecazi)

zığlandır-: Vermek.

-ı: Edilgen çatı görevinde kullanılır.

tırsı- : Korkmak.

tırsı-tırşı-: Korkmak. argoda, tırsımak-tırsmak: korkmak, çekinmek.

yakı: Ateş.

-ıl/il: Edilgen çatı görevinde kullanılır. Olma, yapma bildirir.

nasıflanıl-: Konuşulmak, sorulmak.

ovatl-: 1. Getirilmek; 2. Verilmek.

çekletil-: Anlatılmak.

kerilmek: Hazır olmak.

-it: Ettirgenlik fiili görevindedir.

kepit: 1. Öldürmek.

-n: Dönüştürme eki görevindedir.

cavlan-: Görünmek.

cerlen- cerlen-: Konuşmak.

ovan-: 1. Kaçırarak, gizlemek, saklamak. 2. Getirmek, gelmek. 3. Dolaşmak, gezinmek. 4. Gelmek, gitmek.

-t: Ettirgenlik fiilleri kuran işlek bir çatı ekidir.

cavlat-: Göstermek.

cavlat-: Göstermek. cavla- şeklinin ettirgen eklisidir.

çeklet-: Hatırlatmak. 2. Anlatmak.

dinet- : Öldürmek.

dünet-: Öldürmek.

gıvşat-: Oynatmak, hareket ettirmek.

halat-: Çalmak, almak, satın almak.

nımışlat-: Yatırmak.

nuhlat-: Gizlemek, göstermemek, gizlemek, saklamak.

ovat-: 1. Göndermek, getirmek. 2. Aşırarak. 3. Kaçırarak. 4. Götürüp gitmek. 5. Almak. 6. Çalmak.

övüşlet-öüşlet-: 1. Çıkarmak. 2. Kaçırarak. 3. Kovalamak.
tünet- : Öldürmek.

-tır: Türetme ekidir, ettirgenlik görevinde kullanılan bir ektir.

beştir-: 1. Hazırlamak. 2. Giymek. 3. Çektirmek.

estir-: 1. Vermek. 2. Kaldırmak, götürmek. 3. Almak. 4. Kötü yola düşürmek.

-ur: Ettirgenlik görevinde bir ektir.

uçur-: Yapmak, kılmak (namaz).

2.2. Yardımcı Fiiller

Yardımcı fiiller kendinden önceki isimle birleştikinden anlam kazanmıştır.

-at

abır at- : Yemek yemek.

-et

abır eklet- : Yemek yemek. Bk. eklet-

afet: Başla! Müzisyenlerin birlikte müziğe başlarken kullandıkları seslenme sözü. Tk.

et- yardımcı fiili ve afa kurulmuştur. Af'ın kökeni belirsizdir.

ceret: Söyle! (şarkı) müzisyenlerde bir seslenme ifadesi. Cer ve Tk. et- yardımcı fiiliyle kurulmuştur.

çoğlan-colan et-: 1. Cerre çıkmak, teravîh namazı kılmak, hastaya bakmak gibi işler karşılığında yağ, bulgur, un, para vb. şeyler almak, gurbetçilik. 2. Dilencilik.

eklet-: Yemek yemek

gevik et-: Söylemek.

giş et: Gitmek, kaçmak.

giş et-: Kaçmak, götürmek.

gişet- : Kaçırarak.

hatmet-: Okumak.

hür et-hül et-: 1. Kırmak. 2. Cinsel ilişkiye girmeden sevişmek.

kös et- : Saklamak, gizletmek, kaçırmak, kaydırmak.

nasıf etmek: Ekmek pişirmek.

şor et-: Söylemek, konuşmak.

yıkım et- : 1. Teşekkür etmek, memnun olmak. 2. Kesmek. 3. Hazırlamak.

zindana kös et-: Hapsetmek.

-ol

arif ol-: Dikkatli bakmak, ilgilenmek, farkına varmak.

giş ol-: Kaybolmak, yok olmak, uzaklaşmak.

hül ol-: ölmek.

kös ol- : 1. Müteessir olmak, kızmak, darılmak, hiddetlenmek. 2. Eski, kötü, fena olmak.

metan ol-: Ölmek.

mıhış ol-: Ölmek.

-te

guma te-: Hacca gitmek.

güveşliye te-: Yalan söylemek.

-ver

şor ver-: Yarenlik etmek, sohbet etmek, anlatmak.

3. ANLAM BİLGİSİ

Gizli dillerin söz varlığı incelendiğinde farklı bir anlam şekli ortaya çıkmaktadır. Kalayacı dilinde en çok dikkat çeken deyim aktarması yoluyla oluşan sözcükler vardır. Dünemek ‘misafir kalmak’ söğüt kökü köslemek ‘su dökmek’ deniz köpüyü ‘tuz’ düve ‘‘Kız çocuğu’’ gılav düve ‘‘Küçük kız çocuğu’’ metrek çapan ‘‘Türk kadını’’ avanık ‘‘alnı beyaz sığır’’ katırlı sürtmek ‘‘Rakı içmek’’ kütük suyu ‘‘Kahve’’ özel adlarla ilgili aktarmaları görürüz. Arap ali işi ‘‘katır’’, arap aşu ‘‘at, beygir’’ arap süleyman ‘‘zeytin’’ haydar ‘‘eşek’’ aydın ‘‘eşek’’ bahar ‘‘sigara, tütün, tütün kesesi’’ gibi adlandırmalar da benzetme yolu görülür. Konuşmaya biraz

daha kolaylaştırmak için sözcüklerin bir çok anlamını görülür: Gılav: Az, küçük, ufak, ucuz; ğenek: Yan, el, nezd, ev, mecdiye; çeklemek: Bakmak, tanımak, anlamak; avan: Gezmek, dolaşmak, getirmek.

Hazeyn gizli dilinde anlam açısında fazla bir şey görülmemektedir. Bazı kelimelerin Anadolu ağızlarındaki aynı manayı taşıdığı görülür. Açar “Anahtar” arif olmak “dikkatli bakmak, anlamak” aşırnak “çalmak” aşkana “yemek pişen yer” avam “halk” cırcır “fermuar” gumpür “patates” hayat “evin önündeki açık alan” libas “elbise” öz “kendi” özüme “bana” sındı “makas” vs.

Yine Hazeyn gizli dilindeki bazı sözcüklerin yabancı dillerden geldiği özellikle Arapça ve Farsça’dan geçtiği görülür. ano: Anahtar. < Yun. Anahtar; arif olmak : Dikkatli bakmak, anlamak. < Ar. arif “bilen, bilgili, irfan sahibi”; asel: Bal. < Ar. asel “bal”; avam: Halk < Ar. avam “herkes, kaba ve câhil halk, ayak takımı”; bakar: Öküz, inek. < Ar. bakar, bakara “sığır”; bettik-bittik: Kavun < Ar. bittih “kavun, karpuz”; beyt-beyit: Ev, hane, misafir odası. < Ar. beyt “hane, mesken, ev, oda”; cebrail: Koyun. <Ar. Cebrâ’il “peygamberlere emir ile vahye vasıta ve memur olan dört büyük melekten biri”; cov-coğ: Göz. < Far. cev “arpa”; çan: Kaç, ne kadar? < Far. çend “kaç?”; çini: Porselen < Far. çîni “çini, sırlı kap”; dest: El. < Far. dest “el”; fiş: Balık < Alm. fisch “balık”; garçun: Ayakkabı < İt. Kalçın “üstüne başka bir şey giyilmek için abadan ya da meşinden yapılan çizme biçiminde ayak giysisi.”

Hazeyn gizli dilinde görülen özellikler Çepni Türkmenlerinin gizli dilinde de görülür: Çepni dilindeki sözcüklerin anlamının Anadolu’nun bazı ağızlarında olduğu görülür. bingiş “Ayakkabı” cavra “Köpek” fitik “Makbuz, fitre” geder “Eşek” vs. Mecazi söyleyişler söz konusudur: ağcakoca: Yoğurt, ayran. Yoğurt, ayran beyaz olduğundan Anadolu ağızlarındaki ağca (beyaz) sözcüğü ile anlatılmak istenmiştir. yalaz otu: Tabanca mermisi.

Teberce dilinde ise bazı benzetmeler görülür. Teber halkı genellikle müzik, eğlence işleriye uğraştıkları için Teber denildiği zaman davulcu manasını verir.

Erkilet dilinde de sözcüklere mecazlı anlamlar yüklenmiştir. enayiotu: “sigara”; imam suyu: “içki” kütük suyu: “pekmez, şarap” sarolan (sarioğlan): “mavzer”; süzmek: “içki içmek”

Diğer gizli dillerde de anlam açısında fazla bir şey görülmemektedir.

SONUÇ

Milli kültürümüzün zengin parçalarından birisi de Anadolu'nun muhtelif bölgelerinde konuşulan gizli dillerdir. Bu gizli diller insanlarımızın gelenek, görenek kısacası yaşam tarzlarının bir göstergesidir. İnsanlarımız bu gizli diller aracılığı ile birbirleri arasında iletişim kururlar ve böylece yaşamlarını diğer insanlar gibi devam ettirirler. Gizli dili insanların kullanma sebebi kendi topluluklarının dışındaki insanların anlamamasıdır. İnsanlar neden kendi ana dillerinin dışında ikinci bir dile (gizli dile) ihtiyaç duymuşlardır? Bunun çok çeşitli sebepleri vardır: Tek bir sebebe bağlamak son derece yanlış bir yaklaşım olur. İnançlarını istedikleri gibi yaşayamama, yine ticaret işi ile uğraşan bu topluluklardan bazıları başkalarının kendi aralarındaki ticari sırlarını bilmemelerini, özellikle çeşitli zamanlarda tütün, esrar kaçakçıları, jandarma, polis ve devletin güvenlik birimlerine yakalanmamak için kendi aralarında bir gizli dil meydana getirmişlerdir. Darende dili, Erkilet dili ve Kalaycı (palleci dili) dilleri bu gruba girmektedir. Bunun yanında inançlarını özgürce yaşayamayan bazı Türk grupları Geygeller, Çepniler ve Teber Abdalları üzerlerindeki baskılardan dolayı gizli bir dil geliştirmişlerdir.

Anadolu'nun çeşitli yörelerinde türlü meslek grupları yahut sosyal zümreler tarafından oluşturulmuş gizli diller, Türk argosunun özel bir alanını teşkil eder. Bunlar arasında, Geygel Abdalları ile bazı Çepni ve Tahtacı oymaklarının gizli dilleri, Erkilet çerçilerinin ve Çukurova Abdallarının konuştukları "dilce" ve Muğla'nın Merkez ve Kavaklıdere ilçelerine bağlı bazı köylerdeki Kalaycı esnafının geliştirdiği Kalaycı (yahut Palleci) dili ilk akla gelendir.

Zengin bir kültüre sahip olan Türkler sosyal hayatta birçok meslekle uğraşmışlardır. Gizli dili kullanan topluluklar genellikle demircilik, bakırcılık, marangozluk, debbağlık (dericilik), dokumacılık gibi sanayi dallarında çalışan zanaatkarlar olduğu gibi; bakkal, aşçı, fırıncı, kebabçı, kalaycı, atar gibi esnaf zümreleri de vardır. Yine çerçilik işini yapanlar olduğu gibi Kırşehir ve yöresinde müzikle uğraşan düğünlerde müzisyenlik yapan abdal denilen gruplar da vardır.

Orta Asya geleneklerini ve yani bizim Türk geleneklerini bu küçük topluluklarda da buluruz. Özbeöz Türk olan hem de Oğuz boyundan olan bu Türk toplulukları zaman zaman kendi aralarında bu gizli dil ile iletişimlerini

sağlamışlardır. Oğuz boyları kollarını Anadolu'muzun her yöresinde bulmak mümkündür. Zaten bu günkü Türkiye toplumunun gerçek sahipleri ve kurucuları Oğuz soyuna bağlı Türk topluluklarıdır. Engin bir kültüre sahip olan Türk milleti bu geleneklerini atadan dededen kalan bu miraslarını devam ettirmişlerdir. Ancak günümüzde konuşulan gizli diller eskiye nazaran pek de yaygın değildir.

Özellikle gizli diller içindeki en kalabalık olanı Çepni Türkmenlerinin konuştuğu dildir. Türkiye'mizin her bölgesinde Çepni Türklerini bulmak mümkündür. Genellikle Karadeniz ve Ege bölgemizde Çepniler yaygın olarak yaşarlar. Bu Türk/Türkmen topluluklarının gizli dilleri daha geniş bir şekilde incelenmelidir. Çünkü kültürümüzün bir parçasını teşkil ettiklerinden, üzerinde durulması gerekir.

Gizli dilleri kullanan insanlar özbeöz Oğuz soyuna bağlı Türk gruplarıdır. Bunların gizli dillerini Türkçemiz dışında düşünmek mümkün olmasa gerek. Gizli diller incelendiğinde Anadolu ağızlarında kullanılan birçok sözcüğü gizli dillerde de görebiliriz. Bunlar kültürümüzün zenginliklerinin yansımasıdır. Gizli dilleri başka grupların, Türk olmayan grupların dili olarak görmek son derece hem edebe aykırı hem de bilime aykırı olarak görüyorum. Çünkü Türk kültürü dünyanın en zengin kültürlerin başında gelmektedir. Zaman zaman insanlarımız Türkçe dışında ikinci bir dile şu ya da bu sebepten ötürü ihtiyaç duymuşlardır.

Gizli dillerin tarihi yüzyıllar ötesine gitmektedir. Mevcut kaynaklara göre gizli dili ilk kullanan Türk topluluğu Teberlerdir. Yine Osmanlı döneminde Muhyî-i Gülşeni "Baleybelen" adında bir yapma dil üzerinde çalışma yapmıştır. Ancak Muhyî'nin ölmesi ile bu dil de ortadan kalkar. Bunun dışında Kuş dili yine Karadeniz bölgesinde Islık dili Anadolu'nun bazı bölgelerinde kullanılan argo da gizli diller sınıfına girmektedir diye düşünüyorum.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜK

A-

- abı: 1. Baba. 2. Anne. (Yıl.) (DS. C. 1) (Tbr.)
- abı: Baba < Ar. ebû 'baba, ata.' (Kay.) (Tbr.)
- abır at-: Yemek yemek. (Kay.) (DS. C. 1) (Hzy.)
- abır cubur: Yemek iyi değil. (Gül.) (Hzy.)
- abır eklet-: Yemek yemek. Bk. eklet- (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- abır: Yemek. (Kay.) (Gül.) (DS. C. 1) (Hzy.)
- abırcı: Yemeğe düşkün olan, yiyici. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- abırsız: Aç. (Gül.) (Hzy.)
- acı moy-acı muy: Rakı. (Kay.) (Çpn.)
- acı: Kahve. (Kay.) (Gyg.)
- acımık: Tütün, sigara. (Kay.) (Çpn.)
- acışi: Biber (acı işi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
- acışi: Biber < acı + işi. Azeri ağızlarında da isti + ot <istot < isot kelimesi iki unsurdan meydana gelir. (Kay.) (Erk.)
- açar: Anahtar. (Kay.) (Gül.) (DS. C. 1) (Hzy.)
- açğit: Göz. (Caf.) (Elk.)
- afa: 1. Nesne, şey. 2. Yapmak. 3. Polis, jandarma. (Yıl.) (Tbr.)
- afa: Şey. (Kay.) (Tbr.)
- afacı: Kastedilen kişi, şahıs. afa kelimesine + cı eklenerek yapılmıştır. (Kay.) (Tbr.)
- afet: Başla! Müzisyenlerin birlikte müziğe başlarken kullandıkları seslenme sözü. Tk. et- yardımcı fiili ve afla kurulmuştur. Af'ın kökeni belirsizdir. (Kay.) (Tbr.)
- afet-:1. Yıkamak. 2. Yapmak. 3. Çıkarmak. 4. Başlamak. (Yıl.) (Tbr.)
- ağışi: Kaput (ağ işi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
- âğışi: Kaput bezi < ağ + işi. (Kay.) (Erk.)
- ağcakoca: Yoğurt, ayran. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
- ağzı gara: Yabancı, Çepni olmayan kimse. (Kay.) (Çpn.)
- ahbar: Kardeş, efendi. (Caf.) (Elk.)
- ahçir: Oynamak. (Caf.) (Elk.)

ahlı gerez: Zeki, akıllı. (Yıl.) (Tbr.)
ala: Gel, getir. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
alafkermek: Söylemek. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
alagırık: Sevilmeyen insanlara söylenen bir söz. (Kay.) (Kal.)
alav etmek: Söylemek. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
aldahuna: Çirkin. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
ales: Geldi. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
amikli-amüklü: Bitli. (Kay.) (Hzy.)
amma yıkım: Çok güzel. (Kay.) (Kal.)
amüklü: Bitli. (Gül.) (Hzy.)
an kin: Kadın. < Erm. an kin 'nâdir, paha biçilmez, kıymetli.' 'kıymetli kadın'
manasında olmak üzere, Bugünkü Ermenicede ankine kelimesi kullanılır. (Kay.)
(Erk.)
an: Getir. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
anik: O (zamir) (Caf.) (Elk.)
ankin: Kadın. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
ano: Anahtar. < Yun. anahtar. (Kay.) (Hzy.)
apakay: Erkek. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
arab_ışı: At; kelimeyi yanlış olarak arab aşı şeklinde 'at, beygir' manalarında
zabteylemiştir. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
arabalişi: Katır; kelime arab+ali+işi'nden terkip edilmiştir. (Muğ.) (Caf.) (Kay.)
(Kal.)
arabişi: At. (Kay.) (Kal.)
arap ali işi: katır. (Akar) (Kal.)
arap aşı: At, beygir. (Akar) (Kal.)
arap el işi: Katır. (Akar) (Kal.)
arap işi: Katır. (Akar) (DS. C. 1) (Kal.)
arap süleyman: Zeytin. (Akar) (Kal.)
ardiye: Bu. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
argor: Diş. (Caf.) (Elk.)
ari: Al. (Caf.) (Elk.)

arif ol- : Dikkatli bakmak, anlamak. < Ar. arif 'bilen, bilgili, irfan sahibi.' (Kay.) (Hzy.)

arif ol-: Dikkatli bakmak, ilgilenmek, farkına varmak. (Gül.) (Hzy.)

ariga: Baba, peder. (Caf.) (Elk.)

asala: Gülüyor. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

asdar: Tut. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

asel: Bal. < Ar. asel 'bal.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

asgas: Güldü. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

astarmak: Almak, getirmek, istemek. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)

aşçık: Kız, kız çocuğu. (Caf.) (Elk.)

aşına: Al! Tk. aşır-'tan. aşır-la > aşın-la > aşına. (Kay.) (Tbr.)

aşına-: Çalmak. (Yıl.) (Tbr.)

aşır-: Çalmak. (Gül.) (Hzy.)

aşkana: Yemek pişen yer. (Gül.) (DS. C. 1) (Hzy.)

at kula: İki. At kulağının çift olduğu düşünülerek türetilmiş olmalıdır. (Kay.) (Erk.)

atana- : Atmak, fırlatmak. (Yıl.) (Tbr.)

atkılığa te-: Tuvalete gitmek. (Kay.) (Erk.)

atkılık: Tuvalet, helâ. (Kay.) (Erk.)

auzun düve: Genç, güzel kız. (Kay.) (Erk.)

auzun işle: Ye, harekete geç, yap, işle, ve emsali gibi manalarda kullanılır. (Kay.) (Erk.)

av: 1. Su. 2. Çay, kahve, meşrubat. (Yıl.) (DS. C. 1) (Tbr.)

av: Su. < Far. âb 'su.' (Kay.) (Tbr.)

avam hazeyn: Halktan biri. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

avam: Halk < Ar. avam 'herkes, kaba ve câhil halk, ayak takımı.' (Kay.) (Hzy.)

avan-: 1. Gezmek, dolaşmak. 2. Getirmek. (Kay.) (Kal.)

avan: Git! (Kay.) (Kal.)

avan-: Gitmek, gezmek, dolaşmak. (Akar) (Kal.)

avanak: Cahil, anlamaz, tecrübesiz, aptal. (Kay.) (Kal.)

avandır-: Bir şeyin yerini değiştirmek. (Akar) (Kal.)

avandır: Getir! (Kay.) (Kal.)

avanık gel-: Gelmek. (Akar) (Kal.)

avanık: Alnı beyaz sığır. (Akar) (Kal.)
avanmak: Gezmek, dolaşmak. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
avay: Süpürge. (Caf.) (Elk.)
avgıt: Yumurta. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
avgıt: Yumurta. < Erm. havgit < hav + git ‘tavuk mahsulü’ kelime başındaki h-
sesinin düşmesi ve i’nin ahenkleştirilmesiyle vücuda getirilmiştir. (Kay.) (Erk.)
avzın danaş: Güzel kadın. (Kay.) (Erk.)
avzın gav: Ehemmiyetli adam. (Kay.) (Erk.)
avzın: Bol, iyi. (Bsz.) (Akb.) (DS. C. 1) (Erk.)
avzın-auzun: 1. Bol, iyi, zararsız, hoş vesaire gibi her iyi şeye ve harekete auzun ıtlak
olunur. (Kay.) (DS. C. 1) (Erk.)
avzınlaş-: Pahalılaşmak, kıymetlenmek. (Kay.) (Erk.)
aydın eşi: Kız. (Akar) (DS. C. 1) (Kal.)
aydın işi: İncir. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
aydın zıdını: Ahır, ağıl. (Akar) (Kal.)
aydın: 1. Eşek. 2. Beygir. (Kay.) (Kal.)
aydın: Eşek. (Akar) (Kal.)
aydın: Eşek. (Muğ.) beygir. (Bur.) (Caf.) (Kal.)
aydınelişi: Gelin. (Akar) (Kal.)
aydınerişi: İncir. (Akar) (Kal.)
aydınışi: İncir. (Akar) (Kal.)
aydınna- : Çalmak, gizlemek. < aydınla- fiilinden. (Kay.) (Çpn.)
aydınyerişi geneği: Genelev. (Akar) (Kal.)
aydınyerişi: İncir. (Akar) (Kal.)
avgıt: Erzak. (Kay.) (DS. C. 1) (Kal.)
ayı işi: Armut. (Kay.) (Kal.)
ayn cort: Gözü kör. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
ayn: Göz. < Ar. ayn ‘göz.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
ayvaz: Yabancı. (Kay.) (Gyg.)
azına ökün-: Karşısındakinin taklidini yapmak. (Gül.) (Hzy.)

B-

bab: Kapı. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

badra-: Konuşmak. (Kay.) (Kal.)

bahana-: Bakmak. (Yıl.) (Tbr.)

bahar işi: Sigara. (Akar) (Kal.)

bahar: Sigara. (Akar) (DS. C. II) (Kal.)

bahar: Tütün, tütün kesesi. (Muğ.) (Caf.) (Kay.) (DS. C. II) (Kal.)

bahar: Tütün. (Akar) (DS. C. II) (Kal.)

bahor: Öküz. (Gül.) (Hzy.)

bakar: Öküz, inek. < Ar. bakar, bakara 'sığır.' (Kay.) (Hzy.)

bal: Saç. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

banadura: Patlıcan. (Kay.) (Hzy.)

banayık: Koca. (Kay.) (Akb.) (Erk.)

bange - benge: 1. Tüfek, silah. Bk. menge. 2. Büyük abdest. (Kay.) (Hzy.)

bange-benge: Büyük abdest. (Gül.) (Hzy.)

bangele-: Yellenmek. (Kay.) (Hzy.)

bangeleme: Yellenme. (Gül.) (Hzy.)

barıh huda: Allahüteâlâ. (Yıl.) (Tbr.)

bayınna: Kaç, ne kadar? (Kay.) (Gyg.)

bayınna: Ver! Türk argosunda bayıl 'öde, ver.' (Kay.) (Tbr.)

bayna-bayına-: Vermek. (Yıl.) (Tbr.)

becer-: Büyük abdest yapmak. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

bello: Zabıta, zaptiye, polis. (Gül.) (Hzy.)

bello: Zaptiye, zabıta. < Ar. belediyeden kısaltma olarak. (Kay.) (Hzy.)

benedik: Kalay. (Akar) (Kal.)

beçan: Ağır. (Caf.) (Elk.)

beş: Otur. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

beşkas: Oturdu. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

beşmek: Gelmek, girmek, getirmek, pişirmek, hazırlamak gibi birçok fiil makamında kullanılır. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)

beştir-: 1. Hazırlamak. 2. Giymek. 3. çektirmek, vb. (Kay.) (Gyg.)

beştirmek: Hazırlamak, giymek. (Caf.) (Gyg.)
bet: Kötü, çirkin < Far. bed 'kötü, çirkin.' (Kay.) (Akb.) (Erk.)
bettik-bittik: Kavun < Ar. bittih 'kavun, karpuz.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
beyit: Ev. (Gül.) (Hzy.)
beyt-beyit: Ev, hane, misafir odası. < Ar. 'beyt' hane, mesken, ev, oda. (Kay.) (Hzy.)
bezrik: Bk. bızdih. (Kay.) (Erk.)
bıçgın: Hırsız. (Kay.) (Hzy.)
bıkın: Sat. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
bıs: Saman. (Yıl.) (Tbr.)
bışga: Mermi. (Yıl.) (Tbr.)
bızdih: Çocuk. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
bızdih-bizdik: Çocuk, ehemmiyetsiz kimse, tehlikeli olmayan kimse. <Erm. bızdik 'ufak.' (Kay.) (Erk.)
bider: Tohum < Ar. 'bezr' tohum, nesil. (Kay.) (Gül.) (DS. C. II) (Hzy.)
bingiş: Ayakkabı. (Kay.) (DS. C. II) (Çpn.)
bir avzın höbük: Yüz. (Kay.) (Erk.)
bir höbük: Yirmi. (Kay.) (Erk.)
bodın: Ecnebi. (Gül.) (Hzy.)
bodos: Ecnebi. (Kay.) (Hzy.)
borancık: Çocuk. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
boz: Yabancı, Çepni'den gayrisi. (Kay.) (Çpn.)
bulgara: Polis. (Yıl.) (Tbr.)

C-

caa: Ev. Söylenişi câ şeklindedir. Kökeni belirsiz. (Kay.) (Tbr.)
caaş-cağaş: Eşek, katır. < Ar. caşş 'sıpa.' (Kay.) (Hzy.)
cabıl: Sadeyağ, tereyağı. (Kay.) (Çpn.)
cabıl: Yağ (tereyağ) (Akp.) (Çpn.)
cağaş-caaş: Eşek. (Gül.) (Hzy.)
calavıkla-: Toplayıp götürmek, soymak, çalmak. (Yıl.) (Tbr.)
cam: Ayna < Far. cām 'cam.' (Kay.) (Akb.) (Erk.)

canpış-çambuş-çampış-çampiş: Üzüm. <Erm. çamiç ‘kuru üzüm’ kelimesinden türemesi muhtemeldir. (Kay.) (Erk.)

car: Şeker. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

carıs: Mısır, darı. (Yıl.) (Tbr.)

cartla-: Ölmek. (Yıl.) (Tbr.)

caş bizdik: Eşekoğlu eşek. (Kay.) (Erk.)

caş: Eşek, insan. (Bsz.) (Akb.) (Erk.)

caş-çaş: 1. Eşek ve umumiyetle hayvan. 2. İnsan (hakaret kastıyla). Mehmet Ersoy’a göre: Umumiyetle kelime ‘memur, adam, insan’ manâlarındadır. ‘Eşek, hayvan’ manalarında kullanılan kelime ise cas’dır. < Ar. caş ‘sıpa’ (Kay.) (Erk.)

caşın birisi: Ahmak, cahil, aptal, bön. (Kay.) (Erk.)

caşın çau: Eşeğin tenasül âleti. (Kay.) (Erk.)

caşın gulahlısı: Budala insan, ahmak. (Kay.) (Erk.)

cav: Göz. (Yıl.) (Kay.) (Tbr.)

cavla: Bak! cav + Tk. la- tan. (Kay.) (Tbr.)

cavla-: Bakmak. (Yıl.) (Tbr.)

cavlan-: Görünmek. (Yıl.) (Tbr.)

cavlat-: Göstermek. (Yıl.) (Tbr.)

cavlat-: Göstermek. cavla- şeklinin ettirgen eklisidir. (Kay.) (Tbr.)

cavlık: Gözlük. (Yıl.) (Tbr.)

cavra: Köpek. (Akp.) (Kay.) (DS. C. III) (Çpn.)

cebrail: Koyun. <Ar. Cebrâ’il ‘peygamberlere emir ile vahye vasıta ve memur olan dört büyük melekten biri.’ (Kay.) (Hzy.)

cecik: Göz. (Akar) (Kal.)

cedi: Keçi. < Ar. cedy ‘erkek oğlak.’ (Kay.) (Çpn.)

celfin: Tavuk, horoz. (Kay.) (DS. C. III) (Hzy.)

cemal_işi: Deve. < Ar. cemal + işi kelimesinden. (Kay.) (Kal.)

cemale: Deve. (Akar) (Kal.)

cemele: Deve. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)

cemile: Deve. (Akar) (Kal.)

cemre: Deve. Bk. cemele. (Kay.) (Kal.)

cehdik: Jandarma. Anadolu ağızlarındaki cehdek'in anlam kaymasına uğramış
şeklidir. Kökeni belirsiz. (Kay.) (Tbr.)

cer-cer: Söz, kelime. (Yıl.) (Tbr.)

cere: Bk.cerne- (Yıl.) (Tbr.)

ceret: Söyle! (şarkı) müzisyenlerde bir seslenme ifadesi. cer ve Tk. et- yardımcı
fiiliyle kurulmuştur. (Kay.) (Tbr.)

cerlen- cerlen-: Konuşmak. (Yıl.) (Tbr.)

cerlenme!: Sus! (Yıl.) (Tbr.)

cerne-cirne-cerle-: Demek, söylemek, şarkı söylemek. (Yıl.) (Tbr.)

cesel-: Tedbirli, ihtiyatlı olmak, sakınmak. (Kay.) (Erk.)

ceselmek: Tedbirli. (Bsz.) (Akb.) (Erk.)

cev: Arpa. (Far.) (Akb.) (DS. C. III) (Erk.)

cevapsız: Çatal, kaşık. (Akp.) (Çpn.)

cev-kev: Arpa. Far. cev arpa. (Kay.) (DS. C. III) (Erk.)

cıge-çığa-cıva: Ev. (Kay.) (Çpn.)

cırcır: Fermuar. (Gül.) (DS. C. III) (Hzy.)

cırtla-: Kilitlemek. (Gül.) (Hzy.)

cıvır: Kız, gelin, emsali. (Esk.) (Caf.) (Eda.)

cıvır: Kız, gelin, kadın ve benzeri. (Kay.) (Gyg.)

cıvır: Kız, kadın. Kaynağı belirsiz. Çingenece cıvli 'genç kadın' ile ilgili olması
muhtemeldir. (Kay.) (DS. C. III) (Tbr.)

cıvır-cıvır 1. Kadın, kız. 2. Eş (zevce) (Yıl.) (Tbr.)

cıvıt-: Caymak, dönmek. (Gül.) (Hzy.)

cızîşi: 1. Yazı <cızık +işi. 2. Senet. (Kay.) (Erk.)

cızışi: Yazı (cızı işi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)

cibelik: Şımarık. (Kay.) (Gül.) (DS. C. III) (Hzy.)

cibiççi: Hoca, öğretmen. (Kay.) (Kal.)

ciğce: Erkeklik organı. (Akar) (Kal.)

ciî-: 1. Gitmek. 2. Taşınmak. (Kay.) (Gyg.)

cildikli: Davul çalamayan Abdal. (Yıl.) (Tbr.)

cilenger: Bıçak. (Kay.) (Kal.)

cimitci: 1. İmam. 2. Öğretmen. (Kay.) (Kal.)

cimitci: Öğretici. (Akar) (Kal.)
cimitci: Sarıklı hoca. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
cinik: Genç kız, kız çocuk. (Kay.) (Hzy.)
cinik: Kız. (Gül.) (Hzy.)
cink: Para. (Akar) (Kal.)
cirki: Kuş. (Yıl.) (Tbr.)
ciyce: Et; erkeğin cinsel organı. (Akar) (Kal.)
cobuk: Değnek. (Kay.) (Erk.)
cof: Göz. Bk. cov. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
coğ-co: Göz. (Gül.) (Hzy.)
coğlan-colan et-: 1. Cerre çıkmak, teravih namazı kılmak, hastaya bakmak gibi işler karşılığında yağ, bulgur, un, para vb. şeyler almak, gurbetçilik. 2. Dilencilik < Far. cevlân, cevelâu ‘dolaşma, dolanma, gezinme.’ (Kay.) (Hzy.)
coğlan-colan: 1. Dilencilik etmek. 2. Gurbetçilik. (Gül.) (Hzy.)
cono: Adam, insan. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
corcor: Çorba. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
cort hazeyin: Kötü adam. (Kay.) (Hzy.)
cort: 1. Bozuk, kötü, fena. 2. Fakir. 3. Sakat. (Kay.) (Hzy.)
cort: Bozuk, kötü. (Gül.) (Hzy.)
cortlasma: Bozuntuya verme, açık verme. (Gül.) (Hzy.)
cortlaş-: 1. Kötüleşmek. 2. Bozuntuya vermek, açık vermek. 3. Karşı gelmek. (Kay.) (Hzy.)
cov-coğ: Göz. < Far. cev ‘arpa.’ (Kay.) (Hzy.)
cubur : Kötü < Ar. cubâr ‘heder, boşa giden.’ (Kay.) (Hzy.)
cubur hazeyn : Kötü adam. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
cubur: Kötü. (Gül.) (DS. C. III) (Hzy.)
cunk: Köy, kasaba. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
cur tedir!: Su ver! (Kay.) (Erk.)
cur: Su, ayran < Erm. çur ‘su.’ Alaçam (Bolu) Elekcilerinin dillerinde tıpkı Ermenicede olduğu gibi yalnız ‘su’ manasındadır. ‘ayran’ mecazidir. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
cur: Su. (Caf.) (Elk.)

cümari-cimari: Tavuk. (Yıl.) (Tbr.)
çalkalama: Ayran. (Kay.) (Hzy.)
çambuş: Üzüm. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
çamışı: Çamfıstığı. < cam + işi kelimesinden. (Kay.) (Kal.)
çan talır: Kaç para? (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
çan: Kaç, ne kadar? < Far. çend 'kaç?' (Kay.) (Hzy.)
çan: Kaç. (Gül.) (Hzy.)
çandır: Karışık, melez. (Kay.) (Gül.) (DS. C. III) (Hzy.)
çangal: Güreşte bir ayak oyunu, çelme takmak. (Gül.) (DS. C. III) (Hzy.)
çantı gezmek: Beraber çerçilik etmek. (Kay.) (DS. C. III) (Erk.)
çapan: Gelin, umumiyetle kadın. (Bur. Muğ.) (Caf.) (Kay.) (DS. C. III) (Kal.)
çapan: Kadın. (Akar) (Kay.) (DS. C. III) (Kal.)
çapannar: Kadınlar. < çapan + /+lar/ çokluk ekinden. (Kay.) (Kal.)
çatılı: Jandarma. (Yıl.) (Tbr.)
çav(a): Çocuk, oğlan. (Kay.) (Gyg.)
çavı: erkek ve kadının cinsiyet uzvu. (Tr.) (Akb.) (Erk.)
çavı-çau: Erkek ve kadının cinsiyet uzvu. (Kay.) (Erk.)
çavo: Erkek çocuğu. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
çavra: Koyun, keçi. (Yıl.) (Tbr.)
çay çöne-çay çuna: Kız çocuğu. (Kay.) (Gyg.)
çay: Kız çocuğu. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
çay: Kız. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
çay_cuna: Efendi, bey. (Caf.) (Gyg.)
çay_çöne: Kız çocuğu. (Caf.) (Gyg.)
çay_çuna: Kız çocuğu. (Caf.) (Gyg.)
çec: Buğday yığını. (Gül.) (DS. C. III) (Hzy.)
çecik: Göz. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
çecik-çecik: Göz. (Kay.) (Kal.)
çeciksiz: Gözsüz. (Bur.) (Caf.) (Kal.)
çecik: Çeçik. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
çekim: Okka. (Kay.) (Kal.)
çekirdek: Mermi. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

çekle-: 1. Anlamak, bilmek. 2. Bakmak, görmek. 3. Söylemek. 4. Hatırlamak. (Kay.) (Kal.)

çekle-: Bakmak, tanımak, anlamak. (Akar) (Kal.)

çeklemek: Bakmak, görmek. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)

çeklet-: Hatırlatmak. 2. Anlatmak. (Kay.) (Kal.)

çekletil-: Anlatılmak. (Kay.) (Kal.)

çelişçi: Çalgıcı, müzisyen. (Akar) (Kal.)

çemender: Eşek. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)

çene: Az. (Akar)(Kal.)

çene: Ceviz. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)

çeneşi: Ceviz. (Akar) (Kal.)

çibığ_ışı: Üzüm. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)

çibık_ışı: Üzüm. < çubuk + ışı kelimesinden. (Kay.) (Kal.)

çıka: Yok, hayır. (Caf.) (Elk.)

çingı: Gözyaşı. (Kay.) (Çpn.)

çıray: Işık. < Far. çerağ 'ışık'; kayseri çıra 'lamba' (Kay.) (Akb.) (Erk.)

çırayı söndür-: Işığı söndürmek. (Kay.) (Erk.)

çice: Et. (Akar) (Kay.) (Kal.)

çiçe: 1. Koyun, keçi. 2. Et. (Kay.) (Kal.)

çiçe: Et. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)

çiçi: Meme. (Yıl.) (Tbr.)

çik: Yok. < Erm. çığa 'yoktur.' Alaçam (Bolu) Elekçilerinde çika 'yok.' (Kay.) (Akb.) (Erk.)

çikel-: Bulunmamak, olmamak. (Kay.) (Erk.)

çilenger: 1. Kantar. 2. Bıçak. (Kay.) (Kal.)

çilenger: Bıçak. (Akar) (Kal.)

çilenger: Kantar, saat. (Akar) (Kal.)

çilenger: Kantar. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)

çim: Meme. (Yıl.) (Tbr.)

çimendifer: Eşek. (Akar) (Kal.)

çini: Porselen < Far. çîni 'çini, sırlı kap.' (Kay.) (Gül.) (DS. C. XII) (Hzy.)

çitme: Cacık. (Kay.) (Çpn.)

çiyçe-: Kazık atmak, malın fiyatını olduğundan yüksek söylemek. (Kay.) (Kal.)
çiye: Et. (Bur.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
çiynem-çiğnem: Bir parça, bir lokma. (Gül.) (DS. C. III) (Hzy.)
çor: Hırsız. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
çorbalık: Ağız. (Akar) (Kal.)
çormuş: Et. < Erm. çor + mis 'kuru et.' (Kay.) (Erk.)
çors: Dört. (Caf.) (Elk.)
çoy-coy: Sopa, değnek. (Yıl.) (Tbr.)
çoyna-coyla-: Dövmek, sopayla dövmek. (Yıl.) (Tbr.)
çöğdür-: İşemek. (Gül.) (Hzy.)
çubuk işi: Üzüm. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
çuna-çöne: Çocuk. (Kay.) (Gyg.)

D-

dabacı: Türk. (Kay.) (Çpn.)
daban: 1. On lira. 2. Bir kızın erkek arkadaşına verilen ad. (Kay.) (Kal.)
daban: Oruspu, uygunsuz işi yapan kadın. (Akar) (Kal.)
dabanpatıga: Yirmi. (Akar) (Kal.)
dabı: At. < Ar. dovo, dava (?) at'tan türemiştir. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
dabı: Beygir. < Ar. dâbbe 'yük ve binek hayvanı' (Kay.) (Gyg.)
dabı: Beygir. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
dahdak: Tahta. (Caf.) (Elk.)
damaç-damaş: Kadın < Ar. danap. Orta Asya Abdallarının dilinde 'kadın.' (Kay.) (Erk.)
dan: Diş. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
danaç-danaş: Zevce manasında olmak üzere dana, danap, danak'tır. (Kay.) (Erk.)
danaş: Kadın. (Ar.) (Akb.) (DS. C. IV) (Erk.)
daraylı: Beygir. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (DS. C. IV) (Kal.)
daraylı: Katır, at. (Akar) (DS. C. IV) (Kal.)
darb: Yol. < Ar. derb 'dağ geçidi, dar geçit, dar sokak.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
dareyli: Katır. (Akar) (Kay.) (DS. C. IV) (Kal.)

dassı: On. (Caf.) (Elk.)
dav: 1. Yoğurt. 2. Ayran. (Yıl.) (Tbr.)
davamak: Vermek. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
davar: Keçi. (Akar) (Kal.)
davat: Düğün. (Yıl.) (Tbr.)
dazgir: : Hırsız. < Far. düzd 'hırsız, uğru' + gîr 'tutan tutucu' kelimesinden. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
de: Ver. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
delolan: Ekmek (deli oğlan) mecazi anlamda. (Tr.) (Akb.) (Erk.)
delôlan-delioğlan: 1. Ekmek. 2. Yemek. (Kay.) (Erk.)
delôlanlığı çikel-: Acıkmak. (Kay.) (Erk.)
den: Diş < Far. dendân 'diş'. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
deney: El, yan, taraf, nezd. (Bur.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
deniz köpüğü: Sabun. (Akar) (Kal.)
deniz köpüyü: Tuz. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
deniz köpüyü-köpüğü: Tuz. (Kay.) (Kal.)
dereyli: Katır. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
desle- 1. Almak, satın almak. 2. Vurmak. 3. Saz çalmak. 4. Yapmak. (Yıl.) (Tbr.)
desle keye!: Şerefe! (Yıl.) (Tbr.)
desle!: Satın al! (Kay.) (Gyg.)
desle: Satın al. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
deslen-: Söz açmak, giriş yapmak. Bu manada pazarlık için kullanılır ve ekseriyetle emir şeklindedir. < Erm. desnevil 'görüşmek, anlaşmak' tan türemesi muhtemeldir. Eskişehir Abdallarının 'gizli dil'inde 'satın almak.' (Kay.) (Erk.)
deslenmek: Söz açmak. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
deslik: Saat, kol saati. (Yıl.) (Tbr.)
dest: El. < Far. dest 'el.' (Yıl.) (Kay.) (Tbr.)
dest: El. < Far. dest 'el.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
deste-: Satın almak. (Kay.) (Gyg.)
devir-: Uyuş, pazarlığı bitir, ver. Aynı manada yih. (Kay.) (Erk.)
devirmek: Uyuşmak. (mecazi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
dıbıs: Tatlı, bal. (Yıl.) (Tbr.)

dıĝ: Yer, toprak, arazi. (Caf.) (Elk.)
dıĝrak - dıvrak: 1. Ölçülü, sistemli. 2. Yaşlı olduğu halde dinç olan, yakışıklı. (Gül.) (Hzy.)
dıķal: Kaşık. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
dımış- : Uyumak. (Kay.) (Gül.) (DS. C. IV) (Hzy.)
dın: Kan. Arapça dem 'kan'dan geliyor olabilir. (Kay.) (Tbr.)
dıngırlı: Çalgı. (Kay.) (Tbr.)
dırlav cerne-: Kandırmak, aldatmak, yalan söylemek. (Yıl.) (Tbr.)
dırlav: Yalan. (Yıl.) (Tbr.)
dib: Anüs. (Akar) (DS. C. IV) (Kal.)
dibi: Anüs. (Akar) (Kal.)
dibo: Yok. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
dikeşli: Jandarma. (Yıl.) (Tbr.)
diklemek: Görmek. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
dine-: 1. Uyumak. 2. Ölmek. 3. Oturmak. (Kay.) (Kal.)
dinemek: Ölmek. (Akar) (Kal.)
dinet-: Öldürmek. (Kay.) (Kal.)
dinidi: Söndü. (Gül.) (Hzy.)
dinlice: Buğday. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
dipiz: Cezaevi, hapis. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
diple-: Kilitlemek. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
dirgen: Harmanda sapları yaymaya yarayan demir ya da tahtadan yapılmış ucu çatallı tarım aleti. (Gül.) (DS. C. IV) (Hzy.)
divi: Ver. (Caf.) (Elk.)
divit: Büyük bıçak, kama. < Far. devit 'divit.' (Kay.) (Çpn.)
dobur fıraş: 1. İyi yatak. 2. Kaliteli elbise. (Kay.) (Hzy.)
dobur tille: Güzel kadın. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
dobur: İyi, çok iyi; güzel. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
doĝru giden: Domuz. (Kay.) (Çpn.)
dohan sutla-: Sigara içmek. (Kay.) (Hzy.)
dohan şutla-: Sigara içmek. (Gül.) (Hzy.)
dohan: Sigara, tütün. < Ar. duhân tütün. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

dolana- 1. Dolamak, sarmak. 2. Dolandırmak. (Yıl.) (Tbr.)
dom: Barut, kurşun < domdom kurşunundan. (Kay.) (Hzy.)
domuz çukuru: Kalaylanacak kapların yıkandığı yer. (Kay.) (Kal.)
döğ-: Yemek yemek. Azerî argosunda döşe- ‘yemek, yemeğe saldırmak.’ (Kay.) (Erk.)
döymek: Yemek. (Azeri argosu) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
dubuğ: Sigara, tütün. (Caf.) (Elk.)
dumanlı: Pilav. Diğer telaffuzu dumanlı. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
durana-: Durmak. (Yıl.) (Tbr.)
dü: İki. (Yıl.) (Tbr.)
düke: Ev, çadır. (Yıl.) (Tbr.)
dükeler: Köy, evler, çadırlar. (Yıl.) (Tbr.)
dümanlı: Bk. Dumanlı. (Kay.) (Erk.)
düne-: 1. Misafir olmak, geceleme. 2. Durmak. < tüne- kelimesinden. (Kay.) (Kal.)
dünek pırsı: Ev sahibi. (Akar) (DS. C. IV) (Kal.)
dünemek: Misafir kalmak. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
dünemiş: Ölü, uyumuş. (Akar) (Kal.)
dünet-: Öldürmek. (Akar) (Kal.)
düve: Genç kız. (Akar) (Kal.)
düve: Kız çocuğu. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
düve: Kız, kız çocuğu. (Kay.) (Akb.) (Erk.)

E-

ede: Büyük ağabey. (Kay.) (DS. C. V) (Tbr.)
ede: Kardeş. (Abdallar hitap sözü olarak kullanır.) (Yıl.) (Tbr.)
ehrak: Ateş, çakmak < Ar. ahraka ‘ateşli, ateş gibi.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
eklet-: Yemek yemek < Ar. eki ‘yemek’ + Tk. et-fiilinden. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
eklettim: Doydum. (Kay.) (Hzy.)
ekret: Kürtler. (Gül.) (Hzy.)
ellez: Zeytin. (Akar) (Kal.)
emci: İlaç yapan. (Kay.) (Gül.) (DS. C. XII) (Hzy.)

enayiotu: Sigara. (mecazi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
enâyötu: Sigara, tütün. < enayi + otu. (Kay.) (Erk.)
ene: Ana, anne. (Kay.) (Tbr.)
engez: 1. Sır. 2. Erkek ve kadının cinsiyet uzvu. (Kay.) (Erk.)
engez: Sır. (Bsz.) (Akb.) (Erk.)
engezle-: 1. Çiftleşmek. 2. Kaçırarak. (Kay.) (DS. C. V) (Erk.)
engezlemek: Gizlemek, kaçırarak, çiftleşmek. (Bsz.) (Akb.) (DS. C. V) (Erk.)
ermiş -ermiş: Çepni. (Kay.) (Çpn.)
es: Ben (zamir) (Caf.) (Elk.)
es-: Gelmek, gitmek. (Kay.) (Hzy.)
es-: Gelmek. (Gül.) (Hzy.)
ester: Katır < Far. ester 'katır.' (Kay.) (Hzy.)
estir!/: Ver! (Kay.) (Hzy.)
estir-: 1. Kaldırmak, götürmek, 2. Almak. (Gül.) (Hzy.)
estir-: 1. Vermek. 2. Kaldırmak, götürmek. 3. Almak. 4. Kötü yola düşürmek. (Kay.) (Hzy.)
eş: Eşek. (Caf.) (Elk.)

F-

faaraz: Koyun. (Akp.) (Çpn.)
fağ etmek: Mahvetmek. (Akar) (Kal.)
fak etmek: Tuvalet etmek, ırza geçmek. (Akar) (Kal.)
fak_et-: 1. Bozmak. 2. Fenalık yapmak, zulmetmek. 3. Tuvaletini yapmak. < Ar. fekk 'bozma, koparma, kesme' + Tk. et- fiilinden. (Kay.) (Kal.)
fak_etmek: Bozmak, fenalık yapmak, zulm etmek. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
fak_ol-: 1. Fena olmak, bozulmak. 2. Korkmak, çekinmek. < Ar. fekk + Tk. ol-fiilinden. (Kay.) (Kal.)
faklık: Burun. (Akar) (Kal.)
faklık: Tuvalet. < Ar. fekk + Tk. /+lık/ ekinden. (Kay.) (Kal.)
faraş-fıraş: Yatak. < Ar. firâş 'döşek, yatak, yaygı.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
faraz: Koyun. (Kay.) (Çpn.)

faris-feras-feres-firaz: At, beygir. < Ar. feres 'at, bir at türü.' (Kay.) (Çpn.)
fas fişle-: Körüklemek. (Kay.) (Kal.)
fatika: Beş. Bk. fakta. (Kay.) (Kal.)
fatka: Beş. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
fehmi: Ağız. < Ar. fem 'ağız.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
fek_et: 1. Almak. 2. Vurmak, kesmek, öldürmek. < Ar. fekk +Tk. et- fiilinden.
(Kay.) (Kal.)
felek: 1. Çocuk. 2. Torun. < Ar. felek: 1. Gök. 2. Zaman, devran. 3. Dünya. (Akp.)
(Kay.) (Çpn.)
fem: Dudak. (Gül.) (Hzy.)
feneke: Kardeş. (Kay.) (Çpn.)
feniki-: Tavuk gıdıklamak. (Kay.) (Çpn.)
fenikiyi: Tavuk gıdaklıyor. (Kay.) (Çpn.)
fidıla-: Taşı atar gibi yapmak, korkutmak. (Kay.) (Çpn.)
findık: Silah. (Kay.) (Çpn.)
findıkla-: Öldürmek. (Kay.) (Çpn.)
firfırı: 1. Döneklik. 2. Çocuk oyuncuğu. (Gül.) (DS. C. V) (Hzy.)
fis: 1. Yumurta. 2. Yel (gaz) (Yıl.) (Tbr.)
fısla-: 1. Yumurtlamak. 2. Yellenmek. (Yıl.) (Tbr.)
fıslık-tıslık: Anüs. (Yıl.) (Tbr.)
firohla-: Çalmak. (Kay.) (Hzy.)
firoş: 1. Elbise. 2. Yatak. (Gül.) (Hzy.)
fiş: Balık < Alm. fisch 'balık.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
fitik: Makbuz, fitre. (Kay.) (DS. C. V) (Çpn.)
fürühle-: Satmak. < Alm. (?) früh'erken, erkenden.' Bk. firohla- (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

G-

ga: Var, mevcuttur. (Caf.) (Elk.)
gacav: Çingene. (Akar) (Kal.)
gacı: Adam, erkek çocuk. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
gacı_çöne: Oğlan, oğul. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)

gaco: Çingene. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (DS. C. VI) (Kal.)
gacov: Çingene. (Akar) (Kal.)
gaçanna-: Kaçmak. (Yıl.) (Tbr.)
gaçron: Saman. (Gül.) (Hzy.)
gaçron-gasuron-kasrun: Saman. (Kay.) (Hzy.)
gadem: Bacak. Bk. kadem. (Kay.) (Hzy.)
gadi: Kendi, kendini. (Caf.) (Elk.)
gahanna-: Kalkmak. (Yıl.) (Tbr.)
gahme: Un. (Yıl.) (Tbr.)
gaji-gaci: Kız. Geygelli Yörüklerinde gaco, Romen Çingenelerinde gacı, istanbul çingenelerinde gaco. (Kay.) (DS. C. VI) (Tbr.)
galah: Cep, dişi hayvan. (Kay.) (Erk.)
galak: Hürmetli, itibarlı kimse, bey, beyefendi, zengin kimse; yüksek tabakaya mensup birisi. (Kay.) (Kal.)
galgal: Köpek. kalgal < kangal 'kangal köpeği' kelimesinden. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
galın: Beyaz. (Akar) (Kal.)
galıngenek: Yedi. (Akar) (Kal.)
gali: Çay. Muhtemelen Ar. galy 'kaynatma, pişirme'den. (Kay.) (Tbr.)
galil: Az. <Ar. kalil "az, çok olmayan." (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
galiz: Büyük abdest, pislik, <Ar. galize "kaba terbiye dışı." (Kay.) (Hzy.)
galiz: Pis. (Gül.) (Hzy.)
galize: 1. Pislemek. 2. Bok. (Gül.) (Hzy.)
galize-: Pislemek. (Kay.) (Hzy.)
gam: Çingene. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
gamga: Yonga. (Gül.) (DS. C. VI) (Hzy.)
gamğa: Yonga. (Kay.) (DS. C. VI) (Hzy.)
gamze: Kız. (Kay.) (Gyg.)
ganır-: Geriye bükme. (Gül.) (Hzy.)
ganne: Lamba camı. (Gül.) (DS. C. VI) (Hzy.)
gara aç: Kahve. < kara + ağaç. (Kay.) (Kal.)
gara sulu: Su testisi. (Kay.) (Kal.)
gara: Çay, kahve. (Yıl.) (Tbr.)

garaaç: Kahve. (Bur.) (Caf.) (Kal.)
garamancı: Hırsız, haydut. (Akar) (Kal.)
garamancılık: Hırsızlık. (Akar) (Kal.)
garav: Sakla. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
garavgas: Sakladı. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
garçun: Ayakkabı < İt. Kalçın 'üstüne başka bir şey giyilmek için abadan ya da meşinden yapılan çizme biçiminde ayak giysisi.' (Kay.) (Hzy.)
gariye: Köy. < Ar. karye 'köy, kasaba.' (Kay.) (Hzy.)
garim: Küçük su kanalı, derin ark, harıh. (Gül.) (DS. C. VI) (Hzy.)
gariye-kariye: Köy. (Gül.) (Hzy.)
garkive: Evlenmek. (Caf.) (Elk.)
gasar: Sus, dikkat, sözü kes (ki başkası anlamasın). (Kay.) (Akb.) (Erk.)
gasavan: Yalan söylemek. (Bsz.) (Akb.) (DS. C. VIII) (Erk.)
gasavan-kasavan: Yalan söylemek. (Kay.) (DS. C. VIII) (Erk.)
gaşa: Başka. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
gat: Gömlek. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
gatıglı: Rakı, şarap. (Akar) (Kal.) (Kal.)
gatrifa: Katır. (Yıl.) (Tbr.)
gav-kav: 1. Jandarma, polis, bekçi. 2. Bay. 3. Tehlikeli adam. (Kay.) (Erk.)
gavra: Köpek. (Kay.) (Çpn.)
gayış et-: Hırsızlık yapmak. (Akar) (Kal.)
gayış etmek: El çabukluğu ile hırsızlık yapmak. (Akar) (Kal.)
gayış kösle-: Hırsızlık yapmak. (Akar) (Kal.)
gayış: Hırsızlama, çalma. (Akar) (Kal.)
gayışçı: Hırsız. (Akar) (Kal.)
gaytar-: İşten kaçmak. (Gül.) (Hzy.)
gazanafa: Kazan. (Yıl.) (Tbr.)
geben: Yabancı (yâni Teber olmayan) kaynağı belirsiz. (Kay.) (DS. C. VI) (Tbr.)
geben: Yabancı, Abdal olmayan. (Yıl.) (DS. C. VI) (Tbr.)
gebeş: Kavun, karpuz. (Yıl.) (Tbr.)
geci: Yabancı, Abdal olmayan. (Yıl.) (Tbr.)
geci: Yabancı. Bk. gajı. (Kay.) (Tbr.)

geçelmek: Sertçe hareket etmek. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
geder: Eşek. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
geder: Eşek. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
geder: Eşek. (Kay.) (Gyg.)
geder: Eşek. (Yıl.) (DS. C. VI) (Tbr.)
geder: Eşek. Anadolu ağızlarında yaygındır. Ahmet Caferoğlu'nun 'Anadolu Ağızlarından Toplamalar' kitabında haydar 'eşek' şekli de vardır. Arapça haydar 'arşlan' şeklinden bozulmuş olmalıdır. (Kay.) (DS. C. VI) (Tbr.)
gedin: Yer, toprak, arazi. (Caf.) (Elk.)
gehez: Esrar. (Yıl.) (Tbr.)
gehran: Dilencilik. (Yıl.) (Tbr.)
gehran-: Dilenmek. (Yıl.) (Tbr.)
gelez: Alevi. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
gendime: Yarma. (Gül.) (Hzy.)
gene-: 1. Gelmek. 2. Gitmek. 3. Vermek. 4. Gezmek, dolaşmak. (Yıl.) (Tbr.)
genek köslemek: Kumar oynamak. (Akar) (Kal.)
genek: 1. Yan, el, nezd, ev. 2. Mecidiye. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
genek: Araç gereçler, kumar. (Akar) (Kal.)
geneme: Bize. (Kay.) (Kal.)
genemiz: Bura. (Kay.) (Kal.)
genemize: Buraya. (Kay.) (Kal.)
genende: Karşısında. (Kay.) (Kal.)
geneniz: Siz. (Kay.) (Kal.)
genenize: size. (Kay.) (Kal.)
geney: 1.El. 2. Yan. (Kay.) (Kal.)
genim: Buğday. (Yıl.) (Tbr.)
genne: Gel. Tk. gel-'ten değiştirilmiştir. (Kay.) (Tbr.)
gennet-: 1. Vermek. 2. Götmek. 3. İçeri almak, içeri sokmak. (Yıl.) (Tbr.)
gensiz: Dinsiz. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
gerez: 1. İyi. 2. Güzel. 3. Yakışıklı. 4. Zengin. 5. Tok. 6. Çok. (Yıl.) (DS. C. VI)
gerez: Güzel. Eskişehir Abdallarında 'iyi' anlamındadır. Kökeni belirsizdir. (Kay.) (DS. C. VI) (Tbr.)

gerez: İyi, güzel. (Kay.) (DS. C. VI) (Çpn.)
gerez: İyi. (Akp.) (DS. C. VI) (Çpn.)
gerez: İyi. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
gerez: İyi. (Kay.) (Gyg.)
ges: Peynir. (Bsz.) (Akb.) (Erk.)
geş: 1. Kötü, fena. 2. Zararlı. 3. Çirkin vs. gibi birçok menfi manalarda kullanılır. < Erm. keş 'fena'; eski Erm. leş. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
geşel-: Sertçe hareket etmek. (ekseriyetle emir şekliyle kullanılır.) (Kay.) (Erk.)
geşele-: Ucuzlamak, herhangi bir mal ve eşya için fiyattan düşmek. (Kay.) (Erk.)
geşelemek: Ucuzlamak. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
geşen: Korkak. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
geşet-: Ayırmak, bozmak, yatıştırmak, uyarına gitmek. Daha fazla emir hali kullanılır. (Kay.) (Erk.)
geşetmek: Ayırmak, bozmak. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
geşlik: Korkaklık. (Kay.) (Erk.)
gev-gey: İnek, manda. (Yıl.) (Tbr.)
gevik et-: Söylemek. (Kay.) (Çpn.)
gevik: Ağız. (Kay.) (Çpn.)
gevikle!: Söyle! (Kay.) (Çpn.)
gevikle: Söyle. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
gevikleme: Söyleme! (Kay.) (Çpn.)
gevrek: Kâfir, gavur. (Kay.) (Erk.)
gevri: İhtiyar kadın. (Yıl.) (Tbr.)
gezzem: Keçi. (Kay.) (Çpn.)
gıcırık: Esmer. (Akar)(Kal.)
gıdor: Para, Düzce Elekçilerinin dilinde gudor 'para, sikke.' (Kay.) (Erk.)
gıdır: Rum. (Gül.) (Hzy.)
gılav düve: Küçük kız çocuğu. (Akar) (Kal.)
gılav yavşak: Küçük erkek çocuğu. (Akar) (Kal.)
gılav: 1. Az. 2. Küçük, ufak. 3. Ucuz. (Kay.) (DS. C. VI) (Kal.)
gılav: Az, küçük, kısa. (Akar) (DS. C. VI) (Kal.)
gılav: Ucuz. (Akar) (Kal.)

gıllı: Anlamaz, cahil, avanak, aptal. (Kay.) (Kal.)
gıltır: Deli. Anadolu ağızlarının kelimesi olmalıdır. (Kay.) (Tbr.)
gınat-: Vermek, uzatmak. (Yıl.) (Tbr.)
gıngılık: Kadının cinsel organı. (Yıl.) (Tbr.)
gırpı: Anüs. (Akar) (Kal.)
gır ğel: Gel. (Bur.) (Caf.) (Kal.)
gır-: 1. Gelmek. 2. Satmak, Abdal. 3. Vermek. Bk. kır- (Kay.) (Kal.)
gır: Yap. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
gırak: Ocak. (Caf.) (Elk.)
gıras: Beygir, umumiyetle hayvan. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
gırgır-gıgır: Rum. < Rumca, dırdır 'kilisede ders veren kimse.' (Kay.) (Hzy.)
gırmak: 1. Gelmek. (Bur.) 2. Satmak. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
gırmak: Almak, getirmek. (Akar) (Kal.)
gırmak: Satmak. (Akar) (Kal.)
gırmızı: Domates. (Kay.) (DS. C. VI) (Hzy.)
gırpı-gırpı: 1. Arka taraf. 2. Kalça. (Kay.) (Kal.)
gırtıl: Buğday, arpa. (Akar) (Kal.)
gırtıl: Bulgur, pilav. (Bur.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
gıtıl: Buğday, arpa. (Akar) (Kal.)
gıtmır: köpek. (Gül.) (Hzy.)
gıtmır-gıtmır: Köpek < Ar. kıtmîr 'ashab-ı kehf'in köpeğin adı.' (Kay.) (Hzy.)
gıvşat-: Oynatmak, hareket ettirmek. (Yıl.) (Tbr.)
gıygı: Keman, saz. (Kay.) (DS. C. VI) (Tbr.)
gıyla-gıylalı cümari: Horoz. (Yıl.) (Tbr.)
gızıl yalman: 1. Dil. 2. Erkeğin cinsel organı. (Yıl.) (Tbr.)
gidor: Para. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
giğbar: Polis. (Yıl.) (Tbr.)
gileve: Deli. (Yıl.) (Tbr.)
gılık: Halka ekmek. (Gül.) (DS. C. VI) (Hzy.)
gille-: Cinsel ilişki, birleşmek. (Gül.) (Hzy.)
gille-: Çiftleşmek. (Kay.) (Hzy.)
gilor: Kumar. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

gilve-cilve: 1. Deli. 2. Acı. 3. Biber. (Yıl.) (Tbr.)
ginav: Hırsız. Orta Asya Abdallarında genou, ginou ‘hırsız.’ İran Çingenerinde genev, genew ‘hırsız, soyguncu’, ibranice ganav ‘hırsız’ kelimesinden. (Yıl.) (Kay.) (Tbr.)
ginavla-: Hırsızlık yapmak, çalmak. (Yıl.) (Tbr.)
ginik: Kadın, karı. (Düz.) (Caf.) (Elk.)
gires: Giysi. (Yıl.) (Tbr.)
girle-: Ağlamak. (Yıl.) (Tbr.)
girleş: Cinsî münâsebette bulunmak < Far. Kîr ‘erkeklik âleti’ + Tk. /leş-/ ekinden. (Kay.) (Hzy.)
giş et: Gitmek, kaçmak. (Kay.) (Hzy.)
giş et-: Kaçmak, götürmek. (Gül.) (Hzy.)
giş ol-: Kaybolmak, yok olmak, uzaklaşmak. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
giş: 1. Kaçış. 2. Kayıp. (Gül.) (Hzy.)
giş: Aptal, bön < Far. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
giş: Gitmek, kaçmak. (Kay.) (Hzy.)
gişel-: Bakmak. (Kay.) (Erk.)
gişet-: Kaçırmaq. (Kay.) (Erk.)
gişgin: Kaçak. (Kay.) (Hzy.)
gişkin: Kaçak. (Gül.) (Hzy.)
gişkinci: 1. Kaçakçı. 2. Hırsız. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
gitil: Fasulye. (Kay.) (Kal.)
gorobos: Mezar. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
gödük: 1. Tabak. 2. Kap kacak. 3. Fıçı. (Yıl.) (DS. C. VI) (Tbr.)
göğün- -göyür-: Kızarmak, yanar gibi olmak. (Gül.) (Hzy.)
göh: Dışkı .(Yıl.) (Tbr.)
göhle-güle-: Dışkılamak. (Yıl.) (Tbr.)
göhre: At. Farsça kura ‘tay’la ilgilidir. (Kay.) (Tbr.)
göhre-gühre: At. (Yıl.) (Tbr.)
gölük: Eşek, merkep. (Kay.) (DS. C. VI) (Çpn.)
gönç: Koyun. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
gönç: Koyun. (Kay.) (Gyg.)

göşt: Et. < Farsça gûşt 'et.' (Kay.) (Tbr.)
göşt-göş: Et. (Yıl.) (Tbr.)
göyüs: Kertenkele. (Gül.) (Hzy.)
gras: At. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
gubalık: Diş. (Akar) (Kal.)
gubalık: Taş. (Akar) (Kal.)
gubuduh: Yalan, mübalağa. (Tr.) (Akb.) (Erk.)
gubuduh-kubuduk: Atağan, atmasyoncu; asıl telâffuzu. (Kay.) (Erk.)
gubuz: Mübalağacı. (Tr.) (Akb.) (DS. C. XII) (Erk.)
gubuz-kubuz: Atağan, atmasyoncu, asıl telâffuzu kubuz. (Kay.) (Erk.)
gudor: Para, sikke. (Düz.) (Caf.) (Elk.)
gufil: Aptal, deli. < Ar. gafil 'dikkatsiz, ihtiyatsız, dalgın, tembel, gaflette bulunan'
(Kay.) (Gül.) (Hzy.)
guful: Anüs. (Yıl.) (Tbr.)
gulak partal: İki lira. (Kay.) (Kal.)
gulak: İki. (Akar) (Kay.) (Kal.)
gulakpatıga: On. (Akar) (Kal.)
gulakpatıgadansamieksik: Dokuz. (Akar) (Kal.)
gulaksacayak: Altı. (Akar) (Kal.)
gulaktaban: Sekiz. (Akar) (Kal.)
gulle: Polis. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
guma te-: Hacca gitmek. (Kay.) (Erk.)
gumpür: Patates. (Kay.) (DS. C. VI) (Hzy.)
gurdotu: Keçi. < kurt + otu kelimelerinden. (Kay.) (Gyg.)
guruv: Sığır, umumiyetle hayvan. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
guşga: Silah. (Yıl.) (Tbr.)
guynu: Fena. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
guynu: Fena. (Kay.) (Gyg.)
guynu: Kötü. Anadolu ağızlarında oldukça yaygındır. Farsça gûy 'çamur, pislik'
kelimesine bağlanabilir. (Kay.) (Tbr.)
güdük-gücük: Eşek. (Yıl.) (Tbr.)
güenne-: Güvenmek. (Yıl.) (Tbr.)

günüük: Anüs. (Yıl.) (Tbr.)
gürgüz: Ayı. (Yıl.) (Tbr.)
güveşli: Yalan. (Kay.) (Erk.)
güveşliye te-: Yalan söylemek. (Kay.) (Erk.)

H-

hacalişi: Yalan; tv, radyo. (Akar) (Kal.)
hacer : 1. Taş. 2. Diş. < Ar. hacar ‘taş.’ (Kay.) (Hzy.)
hacer: Diş. (Akp.) (Çpn.)
hacer: Diş. (Gül.) (Hzy.)
hacalişi kösle-: Türkü söylemek, düşün etmek. (Kay.) (Kal.)
hacalişi: Yalan < hacı + ali + işi kelimelerinden. (Kay.) (Kal.)
hadidle-: Tedavi etmek, iyileştirmek (gözü) < Ar. hadîd ‘demir’ + Tk. + le-ten
(Kay.) (Hzy.)
hağna: Oyna. (Caf.) (Elk.)
hakıp: Cep, heybe. (Gül.) (Hzy.)
hakıp: Heybe, torba. < Ar. hakîb ‘çanta, bavul’ (Kay.) (Hzy.)
haknelik: Elbise, caket, pantolon vs. (Caf.) (Elk.)
hala: Yıkamak. (Akar) (Kal.)
halacı: (Kalaylanan kapları) yıkayıcı. (Akar) (Kal.)
halan-: Gelmek. (Kay.) (Çpn.)
halandır-: Getirmek. (Kay.) (Çpn.)
halat-: Çalmak, almak, satın almak. (Yıl.) (Tbr.)
haleyici: Çırac. (Kay.) (Kal.)
hammarik: Şeker. (Caf.) (Elk.)
hamselik: Beşlik. < Ar. hamse ‘beş’ + Tk. /+lik/ ekinden, ten (Kay.) (Hzy.)
han tamı: Han odası, otel. < Far. Hân ‘kervansaray, otel’ + Tk. tam+ı kelimesinden.
(Kay.) (Hzy.)
hançer: İğne. < Far. hançer ‘kama, hançer.’ (Kay.) (Erk.)
handak: Evet. (Caf.) (Elk.)
hanik: Çadır. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)

haniye: Çadır. (Caf.) (Gyg.)
hapek: Pencere, dama açılan kapı. < kepenk kelimesinden. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
har: Ateş <Ar. harr yakıcı, sıcak, kızgın. (Kay.) (Hzy.)
hareketle-: Yatmak. Bk. reketle- (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
hari: At (hayvan) (Caf.) (Elk.)
harif: Koyun, davar. (Kay.) (Çpn.)
harmanat: Vatansız, nüfus cüzdanı olmayan. (Yıl.) (Tbr.)
has: Ekmek. (Düz.) (Caf.) (Elk.)
hasbi: At, beygir. < Far. Esb 'at.' (Kay.) (Hzy.)
hasbi: At. (Gül.) (Hzy.)
hat: Para, ücret, geçerli para birimi. (Gül.) (Hzy.)
hat: Para, ücret, lira, binlik vs. anlamında birim olarak kullanılır. (Kay.) (Hzy.)
hatab-hıtab: Değnek, sopa, odun < Ar. hatab odun. (Kay.) (Hzy.)
hatabla-: Dövmek, sopalamak. < Ar. (Tk./+la-/ ekinden. (Kay.) (Hzy.)
hatap: Değnek, sopa. (Gül.) (Hzy.)
hatapla-: Dövmek. (Gül.) (Hzy.)
hatıl: Kalın mertek. (Gül.) (Hzy.)
hatırlayamadı: Keçi. (Akp.) (Çpn.)
hatla-: Yazmak. < Ar. hat 'çizgi, satır' + Tk. /+la-/ ekinden. (Kay.) (Hzy.)
hatmet-: Okumak. < Ar. hatm 'kur'an'ı başından sonra kadar okumak' + Tk. et-
fiilinden. (Kay.) (Hzy.)
hats: Ekmek, çörek. (Caf.) (Elk.)
havkıt-harkut: 1. Yumurta. 2. Ceviz. (Yıl.) (Tbr.)
havla- : Havlu ile silmek. (Kay.) (Kal.)
hayat: Evin önündeki açık alan. (Gül.) (Hzy.)
haydar: Eşek. (Bur.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
haymır: Erkeklik organı. (Kay.) (Çpn.)
hazeyn-hazeyin: 1. Erkek, adam, yetişkin kimse 2. Ulan, len. 3. Darendeli < Ar.
Hazeyn 'bu ikisi.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
hebil: İp. (Yıl.) (DS. C. VII) (Tbr.)
hecir: İncir. (Yıl.) (Tbr.)
her: Eşek. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

hersik: Ekmek. (Kay.) (Çpn.)
hersit mezle-: Ekmek yemek. (Kay.) (DS. C. VII) (Çpn.)
hersit: Ekmek. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
hersit: Ekmek. (Yıl.) (DS. C. VII) (Tbr.)
hersit: Ekmek. Çepnilerde hersit, hersik. Anadolu dışındaki sahada da yaygındır.
Kaynağı hakkındaki açıklamalar doyurucu değildir. (Kay.) (DS. C. VII) (Tbr.)
hezik: 1. Ağaç. 2. Sopa. (Yıl.) (Tbr.)
hezik: Dayak. (Kay.) (Tbr.)
hezik: Döv. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
hezik: Dövme. (Kay.) (Gyg.)
hezikle: Döv. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
hezikle-: Dövmek. (Yıl.) (Tbr.)
hımelik: İçki, meşrubat. (Caf.) (Elk.)
hış: Çok, var. (Kay.) (DS. C. VII) (Erk.)
hızmik: Buğday posası. (Gül.) (DS. C. VII) (Hzy.)
hindik: Küçük, az, ufak; ucuz. (Kay.) (Gül.) (DS. C. VII) (Hzy.)
hinte: Buğday. < Ar. hinta 'buğday.' buğday. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
hisbi: Bit. (Yıl.) (Tbr.)
hobus: 1. Ekmek. 2. yemek 3. Yem < Ar. hubz 'ekmek.' (Kay.) (Hzy.)
hoduh: Oda, salon. Anadolu ağızlarının kelimesi olmalıdır. (Kay.) (Tbr.)
honta-hunta: Buğday, ekin. < Ar. hinta 'buğday.' (Kay.) (Çpn.)
hoot: Dut kavutu, dut kurusu. (Kay.) (Hzy.)
hotla-: Okumak. < Far. Hönden 'okumak' + Tk. /+la-/ ekinden. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
hoy: Tuz. (Yıl.) (Tbr.)
höbük yavrusu: Çeyrek, beş. (Kay.) (Erk.)
höbük: Mecidiye. (Kay.) (Erk.)
hökel: İnek. (Akp.) (DS. C. VII) (Çpn.)
hölemez: Yağ. (Kay.) (Gyg.)
hörün: Çabuk. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
höştür-hoşdur: Deve. < Far. üstür "deve." (Kay.) (Çpn.)
hubus: Ekmek, yemek. (Gül.) (Hzy.)
huras: Ot. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)

hül ol-: Ölmek. (Yıl.) (Tbr.)

hür et-hül et-: 1. Kırmak. 2. Cinsel ilişkiye girmeden sevişmek. (Yıl.) (Tbr.)

I-

ıraç: Sağdıç. (Kay.) (Çpn.)

ırıf: Saç, sakal, bıyık, kaş, kıl, tüy. (Yıl.) (Tbr.)

ırırh: Büyük abdest. (Gül.) (Hzy.)

ırırh: Pislik, bok. (Kay.) (Hzy.)

ırırhla: Sıçmak. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

ırza: Kapı, çengeli, reze. < Ar. rezze 1. Reze, kapıyı açıp kapamaya yarayan ve başparmakla basılarak işletilen kapı demiri. 2. Ufak çengel. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

ışkın-eşkin: 1. Kenger dikeninin tazesı. 2. Filiz, sürgün. (Gül.) (DS. C. VII) (Hzy.)

İ-

iki höbük: Kırk. (Kay.) (Erk.)

imam işi kösle-: Namaz kılmak. (Kay.) (Kal.)

imam işi köslüyor: Namaz kılıyor. (Kay.) (Kal.)

imam suyu: İçki. (Kay.) (Erk.)

imam_ışı: Cami, namaz < imam + işi kelimelerinden. (Kay.) (Kal.)

imamişi: Namaz. (Akar) (Kal.)

incaz: Tozlu erik cinsinin kurutulmuşu. (Gül.) (DS. C. VII) (Hzy.)

inetle-netle-: Saz çalmak. Ölçünlü Türkçe'deki inle- fiilinin Anadolu ağızlarındaki

inne- şeklinin ettirgeni olan innet- le ilgili olmalıdır. (Kay.) (Tbr.)

innav: Delikanlı. (Düz.) (Caf.) (Elk.)

inzala-: Ağlamak. (Gül.) (Hzy.)

irek: Üç. (Caf.) (Elk.)

iş: El. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)

ivişle: Yürü! ev-, iv- 'acele etmek'ten /-iş-/ eki ve bundan da /-le-/ ile türetilmiştir. (Kay.) (Tbr.)

K-

kadem: 1. Ayak. Bk. gadem. 2. Ayakkabı. < Ar. kadem 'ayak, adım.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

kadivav: Kadın. (Caf.) (Elk.)

kaf: Taş. Kaynağı meçhul. (Kay.) (Tbr.)

kakavay: Çingene. (Akar) (Kal.)

ķale: Gel. (Caf.) (Elk.)

kalın genek: Gümüş mecrediye. (Akar) (Kay.) (Kal.)

kalın: 1. Beyaz. Umumî Türk argosunda 'paralı, zengin.' (Kay.) (Kal.)

kalın: Beyaz. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)

kalınģenek: Gümüş mecrediye. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)

ķanili: Çirkin. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

kara moy-gara moy: Kahve. (Kay.) (Çpn.) (Çpn.)

karamancı: Hırsız. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (DS. C. VIII) (Kal.)

karkav: Hükümet, devlet. (Caf.) (Gyg.)

karke: Kahve. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)

kâsıflık: Ağız. (Kay.) (Kal.)

kasurun: Saman. (Gül.) (Hzy.)

ķaş: Odun. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

ķaş: Yan, taraf. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)

katırlı sürt-: Rakı içmek. (Kay.) (Kal.)

katırlı: Rakı. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)

kav: Jandarma, polis, bekçi. (mecazi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)

kav: Kasaba, köy. (Kay.) (Gyg.)

kava: Şey. (Kay.) (Gyg.)

kavara: Kahve takımı. (Caf.) (Gyg.)

kavdan: Bir kimse, felan. (Caf.) (Gyg.)

kây: Ye, iç! İstanbul argosunda kay- 'yemek.' (Kay.) (Tbr.)

kaya: Yumurta, yumurtlama. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)

kayış et-: Çalmak. (Kay.) (Kal.)

kayışçı: Hırsız. (Kay.) (DS. C. VIII) (Kal.)

kebir hazeyn: 1. Ağırbaşlı, yaşlı başlı kimse. 2. Baba, kayınbaba. (Gül.) (Hzy.)
kebir hazeyn: Büyük insan, yaşlı kimse. (Kay.) (Hzy.)
kebir saltat: Komutan. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
kebir: Büyük. < Ar. kebîr 'büyük, ulu.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
keçe: Ekmek. (Kay.) (Gyg.)
kedilemek: Evlendirmek. (Akar) (Kal.)
kef: 1.Taş. 2.Diş. 3. Tavuk. (Yıl.) (Tbr.)
kefçi- kevcî: Kaşık, çatal. (Yıl.) (Tbr.)
kekne-: Gülmek. (Yıl.) (Tbr.)
kelepir: Ucuz. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
kellebaş: Memur, devlet hizmetinde bulunan kimse. (Kay.) (Çpn.)
kellesi büyük: Memur. (Kay.) (Çpn.)
kelti: Yabancı. (Yıl.) (DS. C. VIII) (Tbr.)
kemal: Deve < Ar. cemal 'deve' (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
kemer _alışi: Soğan < kemer + ali + işi' nden. (Kay.) (Kal.)
kemer işi: Soğan, sarımsak. (Akar) (Kal.)
kemer işi: Soğan. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
kemerallışı: Soğan. (Akar) (Kal.)
kemerelişi: Soğan. (Akar) (Kal.)
kemerışı: Soğan. (Akar) (Kal.)
kendile-: 1. Satmak. 2. Almak, satın almak. (Kay.) (Kal.)
kendilemek: Satmak. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
kendir: İp. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (DS. C. VIII) (Kal.)
kep: Ölmek. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
kepenek: Kağıt para. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
kepit: 1. Öldürmek. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
kepkîn: Ölmüş. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
ker: Bıçak. (Kay.) (DS. C. VIII) (Tbr.)
ker: Ev. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
ker-: Yapmak. (Kay.) (Gyg.)
kerilmek: Hazır olmak. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
ker-keğr-kir-kiğr: Bıçak. (Yıl.) (Tbr.)

kerle-: Durmak. < ker + Tk. + /le-/ ekinden. (Kay.) (Gyg.)
kerle-kerne-: 1. Kesmek. 2. Susmak. 3. Durmak. 4. Sünnet etmek. (Yıl.) (Tbr.)
kerlemek: Durmak. (Caf.) (Gyg.)
kermir: Kızılbaş. (Bsz.) (Akb.) (Erk.)
kermir-germir: Kızılbaş. (Kay.) (Erk.)
kernet-: Sünnet ettirmek. (Yıl.) (Tbr.)
kes: Saman, ot. (Kay.) (DS. C. VIII) (Hzy.)
kesber: Topal. (Kay.) (Hzy.)
kesne hazeyn: Kötü insan, kötü adam. (Kay.) (Hzy.)
kesne: Kötü, iyi olmayan. (Kay.) (Hzy.)
kesne: Kötü. (Gül.) (Hzy.)
kesper: Topal. (Gül.) (Hzy.)
keş: Peynir. (Tr.) (Akb.) (DS. C. VIII) (Erk.)
keş-geş: Peynir. (Gaziantep) yoğurt ve döğme ile yapılan bir yemek. (Kay.) (DS. C. VIII) (Erk.)
keşk-keşk: Kız, kız çocuğu. (Yıl.) (Tbr.)
kevik etme: Konuşma. (Kay.) (Çpn.)
kevik: Ağız. Bk. gevik. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
kevik: Saman. (Tr.) (Akb.) (DS. C. VIII) (Erk.)
kevik-kevik: Saman. (Kay.) (DS. C. VIII) (Erk.)
kevikleş- : Konuşmak. (Kay.) (Çpn.)
key-kay-: Yemek, içmek. (Yıl.) (Tbr.)
keylim: Yemek, yiyecek. (Yıl.) (Tbr.)
keyne-keyle- bk.key- (Yıl.) (Tbr.)
kılav gır-: Az almak, ucuz vermek. (Kay.) (Kal.)
kılav: Az, küçük, kısa. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
kılavgır: Az al. (Bur.) (Caf.) (Kal.)
kına: Gitmek. (Düz.) (Caf.) (Elk.)
kır-: Almak, getirmek. (Kay.) (Kal.)
kır-: Çiftleşmek. Burdur ve Muğla Kalaycılarının argosunda olmak, getirmek. (Kay.) (Erk.)
kırma: Utanma! Kaynağı belirsiz. (Kay.) (Tbr.)

kırıtlı sapı: Saman. (Muğ.) (Caf.) (DS. C. VIII) (Kal.)
kırmak: Almak, getirmek. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Kal.)
kırmak: Çiftleşmek. (Kay.) (Hzy.)
kırmak: Çiftleşmek. (mecazi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
kırıtlı sapı: Saman. (Akar) (DS. C. VIII) (Kal.)
kırıtlı: Arpa. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
kıtan: Sığır, inek ve emsali. (Caf.) (Elk.)
kıyık: Çuvaldız. (Kay.) (DS. C. VIII) (Çpn.)
kilab: Köpek. < Ar. kilâb ‘köpekler’ kelb kelimesinin çokluk şekli. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
kireç: Un. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
kirtil sapı: Saman. (Kay.) (DS. C. VIII) (Kal.)
kişifle-: Gözetlemek, takip etmek. (Gül.) (Hzy.)
kişifle-: Gözetlemek, takip etmek. < Ar. keşf ‘açma, meydana çıkarmak, gizli bir şeyi bulmak’ + Tk. /+le-/ ekinden. (Kay.) (DS. C. VIII) (Hzy.)
kitir: Çok, bol, faz la; pahalı < Ar. keşîr ‘çok, bol.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
kitirleş-: Çoğalmak. (Kay.) (Hzy.)
koka: Tütsülemek < Tk. kok- fiilinden. (Kay.) (Hzy.)
köken işi: Kavun, karpuz, bostan türü şeyler. (Akar) (Kal.)
köken_ışı: Üzüm, kavun, karpuz ve emsali. < köken + işi kelimelerinden. (Kay.) (Kal.)
köken_ışı: Üzüm, kavun, karpuz. (Bur.) (Caf.) (Kal.)
kökenceli: Karpuz. (Kay.) (Kal.)
kökençeli: Karpuz. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
kökençeli: Üzüm, kavun, karpuz. (Akar) (Kal.)
kös et-: Saklamak, gizletmek, kaçırmak, kaydırmak. (Kay.) (Kal.)
kös etmek: Saklamak, gizletmek, kaydırmak. (Akar) (Kal.)
kös metirek: Jandarma, polis, belalı adam. (Akar) (Kal.)
kös ol-: 1. Müteessir olmak, kızmak, darılmak, hiddetlenmek. 2. Eski, kötü, fena olmak. (Kay.) (Kal.)
kös palle: Eski bakır. (Kay.) (Kal.)
kös partal: Eski elbise. (Kay.) (Kal.)

kös: 1. Az (Bur.) 2. Çirkin, fena, kötü, eski. (Muğ.) (Caf.) (DS. C. VIII) (Kal.)
kös: 1. Fena, kötü, çirkin. 2. Eski. 3. Öfke. 4. Az, azıcık. (Kay.) (Kal.)
kös: Kötü, çirkin. (Akar) (DS. C. VIII) (Kal.)
kös_ etmek: Saklamak, gizletmek, kaydırmak. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
kösgenek: Çanak, tabak. (Akar) (Kal.)
kösgenek: Tuz ruhu, asit. (Akar) (Kal.)
kösle-: 1. Kendinden önceki bir isimle kullanılan bir söz. nazilikösle- gibi. 2. Koymak, hazırlamak. (Kay.) (Kal.)
kösül!: Gel! (Kay.) (Gyg.)
kösül-: Gelmek. (Kay.) (Gyg.)
köşker_uşâ: Bit. < köşker + uşağı; Köşker, Kırşehir'e bağlı bir köy adıdır. (Kay.) (Erk.)
köşkeruşa: Bit. (köşker uşağı) mecazi (Tr.) (Akb.) (Erk.)
köy managadısı: Muhtar. (Akar) (Kal.)
kuşankor: Geliyoruz. (Caf.) (Elk.)
kulak fatka: On. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
kulak fatka-kulak fatika: On. (Kay.) (Kal.)
kulak sacyak buçuk: Yedi. (Kay.) (Kal.)
kulak sacyak: Altı. (Kay.) (Kal.)
kulak taban buçuk: dokuz. (Kay.) (Kal.)
kulak taban: Sekiz. (Kay.) (Kal.)
kulak: İki. (Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
kulaklı: Eşek. (Kay.) (Çpn.)
kullep: Kapı menteşesi. < Ar. kullâb 'çengel, kanca'. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
kunup suyu: Çorba. (Kay.) (Erk.)
kurbaalık: Taş. (Akar) (Kal.)
kurbağalık kösle-: Taş atmak. (Kay.) (Kal.)
kurbağalık köslüyor: Taş atıyor. (Kay.) (Kal.)
kurbağalık: Taş. (Kay.) (Kal.)
kütü: Burun. (Caf.) (Elk.)
kutuk suyu-kütük suyu: Pekmez, şarap. < kütük + suyu. (Kay.) (Erk.)
kutuksuyu: Pekmez (kütük suyu) (Tr.) (Akb.) (Erk.)

küçe: Yıldız. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
kükeri: Horoz. (Yıl.) (Tbr.)
külbe: Besleme, doldurma. (Kay.) (Hzy.)
külbe: Besleme. (Gül.) (Hzy.)
külbele-: Bostanın çevresini toprakla doldurmak, beslemek. (Kay.) (Hzy.)
küllü işi: Tavuk, yumurta. (Akar) (Kal.)
küllig işi: Piliç ve buna benzer bilumum kuşlar. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
küllig: Polis. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
küllişe: Yumurta. (Akar) (Kal.)
küllin işi: Piliç ve buna benzer bilumum kuşlar. (Kay.) (Kal.)
küllin: Piliç. (Akar) (Kal.)
küllin: Polis. (Kay.) (Kal.)
küllinişi: Piliç. (Akar) (Kal.)
küllük işi: Yumurta. (Kay.) (Kal.)
kütük suyu: Kahve. (Kay.) (Kal.)
kütüp hatmet-: Kitap okumak. (Kay.) (Hzy.)
kütüp: Kitap < Ar. kütüb 'kitab'ın çokluk şekli, kitaplar.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
kütür: Gavur. (Yıl.) (Tbr.)
kütür: Gavur. <Ar. küfr 'dinsizlik, küfür.'" (Kay.) (Çpn.)

L-

labek: Tava. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
lali: Çocuklarda rkeklik organı. (Kay.) (Hzy.)
lamburdak: Silah, tüfek, tabanca vb. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
le: Al. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
legir: Doktor. (Kay.) (Hzy.)
leğir: Doktor. (Gül.) (Hzy.)
leğümle-: Uyumak. (Gül.) (Hzy.)
lehem: et. (Gül.) (Hzy.)
lehem-lehim: Et. < Ar. lahm 'et.' (Kay.) (Hzy.)
leva-: Nefret etmek. Bk. levna. (Kay.) (Çpn.)

levna: Çok çirkin. (Kay.) (Çpn.)
levva: Nefret etmek. (Akp.) (Çpn.)
li: Ay. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
libas: Elbise < Ar. libâs ‘esvap.’ (Kay.) (Hzy.)
lil: Kağıt. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
lingiş: Ayak. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
lingişi: Ayakkabı. (Kay.) (Çpn.)
lobiya: Fasulye. (Akar) (Kal.)
loli: Kırmızı. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
lotahçı: Oda sahibi, otelci. (Kay.) (Hzy.)
lotah-lotak: Otel; misafir odası. < Ar. el- otak ‘otağ, çadır’ <Tk. otağ. (Kay.) (Hzy.)
lotak: Oda. (Gül.) (Hzy.)
lova: Para. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
löök -lögük: Delikanlı, erişkin erkek çocuk, oğlan. (Gül.) (Hzy.)
löök-legük: Ülen! adam! Delikanlı, yetişkin erkek çocuğu, oğlan. (Kay.) (Hzy.)
lövm-lövmüm: Uyku. <Ar. nevm ‘uyku.’ (Kay.) (Hzy.)
lövümle: Uyumak. <Ar. nevm+Tk.+/le-/ekinden. (Kay.) (Hzy.)
lülük: Devlet memuru, amir, umuiyetle devlet hizmetinde bulunan kimse. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)

M-

mahsere: Dutun ezilip, suyunun süzöldüğü tas, tek parça oluklu tas. (Gül.) (Hzy.)
makal: Sığır. (Kay.) (Çpn.)
mağami: Tane. (Caf.) (Elk.)
mamış: Yabancı, müdür, amir ve emsali. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
mampır: Hırsız. (Kay.) (Hzy.)
mampırla-: Çalmak, hırsızlık yapmak. (Kay.) (Hzy.)
mampur: Hırsız. (Gül.) (Hzy.)
mampurla-: Çalmak. (Gül.) (Hzy.)
managadı: 1. Köpek. 2. Muhtar, jandarma ve polis gibi devlet görevlileri için kullanılan tabir. Bk. menegadı. (Kay.) (DS. C. IX) (Kal.)

managadı: Köpek. (Akar) (DS. C. IX) (Kal.)
manak: Yoğurt. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (DS. C. IX) (Kal.)
manayır: Peynir. (Akar) (Kal.)
mandıra: Misafir odası, oda. < Yun. mandra; İtal. mandra. Yunanca kelimedeki -n-, -d- asimilasyonu üzerine, Türk argosunda 'adi, kötü, menfur' manalarında olmak üzere marda telaffuz şeklini almıştır. (Kay.) (Erk.)
mandıracı: Ev, oda sahibi. (Kay.) (Erk.)
mandracının düvesi: Ev sahibinin kadını. (Kay.) (Erk.)
manegadı: Köpek. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (DS. C. IX) (Kal.)
mangır: Para. (Kay.) (Kal.)
manış: 1. Yabancı. 2. Müdür. 3. Misafir ve benzeri. (Kay.) (Gyg.)
manış: Jandarma. (Yıl.) (Tbr.)
manış-manış: Türk, yabancı, Çepni'den gayrisi. (Kay.) (Çpn.)
manıgadı: Köpek. (Akar) (DS. C. IX) (Kal.)
manoş/manuş: Jandarma. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
marat: Aş, yemek. (Akar) (DS. C. IX) (Kal.)
marat: Yemek. (Kay.) (DS. C. IX) (Kal.)
marhama: Havlu < Ar. mikrama 'el havlusı.' (Kay.) (DS. C. IX) (Hzy.)
marıf kelti: Büyük adam (yabancı), devlet görevlisi. (Yıl.) (Tbr.)
marıf: Büyük adam (müdür, âmir) vb. (Kay.) (Tbr.)
marıf: Nasıl? Tavır, hal, mizaç ve birisinin karakterinin nasıl olduğunu belirtmekte kullanılır. <Ar. ma'ruf 'bilinen, anlaşılan'. (Kay.) (Gyg.)
marıf: Tavır, hal, mizaç ve umumiyetle birisinin karakterinin nasıl olduğuna belirtmek için kullanılır. Tarif. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
marıf: Zengin, bey, ağa, itibarlı, tanınmış kişi. (Yıl.) (Tbr.)
mariga: Anne. (Caf.) (Elk.)
mart: 1. Erkek. 2. Bir (sayı). (Caf.) (Elk.)
maru: Ekmek. (Esk.) (Caf.) (Eda.)
mas: Et. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
mast: Yoğurt. (Yıl.) (Tbr.)
maşara: Ekili bostan yeri. (Kay.) (Gül.) (DS. C. IX) (Hzy.)
mat: Parmak. (Caf.) (Elk.)

matah: Çerçi malı. < Ar. meta satılacak mal, eşya, elde bulunan sermâye. (Kay.) (DS. C. XII) (Hzy.)

matah: Mal, satış eşyası < Ar. metâ. (Kay.) (DS. C. XII) (Erk.)

matarak: Çıracak. (daha fazla istihza makamında.) (Kay.) (Kal.)

matsı: Saç. (Caf.) (Elk.)

mayda fila: Elbise, giysi. (Kay.) (Çpn.)

mazık 1. Yaşlı. 2. İtibarlı. 3. Büyük. 4. Zengin. (Yıl.) (Tbr.)

mazık kelti: İhtiyar (yabancı) (Yıl.) (Tbr.)

mazık keşk: Yaşı geçkin kız. (Yıl.) (Tbr.)

mazık kir-mazık ker: Balta, kazma. (Yıl.) (Tbr.)

mazın: Tabanca, silah, demir ve umumiyetle demire mütâallik her bir şey; mavzer. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (DS. C. IX) (Kal.)

mazın: Yoğurt. < Erm. madzun. (Kay.) (DS. C. IX) (Erk.)

mazin: Yoğurt. (Erm.) (Akb.) (DS. C. IX) (Erk.)

mekçi nasıfı: Kalaycı dili. (Kay.) (Kal.)

mekçi naslığı: Kalaycı dili. (Akar) (Kal.)

mekçi: Kalaycı. (Akar) (Kay.) (Kal.)

meklemek: Kalaylamak. (Akar) (Kal.)

mekli: Kalaylı. (Akar) (Kal.)

melek işi-melerişi: Koyun. (Kay.) (Erk.)

meleş: Koyun (melemekten) (Tr.) (Akb.) (Erk.)

meleş: Koyun < meleğ + işi. (Kay.) (Erk.)

menedik: Kalay. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (DS. C. IX) (Kal.)

menegadı: Köpek. Bk. managadı. (Kay.) (DS. C. IX) (Kal.)

menekçi: Kalaycı. (Akar) (Kal.)

meneklemek: Kalaylamak. (Akar) (Kal.)

menge: Silah. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

mentişe: Keder. (Kay.) (Kal.)

mentişeliyiz: Kederliyiz. (Kay.) (Kal.)

merdir-: 1. Yıkmaq. 2. Toplamak, kaldırmak. (Kay.) (Gyg.)

merdirmek: Yıkmaq. (Caf.) (Gyg.)

merik: 1. Yaşlı adam. 2. Koca, eş; adam, herif, kişi. 3. Hoca < Far. Merdek ‘adam, herif.’ (Kay.) (DS. C. IX) (Hzy.)

merik: Hoca, yaşlı. (Gül.) (DS. C. IX) (Hzy.)

mertek çapan: Türk kadını. (Akar) (Kal.)

mertek: Köylü, adam, umumiyetle erkek müşteri. (Akar) (Kal.)

metan ol-: Ölmek. (Yıl.) (Tbr.)

meten-metan -metene: Ölüm, ölü. (Yıl.) (Tbr.)

meterek: Adam, erkek, müşteri. Bk. metrek. (Kay.) (Kal.)

meterek: Metrek. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)

metirek tuna: Yaşlı erkek. (Akar) (Kal.)

metirek yavşa: Genç erkek. (Akar) (Kal.)

metirek: Erkek. (Akar) (Kal.)

metlen-:Ölmek. (Yıl.) (Tbr.)

metlet-: Öldürmek. (Yıl.) (Tbr.)

metrek çapan: Türk kadını. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)

metrek çapan: Türk kadını. (Kay.) (Kal.)

metrek: 1. Yabancı (Türk) tanımadık bir kimse, adam. 2. Köylü, umumiyetle erkek, müşteri. (Kay.) (Kal.)

metrek: Köylü, adam, umumiyetle erkek müşteri. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)

metrek: Türk ve müslim erkek müşteri. (Akar) (Kal.)

meviç: Üzüm. (Yıl.) (Tbr.)

mevş: Üzüm. Kökeni belirsiz. (Kay.) (Tbr.)

mey: İçki (rakı, şarap vb.) (Yıl.) (Tbr.)

mevidlenmek: Ölmek. (Akp.) (Çpn.)

meyli: Sarhoş. (Yıl.) (Tbr.)

mez: İyi. (Kay.) (Akb.) (Erk.)

mezle: Yemek. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)

mezlenmiş: Saman, mezle-‘ten. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)

mezmur:1. Kadın ve erkeğin cinsiyet uzvu. 2. Mermi. 3. Yaşlı. < Ar. mezmûr 1. Kavalla söylenen ilâhi; 2. Hz. Davud'a inen Zebur'un surelerinden her biri. (Kay.) (Erk.)

mihış ol-: Ölmek. (Yıl.) (Tbr.)

mındara: Hapishane. (Yıl.) (Tbr.)
mırar: 1. Kötü; 2. Çirkin. (Yıl.) (Tbr.)
mısmıl: İyi, güzel. (Kay.) (Gül.) (DS. C. IX) (Hzy.)
mihmân: Misafir. < Far. Mihmân ‘misafir, konuk.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
milah-milih: düzgün, yakışıklı, güzel. (Gül.) (Hzy.)
milcan: Kirpi. (Yıl.) (Tbr.)
milih-milah: iyi, güzel, hoş. < Ar. melîh ‘güzel, şirin, sevimli’ (Kay.) (Hzy.)
mim: Müslüman < Ar. mîm ‘mim harfi.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
mis: Et. (Caf.) (Elk.)
molla hüseyin: Kükürt. (Akar) (Kal.)
moy- mey: Su. < Ar. mâ ‘su.’ Arapçada bu kelimenin söylenişi ‘may’ şeklindedir. (Kay.) (Hzy.)
moy: 1. Su. 2. Kalitesiz, kötü esans. (Gül.) (Hzy.)
moy: Su, yağmur. (gözyaşı) vb. (Akp.) (Çpn.)
moya: Süt. (Akp.) (Çpn.)
moya: Süt. Bk. moy. (Kay.) (Çpn.)
moyda fila: Giysi, elbise. (Akp.) (Çpn.)
moyhane: 1. Hamam, 2. Abdesthane. (Gül.) (Hzy.)
moyhane: 1. Hamam, banyo. 2. Tuvalet, abdesthane. < Ar. mâ+ Far. hâne ‘ev’ kelimesinden. (Kay.) (Hzy.)
moyla-: Ağlamak. (Kay.) (Çpn.)
moyla-: Su dökmek, çis yapmak, işemek. (Gül.) (Hzy.)
moylamak: Ağlamak. (Akp.) (Çpn.)
moylan-: Boy abdesti almak, yıkanmak. < Ar. mâ + Tk. /lan-/ ekinden. (Kay.) (Hzy.)
moylan-: Yıkanmak. (Gül.) (Hzy.)
moy-muy: 1. Su. 2. Yağmur. < Ar. mâ “su.” (Kay.) (Çpn.)
murur: Kahve. (Caf.) (Elk.)
musacalı: Bit, pire. (Akar) (Kal.)
musi: Kol. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
muş: Burun. Ağız sözlüklerinde muş et- ‘koklamak’ ve muşuk ‘yassı burun’ örnekleri vardır. Kaynağı belirsizdir. (Kay.) (Tbr.)
muşak: Jandarma. (Caf.) (Elk.)

mutaf bahar: Tütün kesesi. (Kay.) (Çpn.)
mutaf işi: Saç, sakal, bıyık, kıl, yün. Bk. mutaf. (Kay.) (Çpn.)
mutaf işi: Saç, sakal, bilimüm tüy. (Akar) (Kal.)
mutaf işi: Saç. (Akar) (Kal.)
mutaf: Cüzdan. (Akar) (Kal.)
mutaf: Kilim, çul. (Akar) (Kal.)
mutaf: Sakal, bıyık. (Kay.) (Çpn.)
mutaf_bahar: Tütün kesesi. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
mutaf_ışı: Saç, sakal, bıyık, kıl, yün. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
mutafa dünet-: Cüzdana koymak. (Akar) (Kal.)
mutafılı: Erkek. (Kay.) (Çpn.)
muy: Ağız, yüz. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
mülas: Öldü, ölmüş. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

N-

naa: Hayır. (Kay.) (Tbr.)
naç: Kaç! Düzce Abdallarında ‘nas’ olarak görülür. Çingenecede naş, naşava ‘uzaklaşmak, gitmek’ kelimesinin emir şeklidir. (Kay.) (Tbr.)
nafta-navta: Oğlan çocuğu, delikanlı. (Yıl.) (Tbr.)
nagav/nangav: Vur. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
nah-nak-na: 1. Hayır. 2. Yok. 3. Hiç. 4. Az. (Yıl.) (Tbr.)
nakgi: Burun. (Yıl.) (Tbr.)
nakışlı: Kete. (Kay.) (Erk.)
nâme: Mektup. < Far. nâme ‘mektup.’ (Kay.) (Hzy.)
narele-: Söylemek, haber vermek. (Gül.) (Hzy.)
nârele-: Söylemek, konuşmak. < Ar. na’re nâra, yüksek sesle bağırma + Tk. /+le/ ekinden. (Kay.) (Hzy.)
narlık: Ateş, güneş. < Far. nâr ‘ateş, od’ + Tk. /+lık/ ekinden. (Kay.) (Çpn.)
narlık: Güneş. (Akp.) (Çpn.)
nasıf _otu: Umumiyetle yemek, zahire. (Akar) (Kal.)
nasıf et-: Ekmek pişirmek. (Kay.) (Kal.)

nasıf etmek: Ekmek pişirmek. (Akar) (Kal.)
nasıf kösle-: 1. Birbiriyle konuşmak. 2. Ekmek pişirmek veya yemek. (Kay.) (Kal.)
nasıf köslemek: Ekmek hazırlamak, pişirmek veya yemek. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Kal.)
nasıf köslemek: Ekmek hazırlamak. (Akar) (Kal.)
nasıf otu: 1. Buğday. 2. Zahir, her yenen şey. (Kay.) (Kal.)
nasıf sürt- : Ekmek veya yemek yemek. (Kay.) (Kal.)
nasıf sürtmek: Ekmek yemek. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
nasıf süyüt-sürt: Yemek yemek. (Akar) (Kal.)
nasıf: 1. Ekmek. 2. Lâf, mükâleme, konuşma. 3. Dil. 4. Yemek. (Kay.) (DS. C. IX)
(Kal.)
nasıf: Ekmek. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Akar) (DS. C. IX) (Kal.)
nasıf_etmek: Ekmek pişirmek. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Kal.)
nasıflama: Konuşma. (Kay.) (Kal.)
nasıflan-: Sormak, konuşmak, demek. (Kay.) (Kal.)
nasıflanıl-: Konuşulmak, sorulmak. (Kay.) (Kal.)
nasıflık: Ağız. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
nasıfsıra-: Acıkmak. (Kay.) (Kal.)
nasıfsıramak: Acıkmak. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
nasıfsız: Aç. (Akar) (Kal.)
nasıl_otu: Umumiyetle yemek, zahire. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
nasla- : Hatırlatmak, söylemek. (Kay.) (Kal.)
naslık: Ağız, lisan. (Akar) (Kal.)
naş: 1. Ver. 2. Al. (Kay.) (Gyg.)
naş: Kaç. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
naş: Kaçmak. (Düz.) (Caf.) (Elk.)
naş: Ver, al. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
naş: Yurt. Bk. gaşa. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
naşgas: Kaçtı. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
naştır-: Vermek, kaçtırtmak. (Kay.) (Gyg.)
naştırmak: Vermek. (Caf.) (Gyg.)
navta: Yabancı, bizim çocuklar. Farsça neved, nevede ‘torun’ ile ilgilidir. (Kay.)
(Tbr.)

nazile: Para. (Bur.) (Caf.) (DS. C. IX) (Kal.)
nazileci: Paralı, zengin. (Bur.) (Caf.) (Kal.)
nazileci-nezileci: Paralı, zengin, varlıklı kimse. (Kay.) (Kal.)
nazile-nazili-nazille-nazilli: Para. (Kay.) (Kal.)
nazili: Para. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
nazilli: Nazili. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
nazilli: Para. (Akar) (Kal.)
nediçgi: Tüfenk. (Caf.) (Elk.)
nek: Konuşma! Söyleme! Farsça negû ‘söyleme’den gelmiştir. (Kay.) (Tbr.)
netle--nietle--nitle-: 1. Saz (davul, zurna) çalmak. 2. Vurmak. 3. Dövmek. (Yıl.) (Tbr.)
netu: Yok. < Far. (?) nâ değil, yok. (Kay.) (Hzy.)
nıma: Namaz. (Kay.) (Tbr.)
nımı: Namaz. (Yıl.) (Tbr.)
nımıs-la-: 1. Uyumak. 2. Yatmak. 3. Oturmak. (Yıl.) (Tbr.)
nımıs-lat-: Yatırmak. (Yıl.) (Tbr.)
nımıs-la: Otur! Kaynağı belirsiz. (Kay.) (Tbr.)
ninay: Yok. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
nist: Oturmak. (Caf.) (Elk.)
nişter: Çakı bıçağı. < Far. neşter ‘kan çıkarmak için damar açmağa, çıbandeşmeğe, aşırı aşılamağa mahsus, çakı türünden ucu sivri âlet.’ (Kay.) (Çpn.)
nofarlamak: Görmek. (Akp.) (Çpn.)
noharla-: Gözlemek, tarassut etmek. (Kay.) (Çpn.)
nohur: 1. Yeter! 2. Sus! (Yıl.) (Tbr.)
novarla-nofarla-: Görmek, gözlemek. (Kay.) (Çpn.)
nufar -nuvar: Göz. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
nuhlat-: Gizletmek, göstermemek, gizlemek, saklamak. (Kay.) (Çpn.)
nuhlatma: Gizle, sakla, gösterme! (Kay.) (Çpn.)
nuhru: Allah. (Kay.) (Tbr.)
nünü: Eczanelerde bulunan mukavva kaşe kutular. (Kay.) (Çpn.)
nünü: Zurna. Ölçünlü Türkçe huni’den geldiği açıktır. Kelimede anlam genişlemesi vardır. (Kay.) (Tbr.)

O-

orgat: İki (sayı). (Caf.) (Elk.)

ormanlıoğlu: Domuz. (Kay.) (Kal.)

osgi: Altın. (Caf.) (Elk.)

otk: Ayak. (Caf.) (Elk.)

otla-: Saldırmak (kadına vb.) (Kay.) (Hzy.)

ovan-: 1. Kaçırarak, gizlemek, saklamak. 2. Getirmek, gelmek. 3. Dolaşmak, gezinmek. 4. Gelmek, gitmek. (Kay.) (DS. C. IX) (Kal.)

ovan: Gelmek, gitmek. (Akar) (Kal.)

ovanmak: Gelmek, gitmek. (Muğ.) (Caf.) (DS. C. IX) (Kal.)

ovat-: 1. Göndermek, getirmek. 2. Aşırarak. 3. Kaçırarak. 4. Götürüp gitmek. 5. Almak. 6. Çalmak. (Kay.) (Kal.)

ovatl-: 1. Getirilmek. 2. Verilmek. (Kay.) (Kal.)

ovatmak: Almak, aşırarak, çalmak, götürüp gitmek. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)

ovattı: Aldı, aşırarak, çaldı. (Kay.) (Kal.)

Ö-

öl-: 1. Yükleri yıkmak. 2. Uyumak. (Kay.) (Erk.)

ölenne-: Ölmek. (Yıl.) (Tbr.)

ölmek: Yükleri yıkmak. (mecazi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)

ölün: Yükleri yıkın! (Kay.) (Erk.)

örgükaya: 1. Ev. 2. Samanlık, dam. (Kay.) (Çpn.)

örgükaya: Ev, samanlık. (Akp.) (Çpn.)

ötekisi: Sağdıç. (Kay.) (DS. C. IX) (Çpn.)

ötürük: Sürgün, ishal, cıvık dışkı. (Gül.) (DS. C. IX) (Hzy.)

övüşle-öüşle: 1. Kaçmak. 2. Kalkmak. 3. Yürümek. 4. Göçmek (göç etmek). 5. Saklanmak. 6. Götürmek. (Yıl.) (Tbr.)

övüşlet-öüşlet-: 1. Çıkarmak. 2. Kaçırarak. 3. Kovalamak. (Yıl.) (Tbr.)

öz: Kendi. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

özüme: Bana. (Gül.) (Hzy.)

P-

palandız: Eyer, semer. (Akar) (Kal.)

palandız: Semer, eğer, çul. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)

palanduz: Semer, eğer, çul. Bk. palandız. (Kay.) (Kal.)

pallacı dili: Kalaycı dili, argosu. (Kay.) (Kal.)

pallacı: Kalaycı. (Kay.) (Kal.)

palle: Bakır kap. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (DS. C. IX) (Kal.)

palle: Tencere, kap. (Akar) (Kal.)

palleci: Bakırcı, kalaycı. (Kay.) (Kal.)

palye: Bakır kap. (Kay.) (Kal.)

pani: Su. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

papil: Para. (Kay.) (Kal.)

parş: Para. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

parni: Beyaz. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

parsumla-: Dilenmek, dilencilik etmek. < Far. Pârse ‘dilencilik’ kelimesinden. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

partak: Ceket, pantolon. (Akar) (Kal.)

partal nazilli: Banknot. (Kay.) (Kal.)

partal nazilli: Pankanot. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)

partal: 1. Para. 2. Yüz (100). 3. Elbise. 4. Banknot, lira. 5. Elbise, havlu, bez vs. gibi şeyler. (Kay.) (Kal.)

partal: 1. Yatak. 2. Elbise. 3. Manifatura. Burdur ve Muğla Kalaycılan argosunda ‘elbise’ (Kay.) (Erk.)

partal: Çok kullanılmaktan yıpranmış, eskimiş. (Akar) (DS. C. XII) (Kal.)

partal: Elbise, manifatura. (Çağatayca) (Tr.) (Akb.) (Erk.)

partal: Elbise. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)

pat: Tabanca, tüfek. (Yıl.) (Tbr.)

pat: Tüfek. (Kay.) (Gyg.)

pat: Tüfenk, tabanca. (Esk.) (Caf.) (Eda.)

pâtal: 1. Elbise, havlu, bez vs. şeyler. 2. Para. 3. Yüz (100). Bk. partal. (Kay.) (Kal.)
patal: Yatak, elbise. (Akar) (Kal.)
patıga: Beş. (Akar) (Kal.)
patıgagulak: Yedi. (Akar) (Kal.)
patıgasamı: Altı. (Akar) (Kal.)
patika: Beş. Bk. fatka. (Kay.) (Kal.)
patlangıç: Tüfek, tabanca < patla- (Kay.) (Akb.) (DS. C. XII) (Erk.)
patlangıçlı: 1. Silahlı, tüfekli bulunan kimse. 2. Jandarma, kalem, alelumum tehlikeli şahıs. (Kay.) (Erk.)
patlanguç: Tabanca. (Kay.) (Gyg.)
pav: Kavga. (Yıl.) (Tbr.)
pavlaş-: Kavga etmek. (Yıl.) (Tbr.)
payıkla-: 1. Ellemek. 2. Örtmek. (Kay.) (Çpn.)
paylık: El. (Akp.) (Kay.) (DS. C. IX) (Çpn.)
paylıkla-: Zorla çalmak. Bk. payıkla- < Far. pây “el” + Tk. /+lık/ ve /+la-/
eklerinden. (Kay.) (Çpn.)
payıklamak: Ellemek, örtmek vb. (Akp.) (Çpn.)
peçik: Ayak. (Yıl.) (Tbr.)
peçikle-: 1. Oynamak, raks etmek. 2. Kaçmak, uzaklaşmak. (Yıl.) (Tbr.)
peçiklik: Ayakkabı, çorap. (Yıl.) (Tbr.)
pelez: Küçük altın. (Kay.) (Gül.) (DS. C. IX) (Hzy.)
pelitçi: Ormancı. (Kay.) (Kal.)
pelle: Bakır kap, kazan. Bk. palle. (Kay.) (DS. C. IX) (Kal.)
pelle: Palle. (Muğ.) (Caf.) (DS. C. IX) (Kal.)
pembe: Yün < Far. penbe ‘pamuk.’ (Kay.) (Erk.)
per: Getirmek. (Caf.) (Elk.)
pınt: Kadının cinsel organı. (Yıl.) (Tbr.)
pır: Çok. (Yıl.) (Tbr.)
pırçım-pırçım-pırçım: Açım. (Yıl.) (Tbr.)
pırçı-pırçık-: Acıkmak. (Yıl.) (Tbr.)
pırç-pırçı: 1. Aç. 2. Açlık. (Yıl.) (Tbr.)
pırım: Çürük, bere. (Kay.) (Çpn.)

pısuk: Kedi. (Kay.) (Çpn.)
pi: İç. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
pi: Yağ. (Far.) (Akb.) (DS. C. IX) (Erk.)
pi:ne-piyne: Sigara, tütün. (Yıl.) (Tbr.)
pî-piy: Yağ < Far. Azerî ve Van ağızlarında 'iç yağı.' (Kay.) (Erk.)
pir: Müşteri, memur, eşraf. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
pirim: Çürük, bere. Çepni aşireti. (Kay.) (DS. C. IX) (Çpn.)
pos: Otobüs. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
posta işi: Mektup. (Kay.) (Kal.)
postacı işi: Mektup. Bk. posta işi. (Kay.) (Kal.)
poytan: Elbise, hayvan eğeri, yatak, umumiyetle herhangi bir eşya. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
prasta: Koş, yürü. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
puas: Soğan. (Yıl.) (Tbr.)
pulla: Polis. (Gül.) (Hzy.)
pullo: Bkz. pulla. (Gül.) (Hzy.)
pullo: Polis. (Kay.) (Hzy.)
puranda: Yol, yoldan. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
püçük: 1. Küçük; 2. Çocuk. 3. Bebek. (Yıl.) (Tbr.)

R-

rafata: Tandıra ekmek vurulan bez. (Gül.) (DS. C. IX) (Hzy.)
reketle-:1. Oturmak. 2. Namaz kılmak 3. Yatmak. < Ar. rek'at namazda bir kıyam (ayakta durmak), bir rükû (ayakta iken eğilme) ve iki sücûddan (yere kapanma) ibaret hareket + Tk. /+le-/ ekinden. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
rokono: Köpek. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
romni: Kadın, karı, zevce. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
rotini: Burun. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
rovala: Ağla. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
rovalayor: Ağlıyor. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
rovgas: Ağladı. (Düz.) (Caf.) (Eda.)

ruh ruh: Geri gel. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
ruh: Gel! < Ar. ruh! 'git!' geri gel! (Kay.) (Hzy.)
rumra: Üzümlü posası. (Gül.) (Hzy.)

S-

saban işi: Kazan. (Akar) (Kal.)
sac_ayak fatka: On beş. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
sac_ayak: Üç. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
sacakpatıga: On beş. (Akar) (Kal.)
sacayak fatka: On beş. (Kay.) (Kal.)
sacayak: Üç. (Akar)(Kay.) (Kal.)
sacıyak: Üç lira. (Kay.) (Kal.)
sacayak fatika: On beş. Bk. sacayak fatka. (Kay.) (Kal.)
sacyak: Üç. (Kay.) (Kal.)
saçak patal: Üç yüz. (Kay.) (Kal.)
saçak: Üç. Bk. sacayak-sacyak. (Kay.) (Kal.)
saçayak patıga: On beş. (Akar) (Kal.)
sağmı fatka: Bir beş. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
sağmı: Bir. (Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
salat sıh-: Namaz kılmak. (Gül.) (Hzy.)
salat: Namaz. < Ar. salât 'namaz.' (Kay.) (Hzy.)
saldat-saltat: Jandarma, asker. < Rus. saldat. 'asker.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
salıkla-: 1. Yürümek. 2. Koşmak. (Kay.) (Çpn.)
sama: Bir. (Kay.) (Kal.)
samanlığı kös: Sağır kimse. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
samanlığı kös: Sağır, duymaz. (Akar) (Kal.)
samanlık: Kulak. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
sâma-samı: Bir. (Kay.) (Kal.)
samı: Bir. (Akar) (Kal.)
samuralık toklusu: Horoz. (Akar) (Kal.)
sara: Misafir, yabancı. (Kay.) (Çpn.)

saramet: Mavzer (sarı ahmet) mecazi (Tr.) (Akb.) (Erk.)
sarâmet: Mavzer < sarı + ahmet; patlangıç kelimesi, bu suretle, daha fazla 'tabanca' için kullanılmaktadır. (Kay.) (Erk.)
sarı genek: Altın. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
sarölan somunu: Tüfek mermisi. (Kay.) (Erk.)
sarölan: Mavzer < sarı + oğlan. (Kay.) (Erk.)
secur: Kahve. (Erm.) (Akb.) (Erk.)
secur-sejur: 1. Yağ. 2. Kahve < Erm. sev + cur 'siyah su.' Alaçam Elekçilerinin dilinde sevcir 'kahve' 3. Su. (Kay.) (Erk.)
sedef: Düğme < Ar. sedefe 'sedef kabuğu.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
sekmen: 1. Sedir. 2. Evlerin önüne yazın oturmak için taş ve çamurdan yapılan yarım metre yüksekliğinde set. (Gül.) (Hzy.)
selefur: İç donu, iç çamaşırı. (Gül.) (Hzy.)
selefur-selavur: 1. Yatak takımı. 2. İç donu, iç çamaşırı. < Ar. selle 'sele' (Kay.) (Hzy.)
sem: Kulak < Ar. sem 'kulak verme, işitme.' (Kay.) (Hzy.)
semet: Kaşık. (Akar) (DS. C. X) (Kal.)
semin: 1. Yağ, yiyecek. 2. Koku yağı, esans. (Gül.) (Hzy.)
semin: Yağ, esans < Ar. semîn 'semiz, besili, yağlı.' (Kay.) (Hzy.)
senek (süne): Sevmek. (Akp.) (Çpn.)
sente: Otur. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
sente-: Oturmak. (Kay.) (Çpn.)
sepedine-: kalkıp gitmek. (Kay.) (Çpn.)
sependi: Kalk git. (Akp.) (Çpn.)
ser: Baş, kafa < Far. ser 'baş, kafa, kelle.' (Kay.) (Hzy.)
ser: Baş. (Yıl.) (Tbr.)
ser: Bizden (Teber veya Alevi gruptan olan). Muhtemelen Farsça ser 'baş'tan gelmedir. (Kay.) (Tbr.)
sere: Hava. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
seregelen: Elbise. (Kay.) (Çpn.)
sergeh: Sabah. (Yıl.) (Tbr.) (Tbr.)
serihür: Kel. (Yıl.) (Tbr.)

serlik: Şapka. (Yıl.) (Tbr.)
sessiz martin: Metre. (Kay.) (Erk.)
sevcir: Kahve. (Düz.) (Caf.) (Elk.)
sey: Köpek. (Yıl.) (Tbr.)
sıçanboku: Çakmak taşı. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
sıh-: Yapmak, kılmak. (Kay.) (Hzy.)
sıkkın: Bıçak. < Ar. sikkîn 'bıçak'. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
sındı: Makas. (Kay.) (Gül.) (DS. C. X) (Hzy.)
sıpa olmak: Doğmak. (Akar) (Kal.)
sırtafa: 1. Giysi. 2. Vücut, beden .(Yıl.) (Tbr.)
sırtısarı: Alevi. (Kay.) (Hzy.)
sıtgın-sitgin-sitkin: 1. Bıçak. 2. Balta. <Ar. sikkin "bıçak." (Kay.) (Çpn.)
sidkinle: Öldür. (Akp.) (Çpn.)
sidkinlemek: Öldürmek. (Akp.) (Çpn.)
silik: Jandarma. (Kay.) (Çpn.)
sim: Gümüş < Ar. sîm 'gümüş.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
sim: Para, lira. < Far. sîm 'gümüş.' (Kay.) (Akb.) (Erk.)
simit: Kaşık. (Akar) (Kal.)
sinek işi: 1. Bal. 2. Şeker, umumiyetle tatlı. (Kay.) (Kal.)
sinek işi: Bal, şeker, tatlı. (Akar) (Kal.)
sinek işi: Bal. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
sini daşlı: (İlenç) mezarı taşlı. (Gül.) (Hzy.)
sipi: Bit. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
sitkin: Bıçak, balta. (Akp.) Çpn.)
sitkinle!: Öldürmek. < Ar. sikkin "bıçak" + Tk. /+le/ ekinden. (Kay.) (Çpn.)
sitkinle-: Öldür! (Kay.) (Çpn.)
sivri: Kız. (Akar) (Kal.)
sokum: Mermi. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
somon: Tüfek mermisi. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
sopa: Yumruk, tokat, ağaç, değnek. (Kay.) (Çpn.)
sorun ufâ: Bulgur. (Kay.) (Erk.)
sorun: Buğday. (Kay.) (Akb.) (Erk.)

söğüt kökü sürt-: Su içmek. (Kay.) (Kal.)
söğüt kökü: Su, ırmak, deniz. (Akar) (Kal.)
söğüt kökü: Su. Bk. söyüt kökü. (Kay.) (Kal.)
söğüt köküne dine-: Yıkanmak, banyo yapmak. (Kay.) (Kal.)
söylene-: Söylemek, konuşmak. (Yıl.) (Tbr.)
söyüt kökü kösle-: Su dökmek. (Kay.) (Kal.)
söyüt kökü: Su. (Bur.-Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
süllem: Merdiven < Ar. süllem ‘merdiven.’ (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
sünthe: Toprak. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
sürt-: 1. Yemek. 2. İçmek. (Kay.) (Kal.)
sürtdürül-: Yedirilmek. (Kay.) (Kal.)
sürtül-: Yenilmek. (Kay.) (Kal.)
süyük: İğne. (Yıl.) (Tbr.)
süyüt-/sürt: Yemek, içmek. (Akar) (Kal.)
süz-: 1. İçki içmek. 2. Sigara içmek. (Kay.) (Erk.)
süzek: Süzgeç. (Gül.) (DS. C. X) (Hzy.)
süzmek: İçki içmek. (mecazi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)

Ş-

şaar: Arpa < Ar. şa’îr ‘arpa.’ (Kay.) (Hzy.)
şabik: Gömlek. (Caf.) (Elk.)
şakıf: : Kadınlik organı. < far. Şikâf ‘yarık, çatlak.’ (Kay.) (Hzy.)
şakıf: Kadınların mahrem yerleri. (Gül.) (Hzy.)
şarşar: Bir iki metre yüksekten düşen su, mastafadan akan su. (Gül.) (DS. C. X) (Hzy.)
şav-sav: Gece. (Yıl.) (Tbr.)
şherafa-seherafa: Şehir. (Yıl.) (Tbr.)
şelek: Sırtta taşınan yük. (Gül.) (DS. C. X) (Hzy.)
şer: Elek. (Caf.) (Elk.)
şır: Süt. (Akar)(Kal.)
şır: Süt. < Farsça şîr ‘süt.’ (Kay.) (Tbr.)

şiv-şiv: İçki, esrar. (Yıl.) (Tbr.)
şir: Süt. (Yıl.) (Tbr.)
şirle-: İşemek. (Yıl.) (Tbr.)
şor et-: Söylemek, konuşmak. (Yıl.) (Tbr.)
şor ver-: Yarenlik etmek, sohbet etmek, anlatmak. (Kay.) (Erk.)
şot: Tandırın ilk ekmeği. (Gül.) (Hzy.)
şöbet: Pislik. (Bsz.) (Akb.) (Erk.)
şukar: 1. Güzel. 2. İyi, iyice. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
şuqar: Güzel. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
şukarlamak: Hazırlamak. (Caf.) (Gyg.)
şun: Köpek. (Caf.) (Elk.)
şurt: Tandırın iç duvarı. (Gül.) (DS. C. X) (Hzy.)
şutla-: İçmek. (sigara vb.) (Kay.) (Hzy.)
şüple-: İçmek (sigara vb.) (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
şür: Süt. < Far. şîr 'süt.' (Kay.) (Erk.)

T-

ta: Yak. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
tabak iş: Pabuç. (Akar) (Kal.)
tabak işi: Ayakkabı. (Akar) (Kal.)
tabak işi: Pabuç, ayakkabı < Ar. debbağ 'tabak, sepici' + Tk. işi kelimesinden. (Kay.) (Kal.)
tabak işi: Papuç. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
taban fatika: Yirmi. Bk. taban fatka. (Kay.) (Kal.)
taban fatka: Yirmi. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
taban patıga: Yirmi. (Akar) (Kal.)
taban: Dört. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
tabi işi: Ayakkabı. (Akar) (Kal.)
tabib işi: El. (Kay.) (Kal.)
tabişe: Ayakkabı. (Akar) (Kal.)
tabiy işi: Ayakkabı. (Akar) (Kal.)

tabiy işi: Öküz, inek, keçi gibi dersinden de yararlanan hayvanlar. (Akar) (Kal.)
taka: Küçük pencere. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
talır: Para. < Alm. taler 'gümüş para, para.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
tamamlakçı: Kap toplayan kişi. (Kay.) (Kal.)
taman: Haniya. (Gül.) (Hzy.)
tandır: Odun, ağaç. (Akar) (Kal.)
tandır: Odun. (Akar) (Kal.)
tandırıcı: Ormancı. (Akar) (Kal.)
tandırılmak: Dövmek. (Akar) (Kal.)
tantır köset-: Ateş yak! (Kay.) (Kal.)
tantır kösle-: Ateş yakmak. (Kay.) (Kal.)
tantır köslemek: Ateş yakmak. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
tantır yıkım et!: Ateş yak! (Kay.) (Kal.)
tantır yıkım et-: Ateş yakmak. (Kay.) (Kal.)
tantır yıkım etmek: Ateş yakmak. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
tantır: Ağaç, odun, umumiyetle tahta. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (DS. C. X) (Kal.)
tantır: Odun, ağaç, genellikle tahta. < Ar. tennûr 'fenn, tandır.' (Kay.) (DS. C. X) (Kal.)
tantırıla-: Dövmek. (Kay.) (Kal.)
tantırlamak: Dönmek. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)
tantırılıyor: Dövüyor. (Kay.) (Kal.)
taraylı: At. (Akar) (Kal.)
teber: Abdal. (Yıl.) (Tbr.)
teber: Davul. (Yıl.) (Tbr.)
teber: Davul. Bundan türetilen Teberci 'davulcu', Abdal grubundan bir topluluktur. Farsça teber 'balta, nacak' kelimesinden gelmekle birlikte anlam değişmesine uğramıştır. (Kay.) (Tbr.)
teberci: Abdal. (Yıl.) (Tbr.)
teberci: Davulcu. (Yıl.) (Tbr.)
tedir-teğdir-: Getirmek, asıl manası bu olmakla beraber, birçok çeşitli manalarda da kullanılır. En çok istifade edilen kelimelerden biridir. (Kay.) (Erk.)
tegginci: Kaçakçı, dolandırıcı. (Kay.) (Hzy.)

teğginci: Kaçakçı, dolandırıcı. (Gül.) (Hzy.)
tekellim: Konuşma. < Ar. tekellüm ‘söyleme, konuşma.’ (Kay.) (Hzy.)
temir: Bıyık. (Gül.) (Hzy.)
temir-temür: 1. Bıyık 2. Sakal. (Kay.) (Hzy.)
terzi: İplik < Far. derzi ‘terzi, elbise biçip diken kimse.’ (Kay.) (Akb.) (Erk.)
tešto: Bekçi. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
te-tey-teğ-: Erişmek, vasıl olmak, gitmek gelmek, vermek gibi birçok manalarda kullanılır. Azeri ağızlarında dey- (Kay.) (Erk.)
teydirmek: Getirmek. (Azeri Türkçesi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
teymek: Erişmek. (Azeri Türkçesi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
tıfan-tıfan-tüfan: Tütün, sigara < Ar. duhân. (Kay.) (Erk.)
tıgla-: Dolandırmak. (Gül.) (Hzy.)
tıgcı: 1. Üfürükçü. 2. Açıkgoz, pazarlamacı. < Far. Tîğ ‘kılıç’ + tk. /+cı/ ekinden. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
tıgla: Göz boyamak, lafla aldatmak, ikna etmek. (Kay.) (Hzy.)
tırâh: Ayakkabı. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
tırın: Bir tane, tek. (Yıl.) (Tbr.)
tırıt: Ayakkabı. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
tırsı-/tırsı-: Korkmak. (Gül.) (Hzy.)
tırsı-tırşı-: Korkmak. Argoda, tırsımak-tırsımak: Korkmak, çekinmek. (Kay.) (Hzy.)
tırşım-tırsım: Metelik, para. (Kay.) (Çpn.)
tısla-: Korkmak. (Yıl.) (Tbr.)
tülle: Kadın, gelin. (Gül.) (Hzy.)
tülle: Kadın. (Kay.) (Hzy.)
tipi: Anüs. (Akar) (Kal.)
tipi: Bozukluk, delik. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
tipile-: Delmek. (Kay.) (Kal.)
tipiz: Pekmez. (Gül.) (Hzy.)
tipiz: Üzüm pekmezi. Anadolu ağızlarından alınmış olmalıdır. (Kay.) (Tbr.)
tipiz-dipiz: Pekmez. (Kay.) (Hzy.)
tombu: Silah. (Kay.) (Tbr.)
tomo: Motorlu araç. < otomobil kelimesinden. < Fr. Yun. Lat. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

tosbağa: Kaplumbağa. (Gül.) (DS. C. X) (Hzy.)
töko: Kötü yolda olan kadın veya erkek. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
traka: Şeker, kahve. (Caf.) (Kay.) (Gyg.)
tuğhan-tuvan-tufan: Sigara, tütün. (Yıl.) (Tbr.)
tuğt: Kağıt. (Caf.) (Elk.)
tuh: Sigara. Düzce Abdallarında tuv 'tütün'; Çingenece'de tuv 'sigara dumanı.' (Kay.) (Tbr.)
tuhan-tufan: tütün. < Ar. duhân "tütün." (Kay.) (Çpn.)
tun: Sen. (Caf.) (Elk.)
tuna çapan: Yaşlı kadın. (Akar) (Kal.)
tuna managadı: Vali, belediye başkanı, yüksek derecede memur. (Kay.) (Kal.)
tuna mazın: Tüfek. (Kay.) (Kal.)
tuna metirek: Muhtar, kaymakam, üst görevdeki kimseler. (Akar) (Kal.)
tuna partal: Vesika. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
tuna pir: Baba. (Akar) (Kal.)
tuna samı: On. (Akar) (Kal.)
tuna söğüt kökü: Deniz. (Akar) (Kal.)
tuna yanbol: 1. Reis, vali, yüksek memur. 2. Belediye başkanı. (Kay.) (Kal.)
tuna yanbol: Reis, vali, yüksek rütbeli asker veya polis. (Akar) (Kal.)
tuna yanbol: Vali, reis. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
tuna zından: Şehir. (Kay.) (Kal.)
tuna: 1. Çok, fazla, bolca, iyice. 2. pahalı. (Kay.) (DS. C. X) (Kal.)
tuna: Çok, pahalı. (Akar) (DS. C. X) (Kal.)
tuna: Çok. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (DS. C. X) (Kal.)
tuna: Kocakarı. (Akar) (Kal.)
tuna: Şişman. (Akar) (Kal.)
tunataz: Kadın, ana. (Akp.) (Çpn.)
tunataz-tonataz- tanatoz-tınatoz: Kadın, kız. (Kay.) (Çpn.)
tuv: Tütün. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
tüfan: Tütün, sigara. (Ar.) (Akb.) (Erk.)
tüne-: 1. Misafir olmak, geceleme. 2. Durmak. (Kay.) (Kal.)
tünemek: Durmak, uyumak, ölmek. (Akar) (Kal.)

tünemek: Dünemek. (Caf.) (Kal.)
tünnet-: Öldürmek. (Kay.) (Kal.)
tünnetmek: Öldürmek. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
tünnetmek: Uyutmak, öldürmek. (Akar) (Kal.)
tütsüle-: Kokulamak. (Kay.) (Hzy.)
tüydür-: Vermek (rüşvet vesaire için kullanılır) (Kay.) (Erk.)
tüydürmek: Vermek. (mecazi) (Tr.) (Akb.) (Erk.)

U-

uçur-: Kılmak. (Gül.) (Hzy.)
uçur-: Yapmak, kılmak (namaz). (Kay.) (Hzy.)
uğrun: Gizli. (Kay.) (Gül.) (DS. C. XI) (Hzy.)
uğu gözü: Altın para. (Kay.) (Çpn.)
uğur tanıma: Hırsızlığa, çalmaya alışma. (Kay.) (Çpn.)
urun: Yağ. (Yıl.) (Tbr.)
usgü: Altın. (Kay.) (Erk.)
uşdi: Kalk. Düz.) (Caf.) (Eda.)
uzun şase: Otobüs. (Kay.) (Erk.)

Ü-

üğüt-: Yemek. (Kay.) (Gül.) (DS. C. XI) (Hzy.)
ürün işi: Süt, genellikle yağ. (Akar) (DS. C. XI) (Kal.)
ürün işi: Yağ, kadın göğsü. (Akar) (Kal.)
ürün işi: Yağ, süt, yoğurt ve emsali. (Kay.) (Kal.)
ürün işi: Yağ. (Akar) (Kal.)
ürün_ışı: 1. Yoğurt. (Bur.) 2. Süt. (Muğ.)umumiyetle yağ. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
üsgü: Altın. (Erm.) (Akb.) (Erk.)

V-

- vakıf: At arabası. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
- var geldi: Komisyon. (Kay.) (DS. C. XI) (Kal.)
- vara: Baba. (Akp.) (Kay.) (Çpn.)
- vartan: Erkilet, vatan, yurt. < Ar. vatan. (Kay.) (Erk.)
- vartanca: Erkilet gizli dili. (Kay.) (Erk.)
- vartanlı: Hemşehri (vatanlı) (Tr.) (Akb.) (Erk.)
- vartanlı: Hemşehri. (Kay.) (Erk.)
- velahu: Aman dikkatli ol, pot kırma. (Gül.) (Hzy.)
- velehu: 1. Bu, şu. 2. Pot kırmamak için 'sus, sezdirme!' ikazı. < Ar. velehu 'bu da onun.' (Kay.) (Hzy.)
- versinte: Yağmur. (Yıl.) (Tbr.)
- vur-: Çalmak, göstermeden almak. (Kay.) (Erk.)
- yaban: Gurbet. (Kay.) (DS. C. XI) (Kal.)
- yabana git-: 1. Geçim için uzağa, başka yere gitmek, 2. Boşa gitmek. (Gül.) (Hzy.)
- yagalı: Tüfenk, tabanca. (Düz.) (Caf.)
- yak: Göz. (Düz.) (Caf.) (Eda.)
- yakana-yahanna-: Yakmak, ateşe vermek. (Yıl.) (Tbr.)
- yakı: Ateş. < Tk. yak- (Kay.) (Caf.) (Gyg.)
- yalaz otu: Tabanca mermisi. (Kay.) (Çpn.)
- yalaz-yalazı: Silah. (Kay.) (Çpn.)
- yalı çapan: Ecnebi kadını. (Muğ.) (Caf.) (Kay.) (Kal.)
- yalı çapan: Rum veya ecnebi kadın. (Bur. Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)
- yalı: 1. Gayrimüslim. 2. Yabancı. (Kay.) (Kal.)
- yalı: Gayri müslim. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)
- yalı: Köpek. (Akar) (Kal.)
- yalı: Rum, ecnebi. (Akar) (Kal.)
- yalım: Ateş. (Akp.) (DS. C. XI) (Çpn.)
- yallı: Oruspu. (Akar) (Kal.)
- yalnız yaprak: Sopa, yumruk, tokat. (Kay.) (Çpn.)
- yambol: Jandarma. (Akar) (Kal.)

yanbol: 1. Memur, jandarma, umumiyetle devlet memuru. 2. Efendi, bey. (Kay.) (Kal.)

yanbol: Asker. (Akar) (Kal.)

yanbol: Efendi, hükümet memuru. (Akar) (Kal.)

yanbol: Hükümet memuru, efendi. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Akar) (Kal.)

yanbolu: Ahmak, bön kimse; taşralı. (Akar) (Kal.)

yanbolu: Jandarma, memur, devlet memuru. Bk. yanbol. (Kay.) (Kal.)

yanbolu: Jandarma. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)

yanış: Para. (Kay.) (Gyg.)

yanlama: Kurt. (Kay.) (Akb.) (Erk.) (Erk.)

yanpıri: Orman işinde çalışanlar, tahtacılar. (Akar) (Kal.)

yanpıri: Tahta. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)

yavşak: Birini aşağılamak için söylenen söz. (Kay.) (Hzy.)

yavşak: Çırac, çocuk, hizmetçi, çocuk, erkek çocuk. (Akar) (DS. C. XI) (Kal.)

yavşak: Çırac, çocuk, hizmetçi. (Muğ.) (Caf.) (DS. C. XI) (Kal.)

yavşak: Çocuk, küçük çocuk. (Akar) (DS. C. XI) (Kal.)

yavşak-yavuşak: 1. Çocuk. 2. Dost, arkadaş. 3. İnsan. 4. Çırac, hizmetçi. 5. Kimse (zat). (Kay.) (DS. C. XI) (Kal.)

yazıcı: 1. Tavuk. 2. Kümes hayvanları. (Kay.) (Çpn.)

yazıcı: Tavuk. (Akp.) (Çpn.)

yek: Bir. (Yıl.) (Tbr.)

yeken: Para, altın. (Yıl.) (DS. C. XII) (Tbr.)

yeken: Para, metelik. (Kay.) (DS. C. XII) (Çpn.)

yęken: Para. (Esk.) (Caf.) (Eda.)

yeken: Para. (Kay.) (DS. C. XII) (Tbr.)

yeken: Para. (Kay.) (Gyg.)

yekenne-: Satmak. (Kay.) (Çpn.)

yelkesen: At, ata verilen ad. (Kay.) (Gyg.)

yemen: Çay, kahve. < Ar. Yemen 'Arap yarımadasının güney tarafını teşkil eden bölge.' (Kay.) (Hzy.)

yemen_işi: Kahve. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kay.) (Kal.)

yemenişi: Çay, kahve. (Akar) (Kal.)

yes: Var. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)

yesle-: 1. Vermek. 2. Koymak (küfür sözü) (Gül.) (Hzy.)

yesle-: Vermek. (Kay.) (Hzy.)

yıh-yık-: 1. Uyuşmak, pazarlığı bitirmek. 2. Vermek. 3. Devretmek. (Kay.) (Erk.)

yıkım cimitçi: Öğretmen. (Akar) (Kal.)

yıkım et-: 1. Teşekkür etmek, memnun olmak. 2. Kesmek. 3. Hazırlamak. (Kay.) (Kal.)

yıkım etmek: Kesmek, hazırlamak. (Akar) (Kal.)

yıkım metrek: Zengin, itibarlı, mevki ve makamca yüksek kimse. (Akar) (Kal.)

yıkım ol-: Memnun olmak. (Kay.) (Kal.)

yıkım palle: Yeni bakır. (Kay.) (Kal.)

yıkım partal: Yeni elbise. (Kay.) (Kal.)

yıkım piri: Muhtar, bir mahallenin ileri geleni. (Akar) (Kal.)

yıkım piri: Muhtar, eşraf. (Akar) (Kay.) (Kal.)

yıkım piri: Muhtar; ileri gelenler, aksakallılar. (Akar) (Kal.)

yıkım yanbol: Milletvekili, büyük idareciler. (Kay.) (Kal.)

yıkım zindan: Büyükçe ev. (Muğ.) (Caf.) (Akar) (Kal.)

yıkım zindan: Büyükçe ev. (Kay.) (Kal.)

yıkım: 1. Güzel, iyi. 2. Temiz. 3. Bol, çok. 4. Hoş. 5. Zengin. 6. Toptan. 7. Doğru. (Kay.) (DS. C. XI) (Kal.)

yıkım: 1. Güzel, temiz. (Muğ.) 2. Çok iyi. (Bur.) (Caf.) (DS. C. XI) (Kal.)

yıkım: Güzel, temiz. (Akar) (DS. C. XI) (Kal.)

yıkım: İyi. (Akar) (DS. C. XI) (Kal.)

yıkım: Koyun. (Akar) (Kal.)

yıkım_etmek: Kesmek, hazırlamak. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)

yıkım_piri: Eşref, muhtar. (Muğ.) (Caf.) (Kal.)

yıkın- : Memnun olmak. (Kay.) (Kal.)

yıkın et-: Çok istemek. (Kay.) (Kal.)

yıkımak: Cinsel ilişki kurmak. (Akar) (Kal.)

yıkıtran: Kötü kadın. (Kay.) (DS. C. XI) (Kal.)

yiv: Kadınlar için kullanılan cinsiyetle ilgili bir kelime (bu kelime de anlamı değiştirilerek kullanılan kelimelerdendir.) (Kay.) (Erk.)

yorah: Yamalık. (Gül.) (DS. C. XI) (Hzy.)
yourdafa: Yoğurt. (Yıl.) (Tbr.)
yoz: Bit. (Kay.) (Akb.) (Erk.)
yülük: Jandarma. (Kay.) (Çpn.)

Z-

zahar: Ağız. (Kay.) (Tbr.)
zahar-zahr-zahrı: Ağız. (Yıl.) (Tbr.)
zahm: Arka. < Ar. zahr 'arka, sırt.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
zani-: Gözlemek, takip etmek, anlamak. (Yıl.) (Tbr.)
zani: Tanı. (Kay.) (Tbr.)
zanıt: Takip ettirmek, gözletmek. (Yıl.) (Tbr.)
zargi: Durmak. (Caf.) (Elk.)
zarq: El. (Caf.) (Elk.)
zehali: Satmak. (Caf.) (Elk.)
zehası: Sattım. (Caf.) (Elk.)
zeleme: Türk. (Kay.) (Çpn.)
zengili: Hemşeri. (Darendeli olan) (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
zer: Altın < Far. zer 'altın.' (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
zı:la-zo:la-: Cinsel ilişkide bulunmak, ırza geçmek. (Yıl.) (Tbr.)
zibar-: 1. Ölmek, 2. Uyuyakalmak. (Gül.) (DS. C. XII) (Hzy.)
zığla-: 1. Tüfek doldurmak, mermi sürmek. 2. Çalmak. (Kay.) (Hzy.)
zığlandır-: Vermek. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
zığlı: zengin. (Kay.) (Gül.) (Hzy.)
zık-zıkı: Karın mide. (Yıl.) (Tbr.)
zılğır: Bulgur. (Yıl.) (Tbr.)
zından: 1.Ev. (Bur. -Muğ.) 2. Hapishane. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
zından: Ev. (Akar) (Kal.)
zından: 1. Ev. 2. Hapishane. (Kay.) (Kal.)
zındana kös et-: Hapsetmek. (Kay.) (Kal.)
zi: At. (Düz.) (Caf.) (Elk.)

zibit mezle-: Üzüm yemek. (Kay.) (Çpn.)
zibit: Üzüm. (Kay.) (Çpn.)
zifir: 1. Kokulu kir, is, yağ lekesi, 2. Yemekteki yağ. (Gül.) (DS. C. XI) (Hzy.)
zindan managadı: Muhtar. (Kay.) (Kal.)
zindan: Ev, hapisane. (Kay.) (Kal.)
zindan: Zından. (Muğ. Tar.) (Caf.) (Kal.)
zindana kös et-: Hapsetmek. (Kay.) (Kal.)
zozikle-: 1.Uydurmak, yakıştırmak. 2. Tavlamak. 3. Aldatmak. Türk argosunda
“zendust, evli, pezevenk.” (Kay.) (Kal.)
zuhun-zukun: 1. Zurna. 2. Türkü, şarkı. (Yıl.) (Tbr.)

KAYNAKLAR

- AKALIN, Lütfullah Sami, *Türk Folklorunda Kuşlar*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1993.
- AKPINAR, Turgut, *Türk Kültür Tarihinden Esintiler*, Kitabevi, İstanbul 2003.
- AKSAN, Doğan, *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*, Multilingual Yay., İstanbul 2004.
- AKSAN, Doğan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, 1. Cilt, TDK Yay., Ankara 2007.
- AKTUNÇ, Hulki, *Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)*, YKY, İstanbul 2008.
- ALTUN, Işıl, *Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü*, Doğu Kütüphanesi Yay., İstanbul 2008.
- AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, C. 2, Ana Yay., İstanbul 1986.
- ANADOL, Cemal, *Tarihe Hükmeden Millet Türkler*, Bilge Karınca Yay., İstanbul 2006.
- ATABEY, İbrahim-KOÇ, Saadettin-YENİÇERİ, Hüseyin-ÜLKER, Çiğdem-YAĞCI, İlyas, *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*, Yargı Yayınevi, Ankara 2004.
- ATALAY, Besim, *Kaşgarlı Mahmud Divanü lugat-it Türk (Çeviri)*, Cilt 1, TDK Yay., Ankara 2006.
- BANARLI, Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi 1*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1997.
- BANGUOĞLU, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, TDK Yay., Ankara 2007.
- BAYKARA, Tuncer, *Türk Adının Anlamı*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2007.
- BOZKURT, Fuat, *Türklerin Dili*, Kültür Bakanlığı yay., Ankara 2002.
- BRENDEMOEN, Bernt, “Trabzon Çepni Ağzı ve Tepegöz Hikayesinin Bir Çepni Varyantı”, *Uluslararası Türk Dili Kongresi 26 Eylül 1988-3 Ekim 1988*, TDK Yay., Ankara 1996.
- CAFEROĞLU, Ahmet, *Anadolu İlleri Ağzlarından Derlemeler*, TDK Yay., Ankara 1995.
- CAFEROĞLU, Ahmet, *Anadolu Ağzlarından Toplamalar*, TDK Yay., Ankara 1994.

- CAFEROĞLU, Ahmet, *Doğu İllerimiz Ağzlarından Toplamalar Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağzları*, TDK Yay., Ankara 1995.
- CAFEROĞLU, Ahmet, *Sivas ve Tokat İlleri Ağzlarından Toplamalar*, TDK Yay., Ankara 1994.
- CAFEROĞLU, Ahmet, *Türk Dili Tarihi*, Enderun Kitapevi Yay., İstanbul 1984.
- ÇELİK, Ali, “Trabzon ve Çepniler”, (Yayına Hazırlayanlar: Kemal Çiçek, Kenan İnan, Hikmet Öksüz, Abdullah Saydam) *Trabzon Tarihi ve Sempozyumu 6-8 Kasım 1998 Bildiriler*, Trabzon Belediyesi Kültür Yay., Trabzon 1999.
- ÇETİNKAYA, Nihat, *Kızılbaş Türkler Tarihi Oluşumu ve Gelişimi*, Kum Saati Yay., İstanbul 2005.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Türk Argosu İnceleme Sözlük*, Aydın Kitapevi Yay., Ankara 1990.
- DİKİCİ, Mehmet, *Türklerde İnançlar ve Din*, Akçağ Yay., Ankara 2005.
- DİVİTÇİOĞLU, Sencer, *Orta Asya Türk Tarihi Üzerine Altı Çalışma*, İmge Kitabevi Yay., Ankara 2006.
- DOĞAN, İsmail-DOĞAN, Ahmet-GÖKDAĞ, Bilgehan Atsız-KILIÇOĞLU, Adem-GÖRMÜŞ, Şükür, *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*, Akademi Yay., Trabzon 1998.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican, *Kars İli Ağzları Ses Bilgisi*, TDK Yay., Ankara 2002.
- EREN, Hasan-GÖZAYDIN, Nevzat-PARLATIR, İsmail-TEKİN, Talat-ZÜLFİKAR, Hamza (Hazırlayanlar), *Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ankara 1988.
- ERGİN, Muharrem, *Üniversiteler İçin Türk Dili*, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul 1995.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi-AYDIN, Mehmet, *Milli Bütünlüğümüz ve Hacı Bektaş Veli*, AKMB Yay., Ankara 1997.
- FİLİZOK, Rıza, *Edebiyatımızın Zirvesindekiler Ziya Gökalp*, Akçağ Yay., Ankara 2005.
- GÖKER, Osman, *Uygulamalı Türkçe Bilgileri 1*, MEB Yay., İstanbul 1996.
- GÖKTÜRK, Hilmi, *Anadolu’da Oğuz Boyları Anadolu’nun Dağında Ovasında Türk Mührü*, Cilt 2, Türk Dünyası Yay., İstanbul 1979.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Feridüddin Attar’ın Mantık Al-Tayr*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2006.

- GÜLENSOY, Tuncer, “Manisa ve Yöresinde Oğuz Boyları”, *Manisa Şehri Bilgi Şöleni Bildiriler 29-30 Eylül 2005*, Manisa 2006.
- GÜLENSOY, Tuncer, *Türkçe El Kitabı*, Bizim Gençlik Yay., Kayseri 1995.
- GÜLER, Ali-AKGÜL, Suat-ŞİMŞEK, Atilla, *Türklük Bilgisi*, Tamga Yay., Ankara 2001.
- GÜLSEVİN, Gürer-BOZ, Erdoğan, *Türk Dili ve Kompozisyon I-II*, Tablet Yay., Konya 2006.
- GÜNAY, Umay Türkeş, *Türklerin Tarihi Geçmişten Geleceğe*, Akçağ Yay., Ankara 2007.
- GÜNŞEN, Ahmet, “Kırşehir, Hacıbektaş, Kaman ve Keskin Yöresi Abdallarının Gizli Dilleri: Teberce”, *V. Uluslararası Türk Dili Kurultay Bildirileri 1*, 20-26 Eylül 2004, Ankara 2004.
- GÜNŞEN, Ahmet, *Kırşehir Yöresi ve Ağzları*, TDK Yay., Ankara 2000.
- GÜRSOY, Şahin, *Türkiye Abdalları Kırşehir Örneğinde Sosyo-Kültürel Yapı Çözümlemesi*, Platin Yay., Ankara 2006.
- GÜZEL, Abdurrahman, *Hacı Bektaş Veli ve Makalat*, Akçağ Yay., Ankara 2002.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, TTK Yay., Ankara 1988.
- İNAN, Abdülkadir, *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, TDK Yay., Ankara 2000.
- KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yay., İstanbul 2007.
- KAPLAN, Mehmet (Hazırlayan), *Ziya Gökalp Türkçülüğün Esasları*, MEB Yay., İstanbul 1996.
- KAPLAN, Mehmet *Kültür ve Dil*, Dergah Yay., İstanbul 2006.
- KARADÜZ, Ednan-KARADÜZ, Oğuz Eren, *Türk Dili Yazılı Anlatım Sözlü Anlatım*, Aktif Yayınevi, Erzurum 2003.
- KARATAŞ, Turan, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 2004.
- KAYA, Doğan, *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 2007.
- KAYMAZ, Zeki, *Türkiye’de Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 2003.

- KOCA, Salim, *Türk Kültürünün Temelleri*, II. Cilt, ODES Ltd Şti., Kültür Yay., Ankara 2003.
- KOÇ, Mustafa, *Bâleybelen Muhyâ-i Gülşenî İlk Yapma Dil*, Klasik Yay., İstanbul 2005.
- KOMİSYON, *Örnekleriyle Türkçe Sözlük 1*, MEB Yay., Ankara 1995.
- KORKMAZ, Zeynep, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 1992.
- KÖPRÜLÜ, Orhan Fuat, “Abdal Maddesi” *İslam Ansiklopedisi*, C. 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1988.
- KUDRET, Cevdet, *Dillerin Gizli Dünyası Denemeler 1*, (Yayına Haz: Cemil Kavukçu) Merkez Kitapçılık Yay., İstanbul 2006.
- Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedi*, 1. Cilt, Meydan Yayınevi, İstanbul 1990.
- MİYASOĞLU, Mustafa, *Kültür Hayatımız*, Akçağ Yay., Ankara 1999.
- NASKALİ, Emine Gürsoy-SAĞOL, Gülден, Editörler: *Türk Kültüründe Argo*, Sota Yay., Hollanda 2002.
- NASKALİ, Emine Gürsoy-ŞAHİN, Erdal, Editörler: *Kültür Tarihimizde Gizli Diller ve Şifreler*, Picus Yay., İstanbul 2008.
- ÖGEL, Bahaeddin, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, TDAV Yay., İstanbul 2001.
- ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi Kaynakları ve Açıklamaları İle Destanları*, 1. Cilt, TTK Basımevi, Ankara 1998.
- ÖZBALCI, Mustafa, *Kültür Köprüsü*, Akçağ Yay., Ankara 2000.
- ÖZKAN, Mustafa- TÖREN, Hatice- ESİN, Osman, *Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım, Filiz Kitabevi*, İstanbul 2006.
- SARIKAYA, Mahmut-SEYFELLİ, “Mahmut, Kırşehir Abdal/Teber Dili Anadolu, Azerbaycan, Özbekistan Gizli Dilleriyle İlgisi”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı XV, TÜBAR Yay., Niğde 2004.
- SÜMER, Faruk , “Çepni Maddesi”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1993.
- SÜMER, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler)*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1999.

- ŞEKER, Mehmet, *Anadolu'nun Türkleşmesi ve Kültürel Hayatı*, Ötüken Yay., İstanbul 2006.
- ŞENER, Cemal, *Türkiye'de Yaşayan Etnik ve Dinsel Gruplar*, Etik Yay., İstanbul 2006.
- T.C. Gaziantep Valiliği, *Orta Asya'dan Anadolu'ya Bir Göçün Türküsü Barak Türkmenleri*, Başbakanlık Basımevi, Gaziantep 2002.
- TAN, M. Turhan, *Tarihte Türkler İçin Söylenen Büyük Sözler*, Boğaziçi Yay., İstanbul 1994.
- TEKİN, Arslan, *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*, Ötüken Yay., İstanbul 1995.
- TIETZE, Andreas, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı (Sprachgeschichtliches Und Etymologisches Wörterbuch Des Türkei-Türkischchen)*, C.1, Simurg Yay., İstanbul-Wien 2002.
- TOKLU, Osman, *Dilbilime Giriş*, Akçağ Yay., Ankara 2003.
- ULUDAĞ, Süleyman, “Abdal Maddesi”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1988.
- YALMAN (YALGIN), Ali Rıza, (Haz: Sabahat Emir), *Cenup'ta Türkmen Oymakları I*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2000.
- YİĞİT, Yunus, (Günümüz Türkçesine Sadeleştiren) (Şecer-i Türk Çağatay Şivesinden Türkiye Türkçesine Çeviren: Doktor Rıza Nur), *Hive Hanı Ebu'l Gazi Bahadır Han Türk Şeceresi Türk'ün Soy Ağacı*, İlgi Kültür Sanat Yay., İstanbul 2009.
- YÖRÜKAN, Yusuf Ziya, *Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar*, Ötüken Yay., İstanbul 2006.

WEB ADRESLERİ VE ERİŞİM TARİHLERİ

AKBAŞ, Burhanettin, “*Erkiletin Gizli Dili*”,

<http://www.burhanettinakbas.com/2008/02/19/erkiletin-gizli-dili/> (erişim tarihi 29.04.2008)

DEMİR, Nurettin, “*Türkiye'de Özel Diller*”,

http://turkoloji.cu.edu.Tr/DILDILIM/nurettin_demir_ozel.pdf (erişim tarihi 26.03.2008)

GÜLSEREN, Cemil, “*Darende’nin Gizli Dili: Hazeynce*”,

<http://www.sosbil.aku.edu.tr/dergi/II2/13-cemil-gulseren.pdf> (erişim tarihi

22.02.2009)

KÖSE, Mustafa, “*Giresun’da Kuva-yı Milliye, Rus İşgalinde ve Milli Mücadele Döneminde Asker ve Milislerimizin Savaş ve Direnişleri, Haberleşme, Gizli İletişim ve Parola Olarak Kuş Dili*”,

http://www.giresunpostasi.net/haber.php?haber_id=395 (erişim tarihi 30.04.2008)

Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü (Derleme Sözlüğü C, I-XII)

<http://tdkterim.gov.tr/ttas/> (erişim tarihi: 10.06.2009)

ÖZ GEÇMİŞ

01.06.1974 tarihinde Kars'ta doğmuşum. İlköğrenimimi 1986 yılında Ziya Gökalp İlkokulu'nda, ortaöğrenimimi 1989 yılında Şehit Albay İbrahim Karaoğlanoğlu Ortaokulu'nda, liseyi 1992 yılında Cumhuriyet Lisesi'nde, yüksek öğrenimimim de 1998 yılında Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde tamamladım. Fakülte mezuniyet tezimi “‘Nahçıvan Ağzı Metinleri”’ konusunda yaptım.

1998 yılının ekim ayında Kafkas Üniversitesinde Türk Dili Okutmanı olarak göreve başladım. 2000 yılının kasım ayında kısa dönem askerlik görevime Sivas Temel Tepeye bağlı Mühimmat Depo Komutanlığında başladım. 8 aylık görevimden sonra tekrar bağlı olduğum üniversitemde görevime geri döndüm. Zaman zaman çeşitli bilimsel dergilerde makalelerim yayınlandı. 31 Temmuz 2009 tarihinde Nermin MOR ile evlendim. Halen Kafkas Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde görevimi sürdürmekteyim.

Gökmen MOR